

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკის და ბიზნესის ფაკულტეტი

ირაკლი ასლანიშვილი

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების გავლენა ქვეყნის ბიზნეს
გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე

ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი

მეცნიერ-ხელმძღვანელი: პროფესორი რევაზ გველესიანი

თბილისი
2019 წელი

სარჩევი

შესავალი	1-5
თავი I. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა - ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელი პოლიტიკა	
1.1. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზანი და მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტები	6-20
1.2. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირება ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე	21-24
1.3. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგია და მისი გამტარებლები	25-35
თავი II. ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენა ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე	
2.1. ეკონომიკური ინტეგრაციის ობიექტური წანამდღვრები, მიზნები და მოსალოდნელი შედეგები	36 – 57
2.2. ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგები ევროკავშირში ინტეგრაციამდე	57 -76
2.3. ეკონომიკური წესრიგი პოლიტიკის როლი ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაში ევროკავშირში ინტეგრაციის შემდეგ	76 - 91
თავი III. საქართველოს ბიზნეს გარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი განვითარების პოტენციური შესაძლებლობების გამოვლენა	
3.1. ინსტიტუციური რეფორმები საქართველოში და მისი შედეგები	92 – 114
3.2. ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში	114 -137
3.3. საქართველოში ბიზნესგარემოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა ახალი გამოწვევების წინაშე	138-153
დასკვნები და რეკომენდაციები	154-159
გამოყენებული ლიტერატურა	160-169
გამოქვეყნებული ნაშრომები	170

აბსტრაქტი

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობები, ბიზნეს გარემო, ვიშეგრადის ქვეყნები, ინსტიტუციური რეფორმები

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ქვეყნის ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე გავლენის კვლევას დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია.

ეკონომიკური წესრიგის რაციონალური პოლიტიკა და გონივრული რეგულაციები განსაზღვრავს ეკონომიკურ სტაბილურობას და ქვეყანაში საიმედო, დაცული ბიზნეს გარემოს ფორმირების წინაპირობაა.

უკანასკნელ პერიოდში რეგულაციების საკითხი სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება ქართულ რეალობაში.

კვლევის ფარგლებში გაანალიზებულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის გავლენა ბიზნეს გარემოს განვითარებაზე, ეკონომიკური წესრიგის ჩამოყალიბებისა და განვითარების ტენდენციებზე. ასევე, კვლევის ფარგლებში დიდი ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენის შეფასებას ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე.

კვლევის მიგნებების შედეგად გამოვლენილია საქართველოს ბიზნეს გარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი რეალური განვითარების შესაძლებლობები.

სადისერტაციო ნაშრომის მთავარ მიზანია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების გავლენის კანონზომიერების ანალიზი ქვეყნის ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე.

სადისერტაციო ნაშრომში დასმული მთავარი მიზნებიდან გამომდინარე განსაზღვრულია შემდეგი ამოცანების გადაწყვეტა:

- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის როლის შესწავლა, როგორც ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელის

- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირების ანალიზი ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე
- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგიისა და მისი გამტარებლების მიმოხილვა
- ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენის შეფასება ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე
- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის როლის შეფასება ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაში, ევროკავშირში ინტეგრაციამდე და ინტეგრაციის შემდეგ
- საქართველოს ბიზნეს გარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი რეალური განვითარების შესაძლებლობები
- ინსტიტუციური რეფორმების ანალიზი საქართველოში და მისი შედეგები
- ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში.

სადოქტორო ნაშრომი დაწერილია ეკონომიკური თეორიის კლასიკოსების, ქართველი და უცხოელი მეცნიერების ნაშრომთა კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე; გამოყენებულია კვლევის შემდეგი კონკრეტული მეთოდები: ემპირიულ მონაცემთა სისტემატიზაცია, მათი ვერბალური განხილვა, მიღებული შედეგების, ზოგად დასკვნებსა და კანონზომიერებებს შორის ურთიერთკავშირის ფორმალურ–ლოგიკური აღწერა; სინთეზისა და ანალიზის, ლოგიკურისა და ისტორიულის ერთიანობა, შედარებითი ანალიზი.

მოცემული ნაშრომის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემუშავებული განვითარების გზამკვლევები და პოლიტიკური დოკუმენტები, საქართველოში მოწვეული ექსპერტების რეკომენდაციული სახის ნაშრომები, სხვადასხვა დროს ჩატარებული კვლევების შედეგები.

ჩატარებული კვლევების მონაცემთა ბაზას წარმოადგენს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ეროვნული ბანკის, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური სტატისტიკა, მსოფლიო ბანკის, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის მიერ გამოქვეყნებული კრებულები. ასევე, საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრების კვლევის და დამოკიდებულების შედეგები ბიზნესგარემოს ყველა მთავარი ელემენტის მიმართ.

დისერტაციის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს შემდეგში:

- ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ანალიზის საფუძველზე დავინახეთ ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ძლიერი და სუსტი მხარეები, შესაძლებლობები და მნიშვნელოვანი გამოწვევები ევროინტეგრაციის გზაზე
- გამოვლენილია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში და განსაზღვრულია მათი დაძლევის გზები;
- განხილულია და იდენტიფიცირებულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან შესაბამისობის პრობლემა
- ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში

თავი I ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა-ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელი პოლიტიკა

1.1. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზანი და მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტები

1.2. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირება ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე

1.3. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგია და მისი გამტარებლები

თავი II. ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენა ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე

2.1. ეკონომიკური ინტეგრაცია: ევროკავშირში ინტეგრაციამდე ობიექტური წანამძღვრები, მიზნები და მოსალოდნელი შედეგები

2.2. ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგები ევროკავშირში ინტეგრაციამდე

2.3. ეკონომიკური წესრიგი პოლიტიკის როლი ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაში ევროკავშირში ინტეგრაციის შემდეგ

თავი III. საქართველოს ბიზნეს გარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი განვითარების პოტენციური შესაძლებლობების გამოვლენა

3.1. ინსტიტუციური რეფორმები საქართველოში და მისი შედეგები

3.2. ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში

3.3. საქართველოში ბიზნესგარემოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა ახალი გამოწვევების წინაშე

დასკვნა

სადისერტაციო ნაშრომის თეორიული დასკვნები, შემუშავებული მეთოდოლოგიები, მოდელები, სისტემა და პრაქტიკული რეკომენდაციები შეიძლება გამოყენებული იქნას სახელმწიფო ორგანოების მიერ ხარვეზების აღმოფხვრის და ეკონომიკური პოლიტიკის გატარების პროცესში. ამასთან, დისერტაციაში მოცემული თეორიული კვლევის შედეგები და პრაქტიკული მონაცემები შეიძლება გამოვიყენოთ

ქვეყნის ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკისადმი მიძღვნილ ლექცია სემინარებზე.

კვლევის შედეგების მიხედვით შესაძლებელია შემუშავდეს ბიზნესის ადვოკატორების კამპანიები.

კვლევამ გამოავლინა ის პრობლემები, რომელთა უმეტესობის გადაჭრა საქართველოს ხელისუფლების თუ ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში მონაწილე სხვა მხარეების ჩართულობას მოითხოვს.

Abstract

Key Words: Economic Policy, Economic order policy framework, business environment, Visegrad countries, Institutional reforms

The study of the impact of the economic order policy framework on the shaping and development of the business environment in Georgia has a great theoretical and practical significance.

Rational policies and regulations of the economic order determine economic stability and form a prerequisite for establishing a safe and reliable business environment in the country.

The issue of regulations has become increasingly topical over the recent period, be it with regards to property rights, product quality, anti-dumping measures, anti-monopoly legislation or labour laws.

The study of the impact of the economic order policy framework on the shaping and development of the business environment in Georgia has a great theoretical and practical significance.

The dissertation assesses the impact of the economic order framework on shaping and developing the business environment in the Visegrad Group countries.

Based on the main goals of the dissertation, the following objectives have been identified:

- To study the role of the economic order policy as a factor determining qualitative changes within the economy;
- To identify the goal and key components of the economic order policy;
- To analyse the terms of the economic order policy framework based on the core social values;
- To present an overview of the economic order policy strategy and its implementers;

- To assess the impact of the economic order policy framework on the shaping and development of the business environment in the Visegrad Group countries;
- To analyse the objective preconditions, aims and forecasted results of EU integration;
- To summarise the results of the pre-EU integration economic policies in the Visegrad Group countries;
- To assess the role of the economic order policies in the shaping and development of the business environment in the Visegrad Group countries in the aftermath of EU integration;
- To assess the existing business environment in Georgia and its realistic development capabilities;
- To analyse the institutional reforms in Georgia and the relevant results;
- To present an overview of the obstacles to implementation of an economic order that aids the development of the business environment in Georgia;
- To present an overview of the economic policy regarding development of the business environment in Georgia in the face of new challenges.

Thus, the main goal of the study is to identify the role and social importance of the state with regards to economic order. The state ought to take it upon itself to provide order.

The state is a special institution which uses its legitimate powers to implement the common social goal which we call order. The state commits itself to fulfilling certain functions which cannot be fulfilled by any other member of the society.

This dissertation is based on critical analysis of works by Georgian and foreign scientists and classicists in the field of economic theory. The following specific methods of research have been used: empirical systematisation of data, their verbal analysis, as well as formal and logical description of the relationships between the results, the general conclusions and principles; synthesis and analysis, the unity of logic and history, and comparative analysis.

The theoretical basis for this dissertation is shaped by the manuals and policy documents devised by international organisations, various recommendations by experts who had been invited to Georgia, and the results of various past studies.

The database of past studies includes the official statistics of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, the National Bank of Georgia and the National Statistics Office of Georgia; the compilations published by the World Bank and the European Bank for Reconstruction and Development; and the results of studies carried out by members of the Business Association of Georgia, as well as their attitudes towards each core element of the business environment.

The scientific novelty of the dissertation consists of the following:

- Analysis of the economic order policies in the Visegrad Group countries helped us identify the strengths and weaknesses of Georgia's economic order policy, the opportunities and significant challenges on the road towards European integration;
- Identification of the obstacles to the implementation of economic order policies in Georgia and the ways to overcome them;
- Identification of problems regarding compliance of the economic order policy framework with core social values;
- Identification of problems regarding the implementation of economic order policies in Georgia.

The dissertation assesses the impact of the economic order framework on shaping and developing the business environment in the Visegrad Group countries. It covers following topics:

Chapter I Economic order policy as a driver determining qualitative changes within the economy;

1.1 Goal and key components of the economic order policy;

1.2 The terms of the economic order policy framework based on the core social values

1.3 The strategy of economic order policy and deliverables

Chapter II. Impact of the economic order policy framework on the shaping and development of the business environment in the Visegrad Group countries;

2.1 Economic Integration: To analyse the objective preconditions, aims and forecasted results of EU integration;

2.2 The results of the pre-EU integration economic policies in the Visegrad Group countries;

2.3 The role of the economic order policies in the shaping and development of the business environment in the Visegrad Group countries in the aftermath of EU integration;

Chapter III. Existing business environment in Georgia and its realistic development capabilities;

3.1 Institutional reforms in Georgia and the relevant results;

3.2 Obstacles to implementation of an economic order that aids the development of the business environment in Georgia;

3.3 Economic policy regarding development of the business environment in Georgia in the face of new challenges.

Conclusion

The theoretical implications, devised methodologies, models and systems, as well as the practical recommendations contained in this dissertation can be used by state bodies to rectify the faults in the process of implementing economic policies. Furthermore, the results of theoretical research and the practical data found in this dissertation can be used in seminars on the subject of development of economic policies designed to support the business environment in Georgia.

Results of the study can be used to devise business advocacy campaigns.

The study has identified problems that can only be resolved through the involvement of the Georgian government and other parties involved in devising economic policies. Results show that pressing issues highlighted by the private sector include the judiciary and the unpredictable changes in laws and regulations.

გრაფიკების ჩამონათვალი

გრაფიკი 1: უმუშევრობა პროცენტებში - 46 გვერდი

გრაფიკი 2: ინფლაციის საშუალო წლიური დონე % - ვიშეგრადის ქვეყნები და ევროკავშირი - 46 გვერდი

გრაფიკი 3. ერთ სულ მოსახლეზე მსკ ვიშეგრადული ჯგუფის წევრ ქვეყნებში (მიმდინარე ფასები, ევრო) – 81 გვერდი

გრაფიკი 4. ეკონომიკური ზრდის განვითარებას ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში % - 83 გვ.

გრაფიკი 5. HDI-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში - 85 გვ.

გრაფიკი 6. GCI-ის მაჩვენებელთა განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში - 87 გვ.

გრაფიკი 7. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნების წარმატება GCI-ის კომპონენტებში (2015) - 89 გვ.

გრაფიკი 8. IEF-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში - 89 გვ.

გრაფიკი 9. სავალუტო კურსის ცვლილების გავლენა ბიზნესზე - 122 გვ.

გრაფიკი 10. სასამართლო სისტემის კომპონენტები - 123 გვ.

გრაფიკი 11. არსებული საკანონმდებლო / მარეგულირებელი გარემო - 124 გვ.

გრაფიკი 12. პრობლემები კანონმდებლობაში/რეგულაციებში - 125 გვ.

გრაფიკი 13. შრომითი რესურსის მახასიათებლები - 126 გვ.

გრაფიკი 14. შრომითი რესურსის გავლენა - 127 გვ.

გრაფიკი 15. საჯარო სტრუქტურები - 128 გვ.

გრაფიკი 16. რეგიონული მუნიციპალიტეტები - 129 გვ.

გრაფიკი 17. რეგიონულ მუნიციპალიტეტებთან ურთიერთობისას წარმოქმნილი დაბრკოლებები - 130 გვ.

გრაფიკი 18. თბილისის თვითმმართველობა - 131 გვ.

გრაფიკი 19. თბილისის თვითმმართველობასთან ურთიერთობისას წარმოქმნილი დაბრკოლებები - 131 გვ.

გრაფიკი 20. საქართველოს საგადასახადო გარემო - 133 გვ.

გრაფიკი 21. საგადასახადო ორგანოებთან ურთიერთობისას პრობლემების სიხშირე -

134 გვ.

გრაფიკი 22. ბიზნესგარემოს შეფასება - 135 გვ.

გრაფიკი 23. საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის საქმიანობის შეფასება - 136 გვ.

ცხრილების ჩამონათვალი

ცხრილი 1. ვიშეგრადული ოთხეული ქვეყნების პოზიციები GCI-ის ინდექსში - 85 გვერდი

ცხრილი 2. HDI-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში - 86 გვერდი

აბრევიატურის ჩამონათვალი

„laissez faire“-s (ფრანგ. laissez-faire „მოგვეცით მოქმედების თავისუფლება“)

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია (WTO)

ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ზონა (Central European Free Trade Zone)

Acquis Communautaire

ზი სფერო (“The Sphere”)

ISPA (სტრუქტურული პოლიტიკის სტრუქტურა)

მსყიდველობითი უნარის პარიტეტი (PPP)

ადამიანის განვითარების ინდექსის (HDI)

HDI, კონკურენტუნარიანობის ინდექსი და IEF

WEF ვიშეგრადული ოთხეული ქვეყნების პოზიციები

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსში (GCI)

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის (IEF)

„ერთი ფანჯრის პრინციპი“ (one-stop shop)

შესავალი

ნაშრომის აქტუალურობა. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ქვეყნის ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე გავლენის კვლევას დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია. ეკონომიკური წესრიგის რაციონალური პოლიტიკა და გონივრული რეგულაციები განსაზღვრავს ეკონომიკურ სტაბილურობას და ქვეყანაში საიმედო, დაცული ბიზნესგარემოს ფორმირების წინაპირობაა.

ეკონომიკური წესრიგის, როგორც ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელი პოლიტიკის, მიზანია დაადგინოს ჩარჩო პირობები კერძო და სახელმწიფოს ეკონომიკური აქტივობებისათვის და შეუსაბამოს ისინი სოციალურ-ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ პროცესებს. (Streit, 2005, Theorie der Wirtschaftspolitik, გვ.26-30; 49-53).

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხილვა მოითხოვს უფრო მეტ დიფერენცირებას, რომელიც შეესაბამება ეკონომიკური საზოგადოების კერძო ჯგუფებად დაყოფას, მის სტრუქტურას და ასევე, სახელმწიფო ინსტიტუციებს, იმისათვის, რომ ჩარჩო პირობების სპეციფიკური მნიშვნელობის გაგება შევძლოთ. ვისაც სურს გაატაროს წესრიგის ეფექტიანი პოლიტიკა, ის ზედმიწევნით კარგად უნდა იცნობდეს ეკონომიკური სუბიექტების შესაბამისი კატეგორიებისათვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ ჩარჩო პირობებს (რ. გველესიანი, ი.გოგორიშვილი, გადაწყვეტილებების მიღების ტექნოლოგია ეკონომიკურ პოლიტიკაში, თბილისი, „უნივერსალი“, 2018 წ. გვ.11).

ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისათვის, რომელთა მიზანია გრძელვადიანი ეკონომიკური კავშირების დამყარება საზღვარგარეთულ ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფებთან ბიზნესგარემოს ფორმირებისა და განვითარებისათვის, რაც ხანგრძლივი დროით ამკვიდრებს უცხოელთა ეკონომიკურ ინტერესებს მოცემულ ქვეყანაში. ასეთი ვითარება ხშირად წარმოშობს ეკონომიკურ ინტერესთა კონფლიქტს ადგილობრივ და უცხოელ ინტერესთა ჯგუფებს შორის. კონფლიქტების სათავე ყოველთვის არაეფექტიან წესრიგის პოლიტიკაში უნდა ვეძებოთ, რომელიც

სამწუხაროდ ყალიბდება მოკლევადიან პერიოდებში მისაღებ სარგებელზე ორიენტირებით (რ. გველესიანი, ი.გოგორიშვილი, გადაწყვეტილებების მიღების ტექნოლოგია ეკონომიკურ პოლიტიკაში, თბილისი, „უნივერსალი“, 2018 წ, გვ.14).

შესაძლოა ზოგჯერ ვფიქრობთ, რომ ესა თუ ის რეგულაცია უშუალო გავლენას არ ახდენს ჩვენზე, რომ მხოლოდ მიზნობრივი ობიექტის "პრობლემაა", მაგრამ ეს მცდარი აზრია – საზოგადოებისთვის "უფასო" რეგულაცია არ არსებობს. ჩვენ ყველანი ვიხდით მის ფასს და, შესაბამისად, გვაქვს ბუნებრივი სურვილი, მივიღოთ სათანადო ხარისხის პროდუქტი. კარგი რეგულაციის მისაღებად კი აუცილებელია პასუხი გავცეთ კითხვებს – რა ვარეგულიროთ და როგორ ვარეგულიროთ?!

რეგულაციების დაქვემდებარება საერთო სახელმწიფოებრივი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკისადმი და კოორდინაცია სახელისუფლებო ორგანოებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების პროცესში; სხვაგვარად პროგნოზირებადი და კეთილსაიმედო ბიზნესგარემოს ფორმირების პროცესი უბრალოდ წარუმატებლობისთვისაა განწირული. ჩვენ გაუაზრებელი რეგულაციების შემოდების ფუფუნება არ გვაქვს. საინტერესო ბიზნესგარემო და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა საქართველოსთვის ერთადერთი თუ არა, ერთ-ერთი უდიდესი შანსია.

სადისერტაციო თემის აქტუალურობამ განსაზღვრა კვლევის მიზანი და ამოცანები.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის მიზანია გაანალიზოს და შეაფასოს ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების გავლენა ქვეყნის ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში დასახულია შემდეგი ამოცანები:

- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზნისა და მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტების განსაზღვრა;
- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირების ანალიზი ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე;

- ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგიის განსაზღვრა და მისი განხორციელებისათვის გამტარებლების შესაბამისი ქცევის გამოვლენა;
- ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენის შეფასება ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე;
- ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგების შედარებითი ანალიზი ევროკავშირში ინტეგრაციამდე და ინტეგრაციის შემდეგ;
- საქართველოს ბიზნესგარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი განვითარების პოტენციური შესაძლებლობების იდენტიფიცირება;
- საქართველოში ბიზნესგარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემების კვლევა და მათი დაძლევის გზების ძიება;
- საქართველოში ბიზნესგარემოს განვითარების გრძელვადიანი ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრა ახალი გამოწვევების გათვალისწინებით;

კვლევის ობიექტი და საგანი. კვლევის საგანია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის, როგორც ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელი პოლიტიკის, ჩარჩო პირობების ფორმირების ანალიზი ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე;

კვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოში ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენის შეფასება.

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. სადისერტაციო კვლევა ეფუძნება ეკონომიკური თეორიის კლასიკოსების, ქართველი და უცხოელი მეცნიერების ნაშრომებს. მასში გამოყენებულია ანალიზისა და სინთეზის, რაოდენობრივისა და თვისებრივის, ისტორიულისა და ლოგიკურის, ინდუქციის, დედუქციის და სტატისტიკის მეთოდები.

ქართველმა მკვლევარებმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ბიზნესგარემოს ფორმირებისა და განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემატიკის შესწავლაში. ჩვენ ვაგრძელებთ მათ დაწყებულ კურსს და აქცენტს ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობებზე ვაკეთებთ, სახელდობრ,

როგორ ხდება ამ ჩარჩო პირობების ფორმირება და რა გავლენას ახდენს ის საქართველოში ბიზნესგარემოს ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე.

მოცემული ნაშრომის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემუშავებული განვითარების გზამკვლევები და პოლიტიკური დოკუმენტები, საქართველოში მოწვეული ექსპერტების სარეკომენდაციო სახის ნაშრომები, სხვადასხვა დროს ჩატარებული კვლევების შედეგები.

ჩატარებული კვლევის მონაცემთა ბაზას წარმოადგენს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების, შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ეროვნული ბანკის, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური სტატისტიკა, მსოფლიო ბანკის, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის მიერ გამოქვეყნებული კრებულები, ასევე, საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის კვლევის შედეგები.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

ჩატარებული კვლევის შედეგად ნაშრომში ჩამოყალიბებულია შემდეგი მეცნიერული სიახლეები:

- განსაზღვრულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზანი და მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტები (გვ.5-12);
- გაანალიზებულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირება ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე (გვ.21-24);
- გამოკვლეულია ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენა ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე (გვ. 37-44);
- მოცემულია ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგების შედარებითი ანალიზი ევროკავშირში ინტეგრაციამდე და ინტეგრაციის შემდეგ (გვ.79-87);
- საქართველოს ბიზნესგარემოს არებული მდგომარეობის ანალიზისა და შეფასების საფუძველზე გამოვლენილია მისი განვითარების პოტენციური შესაძლებლობები (გვ. 94-103);

- იდენტიფიცირებულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში და განსაზღვრულია მათი დაძლევის გზები (გვ. 140-148);

თავი I . ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა - ეკონომიკაში თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელი პოლიტიკა

საბაზრო ეკონომიკურ სისტემებში მილიონობით კერძო ეკონომიკური ერთეული საკუთარი მიზან-წარმოდგენებისა და მათ ხელთ არსებული ჩარჩო პირობების საფუძველზე (ტექნიკური პარამეტრები, საგადასახადო კანონები, საკრედიტო შესაძლებლობები, სახელმწიფო ინსტრუქციები და ა.შ.) ადგენს წარმოების, მოხმარების, საინვესტიციო დაფინანსების და სხვა ეკონომიკურ გეგმებს. თუ შეიცვლება ჩარჩო პირობები, მაშინ ეკონომიკის სუბიექტები გადაეწყობიან ახალ სიტუაციაზე. ჩარჩო პირობების დადგენას ან მათ გაუმჯობესებას განუწყვეტილად ითხოვენ პოლიტიკოსები და ეკონომიკა. ამასთან, მათი ზუსტი შინაარსი ხშირად ნათელი არ არის (რ. გველესიანი, ი. გოგორიშვილი, „ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობა“, 2012, გვ 18)

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზანია დაადგინოს ჩარჩო პირობები კერძო ეკონომიკური და სახელმწიფო აქტივობისათვის და შეუსაბამოს ისინი სოციალურ-ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ პროცესებს. მას ხშირად თვისებრივი ცვლილებების განმსაზღვრელ პოლიტიკასაც უწოდებენ (Streit 2005, გვ.26-30; 49-53).

ეკონომიკური წესრიგი გარკვეულ ჩარჩო პირობებს ეფუძნება. მაგრამ თვით ჩარჩო პირობები, როგორც წესრიგის სტრუქტურა, თავის მხრივ, მრავალ სხვადასხვა ასპექტს მოიცავს. წესრიგის შემქმნელი ჩარჩო პირობების დადგენა გულისხმობს წესრიგის სხვადასხვა ასპექტების, სფეროების გათვალისწინებას. ჩარჩო პირობებს ყველა სფეროში საერთო აქვთ თუნდაც ის, რომ მათ სამართლებრივი დატვირთვა გააჩნიათ და ენიჭებათ კანონის ფორმა.

ჩარჩო პირობების დადგენა ისეთი საკითხების გადაწყვეტას ნიშნავს, როგორებიცაა საკუთრებითი ურთიერთობები, სხვადასხვა მეურნე სუბიექტთა კომპეტენციების სამართლებრივი რეგულირება, პასუხისმგებლობის და კონკურენციის საკითხი და სხვ. მეორე მხრივ, წესრიგის პოლიტიკა ეხება სახელმწიფოსა და კერძო სფეროებს შორის ფუნქცია-მოვალეობათა განაწილებას, აგრეთვე სახელმწიფოს ეკონომიკურ პროცესებში ჩარევის საზღვრების შესახებ საკითხს.

მაშასადამე, წესრიგის პოლიტიკის ძირითად საორიენტაციო სფეროებს შეადგენს, ერთი მხრივ, ეკონომიკური წესრიგის ე.წ. „ფუძემდებლური ელემენტები“, და მეორე მხრივ, საზღვრები სახელმწიფოსა და კერძო სფეროების კომპეტენციებს შორის (რ. გველესიანი, ი. გოგორიშვილი, „ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობა“, 2012, გვ 33)

ეკონომიკური პოლიტიკის კონცეფციაში, ზოგჯერ მსჯელობენ წესრიგის პოლიტიკის ნიმუშზეც – საქმე ეხება ორიენტირების საყოველთაო ჩარჩოს, რომლითაც ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლები მიმდინარე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ხელმძღვანელობენ.

წესრიგის პოლიტიკის თვალსაზრისით, მიზანთა სისტემის განხილვისას მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა ეკონომიკურ-პოლიტიკურ ღირებულებათა სისტემა უდევს საფუძვლად ეკონომიკურ მიზნებს და როგორ მიიღწევა საზოგადოებრივი კონსენსუსი.

წესრიგის პოლიტიკის ამა თუ იმ ფორმით რეალიზება საზოგადოების ყველა წევრის ინტერესებში შედის. სწორედ აქ ჩანს სახელმწიფოს როლი და მნიშვნელობა საზოგადოებაში, - სახელმწიფოსი, რომელმაც თავის თავზე უნდა აიღოს ეკონომიკური წესრიგის უზრუნველყოფა.

სახელმწიფო განსაკუთრებული ტიპის ინსტიტუტია, რომელიც მისთვის მინიჭებული ლეგიტიმური ძალაუფლებით ახორციელებს იმ საერთო საზოგადოებრივ მიზანს, რასაც ჩვენ წესრიგი ვუწოდებთ. სახელმწიფო საკუთარ თავზე იღებს გარკვეული სახის ფუნქციების შესრულებას, რომელთა შესრულებაც საზოგადოების არცერთ სხვა წარმომადგენელს არ ძალუძს.

ვისაც სურს გაატაროს წესრიგის ეფექტიანი პოლიტიკა, უნდა იცნობდეს ეკონომიკური სუბიექტების შესაბამისი ფუნქციისათვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ ჩარჩო_პირობებს. ის, რაც ქვედა ფუნქციისათვის ჩარჩო პირობას წარმოადგენს, მაღალი „იერარქიული“ საფეხურისათვის შესაძლებელია მოქმედების პარამეტრიც იყოს.

1.1. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის მიზანი და მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტები

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა მიისწრაფის, რომ მიაღწიოს შეაბამისობას საზოგადოებრივ ღირებულებათა სისტემასა და ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების ფორმირებას შორის. (რ. გველესიანი, ი.გოგორიშვილი „ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობა“ 2012, გვ 41)

ამით ნათელი ხდება, რომ წესრიგის პოლიტიკა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ზემოქმედების მიღწევასთან მიმართებაში ინსტრუმენტალურ ხასიათს ატარებს და ის არსებითად სხვადასხვაგვარია სხვადასხვა ეკონომიკურ საზოგადოებებში.

ცნობილი ბერძენი ფილოსოფოსები პლატონი და არისტოტელე სახელმწიფოს ამოცანად თვლიდნენ იმას, რომ ადამიანთა ერთობლივი თანაარსებობა რაც შეიძლება კარგად მოწესრიგებულიყო. თომას ფონ აკვინი სახელმწიფოს აკისრებდა დაპირისპირებული ინდივიდუალური ინტერესების შეხამების ფუნქციას, რათა დაექვემდებარებინა ისინი ერთობლივი კეთილდღეობისათვის. კარლ მარქსმა მას უწოდა გაბატონებული კლასის ძალაუფლების ინსტრუმენტი. მაქს ვებერის მიხედვით, სახელმწიფო არის საზოგადოებრივი ინსტიტუტი, რომელსაც გააჩნია ლეგიტიმური ძალმომრეობის მონოპოლია. აგრეთვე, უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფოს ანუ მის ორგანოებს და ინსტიტუტებს არ აქვთ თვითმიზანი, არამედ ისინი ეკონომიკურ საზოგადოებაში გარდაუვალი ინსტრუმენტებია, თუკი თანაარსებობა რამდენადმე უკონფლიქტო უნდა იყოს. სახელმწიფო ინსტიტუტების ლეგიტიმაცია დემოკრატიის პირობებში უზრუნდება საბოლოოდ ყოველთვის ხალხს, ჭეშმარიტად სუვერენულს.

ყოველგვარი ეკონომიკური წესრიგი ეფუძნება მთელ რიგ მნიშვნელოვან ელემენტებს: მასში შედის მიზნების ან მიზანთა სისტემის დადგენა, ისევე როგორც სამართლებრივი საფუძვლების და მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების განსაზღვრა. ამ გზით ეკონომიკური წესრიგი ზოგადი ფორმით რეგულირდება. ეკონომიკური წესრიგის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ელემენტებია: საკოორდინაციო მექანიზმი და საკუთრებით ურთიერთობათა წესრიგი. რადგან აქ შესაძლებელია

მთელი რიგი შუალედური ფორმები, საჭიროა ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკისათვის რეკომენდაციათა ჩარჩო.

საკორდინაციო მექანიზმი კოორდინაცია და რეგულირება ითვალისწინებს ხელმძღვანელი პირების საქმიანობას დაგეგმილ დონეზე ქვეყნის ფუნქციონირების შესანარჩუნებლად. კოორდინაცია - ეს დასახული გეგმის მიხედვით ობიექტისა და მისი ქვეგანყოფილებების შეთანხმებული საქმიანობაა. ხელქვეითთა საქმიანობაში პირდაპირი ადმინისტრაციული ჩარევისგან განსხვავებით, კოორდინაცია ითვალისწინებს მართვის ირიბ, უპირატესად ეკონომიურ მეთოდებს. ამასთან, იქმნება პირობები, რომლის დროსაც სამართავი ობიექტი თვითონ, საკუთარი ინიციატივით დარეგულირდება და იმუშავებს ორგანიზაციისათვის განსაზღვრული ოპტიმალური მიმართულებით. რეგულირება - არის ორგანიზაციის საქმიანობის კორექცია, მისი მდგომარეობის შეცვლა ყველა დონის ხელმძღვანელის მმართველი ზემოქმედებების აუცილებელი შესწორებების ხარჯზე. რეგულირება ავსებს კოორდინაციას და გამოიყენება მაშინ, როცა მხოლოდ კოორდინაცია საკმარისი არ არის. კოორდინაციისა და რეგულირების განსახორციელებლად, სახელმწიფო უნდა ფლობდეს სარწმუნო და დროულ ინფორმაციას მართვის ობიექტის ფაქტიური და მისაღწევი მდგომარეობის, აგრეთვე იმ მიზეზების შესახებ, რომლებიც იწვევენ ხარვეზებს მის მუშაობაში. ასეთი მიზეზები შიძლება იყოს შეცდომები პროგნოზირებაში, არასაკმარისად გააზრებული გეგმები, ინფორმაციის დროებითი და მუდმივი დეფიციტი, არასწორი გადაწყვეტილებები, სუსტი საშემსრულებლო დისციპლინა, საქმიანობის ცუდი აღრიცხვა, ანალიზი და კონტროლი, დეცენტრალიზებული ან ცენტრალური მართვით. ამასთან დამოკიდებულებით, განისაზღვრება საერთო სახელმწიფოებრივი მოწყობა: უნიტარული ანდა ფედერალური. U- უნიტარული სახელმწიფოები ერთიანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოებია. F-სახელმწიფოს ფედერალური მოწყობა კი მეტ დეცენტრალიზაციას და ქვემდგომ ორგანოებზე მეტი კომპეტენციების დელეგირებას გულისხმობს.

კოორდინაციის სამსახურის ძირითადი ამოცანები და უფლებამოსილებებია:

- სახელმწიფო დაწესებულებებს, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს, ბიზნეს სექტორს, სამოქალაქო საზოგადოების წევრებსა და სამინისტროს

შორის ორგანიზებული, ეფექტიანი და კოორდინირებული კომუნიკაციის უზრუნველყოფა;

- ეკონომიკის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების უზრუნველყოფის ხელშეწყობის მიზნით, კომპეტენციის ფარგლებში, საჯარო სექტორის, ბიზნესის სფეროსა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლების მიერ მიწოდებული ინიციატივების შესწავლასა და შესაბამისი წინადადების მომზადებაში მონაწილეობა;

- სამინისტროს ცენტრალურ აპარატსა და სამინისტროს სისტემაში შემავალ საქვეუწყებო დაწესებულებებს, საჯარო სამართლის იურიდიული პირებს და ტერიტორიულ ორგანოებს შორის კოორდინირებული თანამშრომლობისა და ეფექტიანი კომუნიკაციის უზრუნველყოფა კომპეტენციის ფარგლებში. წინადადებების მომზადება სამინისტროს სისტემაში შემავალი სტრუქტურული ერთეულების წინაშე დასმული ამოცანების შესრულების ხელშეწყობის მიზნით;

- რეგიონული ეკონომიკური განვითარების კომპლექსური პროგრამების და გეგმების შემუშავებაში მონაწილეობა და მათი განხორციელების კოორდინაცია და მონიტორინგი კომპეტენციის ფარგლებში;

- სამინისტროს წინაშე დასმული ამოცანებისა და საკითხების შესწავლასა და განხილვაში მონაწილეობა;

- სამსახური, მასზე დაკისრებული ფუნქციების განხორციელებისას, თანამშრომლობს სამინისტროს სტრუქტურულ ქვედანაყოფებთან, მის ტერიტორიულ ორგანოებთან და სისტემაში შემავალ დაწესებულებებთან, აგრეთვე სახელმწიფო დაწესებულებებთან და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან;

- სამსახური უფლებამოსილია მის კომპეტენციაში შემავალ საკითხებზე სამინისტროს სისტემაში შემავალი სტრუქტურული ერთეულებიდან მოითხოვოს და მიიღოს ამომწურავი ინფორმაცია.

- საკუთრებით ურთიერთობათა წესრიგი მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული სისტემის პერიოდში გავრცელებული იყო საზოგადოებრივი საკუთრება, საბაზრო ეკონომიკა კი უპირატესობას ანიჭებს კერძო საკუთრებას. ეფექტიანი და ხანგრძლივ პერიოდზე გათვლილი ეკონომიკური სისტემა დაფუძნებული უნდა იყოს კერძო საკუთრების რეგულირებაზე, რომელიც კერძო მეწარმესა და საოჯახო ბიზნესს მიაჩნებს ქონებაზე საკუთრების უფლებას. კერძო საკუთრება ქმნის გადამწყვეტ

სტიმულს შრომის შედეგად შემოსავლების შექმნაში. სწორედ ესაა ინოვაციური მეწარმეობის საფუძველი. მხოლოდ კერძო, საკუთრებაზე დაფუძნებული ეკონომიკური წყობა უზრუნველყოფს ხანგრძლივ დასაქმებას. ამგვარად, წარმოიქმნება კერძო პასუხისმგებლობა და კერძო ინიციატივა, რის გარეშეც წარმოდგენელია საკუთარი შესაძლებლობების, განათლების გამოყენება, ინოვაციების დანერგვა. კერძო საკუთრებას ახასიათებს კონკურენციაზე დამყარებული გარემოს შექმნა, სადაც მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლები თავიანთ თავზე იღებენ პასუხისმგებლობას. საკუთრების ცნება მოიცავს სოციალურ პასუხისმგებლობასაც, რისი დაცვაც, ამასთანავე, საყოველთაო კეთილდღეობის შექმნასაც უნდა ემსახურებოდეს. ეს უზრუნველყოფს გაწონასწორებულ, ხანგრძლივ სამეწარმეო საქმიანობას და გამორიცხავს ცალმხრივ და ხანმოკლე რენტაბელობას. თუ განვიხილავთ საქართველოს მაგალითს, XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველომ დაიწყო გადასვლა მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული სისტემიდან საბაზრო სისტემაზე. აქედან გამომდინარე საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის მავარი ამოცანა გახდა კერძო საკუთრების ფორმირებისათვის ხელშეწყობა.

სამართლებრივი სისტემა. სახელმწიფო საფინანსო პოლიტიკის კონსტიტუციური პრინციპები, სატარიფო კანონმდებლობა, საგადასახადო კანონმდებლობა და ა.შ. ქმედითუნარიანი, სანდო და დემოკრატიულად ლეგიტიმური სამართლებრივი სისტემა წარმოადგენს საფუძველს ეფექტიანი და მდგრადი ეკონომიკური საქმიანობისათვის. ის ქმნის წინაპირობას წარმატებული ეკონომიკისა და ქმედითუნარიანი, ხალხის მიერ არჩეული სახელმწიფო მართვისათვის ქვეყნის ეფექტიანი მმართველობის პრინციპების გათვალისწინებით. მარეგულირებელი ელემენტები და პროცესზე დაკვირვება საშუალებას იძლევა გაკონტროლდეს წესების დაცვა და ამასთან დაისაჯოს კანონსაწინააღმდეგო ქმედება, თუმცა ეს არ არის ამ კანონის თვითმიზანი. რეგულირება სათანადო და გამართებულია, ვინაიდან იგი კონკურენტულ პირობებში საშუალებას გვაძლევს სტიმულირების საფუძველზე ცალკეული, დეცენტრალიზებული ქმედებები საბოლოოდ საზოგადოებრივად და პოლიტიკურად სასარგებლო შედეგებამდე მივიყვანოთ. საქართველოს სამართლებრივი სისტემა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს

კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. ყველა სხვა სამართლებრივი აქტი უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციას.

სახელმწიფო ინსტიტუტები. „დემოკრატია იმდენად მართვის საშუალება არ არის, რამდენადაც მთავრობის შეზღუდვის საშუალებაა, რომ მან ხელი არ შეუშალოს ადამიანში იმ მთავარ ფასეულობათა დამკვიდრებას, რასაც მას აძლევს ოჯახი და სარწმუნოება“ – ამბობდა აშშ-ის პრეზიდენტი რონალდ რეიგანი. (შარაშენიძე, „რეიგანი - პრეზიდენტი სამუდამოდ“ 2014) . ყოველი ქვეყნის საზოგადოება მაინც ფიქრობს, რომ დემოკრატიის არსებობა აუცილებელია ქვეყნის მომავალი განვითარებისთვის. პოლიტიკურ ექსპერტებს დღეს ცოტა განსხვავებული მოსაზრება აქვთ სახელმწიფო ინსტიტუტების ეფექტიან მუშაობაზე დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის თვალსაზრისით. დაწესებულებებიდან, პირველ რიგში, ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებს ექცევა ყურადღება, რომელთა შორის აღსანიშნავია: საკანონმდებლო ორგანოები, სამინისტროები, მთავრობა, საერთაშორისო ორგანიზაციები (ევროკავშირის ორგანოები: ევროსაბჭო, მინისტრთა საბჭო, ევროკავშირის კომისია და ევროპული სასამართლო, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია, გაერო და ა. შ.)

სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის ევოლუცია ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც მოიცავს ურთიერთსაწინააღმდეგო სამეურნეო პრაქტიკისა და ურთიერთდაპირისპირებული თეორიული ეკონომიკური პოსტულატების კანონზომიერ მონაცვლეობას. თავისუფალი კონკურენციის სამეწარმეო კაპიტალიზმის „laissez faire“-ს (ფრანგ. laissez-faire „მოგვეცით მოქმედების თავისუფლება“) ფუნდამენტური პრინციპი, რომელიც გულისხმობდა ეკონომიკის (ბაზრის) თავისუფლებას, XVII-XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე ჩამოყალიბდა. ამასთანავე მისი ავტორები საბაზრო ეკონომიკას არ განიხილავდნენ როგორც თვითკმარ სისტემას, რომელიც არავითარ რეგულირებას არ საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან. სწორედ ამგვარი მიდგომა იყო ნიშანდობლივი მერკანტილიზმისა და ფიზიოკრატიზმის სკოლის წარმომადგენლებისათვის. „laissez faire“-ს თანამედროვე ინტერპრეტაციის პროტოტიპი მხოლოდ 1830-იან წლებში ჩამოყალიბდა, ხოლო ამ ტიპის ეკონომიკურმა სისტემამ განვითარების ზენიტს 1889-1890-იან წლებში მიაღწია. კაპიტალიზმი, როგორც საზოგადოების სოციალურ – ეკონომიკური ორგანიზაციის სპეციფიკური ფორმა, პერმანენტული ბრძოლის პროცესში წარმოიშვა.

ერთი მხრივ, ეს იყო ბურჟუაზიის ბრძოლა ფეოდალური არისტოკრატის წინააღმდეგ, მეორე მხრივ კი, ბურჟუაზიას ებრძოდა მისი კლასობრივი ანტიპოდი – დაქირავებულ მუშათა კლასი. ამ ბრძოლის მრავალი მაგალითი არსებობს 1840–იანი წლების ჩარტისტული მოძრაობის, მუშათა პირველი პროფკავშირების, 1848 წლის რევოლუციის, 1871 წლის პარიზის კომუნის, მუშათა საერთაშორისო ორგანიზაციების– პირველი (1864) და მეორე (1889) ინტერნაციონალების სახით და სხვ. დაპირისპირების მთავარი იდეა მდგომარეობდა კაპიტალიზმის სოციალისტური ალტერნატივის აუცილებლობის მტკიცებაში. კაპიტალიზმის ჩამოყალიბების ისტორია ამასთანავე სახელმწიფოსა და ბაზრის დიალექტიკური წინააღმდეგობის ისტორიაცაა. კაპიტალიზმის საწყისი ეტაპის სახელმწიფო უპირატესად პატერნალისტური ხასიათის იყო. ამის შესახებ ი. შუმპეტერი შენიშნავდა: „სახელმწიფო ხელისუფლება, აგრეთვე მისი სახელით მოქმედი მიწათმფლობელები და მრეწველები ერთდროულად კიდევ ჩაგრავდა და ამასთანავე იცავდა გლეხებს და მცირერიცხოვან სამრეწველო პროლეტარიატს“. სახელმწიფოსა და კაპიტალისტურ (საბაზრო) ეკონომიკას შორის დამოკიდებულებაში რამდენიმე ისტორიული ეტაპის გამოყოფა შესაძლებელია:

1. 1750-1830–იან წლები, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფო პატერნალიზმის ეპოქას, ამ დროს სახელმწიფო ცდილობდა კაპიტალიზმის შეზღუდვას, რაც საბოლოოდ შეუძლებელი აღმოჩნდა.

2. 1830–1870–იანი წლები, ეს არის საკუთრივ კაპიტალისტური სისტემის აღმოცენების პერიოდი, რომელიც დაემთხვა წარმოების ფაქტორების, უპირველეს ყოვლისა– შრომის თავისუფალი ბაზრის ჩამოყალიბებას.

3. 1870–იანი წლებიდან დასაბამს იღებს ე.წ. „კეთილდღეობის სახელმწიფო“ (Welfare State) ანუ სახელმწიფო საკუთარ თავზე იღებს შუამავლის როლს კაპიტალისტებსა და მუშებს შორის. ამ ფენომენის წარმოშობა დაკავშირებულია საზოგადოებაში სოციალური დაძაბულობის მოხსნის მცდელობასთან. მან განსაკუთრებით ფართო გავრცელება ჰპოვა 1950–1970–იან წლებში დასავლეთის ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში. Welfare State –ს განვითარება ამ პერიოდში, პირველ რიგში, უკავშირდებოდა მოსახლეობის თითქმის ყველა ფენის ცხოვრების დონის გაუმჯობესებაში მიღწეულ შედეგებს. სწორედ აღნიშნულ პერიოდში ამ ქვეყნებში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა საშუალო კლასი,

რომელმაც დაიწყო წამყვანი როლის შესრულება ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სოციალურ პროცესებში.

სახელმწიფო აქტიურად მონაწილეობდა ეკონომიკის ფუნქციონირებაში და ხელს უწყობდა ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას კერძო სექტორში ან თვითონ ქმნიდა მას სახელმწიფო სექტორში. ამის შედეგად უმუშევრობის დონე სტაბილურად იყო მოქცეული დაბალ - 2,5 პროცენტთან ჩარჩოში, უმუშევრებს კი ეძლეოდათ ისეთი სოციალური დახმარება, რომელიც უზრუნველყოფდა ცხოვრების მეტ-ნაკლებად ნორმალური სტანდარტის შენარჩუნებას. ამასთანავე Welfare State დიდ ხარჯებთან იყო დაკავშირებული და ნაკლებად პასუხობდა კაპიტალისტური რაციონალურობის პრინციპს. მაშინ რატომ ხდებოდა ამ ხარჯების გაღება? ამის რამდენიმე მიზეზი არსებობდა და უმთავრესი პოლიტიკური რისკების მინიმიზირება იყო. თანაც უკვე არსებობდა სამწუხარო გამოცდილება 1929 – 1933 წლების „დიდი დეპრესიის“ სახით, რომ ბიზნესის უკონტროლო განვითარებას კატასტროფული შედეგების გამოწვევა შეეძლო. აუცილებელი იყო აგრეთვე მემარცხენე იდეების გავრცელებისათვის ხელის შეშლა. ეს იდეები კი საბჭოთა კავშირიდან მომდინარეობდა. არანაკლებ მნიშვნელობა ჰქონდა ე.წ. „მესამე სამყაროს“ ქვეყნებისათვის კაპიტალიზმის უპირატესობის დემონსტრირებას. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ დასავლეთის ქვეყნებში Welfare State-ს იდეოლოგიის ეკონომიკურ პოლიტიკაში ტრანსფორმირება კეინზიანელების მიერ განხორციელდა. როგორც ცნობილია, კეინზისა და მისი მიმდევრების მაკროეკონომიკური თეორიის ცენტრალური პრობლემა იყო საზოგადოებაში სრული დასაქმების უზრუნველყოფა. ამ მიზნით, სახელმწიფო მის განკარგულებაში არსებული ყველა საშუალების გამოყენებით უნდა ჩარეულიყო წარმოების პროცესში, წინ აღდგომოდა მის შეკვეცას და მაშასადამე, უმუშევრობის გაზრდას. ასეთი იყო კეინზიანელთა ძირითადი პოსტულატი. ამრიგად, 1950-იანი წლების მეორე ნახევრიდან კეინზიანელობა ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების სინონიმად იქცა. ამავე დროს იგი წარმოადგენდა „საყოველთაო კეთილდღეობის საზოგადოების“ იდეოლოგიურ საფუძველს. „ახლა ჩვენ ყველანი კეინზიანელები ვართ“ – ეს სიტყვები ეკუთვნის აშშ-ს რესპუბლიკელ პრეზიდენტს რ.ნიქსონს და რელიეფურად ასახავს მთელ დასავლეთ სამყაროში იმ პერიოდში გაბატონებულ თეორიასა და სამეურნეო პრაქტიკას. კეინზიანელობას, როგორც ერთ-ერთ ძლიერ თეორიულ მიმართულებას

ბევრი რამ აკავშირებს ფორდიზმთან, რომლის ფართო და ვიწრო გაგება არსებობს სოციოლოგიურ და ეკონომიკურ ლიტერატურაში. ვიწრო გაგებით, ფორდიზმი გულისხმობს წარმოების ორგანიზაციის სპეციფიკურ ფორმას. იგი წარმოიშვა აშშ-ში 1910-იანი წლების დასაწყისში და თავდაპირველი გავრცელება ჰპოვა ამერიკელი საავტომობილო წარმოების მაგნატის ჰ.ფორდის კუთვნილ საწარმოებში ე. დეტროიტში. ფორდიზმი ემყარებოდა ორ პრინციპს: წარმოების ინტენსიფიკაცია მექანიზაციის გზით და მასობრიობა წარმოებული პროდუქციის სტანდარტიზაციის საშუალებით. ორივე ამ პრინციპის შერწყმა განაპირობებდა პროდუქციის გაიაფებისა და მოსახლეობის ფართო ფენებისათვის მისი ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობას. ფორდიზმი ფართო გაგებით, ნიშნავს შრომაზე კაპიტალის კონტროლის ისეთ ფორმას, რომელიც ემყარება მუშების მიერ უპირატესად თვითკონტროლს. ე.წ. „ეფექტიანი ხელფასის“ თეორიის გამოყენებით ფორდმა საკუთარი მუშების ანაზღაურება სწრაფად გაზარდა 2-ჯერ და ეს ფაქტი ასე ახსნა: „მინდა, რომ ჩემი მუშები ყიდულობდნენ იმ მანქანებს, რომლებსაც თვითონ აწარმოებენ.“ ფორდიზმი შრომასა და კაპიტალს შორის ურთიერთობის ისეთი ფორმაა, რომელიც გულისხმობს მასში სახელმწიფოს მუდმივ მონაწილეობას. სახელმწიფო, როგორც მუშათა სოციალური დაცვის გარანტი, არა მარტო გულმოდგინედ აკონტროლებს კონტრაქტით გათვალისწინებული პირობების დაცვას, არამედ მუშათა სოციალურ საჭიროებებზე სოლიდური საბიუჯეტო თანხების გამოყოფით მნიშვნელოვნად ზრდის მოხმარებას და ამით ასტიმულირებს წარმოებას. ამ გზით იგი ემსახურება არა მარტო მუშათა ინტერესებს, არამედ ამავედროულად კაპიტალისთვის დამატებითი მოგების პირობების შექმნით, კაპიტალისტთა ინტერესებსაც გამოხატავს.

გადახვევა კეინზიანური თეორიიდან და ანუ კეინზიანური მოდელის ჰეგემონია 1970-იანი წლების ბოლოს დამთავრდა და ამას რამდენიმე მიზეზი ჰქონდა. პირველ რიგში ეს იყო 1971-1972 წლებისა და 1974-1975 წლების მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისები, რომელთა დაწყებაში მთავარ პასუხისმგებლობას, რიგი ეკონომისტები, სახელმწიფოს აკისრებდნენ. მათი აზრით, კრიზისები გამოიწვია ეკონომიკაში სახელმწიფოს ზედმეტად ჩარევამ, რაც ეკონომიკის მეტისმეტ რეგულირებაში გამოიხატა. დაიწყო ე.წ. „ანტიკეინზიანური რევოლუცია“ დევიზით: „კეინზი მკვდარია, გაუმარჯოს ჰაიეკს“. საქმე ის იყო, რომ ჯ.მ. კეინზსა და ნეოლიბერალური ეკონომიკური თეორიის თვალსაჩინო წარმომედგენელს ფ. ჰაიეკს შორის თეორიული

დისკუსია სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის შესახებ ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის 30-იან წლებში გაჩაღდა, რომელიც მაშინ კეინზის გამარჯვებით დამთავრდა. ამ ფაქტიდან თითქმის ორმოცი წლის შემდეგ ჰაიეკმა შეძლო „რევანშის აღება“, რაც იმაში გამოიხატა, რომ სწორედ 30-იან 40-იან წლებში დაწერილი ნაშრომებისათვის მას მიენიჭა ნობელის პრემია ეკონომიკის დარგში. 1970-იანი წლების ბოლოდან მოყოლებული სიტყვა „დერეგულირება“ ყველაზე პოპულარული გახდა ეკონომისტების საუბრებში, პრაქტიკაში კი სახელმწიფოს სოციალურად ორიენტირებულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ ადგილი დაუთმო „თავისუფალი ბაზრის“ ფუნქციონირებაში ჩაურევლობის (ან მინიმალური ჩარევის) ნეოლიბერალურ პოლიტიკას. პოლიტოლოგიაში ასეთი მიდგომა ნეოკონსერვატიზმის სახელწოდებითაა ცნობილი. აშშ-ში „რეიგანეკონომიკა“ და დიდ ბრიტანეთში „ტეთჩერიზმი“ ამ პოლიტიკის კლასიკური ფორმებია. მაშასადამე, ნეოლიბერალიზმი და ნეოკონსერვატიზმი „ერთი მედლის ორ მხარედ“ შეგვიძლია მივიჩნიოთ. ნეოკონსერვატიზმს შემდეგი ეკონომიკური თეორიები შეესაბამება: • მიწოდებაზე ორიენტირებული ეკონომიკა (ა.ლაფერი); • მონეტარიზმი (მ.ფრიდმანი); • ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიები, რომლებიც თავის მხრივ ორ ქვემიმართულებად იყოფა: ა) რაციონალური მოლოდინების თეორია (რ.ლუკასი, თ.სარჯენტი, რ.ბარო); ბ) რეალური საქმიანი ციკლების თეორია (ფ.კიუდლანდი, ე.პრესკოტი). მიწოდების ეკონომიკის არსი სქემატურად შეიძლება წამოვიდგინოთ შემდეგ ღონისძიებათა ჯაჭვის სახით:

საკუთრებიდან შემოსავლებზე გადასახადების შემცირება —> დაგროვებისადმი მიდრეკილების გაძლიერება მიმდინარე მოხმარების შემცირების ხარჯზე —> სასესხო კაპიტალის მიწოდების გაზრდა —> საპროცენტო განაკვეთების შემცირება —> ინვესტიციური აქტიურობის გაძლიერება.

მონეტარისტები და ნეოკლასიკოსები ხაზს უსვამდნენ ფულის მნიშვნელობას ეკონომიკაში. ამასთანავე ნეოკლასიკოსებს მონეტარისტებისგან განსხვავებით არ სჯეროდათ მოთხოვნაზე ეფექტიანი ზემოქმედების შესაძლებლობის და თვლიდნენ, რომ ფულის მასის ცვლილება წარმოებაზე ზემოქმედებას ახდენს მხოლოდ გრძელვადიან პერიოდში. რეალურ ეკონომიკურ პოლიტიკაში კეინზიანელობის მოწინააღმდეგეები ახორციელებდნენ შემდეგ ღონისძიებებს: ამცირებდნენ საგადასახადო ტვირთს მსხვილ მესაკუთრეებზე, კვეცავდნენ ბიუჯეტის ხარჯებს

სხვადასხვა სოციალურ პროგრამებზე, უმუშევრობასა და ინფლაციას შორის აქცენტს აკეთებდნენ ინფლაციის შემცირებაზე, სრული დასაქმების პოლიტიკას ისინი ცვლიდნენ „ბუნებრივი უმუშევრობის“ კანონიდან მომდინარე პოლიტიკით. ბუნებრივია, რომ ასეთი ღონისძიებების ხანგრძლივმა და თანმიმდევრულმა განხორციელებამ გამოიწვია ინსტიტუციური სტრუქტურის სერიოზული ეროზია. კეინზიანელობის პრინციპებიდან გადახვევის პარალელურად ხდებოდა ფორდიზმის პრინციპებიდან გადახვევაც და მის ნაცვლად პოსტფორდიზმის დოქტრინის დანერგვა. ეს უკანასკნელი წარმოადგენს კავშირის რღვევას შრომასა და კაპიტალს შორის. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ხდება მუშებსა და მეწარმებს შორის იმ სოციალური კონტრაქტის გაწყვეტა, რომლის გარანტორის როლში სახელმწიფო გამოდიოდა. ეს კონტრაქტი ცალმხრივად ირღვევა მხოლოდ მეწარმის ინტერესების გათვალისწინებით. განსხვავება ფორდიზმსა და პოსტფორდიზმს შორის კიდევ იმაშია, რომ თუკი პირველი წარმოების ტექნიკურ მხარეზე ამახვილებდა ყურადღებას, მეორისათვის მთავარი მუშაკთა მოტივაციაა. შრომისა და წარმოების ამ ფორმას ხშირად „ტოიოტიზმსაც“ უწოდებენ. მისი მთავარი შინაარსი მდგომარეობს ფირმის ერთგვარ სოციალურ-კულტურულ ერთობად გადაქცევაში. მასში გათვალისწინებულია სიცოცხლის ბოლომდე მუშაკთა დაქირავებისა და საკარიერო კიბეზე ნაბიჯ-ნაბიჯ აღმასვლის მომენტები. ფირმა (კორპორაცია) მასში დასაქმებულთა მხრიდან კვაზი ოჯახად აღიქმება. ამ სისტემისთვის კიდევ ის არის დამახასიათებელი, რომ ფირმას გააჩნია ბირთვი, რომლის გარშემო ყალიბდება სხვა პარტნიორი ფირმების ანუ ე.წ. სატელიტების ფართო ქსელი. კორპორაციის შიგნით კვაზიოჯახური ურთიერთობები მხოლოდ ბირთვი-ფირმების მუშაკებზე ვრცელდება და ამ გზით მიიღწევა მთავარი მიზანი – ყალიბდება მუშაკთა სრული ლოიალურობა „საკუთარი“ ფირმის (კორპორაციის) მიმართ.

ნეოლიბერალიზმის მიმდევარი ეკონომისტები სახელმწიფოს ეკონომიკურ როლს უარყოფით კონტექსტში განიხილავდნენ, ხოლო სახელმწიფოს მარეგულირებელ პოლიტიკას – კი მანკიერებად თვლიან. მათი იდეალია „პატარა“ ანუ სუსტი სახელმწიფო და აქედან გამომდინარე სპონტანურ ეკონომიკურ (საბაზრო) პროცესებში მისი მინიმალური ჩარევა. მათი მთავარი დევიზია – „ეკონომიკური ეფექტიანობა – ყველაფერია, სოციალური სამართლიანობა კი – არაფერი.“ რაც, მათი აზრით, სწორედ სპონტანური საბაზრო პროცესებით მიიღწევა. ნეოლიბერალიზმის

დამკვიდრება და გაბატონება სოციალურ– ეკონომიკური ხასიათის რიგი მიზეზებით იყო გამოწვეული, მათ შორის ჩვენ გამოვეყოფთ საკითხის გლობალურ ასპექტს. ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობის ევროკავშირად ტრანსფორმაციამ განაპირობა შრომის, კაპიტალისა და საქონლის საერთაშორისო ბაზრებზე კონკურენციის გაძლიერება. ახალ პირობებში ცალკეული ფირმები, სახელმწიფოები თუ რეგიონები გლობალურ ეკონომიკურ „ოკეანეში“ თვისუფალი ცურვის რეჟიმში აღმოჩნდა, სადაც მუდმივად ეჯახება სხვადასხვა ეკონომიკური ინტერესები. აქედან გამომდინარე ჩამოყალიბდა შეხედულება, რომ მხოლოდ საბაზრო მექანიზმს შეუძლია ყველა ეკონომიკური, პოლიტიკური და ინსტიტუციური ტრანსფორმაციის წარმართვა და თითქოსდა, არსებობს ერთადერთი რეგულატორი – ბაზარი, რომელიც არ საჭიროებს გარედან არავითარ რეგულირებას. შესაბამისად, ეკონომიკის სფეროსთან მიმართებაში ნეოლიბერალთა უმთავრესი მოთხოვნა არის დერეგულირება, რომელიც, მათი აზრით, უზრუნველყოფს:

- დასაქმების გაზრდას;
- ოლიგოპოლიების საბაზრო ძალაუფლების დაძლევის;
- ფულის მასაზე კონტროლს;
- ეკონომიკურ ზრდას და შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას. ზოგიერთი

მეცნიერი, ჩვენი აზრით, სწორად შენიშნავს, რომ დერეგულირება არ გულისხმობს ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის უარყოფას. მაგალითად, კ.ოფე წერს: „დერეგულაცია ეკონომიკურ პოლიტიკაზე უარის თქმა კი არ არის, არამედ თავად პოლიტიკა“. (Offe C. *Modernity and the State: East, West*. Cambridge: Polity Press, 1996, გვ.75-76.)

იგივე მოსაზრებას ავითარებს რ. ბოიერი და სხვა ავტორები. აღნიშნულ თეზის ისინი იმით ასაბუთებენ, რომ გარკვეული სოციალური ჯგუფებისათვის მხარდაჭერაზე უარის თქმა ისეთივე პოლიტიკური გადაწყვეტილებაა, როგორც მათი მხარდაჭერა. დერეგულირების გზით სახელმწიფო არსებითად ცვლის, როგორც სხვადასხვა ინდივიდებისა და ჯგუფების ცხოვრებისეულ შანსებს, ისე სხვადასხვა ეკონომიკური აგენტების „საბაზრო შესაძლებლობებს“ (Market Opportunities). სახელმწიფოს ტრადიციული „ინტერვენციონიზმი“ გამოიხატება მის პროტექციონისტულ ან განაწილებით როლში, დერეგულირების შემთხვევაში კი

საქმე გვაქვს სხვა ტიპის პროტექციონიზმთან. კერძოდ, ადგილი აქვს სახელმწიფოს აქტიურ ჩარევას შემდეგ სფეროებში: ა) სამართალში, ბ) კულტურაში, გ) ინდივიდთა სოციალიზაციაში. ამ დროს „კანონისა და წესრიგის“ „საკუთრებითი ინდივიდუალიზმის“ ფასეულობების საზოგადოებაში დამკვიდრება ითვლება ერთადერთ შესაძლებელ და თავისთავად ნაგულისხმევ ნორმად. ეკონომიკური ნეოლიბერალიზმის დოქტრინაში, როგორც აღვნიშნეთ, უმნიშვნელოვანესია ეფექტიანობის კატეგორია. მიჩნეულია, რომ ბაზრიდან გამომდინარე ეფექტიანობა ავტომატურად უზრუნველყოფს საზოგადოების კეთილდღეობას. ისეთი ცნებები, როგორცაა სოციალური სამართლიანობა, პასუხისმგებლობა, სოლიდარობა და ა.შ. ამ დოქტრინისათვის არ წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფასეულობებს. ლიბერალიზმის თანამედროვე მიმართულებას წარმოადგენს ლიბერტარიანიზმი, რომელიც ჩამოყალიბდა აშშ-ში მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში. ლიბერტარიანელთა აზრით, სახელმწიფო არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ერეოდეს განაწილების პროცესში სოციალური სამართლიანობის უზრუნველსაყოფად. ამ თეორიის ერთ – ერთი ფუძემდებელი, ფილოსოფოსი ნოზიკი თავის ცნობილ წიგნში „ანარქია, სახელმწიფო და უტოპია“ წერს: „ჩვენ არ ვართ ბავშვები, რომლებსაც ვიღაცამ ნამცხვარი ცუდად გაუნაწილა და ახლა განაწილებისას დაშვებული შეცდომების გამოსწორებას ცდილობს. არც ერთ ადამიანს თუ ადამიანთა ჯგუფს არა აქვს უფლება გაანაწილოს ყველა რესურსი, მიიღოს გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რამდენად მომჭირნედ უნდა გაიცეს ეს რესურსები ... თავისუფალ საზოგადოებაში სხვადასხვა ადამიანები სხვადასხვა რესურსებს აკონტროლებენ“ (Robert Nozick, *Anarchy, State, and Utopia*, 1974 book by the American political philosopher) ლიბერტარიანელები თვლიან, რომ შესაძლებლობათა თანასწორობა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე შემოსავალთა თანასწორობა. შესაბამისად მთავრობამ უნდა გააძლიეროს ინდივიდთა უფლებები, რათა ყველას ჰქონდეს თავისი უნარის გამოვლენისა და წარმატების მიღწევის ერთნაირი შესაძლებლობა. თამაშის ასეთი წესების შემოღების შემდეგ მთავრობას აღარ აქვს იმის მიზეზი, რომ შემოსავლის საბოლოო განაწილება შეცვალოს. ლიბერტარიანელებს გაფეტიშებული აქვთ ბაზრის თავისუფლების პრინციპი და მიიჩნევენ, რომ ბაზრის სუბიექტებზე უკეთესად არავინ იცის თუ როგორ არის შესაძლებელი ეკონომიკის სწრაფი ზრდა და რისკების თავიდან აცილება. მათი აზრით, ბაზრები თვითონ წყვეტენ როგორც მათ მიერ წარმოშობილ, ისე მათ წინაშე

მდგარ პრობლემებს. ისინი არ გამორიცხავენ, რომ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ბაზრის ფუნქციონირებაში სხვადასხვა „ჩავარდნას“, მაგრამ ამას, მათი აზრით, არ შეუძლია სისტემისთვის რაიმე სერიოზული საფრთხის შექმნა, რადგანაც ბაზრის ეს სუბიექტები თვითონ აკონტროლებენ ერთმანეთს. მაშასადამე, ლიბერტარიანელები ერთადერთ სახელმწიფო პოლიტიკას ცნობენ, რომელსაც დიდი ბრიტანეთის ყოფილმა პრემიერ მინისტრმა გ.ბრაუნმა „რბილი შეხების პოლიტიკა“ (Soft Touch) უწოდა.

1.2. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების ფორმირება ძირითადი საზოგადოებრივი ღირებულებების საფუძველზე

წესრიგის პოლიტიკის მთავარი ამოცანაა კერძო ეკონომიკური სექტორისა და სახელმწიფოს აქტივობისათვის ჩარჩო პირობების დადგენა, რომელიც სოციალურ-ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ პროცესებს უნდა შეესაბამებოდეს.

არსებული ჩარჩო პირობები ხშირად ბუნდოვანი შინაარსის მატარებელია. ეს არადადამკმაყოფილებელი სიტუაცია ბაზრის სუბიექტებისთვის მიუღებელია და შესაბამისად ხდება მათი მხრიდან მეტი ინტერესის გამოვლენა წესრიგის პოლიტიკის მიმართ. დერეგულირება და არსებული სისტემის სრულყოფა სუბიექტების მთავარ მოთხოვნას წარმოადგენს. აქედან გამომდინარეობს ის ფაქტი, რომ წესრიგის პოლიტიკას თვისებრივი ცვლილების განმსაზღვრელ პოლიტიკასაც უწოდებენ.

შეუძლებელია, წესრიგის პოლიტიკის არსის განსაზღვრა მისი ძირითადი ელემენტების დადგენის გარეშე. ამოსავალია მიზნები და მათი სისტემა როგორც სამართლებრივი ისე სოციალური საფუძვლის ჭრილში. მნიშვნელოვანი ელემენტებია: საკოორდინაციო მექანიზმი და საკუთრებით ურთიერთობათა წესრიგი, რომელთა შორისაც შესაძლებელია მთელი რიგი შუალედური ფორმების გამოყოფა.

უნდა მოხდეს თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკისა და სოციალური საბაზრო ეკონომიკის გამიჯვნა. ეს უკანასკნელი დამახასიათებელია გერმანიის ეკონომიკისთვის, რომელიც ეფუძნება კონკურენციის პრინციპებს. სიტყვა „სოციალური“ გამოხატავს პირობებს, რომელთა მიხედვითაც საზოგადოებრივი მიზნები და ინტერესები უმნიშვნელოვანესია მიზანთა სისტემის განხილვისას. წესრიგის პოლიტიკის თვალსაზრისით, გასათვალისწინებელია ეკონომიკურ-პოლიტიკური ღირებულებები.

ეკონომიკურ-პოლიტიკურ პრაქტიკაში გამოყოფენ ოთხ ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებას, კერძოდ: თავისუფლებას, სამართლიანობას, უსაფრთხოებასა და პროგრესს. თავისუფლების ფილოსოფიური განხილვის ამომავალი წერტილი, როგორც წესი, ინდივიდი და მისი ნების თავისუფლებაა.

შესაძლებლობა ყოველთვის მოქცეულია ბუნების მიერ დადგენილ ობიექტურ და გარე საზღვრებში, რომელთა დარღვევა შეუძლებელია. მაგრამ შესაძლებელია

მათი გონივრული გამოყენება. რათა გაფართოებული იქნას ადამიანის ისტორიულ შესაძლებლობათა სფერო.

სუბიექტური საზღვრები ბუნებრივ საზღვრებზე უფრო ვიწროა და მათი ბუნებრივი შესაძლებლობები და ინდივიდის მიერ თავისთვის დაწესებული ზნეობრივი ნორმები ადგენენ. მათი საფუძველი მხოლოდ ინდივიდშია, რომელიც საკუთარ თავისუფლებას განიხილავს, როგორც თავისივე ავტონომიურობის შესაძლებლობას.

საზოგადოებრივი საზღვრები ინდივიდებს შორის ურთიერთობას ეხება და მათ ძალაუფლება, ზნეობა და კონვენციები – უპირველეს ყოვლისა კი - სამართალი ადგენს. ისინი განსაზღვრავენ ადამიანებს შორის ურთიერთობის თავისუფლებას და საზოგადოებაში მათი მოქმედების შესაძლებლობას.

სწორედ ამ საზღვრებში წარმოიქმნება ინდივიდუალური მოქმედების თავისუფლება, როგორც უამრავი წერტილის ერთობლიობა, სადაც ერთმანეთს კვეთენ შიდა და გარე თავისუფლებანი.

სამართლიანობის, როგორც ძირითადი ღირებულების გარდა არ არსებობს სხვა ისეთი ნორმა, რომელიც ამდენ დაპირისპირებას, ემოციას და საზოგადოებრივ კონფლიქტს მოაწესრიგებდა. იგი ყოველთვის იძლეოდა საბაზს უამრავი საზოგადოებრივი უტოპიისთვის. სამართლიანობისკენ სწრაფვა ხშირად განპირობებულია იმით, რომ ადამიანები ერთმანეთს ადარებენ და აფასებენ ცხოვრების ფაქტიურ და სასურველ გარემოებებს.

საზოგადოების რეგულირების პრობლემა ერთი ინსტრუმენტის - სამართლის/კანონის საფუძველზე უნდა გადაწყდეს. ამ შემთხვევაში მიზანი ორ განზომილებაში - ქცევისა და განაწილების სამართლიანობის სახით წარმოგვიდგება.

ისმის კითხვა, როგორი უნდა იყოს სამართალი, რომ საზოგადოების წევრებისთვის მისაღები გახდეს ინდივიდუალური ქცევის ნებადართული და უზრუნველყოფილი შესაძლებლობები? ამ აზრით სამართალი არ არის რეგულირების ადვილად მანიპულირებადი ინსტრუმენტი არამედ მისი ხარისხი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად არის უზრუნველყოფილი კონსენსუსი იმ

ხელშეუვალი საწყისი შესაძლებლობებისა და ინდივიდუალური განვითარების გადაულახავი საზღვრების თაობაზე, რომლებსაც სამართალი ადგენს.

უსაფრთხოება. უსაფრთხოება შეიძლება განისაზღვროს როგორც “თავისუფლების გამო შიშის უქონლობა”

უსაფრთხოებას ყველაზე დიდ საფრთხეს უქმნის ჩვენს საზოგადოებაში არსებული ყოველდღიური კონფლიქტები. ამ კონფლიქტების მიზეზი ისაა რომ:

- საზოგადოებრივი ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში თვითრეალიზება ზღუდავს სხვის თავისუფლებას;

- ინდივიდების მიერ გაკეთებული შეფასებები, როგორც ეკონომიკური შინაარსის, ისე იერარქიის მიხედვით, არღვევს აქამდე არსებულ ცალკეულ ნორმას;

- ისტორიული განვითარების პროცესში ინდივიდთა შეფასებები დამოუკიდებელ მიზნებად გვეკლინებიან და მოქმედებების სტიმულს იძლევიან, რაც ყოველთვის შეიცავს კონფლიქტის შესაძლებლობას.

პროგრესი ორი თვალსაზრისით არის მნიშვნელოვანი, იგი წარმოადგენს

1. შემეცნებითი მიღწევებისა და სიახლეების შესაფებას;

2. გვიჩვენებს დროის მსვლელობაში რამდენად ახლოს ვიმყოფებით წინასწარ დასახულ მიზანთან.

ეკონომიკურ სისტემაში პროგრესი ინოვაციების სახით მიმდინარეობს და სტრუქტურულ ცვლილებათა წყაროა. ერთი მხრივ, იგი წარმოშობს შემოსავლების მიღების ახალ შანსებს, მაგრამ მეორე მხრივ საფრთხეს უქმნის უკვე არსებულ შესაძლებლობებს. ინოვაცია ზეგავლენას ახდენს ინდივიდებზე, საფრთხეს უქმნის მათ უსაფრთხოებას და მათ მობილურობის გამოწვევის წინაშე აყენებს. ამ გამოწვევების დაუკმაყოფილებლობა იწვევს სტრუქტურულ უმუშევრობას ანდა სოციალურ დეგრადაციას.

ზოგადად პროგრესი ცვლილების წყაროა. ცვლილებები კი რეორიენტაციის და ახალ სიტუაციასთან შესაბამისობის მოთხოვნაა. მგვარი შესაბამისობის დაყოვნება კი კონფლიქტებს წარმოშობს. ეკონომიკაში არსებობს კოლიზიის შესაძლებლობა: უსაფრთხოების მიზანთან მიმართებაში და სოციალური სამართლიანობის მიზანთან დამოკიდებულებაში, რადგან შესაბამისობის ტვირთი არათანაბრად

გადანაწილებული და სრულიად არ არის გათვალისწინებული პროგრესის
სასარგებლო შედეგების განაწილება.

1.3. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგია და მისი გამტარებლები

ყოველ ეკონომიკურ წყობილებას (სისტემას) და ეკონომიკურ კანონს სჭირდება ნათელი ორიენტაცია საზოგადოებრივ ღირებულებებსა და მიზანთა სისტემაზე. ეკონომიკურ წყობილებათა ისტორიაში გამოიკვეთა განსხვავებული წესრიგის პოლიტიკური მოდელები. ანგლოსაქსური ეკონომიკის თვითდინებით მიშვების საპირისპიროდ დგას ეკონომიკური წესრიგის უფრო მძლავრი სოციალური მიმართულება. საბაზრო ეკონომიკის თვალსაზრისით იგი არის ევროპის კონტინენტზე მოქნილად კოორდინირებული (მაგალითად, სოციალური საბაზრო ეკონომიკა გერმანიაში, შვედური მოდელი და ა.შ.). ყოველ ქვეყანას აქვს თავისი ისტორიულად განვითარებული კულტურა და საკუთარი საზოგადოებრივი ღირებულებები. ქვეყნის ტრადიციებიდან და კულტურიდან შექმნილ ღირებულებათა სისტემას ვერ გამოვიყენებთ სხვა ქვეყნის ეკონომიკაში, მისი თავისებურებების გამო.

სოციალური საბაზრო ეკონომიკა ეფუძნება კონკურენციის პრინციპს, ამასთან ატრიბუტი „სოციალური“ მიგვითითებს იმაზე, რომ გარკვეულ პირობებში ბაზრის შედეგები უნდა გარდაიქმნას საზოგადოებრივი მიზანსისტემის სოციალური კომპონენტების შესაბამისად. კონკრეტიზაცია კი უნდა მოხდეს მიმდინარე ეკონომიკურ-პოლიტიკური კონცეფციის ფარგლებში.

დასავლური საბაზრო ეკონომიკური წესრიგი ხასიათდება აშკარა ინდივიდუალიზმით. ასეთ სისტემაში ინდივიდი ანალიზთა – მათ შორის ეკონომიკურის – ცენტრში დგება. ეს უნდა გავიგოთ, როგორც ღირებულებათა აღიარება: ცალკეული ადამიანი, როგორც ინდივიდი, არის ავტორიტეტი, რომელიც მარტო ან ვინმესთან ერთად წყვეტს რა არის ან არ არის სასურველი, თითოეული ადგენს თავისთვის სასურველს და ცდილობს მის დანერგვას. ეს არ გამორიცხავს კომპლემენტარულ სოციალურ ორიენტაციას, არამედ ის გარდაუვალიც კი არის ინდივიდუალურ ღირებულებათა სისტემისათვის. იგი მხოლოდ მაშინ იქნება

შესაძლებელი, თუ ინდივიდები საკუთარი შეხედულებით „ექვემდებარებიან“ ზემდგომ საზოგადოებრივ ავტორიტეტს.

როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილმა პრეზიდენტმა, რონალდ რეიგანმა განაცხადა: „მეწარმეები და მათი მცირე საწარმოები არიან პასუხისმგებელნი თითქმის მთელი ეკონომიკის ზრდაზე“ („რეიგანი - პრეზიდენტი სამუდამოდ“, 2014, გვ.15) ამისათვის, პირველ რიგში, უნდა დადგინდეს მოქმედების არეალი კერძო ეკონომიკური სუბიექტებისათვის. თუ არსებობს საბაზრო ეკონომიკური წესრიგი (კონკურენციის წესრიგი), მაშინ მეწარმეთა აქტიურობამ იქამდე არ უნდა მიგვიყვანოს, რომ ძალადაკარგულად გამოაცხადოს კონკურენციის ფუძემდებლური ელემენტი. ამის გამო, მაგალითად, კონკურენციის შეზღუდვის საწინააღმდეგო კანონში ჩადებულია კარტელების ზოგადი აკრძალვა. ხელშეკრულების თავისუფლება ამით იზღუდება. ეკონომიკურ-პოლიტიკური კონცეფციები ხანგრძლივ დროზეა გათვლილი და არ მოიცავს დეტალურ წესებს. მოქმედების უამრავი ალტერნატივიდან აიღება თეორიულად დასაბუთებული წინასწარი არჩევანი. ის ისე უნდა დადგინდეს, რომ შესაძლებელი იყოს შეხამება ახალ თეორიულ აღმოჩენებთან ან აქამდე უცნობ პრობლემებთან.

პლატონი წერდა: "სახელმწიფოს წარმოშობა დაიწყო მაშინ, როცა ვიღაცამ შემოღობა ტერიტორია და თქვა, - ჩემიაო" . სახელმწიფო არის ინსტიტუტი, რომელიც მესაკუთრესა და საზოგადოებას შორის არეგულირებს ურთიერთობას, იცავს საკუთრებას. დემოკრატიული სახელმწიფო წყობილება, რომელშიც სახელმწიფო დაწესებულებების ლეგიტიმაცია ინდივიდებით ხდება, შეესაბამება საბაზრო ეკონომიკურ წესრიგს, რომელშიც თითოეული, როგორც თავისთავად პასუხისმგებელი აქტიორი, მონაწილეობას იღებს საბაზრო მოვლენებში.

დღეისათვის არ არსებობს ეკონომიკური საზოგადოება სახელმწიფო დაწესებულებების გარეშე. პირველ რიგში, უნდა ნათელვყოთ, თუ რა ამოცანები უნდა შეასრულოს სახელმწიფომ ეკონომიკურ საზოგადოებაში. მასზე დაკისრებული მოვალეობები რომ განახორციელოს, სახელმწიფოს სჭირდება რესურსები. ამით ჩვენ მივედით წესრიგის პოლიტიკის მნიშვნელოვან საკითხთან: არსებობს ეკონომიკური ოპტიმუმი ქვეყანაში არსებული რესურსების გასანაწილებლად კერძო და

საზოგადოებრივ სფეროებს შორის, ან: რა კრიტერიუმებით უნდა დავადგინოთ სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებული რესურსების რაოდენობა?

პასუხები უნდა მოვიძიოთ როგორც ნორმატიულ, ისე პოზიტიურ ეკონომიკაში. ნორმატიული ეკონომიკის ფარგლებში (კეთილდღეობის თეორია) ცდილობენ გამოკვეთონ ოპტიმალური წარმოებისა და განაწილების პირობები ეკონომიკურ საზოგადოებაში: კერძო ეკონომიკურ სექტორში პროდუქციის ოპტიმალურ რაოდენობას (საწარმოთა მოგების მაქსიმიზირებით და კერძო საოჯახო მეურნეობების სარგებლიანობის მაქსიმიზირებით) ვიღებთ ფასთა მექანიზმით სრულყოფილ ბაზრებზე. ეს საშუალებას იძლევა ნათლად განვსაზღვროთ საერთო ეკონომიკური სიტუაცია და მივიღოთ კეთილდღეობის ოპტიმუმი, რასაც უწოდებენ აგრეთვე პარეტო-ოპტიმუმს, რომლის მიხედვითაც საზოგადოების ან რომელიმე ჯგუფის ნებისმიერი წევრი უკეთეს პირობებში ვერ მოხვდება ისე, თუ იმავდროულად არ გაუარესდება სხვისი პირობები. თუ რა არის წევრისათვის „უკეთესი“ ან „უარესი“ განისაზღვრება მათი პრეფერენციებით.

სახელმწიფო სფეროში ფასთა მექანიზმი არ გამოიყენება ოპტიმალური ალოკაციისათვის. სახელმწიფო მოქალაქეები არ არიან იძულებულნი, რომ გამოავლინონ თავიანთი პრეფერენციები სპეციფიკურ საზოგადოებრივ საქონელზე. უცნობი რჩება თუ რა საზოგადოებრივი შედეგები და მომსახურებანი სურთ მიიღონ მათ და რა ფასის გადახდისათვის არიან ისინი მზად. არ არსებობს საბაზრო ფასები (აღმავალი და დაღმავალი), რომელიც სახელმწიფოს უჩვენებდა თუ რა რაოდენობის საქონელი და მომსახურება უნდა შეთავაზოს მან საზოგადოებას. სწორედ ეს ფენომენი აძნელებს, დავადგინოთ ოპტიმალური საზღვარი მოთხოვნილების სახელმწიფო და კერძო დაკმაყოფილებას შორის.

რადგან ჩვენ კეთილდღეობის თეორიული პირობა ვეღარ დაგვეხმარება, უნდა გადავამოწმოთ სახელმწიფო აქტივობის ოპტიმალური სიდიდის დასადგენად მითითებები პოზიტიური ეკონომიკიდან გამომდინარეობს თუ არა. არსებული მიზნების მიმართულებათა საფუძველზე სახელმწიფო ხარჯების მოცულობა შეიძლება პრაგმატულად დადგინდეს, ამისთვის კი გვჭირდება ვაგნერის კანონი: ადოლფ ვაგნერის (1835-1917) კანონის მიხედვით, სახელმწიფოც არის სერვისი,

რომელსაც მოსახლეობა იყენებს. შესაბამისად, ეკონომიკურ ზრდასთან ერთად სახელმწიფოს სერვისებზე მოთხოვნა (ისე როგორც სხვა სერვისებზე) იზრდება. ეს კი სახელმწიფოს როლის ზრდას და კეთილდღეობის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას იწვევს. ეს კანონი სახელმწიფოს მზარდი საქმიანობის შესახებ პირდაპირ არის დაკავშირებული მზარდ ხარჯებთან, სახელმწიფო ხარჯები ნახტომისებურად იზრდება ომისა და კრიზისების პერიოდში, რასაც ადასტურებს ბრიტანელი მეცნიერი-ეკონომისტების ალან პეკოკისა და ჯერ ვაისმანის დაკვირვებები: თუ ომი ან კრიზისი დამთავრებულია, სახელმწიფო ხარჯები ისევ მცირდება, მაგრამ არა თავდაპირველ დონემდე. არსებობს მთელი რიგი ფაქტორებისა, რომლებმაც სახელმწიფო ხარჯების ზრდაზე გავლენა იქონიეს, ესენია:

მოთხოვნის ელასტიკურობა შემოსავლის მიხედვით და მოსახლეობის კონცენტრაციის ტენდენციები.

სახელმწიფოს მიერ რესურსების ფაქტიური გამოყენება დროის მიხედვით და სხვადასხვა ეკონომიკურ საზოგადოებაში ძალზე განსხვავებული შეიძლება იყოს, საზღვარი პოლიტიკური კუთხით შეიძლება გავავლოთ, ამისთვის კი საჭიროა სახელმწიფო ნება და დემოკრატიული სისტემა. პოლიტიკური ეკონომიის თანამედროვე თეორიებიდან ერთ-ერთი ყველაზე მძლავრია ჰეგემონური სტაბილურობის თეორია, რომელიც მერკანტილიზმისგან იღებს რაღაც ელემენტებს, მაგრამ ასევე ლიბერალიზმისგანაც არ არის შორს. ამ თეორიის დედააზრი იმაში მდგომარეობს, რომ ჰეგემონის, ანუ დომინანტური ეკონომიკური და სამხედრო ძალის არსებობა არის საჭირო ლიბერალური საბაზრო ეკონომიკური წესრიგის შესაქმნელად, რადგან ასეთი ძალის არსებობის გარეშე ლიბერალური წესები ვერ დაკანონდება მსოფლიოში. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ჰეგემონი არის ძალა, რომელსაც აქვს უნარი და სურვილი, რომ დაამყაროს და შეინარჩუნოს წესრიგი. ამასთანავე, ჰეგემონი ამას აკეთებს არა მხოლოდ საკუთარი ინტერესების განსახორციელებლად, არამედ ის ქმნის თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას, რომელიც ეფუძნება თავისუფალ ვაჭრობას, ყველა მონაწილე ქვეყნისთვის არის სასარგებლო და არა მარტო ჰეგემონისთვის. რომ არ იყოს ჰეგემონი, ეკონომიკური ურთიერთობები გახდება ნაციონალისტური მისწრაფებების ტყვე და პროტექციონისტური, რის შედეგადაც

ქვეყნები შეეცდებიან თავიანთ მეზობლებს ყველაფერი წაართვან თავიანთი ინტერესების სასარგებლოდ.

ძირითადი პრინციპების გამოყენების თვალსაზრისით ევროკავშირის გამოცდილების გაცვლა და გაზიარება ნამდვილად წაადგებოდა ჩვენს ქვეყანას რა თქმა უნდა, ჩარჩო პირობების გათვალისწინებით.

ევროკავშირის რეგიონული პოლიტიკა განვითარდა და განიცადა განახლება ბოლო ათწლეულების განმავლობაში, რათა შესაბამისობაში მოსულიყო მიზნების ფართო სპექტრთან. ეს გამოცდილება გვაწვდის ევროკავშირის რეგიონული პოლიტიკის ძირითადი ასპექტების მოკლე მიმოხილვას და გვიჩვენებს თუ როგორ შეიძლება ამ გამოცდილების გაზიარება ევროკავშირს გარეთ არსებულ რეგიონებთან.

გლობალური გამოწვევების თვალსაზრისით გადაწყვეტილების გაზიარება მომგებიანია როგორც ევროკავშირისთვის, ასევე მისი მეზობელი რეგიონებისთვისაც.

და ბოლოს საინტერესოა ეკონომიკური განათლების ფონდის პრეზიდენტის, ლოურენს რიდის მიერ შემოთავაზებული ეფექტიანი საჯარო პოლიტიკის რამდენიმე პრინციპი, რომლებიც ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის სტრატეგიის განხორციელებაში გვეხმარება.

საზოგადოებამ გააცნობიერა, რომ შეხედო საკითხს გახსნილი გონებით, არ ნიშნავს შეხედო საკითხს ცარიელი გონებით, ყველაფრის შემდეგ, საუკუნეების განმავლობაში მცირე რამ მაინც ვისწავლეთ, ის ფაქტი, რომ ვეთანხმებით მოსაზრებას მზის აღმოსავლეთიდან ამოსვლის შესახებ, ნამდვილად არ არის უვიცი დაყოლიების შედეგი. რწმენა, რომ წარმომადგენლობითი რესპუბლიკა სჯობია ნებისმიერ დიქტატურასა თუ მონარქიას, ასევე, არ არის იდეოლოგიის ბრმად აღიარების შედეგი, ზოგადი ვარაუდი, რომ კერძო საკუთრება და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა სჯობია სახელმწიფო საკუთრებასა და ცენტრალურ დაგეგმვას, უკვე აღარ წარმოადგენს უბრალო მოსაზრებას, არამედ იგი არის დადასტურებული სინამდვილე იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც აფასებენ მიზეზს, ლოგიკას, ფაქტებს, სიცხადეს, ეკონომიკასა და გამოცდილებას.

... და მაინც ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ფუძემდებლურ პრინციპს და ძირითად განმსაზღვრელს კონკურენციული წესრიგი წარმოადგენს.

კონკურენციული უპირატესობების მიღწევის სტრატეგიაში, საზოგადოებას, რომელიც თავისუფალ ეკონომიკურ სისტემას აშენებს, აუცილებლად უნდა ჰქონდეს ჩამოყალიბებული ეკონომიკური პოლიტიკა, რომლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ნაწილი კონკურენციის პოლიტიკა იქნება. ამასთან, ქვეყანამ რომ რეალურად გაატაროს კონკურენციული პოლიტიკა, აუცილებელია, მაგრამ არასაკმარისი, შესაბამისი საკონკურენციო კანონმდებლობის არსებობა. შეიძლება ითქვას, რომ კონკურენციის პოლიტიკა არის სახელმწიფოსა და იმ სახელმწიფო ორგანოების მიდგომები და დამოკიდებულება, რომელთაც კანონით ევალუბათ კონკურენციისა და საკონკურენციო ურთიერთობების ზედამხედველობა შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურების მეშვეობით.

კონკურენციის ეროვნული პოლიტიკა შეიძლება მოტივირებულ იყოს სხვადასხვა მიზნებით, როგორცაა სამართლიანობა, წესიერება, ვაჭრობის წახალისება და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლება. პრაქტიკაში კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებისას ყველაფერი უნდა გაკეთდეს, რომ კონკურენცია არ იქნეს მიზანშეუწონლად შეზღუდული სახელმწიფოს და კერძო ეკონომიკური აგენტების დისკრიმინაციული, ან არაკეთილსინდისიერი ქმედებებით.

საზოგადოდ, კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაცია შიდა და გარე ბაზარზე ხელს უწყობს ქვეყნის ჩართვას შრომის საერთაშორისო დანაწილებისა და საბაზრო ურთიერთობების განვითარების პროცესში, რომელიც თავის მხრივ გულისხმობს ქვეყნის მონაწილეობას საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში, ქვეყნის შიდა ბაზარზე კონკურენციული ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებას და კონკურენციის პოლიტიკის თანმიმდევრულ გატარებას. ამდენად, კონკურენციის დაცვისა და რეგულირების ეფექტიანი მექანიზმით “შეიარაღებული” ეკონომიკური პოლიტიკა ქვეყანას აძლევს რეალურ საშუალებას საყოველთაოდ მიღებული კანონიერი გზით დაიცვას შიდა ბაზარი ეკონომიკურ აგენტთა, მათ შორის იმპორტიორთა მხრიდან კონკურენციის შემზღუდავი მოსალოდნელი ქმედებებისაგან და უზრუნველყოს

ასეთი ქმედებებით გამოწვეული ზიანის საკომპენსაციო მარეგულირებელი სპეციალური ზომების განხორციელება. განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს კონკურენციული კანონმდებლობის სრულყოფილებას შედარებით მცირე ზომის ქვეყნებისათვის (მცირე ზომის ეკონომიკის მქონეთათვის), მით უმეტეს, თუ ისინი საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ და განვითარებად ქვეყნებს წარმოადგენენ. საქმე იმაშია, რომ გლობალიზაციის პროცესი, რომელიც განსაკუთრებით გააქტიურდა მე-20 საუკუნის 80-იანი წლებიდან, უშუალოდ ზემოქმედებს თითოეული ქვეყნის ეკონომიკის, მისი დარგებისა თუ პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის დონესა და ხარისხზე. თანამედროვე მსოფლიოში ნებისმიერი ცალკე აღებული ქვეყნის ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობა დიდადაა დამოკიდებული მისი ეკონომიკის მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრირების დონეზე. გლობალიზაცია და ქვეყნის ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებული პროცესებია და ხასიათდებიან რიგი წინააღმდეგობრივი ურთიერთობებით ინდივიდების, კომპანიების, დარგების და ქვეყნების ეკონომიკურ ინტერესებს შორის.

ცხადია, გლობალიზაციისა და ეკონომიკური ინტეგრაციის პირობებში, რაც ერთი მხრივ აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკისა და მისი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად, სერიოზული საშიშროება ექმნება მცირე ზომის ქვეყნის ეკონომიკას, რომ ამ ქვეყანაში არსებულ შედარებით მცირე ზომის ფირმებს (მსოფლიო მასშტაბით) არ შეექმნას ბარიერები ბაზარზე თავისუფალი ფუნქციონირებისათვის, მსხვილი, ტრანსნაციონალური კომპანიებისა და მათი ფილიალების მხრიდან მოსალოდნელი დისკრიმინაციული, კონკურენციის შემზღვევითი საბაზრო ქცევის პირობებში. ამ თვალსაზრისით, საკონკურენციო კანონმდებლობაა ის უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტი, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს სათანადო ჯანსაღი კონკურენციული ბიზნეს-გარემო ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედი ყველა ეკონომიკური აგენტისათვის და უპირველეს ყოვლისა, მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელთათვის.

აღნიშნულ გარემოებათა ანალიზი იძლევა საფუძველს ითქვას, რომ საკონკურენციო კანონმდებლობის სრულყოფილება და მისი პრაქტიკული

რეალიზაციის ეფექტიანობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ისეთი მცირე ზომის ქვეყნების, როგორც საქართველოა, ეკონომიკურ დამოუკიდებლობასა და გარკვეულწილად პოლიტიკურსაც, რადგან მას შეუძლია უზრუნველყოს სამამულო მწარმოებლებისათვის (რომლებიც ქვეყნის მასშტაბებიდან გამომდინარე ვერ იქნებიან მსხვილი კომპანიები) და საერთოდ ყველა მცირე და საშუალო ზომის ეკონომიკური აგენტისათვის ნორმალური პირობები ფუნქციონირებისათვის. ამ შემთხვევაში სამამულო საქონელმწარმოებლებსაც მიეცემათ საერთაშორისო ბაზრის ცალკეულ სეგმენტებზე კონკურენციული უპირატესობის მიღწევის შანსი.

სადავო არაა, რომ კონკურენციული უპირატესობის გარეშე, გლობალიზაციისა და საერთაშორისო კონკურენციის თანამედროვე ეტაპზე ნებისმიერი ქვეყანა განწირულია იმისათვის, რომ საერთაშორისო ბაზარზე მას ეკავოს მუდმივად მხოლოდ “მომხმარებლის ნიშა”, ხოლო მისი მოსახლეობა თავისი მოხმარების მოცულობითა და სტრუქტურით იყოს ასევე მუდმივად “ღარიბთა” კატეგორიაში. სწორედ ამიტომ სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენენ თეორიული გამოკვლევები და პრაქტიკული ხასიათის რეკომენდაციები კონკურენციული უპირატესობის მიღწევის სტრატეგიისა და ტაქტიკის სფეროში. სამწუხაროდ, საქართველოში კვლევის ამ სფეროსადმი ჯერ-ჯერობით სათანადო ყურადღება და რესურსები არაა კონცენტრირებული, მაგრამ ფაქტია, რომ საყოველთაოდ აღიარებულ საკონკურენციო ნორმებზე დაყრდნობილი ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობისა და მისი აღმასრულებელი შესაბამისი უფლებამოსილებებით აღჭურვილი ინსტიტუტის ეფექტიანი მუშაობის გარეშე შეუძლებელია ამ მიზნის მიღწევა.

საუკუნის წინ, ისეთი ქვეყნებიც კი, რომლებიც დღეისათვის მაღალგანვითარებულად ითვლებიან, ეკონომიკაში წამყვან როლს მცირე საწარმოებს ანიჭებდნენ. მოგვიანებით, ამ ქვეყნების ეკონომიკაში დიდი ადგილი დაიკავეს მსხვილმა კორპორაციებმა, რომლებიც მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენდნენ და დღესაც ინარჩუნებენ ამ პოზიციას თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკაში. ამასთან, დაკვირვებისა და ანალიზის საფუძველზე ეკონომისტებმა დაასკვნეს, რომ მსხვილი საწარმოების მომრავლება, როგორც წესი, აკნინებს კონკურენციას და ხელს უშლის არსებული რესურსების ოპტიმალურ ათვისება-გამოყენებას.

საზოგადოდ, კონკურენციის პოლიტიკა ეფუძნება იმ ფუნდამენტურ ეკონომიკურ თეზისს, რომლის მიხედვითაც საბაზრო ძალაუფლების მოპოვებამ და მისმა გამოყენებამ შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას საზოგადოების ეკონომიკური კეთილდღეობის დონეს. ამასთან, კონკურენციის პოლიტიკის მექანიზმებმა ხელი უნდა შეუწყოს საერთოდ ქვეყანაში საბაზრო ურთიერთობების განვითარებას და კონკრეტულად ისეთი კონკურენტუნარიანი ფირმების შექმნას, რომელთაც შეუძლიათ საქონლისა და მომსახურების მიწოდება როგორც საკუთარი ქვეყნის მოსახლეობისათვის, ასევე უცხოელთათვის საერთაშორისო ვაჭრობასა და კონკურენციაში მონაწილეობის საფუძველზე.

კონკურენცია მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ეკონომიკურ დოქტრინასა თუ ეკონომიკურ კონცეფციაში განიხილება როგორც წარმატებულად განვითარებადი ეკონომიკის საფუძველი. კონკურენციის დაცვა და ანტიკონკურენციული ქმედებების გამოვლენა არის სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი ამოსავალი პრიორიტეტი, რომლის აღსრულებისა და უზრუნველყოფის მიზნით დღეისათვის მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაშია შექმნილი საკონკურენციო სამართლის ეროვნული სისტემები.

არადა დღეს უკვე სადაო არაა (არ უნდა იყოს), რომ საზოგადოდ გარე სამყაროსთან და კერძოდ, მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ აღიარებულ საერთაშორისო საკონკურენციო ნორმებთან და კრიტერიუმებთან ჰარმონიზებული ქვეყნის საკონკურენციო პოლიტიკა წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის საფუძველს; მის სწორ წარმართვაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილურობა და მისი დინამიური და სამართლიანი განვითარება. აღნიშნულის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მეწარმეებს და მთლიანად საზოგადოებას კარგად ექნება გაცნობიერებული ანტიმონოპოლიური რეგულირების აუცილებლობა და მისი რეალიზაციის ეკონომიკურ-სამართლებრივი ინსტრუმენტების ობიექტურობა და ეფექტიანობა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასწრაფოდ უნდა შემუშავდეს რადიკალურად ახალი კანონი კონკურენციის შესახებ (არსებულში კოსმეტიკური ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა საქმეს ვერ უშველის), რომელშიც გათვალისწინებულ იქნება

არსებული მსოფლიო გამოცდილება და მაქსიმალურად დაუახლოვდება ევროკავშირის საკონკურენციო კანონმდებლობას და ასევე ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მოთხოვნებს კონკურენციის სფეროში.

წესრიგის პოლიტიკის მიზნებისა და სტრატეგიების განსაზღვრის შემდეგ უნდა შევხვით ჩარჩო პირობების გამტარებლებს. განასხვავებენ საერთაშორისო, ეროვნულ და კერძო ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებს. მსოფლიოს ყველაზე დიდი საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც ქმნის ჩარჩო პირობებს არის ევროკავშირი. ეკონომიკურ პოლიტიკას განსაზღვრავენ: ევროპარლამენტი, ევროკომისია, ევროსასამართლო, ევროკავშირის ცენტრალური ბანკი. სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორცაა გაერო, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაცია, არ შეიძლება ჩაითვალოს საერთაშორისო ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებად, რადგან მათ თავიანთი გადაწყვეტილებების გასატარებლად ძალაუფლება ნაწილობრივ აკლიათ, ან, მათი გატარება ცალკეული მთავრობების კეთილ ნებაზეა დამოკიდებული. ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლები არიან საკანონმდებლო ორგანოები, რომლებმაც უნდა დაადგინონ მნიშვნელოვანი ჩარჩო პირობები, როგორცაა კონკურენციის წესრიგის, ფულადი წესრიგის, საფინანსო კანონმდებლობის, სატარიფო ხელშეკრულების სამართლებრივი ნორმები და სხვა. ასევე მნიშვნელოვანია მართლმსაჯულება, რომელმაც მთელ რიგ განაჩენებში უნდა დაადგინოს კანონებისა და სამართლებრივი დადგენილებების საკონსტიტუციო შეთანხმებულობა ან სამართლებრივ ნორმებთან მათი შეუთანხმებლობა. რაც შეეხება კერძო ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებს, მათ მიეკუთვნება: პროფკავშირები და დამსაქმებელთა გაერთიანებები. როგორც ეკონომიკური პოლიტიკის ავტონომიური გამტარებელი, ორივე მხოლოდ, შემოსავლის პოლიტიკის სფეროში არის აქტიური. სხვა სფეროში ისინი გვევლინებიან როგორც გავლენის მომხდენნი.

ევროკავშირთან თანდათანობითი დაახლოების გზები შეიძლება სხვადასხვა ქვეყნებთან მისი თანამშრომლობის მოდელებზე დაკვირდევით გაანალიზდეს:

ევროკავშირის მოდელი, რომელიც ეკონომიკური თანამშრომლობის უმაღლეს დონეს გვთავაობს (წევრობის გარდა), ევროპის ეკონომიკური სივრცე (EES) ეწოდება.

ეს არ წარმოადგენს საბაჟო კავშირს, მაგრამ მონაწილე ქვეყნებს შორის არსებულ თანამშრომლობის ფორმას შეიძლება „თავისუფალი ვაჭრობის ღრმა რეჟიმი“ ეწოდოს. ეს მოდელი ევროკავშირის ერთიან პოლიტიკებში, სხვადასხვა პროგრამებსა და ღონისძიებებში მონაწილეობას გულისხმობს. ისეთმა ქვეყნებმა, როგორცაა ნორვეგია, ისლანდია, ლიხტენშტაინი თითქმის 100%-ით დანერგეს იგი. მათ მინიჭებული აქვთ „ოთხი თავისუფლება“. სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო და სხვა სტანდარტების სრული ჰარმონიზაციის პირობებში ისინი (ქვეყნები და ევროკავშირი) მთლიანად ცნობენ ერთმანეთის შესაბამისობის შეფასების წესებს, სერტიფიკატებს, ლიცენზიებსა და ნებართვებს. ამ ქვეყნების სავაჭრო ბრუნვა ევროკავშირთან მათი მთლიანი საგარეო ვაჭრობის მოცულობის 80%-ს აღწევს.

გლობალიზაციის პროცესში განსაკუთრებით უნდა დავასახელოთ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია (WTO), რომელიც წარმოადგენს ტარიფებსა და ვაჭრობაზე გენერალური შეთანხმების სამართალმემკვიდრეს. ამჟამად WTO -ში 149 სრულუფლებიანი წევრია გაერთიანებული.

თავი II. ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების გავლენა ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე

2.1. ეკონომიკური ინტეგრაციის ობიექტური წანამდღვრები, მიზნები და მოსალოდნელი შედეგები

საქონლისა და მისი წარმოებისათვის საჭირო ფაქტორების საერთაშორისო მოძრაობის განვითარება ინტეგრაციული პროცესების გაღრმავებას იწვევს, რაც გულისხმობს ქვეყნებს შორის უფრო მეტად საიმედო საწარმო-სავაჭრო კავშირების არსებობას და საერთაშორისო ვაჭრობისა და წარმოების ფაქტორთა მოძრაობის გზაზე მრავალრიცხოვანი დაბრკოლებების მოხსნას. ეს შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი სახელმწიფოთაშორისო ინტეგრაციული გაერთიანების ფარგლებში, რომელიც მრავალმხრივ პოლიტიკურ ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებს ეყრდნობა.

XX საუკუნის მეორე ნახევარში ინდუსტრიული ქვეყნების სწრაფი ეკონომიკური ზრდის და საერთაშორისო სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო საშუალებების სრულყოფის შედეგად გაფართოვდა საქონლით და მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობა. პროცესს თან დაერთო წარმოების ფაქტორთა საერთაშორისო მოძრაობის ფორმების განვითარება, რის შედეგადაც მოგება, რომელიც საქონლის ფასშია ჩადებული, იქმნება არა მხოლოდ ეროვნული საზღვრების ფარგლებში, არამედ მის გარეთაც. ამგვარად, ეკონომიკური ინტეგრაცია საქონლითა და მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობის და წარმოების ფაქტორების საერთაშორისო მოძრაობის განვითარების კანონზომიერ შედეგს წარმოადგენს.

ეკონომიკური ინტეგრაცია არის ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ურთიერთზემოქმედების პროცესი, რომელიც ერთმანეთთან აახლოვებს ეროვნულ სამეურნეო მექანიზმებს სახელმწიფოთაშორისო შეთანხმებების საფუძველზე და სახელმწიფოთაშორისი ორგანოების მიერ რეგულირდება.

ინტეგრაციის წარმატებული განვითარებისათვის უნდა არსებობდეს შემდეგი წანამდღვრები:

1) ინტეგრირებული ქვეყნების საბაზრო სიმწიფის ხარისხის და ეკონომიკური განვითარების დონის თანაბრობა. ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა, სახელმწიფოთაშორისო ინტეგრაცია ვითარდება ინდუსტრიულ ქვეყნებს,

განვითარებად ქვეყნებს შორის ან ინდუსტრიული და განვითარებული ქვეყნების ფარგლებში. მსოფლიო გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ინტეგრაციული პროცესები უფრო აქტიურად მიმდინარეობს მსგავს ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებს შორის. ინდუსტრიულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის ინტეგრაციული ტიპის გაერთიანებები ჩამოყალიბების ადრეულ სტადიაზეა და მისი ეფექტიანობის თაობაზე ერთმნიშვნელოვანი დასკვნის გამოტანის საშუალებას არ იძლევა. ამ შემთხვევაში, სამეურნეო მექანიზმების შეუსაბამობის გამო, გაერთიანება იწყება გარდამავალი შეთანხმებების საფუძველზე – ასოციაციის, ანუ ნებაყოფლობითი გაერთიანების, სპეციალური პარტნიორობის, სავაჭრო პრეფერენციების და ა.შ. საშუალებით, რომელთა მოქმედების ვადა გრძელდება მრავალი წლის მანძილზე, სანამ ნაკლებად განვითარებულ ქვეყანაში არ შეიქმნება განვითარებული ქვეყნის საბაზრო სიმწიფის მსგავსი მექანიზმები;

2) ინტეგრირებული ქვეყნების გეოგრაფიული სიახლოვე, საერთო საზღვრები და ისტორიულად ჩამოყალიბებული ეკონომიკური კავშირები. მსოფლიოს უმრავლესი ინტეგრაციული გაერთიანება ჩამოყალიბდა მეზობელ სახელმწიფოებთან ურთიერთობების საფუძველზე. ისინი ხშირ შემთხვევაში ერთ კონტინენტზე მდებარეობენ, გეოგრაფიულ სიახლოვეში, აქვთ ერთი სასაუბრო ენა და ერთიანი სატრანსპორტო კომუნიკაციები. ეს ქვეყნები წარმოადგენენ გაერთიანების ბირთვს, რომელსაც შემდგომ სხვა მეზობელი სახელმწიფოები უერთდებიან;

3) საერთო ეკონომიკური და სხვა პრობლემები განვითარების, ფინანსების, ეკონომიკის რეგულირების და პოლიტიკური თანამშრომლობის სფეროებში. ეკონომიკური ინტეგრაცია მოწოდებულია გადაჭრას იმ კონკრეტული პრობლემების ნაკრები, რომელიც რეალურად დგას ინტეგრაციაში მონაწილე ქვეყნების წინაშე. ამ მიზეზით ის ქვეყნები, რომელთა მთავარი პრობლემაც საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბებაა, ვერ ინტეგრირდებიან სახელმწიფოებთან, რომელთა ბაზრის განვითარებაც ერთიანი ვალუტის შემოღებას მოითხოვს;

4) დემონსტრაციული ეფექტი. ინტეგრაციულ დაჯგუფებებში მონაწილე ქვეყნებში დადებითი ეკონომიკური ძვრები მიმდინარეობს, რაც თავისებურ ფსიქოლოგიურ ზეგავლენას ახდენს არაწევრ ქვეყნებზე, რომლებიც თვალყურს ადევნებენ მიმდინარე ცვლილებებს;

5) “დომინოს ეფექტი”. მას შემდეგ, რაც ამა თუ იმ რეგიონის ქვეყნები ინტეგრაციულ დაჯგუფებებს ქმნიან, მის ფარგლებს გარეთ დარჩენილი ქვეყნები გარდაუვლად განიცდიან სიმწიფეს, რაც გამომდინარეობს ინტეგრაციის წევრი ქვეყნების სტრატეგიის შეცვლიდან, ეს კი იწვევს ინტეგრაციის წევრ ქვეყნებთან ეკონომიკური კავშირების შესუსტებას. პრობლემის თავიდან ასაცილებლად არაწევრი ქვეყნები ინტერესდებიან ინტეგრაციაში გაწევრიანებით.

თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკაში აღმოცენებული ინტეგრაციული დაჯგუფებები მიზნად ისახავენ მსგავსი ამოცანების გადაჭრას:

1. მასშტაბის ეკონომიის უპირატესობებით სარგებლობა, რაც ნიშნავს ბაზრის მასშტაბების გაფართოებას, დანახარჯების შემცირებას და სხვა უპირატესობების გამოყენებას მასშტაბის ეკონომიის საფუძველზე;

2. ხელსაყრელი საგარეო-პოლიტიკური გარემოს შექმნა. უმრავლესი ინტეგრაციული დაჯგუფების მიზანია ურთიერთგაგებისა და თანამშრომლობის შენარჩუნება წევრ ქვეყნებს შორის პოლიტიკურ, სამხედრო, სოციალურ, კულტურულ და სხვა არაეკონომიკურ სფეროებში. პოლიტიკური პრიორიტეტები ინტეგრაციული დაჯგუფების ფარგლებში მყარდება ეკონომიკური ვალდებულებებით;

3. სავაჭრო პოლიტიკის ამოცანების გადაწყვეტა. რეგიონული ინტეგრაცია ხშირად გვევლინება წევრი ქვეყნების პოზიციათა გამყარების საშუალებად ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში. რეგიონული ბლოკის საშუალებით იქმნება უფრო ხელსაყრელი პირობები ურთიერთშორის ვაჭრობაში, მრავალმხრივ სავაჭრო შეთანხმებებთან შედარებით;

4. ეკონომიკის სტრუქტურულ გარდაქმნაზე ზემოქმედება. ინტეგრაციის ფარგლებში ქვეყნებს, რომლებიც ქმნიან საბაზრო მოდელს, მაღალგანვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებთან ინტეგრირებისას, ხელი მიუწვდებათ საბაზრო გამოცდილებაზე. განვითარებული ქვეყნები დაინტერესებულნი არიან ინტეგრაციაში ჩართული სხვა ქვეყნების საბაზრო რეფორმების დაჩქარებით და სრულფასოვანი ტევადი ბაზრების შექმნით;

5. ეროვნული მრეწველობის ახლადწარმოშობილი დარგების მხარდაჭერა. ინტეგრაციული დაჯგუფებების შექმნა არ ითვალისწინებს მესამე ქვეყნების მიმართ

დისკრიმინაციული ზომების გატარებას. იგი განიხილება ეროვნული მრეწველობის ახალგაზრდა დარგების მხარდამჭერი საშუალების სახით, რადგანაც იქმნება უფრო ფართო რეგიონული ბაზარი.

ეკონომიკური ინტეგრაციის წარმატება და წარუმატებლობა მისი მიზნების ბუნებიდან გამომდინარეობს. სარგებლის მიღება სახელმწიფოთა გაერთიანებების მთავარი მიზანია. მნიშვნელოვანი აქცენტი იმაზე კეთდება, რომ ეკონომიკური ინტეგრაციის მიუხედავად, გაერთიანების სარგებელი შეიძლება არაეკონომიკური იყოს. რეგიონული ეკონომიკური ინტეგრაციის ზოგიერთი წევრისათვის, ან ყველა მათგანისათვის უმთავრესია პოლიტიკური, ნაციონალური, თავდაცვის და სხვა მიზნები. საბოლოო მიზნების მიუხედავად, ყველა ეკონომიკურ გაერთიანებას ყოველთვის ახლავს დადებითი და უარყოფითი შედეგები, რომელიც ვაჭრობის ლიბერალიზაციის და გაფართოებულ ბაზარზე გამკაცრებული კონკურენციის შედეგად ჩნდება. ეკონომიკური შედეგები ანალიზის და შეფასების საგანი უნდა გახდეს. ეს ნიშნავს, რომ ქვეყნებმა შეიძლება გააგრძელონ ეკონომიკური ინტეგრაცია დადებითი, მაგრამ ქვეყნისთვის უმნიშვნელო ეფექტების მოლოდინში, მაგრამ მათი წევრობა კავშირში არ წარმოადგენს საჭირო აუცილებლობას. ბევრი ქვეყნისათვის ეროვნული ღირებულებები და ნაციონალური თვითგამორკვევა უფრო პრიორიტეტულია, ვიდრე ეკონომიკური წინსვლა ეკონომიკური ინტეგრაციის შიგნით.

ინტეგრაციის მიზნები ხშირად არაეფექტიანი ან საერთოდ მიუღწეველია ინტეგრაციის სხვა წევრებთან მჭიდრო კოოპერაციის გარეშე. ინტეგრაციაში მონაწილეობა და ეროვნული სუვერენიტეტის დაკარგვა შეიძლება გამართლებული ნაბიჯი იყოს გაერთიანების კოლექტიური მიზნების მიღწევისათვის. ხშირად ერთიანი მიზნების მიღწევისას, შესაბამისი წესებისა და პოლიტიკის შემუშავებისა და გატარების გარეშე, დანახარჯები – სარგებელი წევრ ქვეყნებს შორის არათანაბრად ნაწილდება, რაც აფერხებს ინტეგრაციის მსვლელობას.

რეგიონული ეკონომიკური გაერთიანების ცნება დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს შორის ეკონომიკური ინტეგრაციის სხვადასხვა ფორმებს განსაზღვრავს. ეკონომიკურ ლიტერატურაში გაერთიანების განვითარების ეტაპების მიხედვით წარმოდგენილია ინტეგრაციის ოთხი ძირითადი ფორმა (www.mrdi.gov.ge) შემდეგი თანმიმდევრობით:

1. თავისუფალი ვაჭრობის ზონა – თავისუფალი ვაჭრობა წევრ-ქვეყნებს შორის;
2. საბაჟო კავშირი – თავისუფალი ვაჭრობის ზონას დამატებული ერთიანი საგარეო ტარიფი არაწევრ ქვეყნებთან ვაჭრობისას;
3. ერთიანი ბაზარი – საბაჟო კავშირს დამატებული წარმოების ფაქტორთა თავისუფალი მოძრაობა;
4. ეკონომიკური კავშირი – ერთიან ბაზარს დამატებული ერთიანი ეკონომიკური პოლიტიკა.

ეს კლასიფიკაცია სისტემატიზებულია და არ გვიჩვენებს ეკონომიკური ინტეგრაციის საფეხურებს და სიღრმეს. რეალობაში ეკონომიკური გაერთიანებები უფრო მეტად კომბინირებული ფორმით წარმოგვიდგებიან.

თავისუფალი ვაჭრობის ზონის გარდა, რომელიც მხოლოდ წევრ ქვეყნებს შორის თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებას ეფუძნება, ყველა სხვა ფორმა შიდა დინამიკური პროცესებით ხასიათდება. იგი განაპირობებს ინტეგრაციის სამომავლო განვითარებას. საბაჟო კავშირმა შეიძლება გამოიწვიოს ინტეგრაციის უფრო მოწინავე ფორმა – თუ რა თქმა უნდა წევრი ქვეყნები ამაზე შეთანხმდებიან. ინტეგრაცია იწყება ეკონომიკის გახსნილობის ზრდის და წევრი ქვეყნების ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის საფუძველზე. ინტეგრაცია ამცირებს წევრი სახელმწიფოს შესაძლებლობებს დამოუკიდებელი პოლიტიკური კურსის გატარებასთან ან ერთიანი ჯგუფური მიდგომიდან გადახვევასთან დაკავშირებით. მზარდი ურთიერთდამოკიდებულება ექსტერნალიებს იწვევს. იგი გამოწვეულია სხვა ქვეყანაზე ცალკეული წევრი ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის ზეგავლენით.

ურთიერთდამოკიდებულების საფუძველზე ქვეყნები ესწრაფიან სარგებლის მაქსიმალურ გაზრდას ანუ გარე ეკონომიის მიღწევას და დანაკარგების მინიმიზაციას ანუ გარე დისეკონომიას (დაბალი ეფექტიანობა ან მაღალი საშუალო დანახარჯები წარმოების გაფართოებიდან). ეკონომიკური გაერთიანების წევრები ირჩევენ ან განახორციელონ საგარეო პოლიტიკის კოოპერაცია გარე ეფექტების ინტერნალიზების მიზნით, რაც ეკონომიკურ ინტეგრაციას აძლიერებს, ან უარი თქვან კოოპერაციულ პოლიტიკაზე, რომელიც ურთიერთდამოკიდებულებიდან თავისუფალი სავაჭრო ზონისკენ უკუსვლას ნიშნავს. ამ შემთხვევაში, პოლიტიკის

თავსებადობის საჭიროება მინიმალური მოთხოვნაა საერთაშორისო ვაჭრობაში უკვე ჩართულ ქვეყნებს შორის და შეიძლება ემყარებოდეს სახელმწიფოთაშორის უკვე არსებულ სახელშეკრულებო არხებს. და პირიქით, ეკონომიკური ინტეგრაციის მოწინავე ფორმებს განსაზღვრავს ეროვნული პოლიტიკის ჩარჩო, რომელიც ეკონომიკურ გაერთიანებას აიძულებს ჩამოაყალიბოს წესები ახალი ხელშეკრულებების საფუძველზე და დააფუძნოს ზენაციონალური სპეციალური ინსტიტუციები. შედეგად, ინტეგრაციის მოწინავე ფორმები ასახავს სახელმწიფოთაშორისო კოოპერაციის განვითარებას მარტივი თავსებადობიდან სრულ კოორდინაციამდე, ჰარმონიზაციასა და უნიფიკაციამდე. ეს ქმედებები არაწვერი სახელმწიფოების დაახლოვების ან ზოგჯერ მასში მონაწილეობის მიღების მიზეზი შეიძლება გახდეს.

ინტეგრაციის ფორმების ტაქსონომია აჩვენებს, რომ ინტეგრაციის წარმართვა და გახსნილობა იზრდება, ურთიერთდამოკიდებულება წევრ ქვეყნებს შორის ღრმავდება და, შესაბამისად, ჩნდება ინტენსიური კოოპერაციის საჭიროება. საბაჟო კავშირის საწყის ეტაპზე მისი შიგა საკავშირო ვაჭრობაში შეზღუდვების ლიკვიდაციას ერთობლივი საგარეო ტარიფი ემატება. მოგვიანებით კი წევრი ქვეყნების ეროვნულ უცხოურ სავაჭრო პოლიტიკას ერთიანი ინტეგრირებული სავაჭრო პოლიტიკა ანაცვლებს. შესაბამისად, საბაჟო კავშირის ერთიან ბაზრად გარდაქმნა განაპირობებს წარმოების ფაქტორების თავისუფალ მობილობას, რის გამოც იცვლება მათი მიწოდება და ფასი ყველა წევრ ქვეყანაში. ამგვარად, ცალკეული ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მოდელი და ტემპი იცვლება და თითოეული ქვეყნის წარმოება იზღუდება.

ეკონომიკური ინტეგრაციის მსვლელობისას წევრი ქვეყნები ნებაყოფლობით ირჩევენ თავიანთი ეკონომიკური ინტერესების და პოლიტიკის შეზღუდვას და ზოგჯერ რთული ამოცანებით და პოლიტიკით ანაცვლებენ, რომელიც ერთიანობაში პასუხისმგებელია კავშირის პოლიტიკაზე. ინტეგრაციის განვითარება დამოკიდებულია წევრი ქვეყნების სურვილზე, გააძლიერონ თუ არა მათზე ზეეროვნული ხელისუფლების გავლენა.

ამგვარად, ინტეგრაციის პროცესის მსვლელობისას წევრი ქვეყნების ეროვნული ხელისუფლების მიერ გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკა პროგრესიულად იზღუდება. ამავე დროს, კავშირის ძალაუფლება, რომელიც გამოხატულია ერთიან

პოლიტიკაში, ძალას იკრებს. ძალაუფლების დანებება და ეროვნული სუვერენიტეტის დაკარგვა ხშირად ძლიერ წინააღმდეგობებს წარმოშობს. ამ მიზეზით, ქვეყნები ხანგრძლივ გარდამავალ პერიოდში ეკონომიკურ ინტეგრაციაში ჩართვისას შეიძლება ჩათრეულნი იქნენ კრიზისში. შესაბამისად, წვერი ქვეყნების სურვილი, დათანხმდნენ კომპრომისულ ვარიანტს და მიაღწიონ კონსენსუსს, გაერთიანებას ასულდგმულებს, მაგრამ მხოლოდ ინტეგრაციის და ურთიერთდამოკიდებულების უმაღლეს დონეზე.

ვიშეგრადის ჯგუფი შესაძლებელია განისაზღვროს, როგორც საშინაო და საგარეო საკითხებში რეგიონული თანამშრომლობის მექანიზმი ცენტრალური ევროპის ოთხ ქვეყანას უნგრეთს, ჩეხეთსა, სლოვაკეთსა და პოლონეთს შორის. თანამშრომლობის ეს მექანიზმი შექმნილ იყო კომუნიზმის მემკვიდრეობის დასაძლევად და ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციისათვის საჭირო რეფორმების მხარდაჭერისათვის. ინტეგრაციის პროცესების დაჩქარებისათვის არჩეულ იქნა რეგიონული თანამშრომლობის მექანიზმი, გამომდინარე იქედან, რომ ოთხივე ქვეყანას მეტნაკლებად მსგავსი სასტარტო პირობები გააჩნდა. 1989 წლის მოვლენების შემდგომ, როცა მოხდა ტოტალიტარული რეჟიმის ნგრევა, ჩეხოსლოვაკიის, პოლონეთისა და უნგრეთის თანამშრომლობის სამეული რეგიონული თანამშრომლობის წარმატებულ მაგალითად იქცა. 2004 წელს უკვე ვიშეგრადის ოთხეული ევროკავშირის წევრები გახდნენ.

ვიშეგრადის ქვეყნების ისტორია ჯერ კიდევ 1335 წლიდან იწყება, როდესაც ბოჰემიის, უნგრეთის და პოლონეთის მეფეები ვიშეგრადში შეიკრიბნენ და გადაწყვიტეს სამ სამეფოს შორის ურთიერთობების განმტკიცება. უფრო თანამედროვე ისტორია კი ჩეხოსლოვაკიის პრეზიდენტის ვლაცლავ ჰაველის ინიციატივით იწყება, როცა ამ ქვეყნების ხელმძღვანელებმა ჩაატარეს სამიტები ბრატისლავაში (აპრილი 1990), ვიშეგრადში (თებერვალი 1991), კრაკოვში (ოქტომბერი 1991) და პრაღაში (მაისი 1992). ოფიციალურად ვიშეგრადის ჯგუფი შეიქმნა 1991 წლის 15 თებერვალს „ევროკავშირში ინტეგრაციის გზაზე უნგრეთს, ჩეხეთს, სლოვაკეთსა და პოლონეთს შორის თანამშრომლობის შესახებ დეკლარაციის ხელმოწერით“. შეხვედრას, რომელიც უნგრეთის ქალაქ ვიშეგრადში შედგა, ესწრებოდნენ ჯოზეფ ანტალი უნგრეთის პრემიერ მინისტრი, ლეხ ვალენსა - პოლონეთის პრეზიდენტი და ვლაცლავ ჰაველი - ჩეხოსლოვაკიის პრეზიდენტი.

1993 წლის 1 იანვრიდან, მას შემდეგ რაც ჩეხოსლოვაკია ორ დამოუკიდებელ

ქვეყანად გაიყო, ვიშეგრადის სამკუთხედი (ბუდაპეშტი, პრაღა და ვარშავა) ვიშეგრადის ოთხეულად იქცა.

დეკლარაციაში განისაზღვრა ვიშეგრადის ჯგუფის ძირითადი მიზნები:

- სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის, დემოკრატიისა და თავისუფლების სრულად აღდგენა;
- ტოტალიტარული სისტემის ყველა არსებული სოციალური, ეკონომიკური და მენტალური ასპექტის აღმოფხვრა;
- საპარლამენტო დემოკრატიის და სახელმწიფო სამართლის მშენებლობა, ადამიანის უფლებების და თავისუფლებების პატივისცემა;
- თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის შექმნა;
- სრული ჩართულობა ევროპულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სისტემაში, ასევე უსაფრთხოებისა და საკანონმდებლო სისტემაში.

ორგანიზაციული სტრუქტურის თვალსაზრისით თანამშროლობის ფორმად რეგულალური შეხვედრები და საერთო სტრატეგიების დასახვა იქცა პრემიერ-მინისტრებისა და მინისტრების დონეზე. ამ მიზნით ოთხივე ქვეყნის წილობრივი მონაწილეობის საფუძველზე შეიქმნა ვიშეგრადის საერთაშორისო ფონდი, რომლის ძირითადი მიზანი რეგიონული მასშტაბის პროექტების დაფინანსება იყო. ფაქტობრივად ვიშეგრადის თანამშრომლობა არ იყო ინსტიტუციონალიზებული რაიმე ფორმით. ის ემყარებოდა მისი წარმომადგენლების პერიოდულ შეხვედრებს სხვადასხვა დონეზე. პრემიერ მინისტრების ოფიციალური შეხვედრა ყოველწლიურად ეწყობოდა. სამიტებს შორის საპრეზიდენტო პოზიცია ჰქონდა ამ ოთხი ქვეყნიდან ერთ-ერთს, რომელიც პასუხისმგებელი იყო ერთწლიანი სამოქმედო გეგმის შემუშავებაზე.

მიუხედავად საერთო რეგიონალური თანამშრომლობისა და განვითარების მსგავსი სტრატეგიების არჩევისა, ვიშეგრადის ქვეყნები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან როგორც სახელმწიფოს ზომებით, ასევე მოსახლეობის ოდენობებით, ეთნიკური კომპოზიციითა და სხვა რიგი მაჩვენებლების მიხედვით.

ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკა, 2004 წელს ვიშეგრადის ქვეყნების შესვლა ევროკავშირში დაკავშირებული იყო გარკვეულ ხარჯებსა და სარგებელთან. ძირითადი სარგებელი მდგომარეობდა შემდეგში:

- შეუზღუდავი ხელმისაწვდომობა ევროკავშირის გლობალურ ბაზარზე;
- გაუმჯობესებული საინვესტიციო გარემო და დაბალი რისკი. ევროკავშირის წევრობა ვიშეგრადის ქვეყნებს უფრო მიმზიდველს ხდის, ეკონომიკური პერსპექტივის და საინვესტიციო რისკის თვალსაზრისით;
- ვიშეგრადის ქვეყნების მოქალაქეებისათვის ევროკავშირის შრომის ბაზრის გახსნა; შეუზღუდავი შრომითი მობილურობა დადებით გავლენას მოახდენს ვიშეგრადის ქვეყნების შრომის ბაზრებზე, რაკი ხელს შეუწყობს შრომით მიგრაციას და შეამცირებს უმუშევრობას;
- ხელმისაწვდომობა ტრანსფერებზე ევროკავშირის სტრუქტურული და დაახლოების ფონდებიდან.

მნიშვნელოვანი განსხვავება ვიშეგრადის ცალკეულ ქვეყნებს შორის უკავშირდება მათ პრესოციალისტურ ეკონომიკურ განვითარებას. უნგრეთის, სლოვაკეთის და პოლონეთის ეკონომიკა ძირითადად ორიენტირებული იყო ყოფილ საბჭოთა კავშირთან ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე. საპირისპიროდ, ჩეხეთი ტრადიციულად დასავლეთ ევროპასთან ეკონომიკურ ურთიერთობაზე იყო ორიენტირებული. ვიშეგრადის ქვეყნები იყვნენ გარდამავალი ეკონომიკის ყველაზე განვითარებული ქვეყნები და გაცილებით უკეთესი საწყისი პოზიცია ჰქონდათ. ვიშეგრადის ყველა ქვეყანამ დაახლოებით ერთი და იგივე დრო - 45 წელი გაატარა კომუნისტურ რეჟიმში.

მას შემდეგ რაც აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებმა გააცნობიერეს ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მნიშვნელობა ვიშეგრადის ქვეყნებისათვის, ვაჭრობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ევროკავშირი ვიშეგრადის ქვეყნების ყველაზე მნიშვნელოვანი სავაჭრო პარტნიორი იყო. ვიშეგრადის ქვეყნების გახსნილობა და მათი ვაჭრობის რეორიენტაცია ევროკავშირის მიმართულებით, ხაზს უსვამდა ევროკავშირთან ინტეგრაციით მისაღებ შესაძლო სარგებელს.

1990-იანი წლების დასაწყისში (ტრანსფორმაციის პერიოდის დასაწყისი) ვიშეგრადის ოთხივე ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა დაბალი იყო. რეცესიის ფაზა ვიშეგრადის ქვეყნებში ინდივიდუალური თავისებურებებით გამოირჩეოდა, ჩეხეთის რესპუბლიკაში ეს იყო 1997-1998 წლები, ხოლო სლოვაკეთში ვარდნა იყო 1999 - 2000 წლებში და პოლონეთში 2001 - 2002 წლებში.

გარდამავალი ქვეყნის ეკონომიკის მიხედვით, ვიშეგრადის ქვეყნების ჩათვლით მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი სრულად შეეხო სლოვაკეთს, 2008 – 2009 წლებში. სლოვაკეთის სტატისტიკის სამსახურის მონაცემებით მესამე კვარტალში მთლიანი შიდა პროდუქტი- მუდმივ ფასებში შემცირდა 4,9%-ით. მიმდინარე ფასებში შემცირება 5,6%-ს შეადგენდა (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>). 2009 წლის მესამე კვარტალში მსკ-მ მუდმივ ფასებში მიაღწია 12051 მილიარდ ევროს, რაც 2008 წლის მესამე კვარტალთან შედარებით 5%-ით დაბალია. 2009 წლის მესამე კვარტალში ჩეხეთის რესპუბლიკის მსკ 4,1%-ით შემცირდა.

უნგრეთმა კრიზისი ოთხეულს შორის ყველაზე მძიმედ გადაიტანა. ეკონომიკის რეცესია, რომელიც ყველაზე მძიმე იყო გასული 18 წლის განმავლობაში სწორედ 2009 წლის მესამე კვარტალს დაემთხვა.

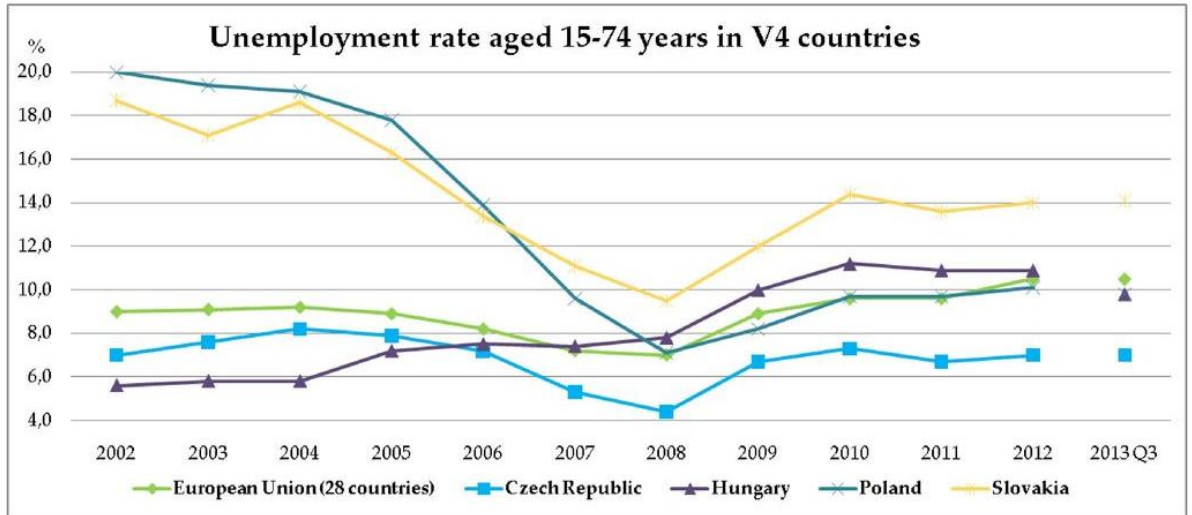
2015 წლიდან ვიშეგრადული ოთხეულის ყველა ქვეყანა მეტნაკლებად სტაბილური განვითარების ფაზაში გადავიდა რა მთიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპზეც აისახა.

ორივე ქვეყანაში უმუშევრობის საშუალო დონე დიდი ხნის მანძილზე ორნიშნა ციფრით იყო გამოხატული და ევროკავშირში ყველაზე მაღალ მაჩვენებლს წარმოადგენდა.

ჩეხეთის რესპუბლიკასა და უნგრეთში უმუშევრობა დიდი ხნის განმავლობაში საშუალოდ 7%-ს შეადგენდა.

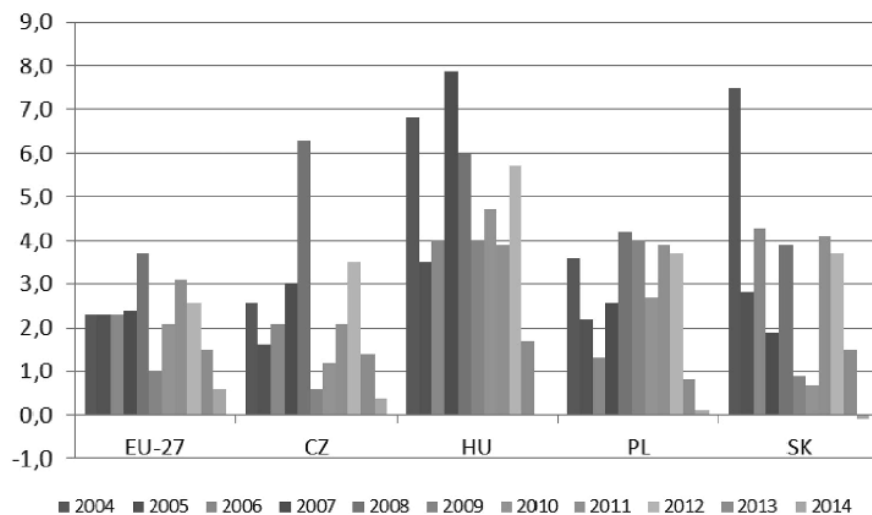
უმუშევრობის მაღალი დონის ტენდენცია 2004 წლის დასაწყისამდე შენარჩუნდა, როდესაც სლოვაკეთი ევროკავშირში შევიდა. ახალი სამუშაო ადგილების შექმნამ და ეკონომიკურმა რეფორმებმა ხელი შეუწყო უმუშევრობის შემცირებას.

გრაფიკი 1: უმუშევრობა პროცენტებში (Source: Eurostat)

ვიშეგრადის ქვეყნების ინფლაციის დონეების შედარება უჩვენებს მსგავსებას პოლონეთსა და უნგრეთს შორის. ეს დაკავშირებულია დეველვაციის მართვის შერჩეული სავალუტო კურსის რეჟიმთან. ორივე ქვეყანაში ინფლაცია ორნიშნა რიცხვით იყო გამოხატული, მაგრამ დროთა განმავლობაში ახერხებდნენ შემცირებას. პოლონეთმა 1999 და უნგრეთმა 2001 წელს მიაღწიეს ინფლაციის ერთნიშნა მაჩვენებლს. სავალუტო პოლიტიკის ჩარჩოს ცვლილებამ ინფლაციისთვის ხელი შეუწყო ინფლაციის დონის შემცირებას ოთხივე ქვეყანაში.

გრაფიკი 2. ინფლაციის საშუალო წლიური დონე % - ვიშეგრადის ქვეყნები და ევროკავშირი (https://www.researchgate.net/figure/Inflation-rate-HICP-in-Poland-in-2004-2014-in-comparison-with-V4-and-EU-27-countries_fig6_300103667)

სლოვაკეთმა გაატარა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური რეფორმები 1993 წელს ჩეხეთის რესპუბლიკისაგან გამოყოფის შემდეგ. საგადასახადო, საპენსიო, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სფეროებში გატარებულმა რეფორმებმა ხელი შეუწყო სლოვაკეთს ბიუჯეტის კონსოლიდირებასა და 2004 წელს ევროკავშირში გაწევრიანებაში. 2009 წელს სლოვაკეთმა მიიღო ევროკავშირის სავალუტო სისტემა - ევროს სახით და გახდა ევროზონის წევრი.

უცხოური ინვესტიციები საკმაოდ მაღალი იყო განსაკუთრებით ავტომობილებისა და ელექტრონულ სექტორში. სლოვაკეთის ეკონომიკურმა ზრდამ მოლოდინს გადააჭარბა 2001 – 2008 წლებში, მიუხედავად ეკონომიკური კრიზისისა. გლობალური ეკონომიკური ვარდნა მოიცავს მთავრობის მნიშვნელოვან ინტერვენციებს და სტრატეგიული კომპანიების ნაციონალიზაციას. 2009 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტი 5%-ზე მეტით შემცირდა, ხოლო უმუშევრობამ 11%-ს გადააჭარბა, რადგან გლობალურმა რეცესიამ სლოვაკეთის ეკონომიკის ბევრ სეგმენტზე მოახდინა გავლენა.

უნგრეთი ცენტრალიზებულად დაგეგმილი ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადავიდა. კერძო სექტორი მსპ-ს დაახლოებით 80%-ს შეადგენდა. უნგრეთში გავრცელებული იყო კომპანიების უცხოელების მიერ ფლობა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ინტენსიური შემოდინება. ბიუჯეტის დეფიციტი შემცირდა მსპ-ს 9%-ზე მეტით 2006 წელს და 3,3%-ით 2008 წელს. გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა, ექსპორტის შემცირებამ და დაბალმა შიდა მოხმარებამ, ასევე ფიქსირებული აქტივების დაგროვებამ უარყოფითად იმოქმედა უნგრეთის ეკონომიკაზე.

ჩეხეთის რესპუბლიკა ერთ-ერთი ყველაზე სტაბილური და აყვავებული ქვეყანა გახდა პოსტსაბჭოთა სივრცეში. ღია საინვესტიციო კლიმატი ჩეხეთის ცენტრალიზებული დაგეგმიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი იყო. როგორც ევროკავშირის წევრი 2004 წლიდან, შედარებით დაბალი ფასების სტრუქტურით და კვალიფიციური მუშახელით, ჩეხეთი მიმზიდველი იყო ინვესტიციებისთვის. ექსპორტით ამოძრავებული ჩეხეთის ეკონომიკა ყოველწლიურად 6%-ით იზრდებოდა 2005 – 2007 წლებში, ხოლო 2008 წელს 2,5%-ით გაიზარდა. მიუხედავად ამისა, რეალური ეკონომიკური ზრდა შემცირდა 4,8%-ით 2009 წელს, ძირითადად გარე მოთხოვნის შემცირების გამო,

რადგან ჩეხეთის საექსპორტო ბაზრები გლობალური კრიზისით გამოწვეულ რეცესიას განიცდიდნენ.

2009 წლამდე პოლონეთის ეკონომიკური ზრდა ყოველწლიურად დაახლოებით 5%-ს შეადგენდა, კერძო მოხმარების ზრდის, კორპორაციული ინვესტიციების და ევროკავშირის დაფინანსების წყალობით. ერთ სულზე მსკ კიდევ ბევრით ჩამორჩება ევროკავშირის საშუალოს. 2004 წელს ევროკავშირში გაწევრიანებამ და ევროკავშირის სტრუქტურულ ფონდებზე ხელმისაწვდომობამ ხელი შეუწყო ეკონომიკის ზრდას. 2008 წელს უმუშევრობა სწრაფად შემცირდა 7%-მდე, 2010 წლის იანვრისათვის ისევ გაიზარდა 9%-მდე, მაგრამ იგი ევროკავშირის საშუალოზე დაბალია.

ვიშეგრადის ოთხივე ქვეყნის შემთხვევაში ეკონომიკური სტრუქტურა ძირითადად წარმოდგენილია წარმოდგენილია მომსახურების სექტორით, საშუალოდ ეკონომიკების დარგობრივი სტრუქტურის 62, 1 % მოდის მომსახურების სექტორზე, მრეწველობის მიერ გამოშვებულ პროდუქციაზე 24, 6 % მოდის, ხოლო სოფლის მეურნეობაზე საშუალოდ 3,4 %. ერთ სულ მოსახლეზე მსკ-ს ოდენობით ვიშეგრადის ქვეყნებს შორის პირველ ადგილზე ჩეხეთია, რომელსაც სლოვაკეთი, პოლონეთი და ბოლოს უნგრეთი მოსდევს. 2012 წლის მონაცემების მიხედვით ვიშეგრადის ოთხ ქვეყანას შორის არსებული მაქსიმალური განსხვავება ერთ სულ მოსახლეზე მსკ-ს მიხედვით საშუალოდ 6000 დოლარია. ამ კუთხით ყველაზე მცირე მაჩვენებლით უნგრეთი გამოირჩევა (2012 წლისათვის 19.800 აშშ დოლარი). ეკონომიკური ზრდის ტემპების მიხედვით, ეკონომიკის ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2010-2012 წლებში დაფიქსირდა სლოვაკეთში 2010 წლისათვის - 4.4 %, ეკონომიკის ზრდის უარყოფითი ტემპები მხოლოდ ჩეხეთსა და უნგრეთში დაფიქსირდა 2012 წლისათვის - 1% და - 1.7 %-ის ოდენობით.

ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის განხილვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკების დარგობრივი სტრუქტურა მსგავს კომპოზიციას იმეორებს, მაგრამ ჯერ კიდევ რჩება მნიშვნელოვანი განსხვავებები ისეთი სოციალური ინდიკატორების მიხედვით, როგორცაა უმუშევრობის დონე. ყველაზე მაღალი უმუშევრობის დონე 2012 წლისათვის პოლონეთსა და სლოვაკეთში აღირიცხა.

ქვეყნებს შორის რეგიონული ეკონომიკური ინტეგრაციის გაძლიერებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი საგარეო ვაჭრობის განვითარებაა. ამ მხრივ, საერთაშორისო ვაჭრობა შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც პოლიტიკური ნებისა და ეკონომიკური ინტერესების პრაქტიკაში რეალიზების საშუალება. ვიშეგრადის ქვეყნების შემთხვევაში საბაზრო პრინციპებზე და საბაზრო ინსტიტუტებზე დაფუძნებული ვაჭრობის განვითარება მხოლოდ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დაიწყო. რეგიონის ქვეყნებს შორის სავაჭრო ურთიერთობების რეგულირების სხვადასხვა ინსტიტუციური მექანიზმები არსებობდა მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან. თანამედროვე ეტაპზე რეგულირების ამ ინსტიტუციური მექანიზმებიდან პრაქტიკაში დარჩა მათგან ყველაზე ეფექტიანი მექანიზმი, ევროკავშირის ეკონომიკური განვითარების მიმდინარე ეტაპის შესაბამისი.

1990-იან წლებამდე რეგიონის ქვეყნებს შორის ვაჭრობის საკითხები რეგულირდებოდა ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს მიერ. აღნიშნული ინსტიტუციური მექანიზმი, ისევე როგორც მონაწილე ქვეყნების ეკონომიკები არ ეფუძნებოდა საბაზრო პრინციპებს, ვაჭრობისა და ეკონომიკური ურთიერთობის საკითხები რეგულირდებოდა ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური მიდგომის ფარგლებში. ეკონომიკური ურთიერთობები ეფუძნებოდა კონტროლირებად სავალუტო კურსებს, განსაზღვრულ ესპორტ-იმპორტის ფასებს და ა.შ.. სავაჭრო და ეკონომიკური ურთიერთობების აღნიშნული მექანიზმის საბოლოო არაეფექტიანობა დადასტურდა ამავე ქვეყნებში გეგმური ეკონომიკური სისტემების კოლაფსით და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ისტორიული პროცესებით.

1994 წლისათვის შეიქმნა ცენტრალური ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ზონა (Central European Free Trade Zone), რომლის შემადგენლობაშიც თავდაპირველად შედიოდნენ ვიშეგრადის ქვეყნები, მოგვიანებით მათ შეუერთდა რუმინეთი და ბულგარეთი.

1980-იანი წლების დასასრულს, ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს წევრებმა ერთმანეთში საერთო შიდა პროდუქციის 40-50%-დან 75%-მდე (რუმინეთის შემთხვევაში) ივაჭრეს. მიუხედავად ამისა, საგარეო ვაჭრობის განვითარება არ იყო ოპტიმალური, რაც განპირობებული იყო სტანდარტული ეკონომიკური აგენტების დონეზე სპეციალიზაციის სტრუქტურის განსაზღვრული მექანიზმის ნაკლებობით. საბაზრო მექანიზმი ჩანაცვლებულ იქნა მაკრო დონეზე ბიუროკრატიული

გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმებით. აქედან გამომდინარე, ზოგიერთი პრობლემა, რომელიც სავაჭრო ბალანსსა და ზრდას შეეხებოდა, შორეულ პერსპექტივაში აუცილებლად უნდა დამდგარიყო.

საბჭოთა კავშირის ბლოკის დაშლის შემდეგ, ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს ყველა ქვეყანამ დაიწყო კონტროლირებადი და მართვადი რეჟიმებიდან გადასვლა საბაზრო ინსტიტუტებზე დაფუძნებულ ეკონომიკებზე, რომელიც განისაზღვრება მიწოდებისა და მოთხოვნის ძალებით და არა ბიუროკრატიული ცენტრალური დაგეგმვით. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, მათი განვითარების ამ ეტაპზე არ ფუნქციონირებდა კონვერტირებადი სავალუტო სისტემა ან კონკურენციული ფასები. სახელმწიფო დამგეგმავებს შეეძლოთ ექსპორტის ფასების შემცირება გაყიდვების სტიმულირების მიზნით, თუმცა, ეს ავტომატურად არ მოქმედებდა იმპორტზე. მათ ასევე ადვილად შეეძლოთ გაეკონტროლებინათ მოხმარება, ვინაიდან პირდაპირი კონტროლი გააჩნდათ ხელფასებზე და დასაქმებაზე (Poznanski, 1996)

ცენტრალური ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ზონა დაარსდა 1994 წელს და მასში თავდაპირველად ვიშეგრადის ოთხი ქვეყანა იყო გაერთიანებული. მოგვიანებით მას შეურთდა მოლდოვა, რუმინეთი და ბულგარეთი. დამფუძნებელმა წევრებმა ევროკავშირში გაერთიანების შედეგად 2004 წელს დატოვეს კავშირი.

ჩეხეთი

ჩეხეთის რესპუბლიკა ვიშეგრადის ქვეყნებს შორის ყველაზე მეტად არის დასავლური ორიენტაციის ქვეყანა, რომელსაც გააჩნია ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა. იგი მდებარეობს ევროკავშირის შუაგულში და მხოლოდ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები ესაზღვრება. განვითარებულ ეკონომიკებთან სიახლოვე ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს ჩეხეთის საშუალო დონეზე უფრო მეტად ეკონომიკური განვითარებისათვის. დღესდღეობით, ჩეხეთი ხშირად ხასიათდება, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული შემთხვევა. მიუხედავად ჩეხოსლოვაკიის დაშლასთან დაკავშირებული ხარჯებისა (1992-1993 წლებში), ჩეხეთის მთავრობამ 1989 წლის ნოემბრის ხავერდოვანი რევოლუციის შემდგომ ადრეულ პოსტკომუნისტურ პერიოდში სწრაფად მოახერხა

განხორციელებინა ბაზარზე ორიენტირებული ძლიერი ეკონომიკური რეფორმები, ისეთები როგორცაა, მასობრივი პრივატიზაცია და საერთაშორისო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია.

შვეინარმა და უვალიკმა (<https://financialobserver.eu>) თავიანთ კვლევაში (2009) ყურადღება მიაპყრეს 1989 წელს ვიშეგრადის ეკონომიკების მდგომარეობაზე. ჩეხოსლოვაკია ამ პერიოდისათვის მათ დაახასიათეს როგორც ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ყველაზე ნაკლებად რეფორმირებული ქვეყანა და პოლონეთსა და უნგრეთთან შედარებით უფრო ნაკლებგანვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყანას გააჩნდა საჯარო სექტორის ყველაზე მაღალი წილი (წმინდა ეროვნული პროდუქტის 97%). ეკონომიკა კონცენტრირებული იყო მონოპოლისტურ ფირმებს შორის და იგი წარმოადგენდა სხვა საბჭოთა ქვეყნებზე ყველაზე დამოკიდებულ ეკონომიკას. ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს წევრი ქვეყნებს შორის მოქმედებდა ორმხრივი სავაჭრო ხელშეკრულებების გართულებული სისტემა, რომელიც არაკონვერტირებად ვალუტაზე იყო დაფუძნებული. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებისაგან განსხვავდებით, რომლებიც უკვე 1980-იან წლებში ჰიპერინფლაციის გამოწვევის პირისპირ იდგნენ, ჩეხოსლოვაკიას, გარდამავალი პერიოდის ადრეულ წლებში შედარებით უფრო ზომიერი ინფლაცია შეეხო და ჩეხოსლოვაკიის ბიუჯეტის დეფიციტი და უმუშევრობა ასევე დაბალი იყო.

1993 წლიდან 1999 წლამდე ჩეხეთის რესპუბლიკამ ევროკავშირში იმპორტი გაზარდა 8 მილიარდი აშშ დოლარიდან 18.4 მილიარდ აშშ დოლარამდე. აღნიშნული ზრდა მოიცავდა 16.3% საშუალო წლიური ზრდის ტემპს, მაშინ როდესაც ჩეხეთის ექსპორტი მსოფლიოს დანარჩენ ქვეყნებში წლიური ზრდის საშუალო მაჩვენებელს – 4% შეადგენდა. ვაჭრობის ლიბერალიზაციამ ჩეხ ექსპორტიორებს უზარმაზარი შესაძლებლობები მისცა. ზემოთხსენებული ავტორები 1990-იან წლებში საგარეო ვაჭრობის ამ გასაკვირად ჩქარ ტემპს ჩეხეთის ეკონომიკური გარდაქმნისათვის გარდამტეხ მომენტად თვლიან. უკანასკნელი ორი ათწლეულის განმავლობაში ჩეხური იმპორტი და ექსპორტი მთლიანობაში თითქმის 500 პროცენტით გაიზარდა.

საგადამხდელი ბალანის დადებითი სალდო აღრიცხულ იქნა 1991 წელს, თუმცა, უკვე ერთი წლის შემდეგ ბალანსის დეფიციტი დაფიქსირდა. აღნიშნული გამოწვეული იყო პოლიტიკური მდგომარეობის მოსალოდნელი

არასტაბილურობითა და საგადასახადო რეფორმის შედეგად დღგ-ს დაბეგვრის შემოღებით. იმპორტის წილი გაიზარდა წინასწარი მომარაგების სახით. მომდევნო წლებში ჩეხი მომხმარებლების მკვეთრად გაზრდილი მოთხოვნა ვერ დაკმაყოფილდა მხოლოდ ჩეხი მწარმოებლების მიერ და შესაბამისად საჭირო იყო მათი იმპორტით შევსება. ჩეხურმა ექსპორტ-იმპორტმა მიაღწია ზრდას მომდევნო წლებში ყოველწლიური მაჩვენებლების ზრდის შედეგად. გამონაკლისს შეადგენდა მხოლოდ 2002 წელი, ასევე 2004 წელი – რომელიც გამოირჩეოდა ექსპორტის ყველაზე მაღალი წლიური განხვავებით, თუმცა, უკანასკნელი ორი ათეული წლის განმავლობაში ჩეხეთის ბალანსის დეფიციტი ფიქსირდება.

ტერიტორიულად, ჩეხური ექსპორტი ურთიერთდახმარების საბჭოს ყოფილი ქვეყნებიდან ძირითადად ევროკავშირის წევრ 15 ქვეყნისაკენ შეიცვალა. განვითარებული ქვეყნები, განსაკუთრებით გერმანია, შეადგენდა ჩეხური ექსპორტის ყველაზე ფართო ჯგუფს ექსპორტ-იმპორტისათვის, რომელსაც შემდგომ ევროპული გარდამავალი ეკონომიკის და განვითარებადი ქვეყნები მოსდევნენ. ჩინეთი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან საიმპორტო პარტნიორს, რომელთან ურთიერთობა თანდათანობით გაიზარდა. მთლიანობაში, 2004 წლის შემდეგ ჩეხეთის რესპუბლიკისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი სავაჭრო პარტნიორები იყვნენ გერმანია, სლოვაკეთი, პოლონეთი და საფრანგეთი. ევროკავშირის ქვეყნებზე ჩეხეთის ექსპორტის 85 პროცენტზე მეტი, ხოლო ევროკავშირის გარეთ სხვა განვითარებულ ქვეყნებზე ექსპორტის 9 პროცენტზე მეტი მოდიოდა.

ისტორიულად ჩეხური ექსპორტი გადამუშავებული საქონლისაგან შედგებოდა. მანქანებისა და ტრანსპორტირების საშუალებების ექსპორტი გაიზარდა უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში, 1999 წელს ისინი ჩეხური მთლიანი ექსპორტის 43 პროცენტს შეადგენდა. მათი რაოდენობა გაიზარდა 1000 პროცენტით მოცემული პერიოდისათვის. ექსპორტის საქონლის სხვა მნიშვნელოვანი ჯგუფს წარმოადგენდა ქიმიკატები და სამომხმარებლო საქონელი, მაგალითად, ტექსტილი და ავეჯი, საწარმოო მოწყობილობები და სხვა ინდუსტრიული საქონელი. ასევე აღსანიშნავია ევროკავშირის სხვა ქვეყნებიდან ჩეხეთის განადგურებულ სოფლის მეურნეობის სფეროში სუბსიდირებული სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის თავისუფალი იმპორტის ეფექტი. XXI-ე საუკუნის პირველ ათწლეულში, მანქანები და სხვა სატრანსპორტო ტექნიკა წარმოადგენდა საექსპორტო პროდუქციის უდიდეს ჯგუფს

(50 პროცენტი), რომელსაც შემდგომ მოყვებოდა მანუფაქტურული პროდუქცია (დაახლოებით 20 პროცენტი). ამ ორ ჯგუფზე ასევე მოდიოდა იმპორტის უდიდესი წილი.

სლოვაკეთი

სხვა გარდამავალი ეკონომიკების მსგავსად, 1989 წლის შემდგომ სლოვაკეთის რესპუბლიკის საერთაშორისო ვაჭრობას ახასიათებს ექსპორტ-იმპორტის მკვეთრი ზრდა, რაც გამოწვეული იყო სახელმწიფო მონოპოლიის მოხსნითა და მასობრივი ლიბერალიზაციით.

სლოვაკეთმა განიცადა ექსპორტის შედარებითი შემცირება 1996 წელს. შესაბამისად, ზრდადი საექსპორტო მაჩვენებელი ბალანსის დეფიციტის შემცირებასთან ერთად წარმოადგენდა 1998 წელს სლოვაკეთის ახალი მთავრობის უმთავრეს პრიორიტეტს. სტაბილიზაციის ახალი ზომები განხორციელდა 1999-2003 წლებში, კონკრეტულად კი, კორექტირებული ფასების ზრდა, არაპირდაპირი გადასახადების ზრდა, დღგ-ს ბაზა და იმპორტის მოსაკრებლის ხელახალი დანერგვა. მათი საერთო ამოცანა იყო საშინაო მოთხოვნის კლება და მაშასადამე, იმპორტის კლება. 1998 წელს ბალანსის მოკლევადიანი სტაბილიზაცია და 1990-იან წლებში გაზრდილი დეფიციტი გამოწვეული იყო მზარდი იმპორტით, ამავე დროს, ცალკეული მკვლევარები მიუთითებენ შედარებით სტაბილურ ექსპორტზე. ცალკეული მონაცემების მიხედვით, მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტი აღემატებოდა სლოვაკეთის მთლიანი შიდა პროდუქტის კრიტიკულ 10 პროცენტთან ღირებულებას. უფრო მეტიც, სლოვაკეთის საგარეო ვალი 1990-იან წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. დაახლოებით 2005 წლისათვის სლოვაკეთის ექსპორტის დინამიკას ახასიათებს შემცირების ტენდენცია, პროფიციტისა და დეფიციტის ბალანსის ტურბულენტური ცვლილებებით. 2006 წელს დაფიქსირდა ექსპორტ-იმპორტის ღირებულების მნიშვნელოვანი ზრდა (შესაბამისად, ექსპორტის დაახლოებით 24% და იმპორტის დაახლოებით 22%). ბალანსის დეფიციტი გაიზარდა უცვლელად 2004-2007 წლებში, ხოლო მკვეთრად გაიზარდა 2008 წელს. ამ წლის შემდეგ, ბალანსის

დეფიციტი შედარებით შემცირდა და მისი სიჭარბე იქნა დაფიქსირებული 2009-2011 წლების პერიოდისათვის.

მანქანები და ელექტრონული მოწყობილობები წარმოადგენდნენ ახალი ქვეყნის საწყის ეტაპზე სლოვაკეთის ექსპორტის მნიშვნელოვან ნაწილს. მის დიდ ნაწილს შუალედური პროდუქცია შეადგენდა, რომელიც მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული ფასების ფაქტორზე. ასევე აღსანიშნავია, რომ რკინისა და ფოლადის ისტორიულად მნიშვნელოვანი წილი შემცირდა 1990-იან წლებში და ამავე დროს, თანამედროვე სექტორი, რომელსაც შეადგენდა აუდიო-ვიზუალური აღჭურვილობა და ავტომობილები, ექსპორტორებისათვის უფრო მნიშვნელოვანი გახდა. აღნიშნული ზრდა ძირითადად დაკავშირებული იყო ფოლკსვაგენ ბრატისლავასთან, რომელიც სლოვაკეთის უდიდესი ექსპორტიორი გახდა. სოფლის მეურნეობის პროდუქტებმა შეადგინეს მთლიან ექსპორტში მხოლოდ დაახლოებით ოთხი პროცენტი. საავტომობილო ინდუსტრიამ დღემდე შეინარჩუნა წამყვანი პოზიცია. მეორე მხრივ, საავტომობილო ინდუსტრიის კომპონენტებმა შეადგინეს ახალ ქვეყანაში სლოვაკეთის იმპორტის უდიდესი წილი.

სლოვაკმა ექსპორტიორებმა სწრაფად მოახდინეს დასავლეთის ბაზრებზე გადასვლა. სლოვაკური ექსპორტის ძირითად ბლოკად (90 პროცენტი) ევროკავშირი და ცენტრალური ევროპის თავისუფალი სავაჭრო ზონა ჩამოყალიბდა. 1990-იან წლებში ექსპორტი ევროკავშირში გაორმაგდა, თუმცა ექსპორტი აღნიშნულ ქვეყნებში ასევე სტაბილურად იმავე ზომის იყო. ექსპორტის ყველაზე მეტად შემცირება ჩეხეთის რესპუბლიკასთან დაფიქსირდა, რომელიც 1997-1999 წლების რეცესიით იყო გამოწვეული და ასევე, რუსეთთან ურთიერთობით (სლოვაკეთის დამოკიდებულება ნედლეულის იმპორტზე მოიცავდა ხანგძლივ პასიურ სავაჭრო ბალანსს). 21-ე საუკუნეში ძირითადი საექსპორტო პარტნიორები გახდნენ გერმანია (დაახლოებით 30 პროცენტი, მაგრამ, ეს მაჩვენებელი დროთა განმავლობასი შემცირდა; 2011 წელს 23% შეადგენდა) და ჩეხეთის რესპუბლიკა (დაახლოებით 10 პროცენტი, მაგრამ ზრდის ტენდენციით; 2011 წელს 20 პროცენტი). 2011 წელს სხვა მნიშვნელოვანი პარტნიორები გახდნენ მეზობელი ქვეყნები: პოლონეთი, უნგრეთის და ავსტრია. სლოვაკური ექსპორტი ამ ქვეყნებში წინა წლების მაჩვენებლების შედეგად გაიზარდა.

უნგრეთი

ორი ათწლეულის განმავლობაში ექსპორტი ყოველწლიურად იზრდებოდა. გამონაკლისს შეადგენდა 2009 წელი. მიუხედავად ამისა, უნგრეთმა 1990-იანი წლების დასაწყისიდან 2009 წლამდე უარყოფითი ბალანსი განიცადა.

გარდამავალი ეკონომიკის ევროპული ქვეყნების ტიპური დამახასიათებელი თვისება, დასავლური ბაზრებისაკენ ექსპორტის გადატანა, უნგრეთშიც დაფიქსირდა. 1990 წელს ექსპორტის წილი ევროპული თანამეგობრობის ქვეყნებში 35 პროცენტით გაიზარდა, ხოლო 1991 წელს - 42 პროცენტით. 1991 წელს ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს წევრ ქვეყნებში ექსპორტი ასევე შემცირდა (27 პროცენტით). ევროკავშირში ექსპორტის წილი დასავლური ბაზრების გახსნის შემდეგ 40 პროცენტიდან 75 პროცენტამდე გაიზარდა.

კერძო საქმიანობების ლიბერალიზაციამ გამოიწვია ექსპორტზე ორიენტირებული მცირე ბიზნესის განვითარება. 1991 წელს მცირე ბიზნესი 69 პროცენტით გაიზარდა, განსაკუთრებით სამანქანო, ქიმიურ, მსუბუქი ინდუსტრიისა და საკვებგადამამუშავებელი ექსპორტის კატეგორიებში. უნგრეთი ამჟამად ორიენტირებულია მანქანებისა და სატრანსპორტო აღჭურვილობის ექსპორტზე, რომელიც მთლიანი ექსპორტის ნახევარზე მეტს შეადგენს. შემდეგ მოდის წარმოებული საქონლისა და საკვების ექსპორტი.

პოლონეთი

1980-იან წლებში არსებული საექსპორტო საქონლის შემადგენლობა შეიცვალა ბუნებრივი რესურსების და არაკვალიფიციური შრომის ინტენსიური პროდუქციით. მხოლოდ ნახშირისა და ფერმერულმა პროდუქციამ შეძლო ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის ბაზრებზე საკუთარი წილის გაზრდა. 1990-1991 წლებში ექსპორტი გაიზარდა პროდუქციის ყველა კატეგორიაში, რაც მთავარია გადამამუშავებელ სფეროში, სადაც ზრდის საშუალო წლიური განაკვეთი 40 პროცენტს შეადგენდა.

1994 წლის შემდეგ, ექსპორტის საერთო მოცულობა წინა წელთან შედარებით ყოველწლიურად იზრდებოდა. ყველაზე მკვეთრი ზრდა 2000 წელს იქნა მიღწეული. ექსპორტის მოცულობა უკანასკნელი ორი ათეული წლის განმავლობაში 600

პროცენტით გაიზარდა. დეფიციტზე ყველაზე მეტი გავლენა მოახდინა რუსეთთან და ჩინეთთან საგარეო ვაჭრობის ბრუნვამ. მხოლოდ ამ ორ ქვეყანასთან ზრდის დეფიციტმა 2005-2007 წლების პერიოდში შეანელა ნამატი ევროკავშირის 24 ქვეყნიდან (ვახი და სხვები, 2008, გვ.124).

პოლონეთში საგარეო ვაჭრობის ცვლილებების აღწერისათვის აუცილებელია აღინიშნოს ცვლილებები ევროკავშირის 15 ქვეყანასთან 5 წლის განმავლობაში, რომელიც 2001 წელს - 6.6 მილიარდი ევროს, დეფიციტიდან 2006 წელს 1 მილიარდი ევროს ნამატიტ შეიცვალა. ექსპორტების ზრდა შედარებით შემცირდა 2007 წელს და 2009 წელს დაფიქსირდა უმნიშვნელო ნეგატიური ზრდა.

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ საბჭოთა კავშირი შემდგომი ოთხი ათწლეულის განმავლობაში ყველაზე მნიშვნელოვანი პარტნიორი გახდა პოლონელი მწარმოებლებისათვის (ჩეხოსლოვაკიასთან და გერმანიასთან ერთად). საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, პოლონელმა მწარმოებლებმა სწრაფად გადაინაცვლეს დასავლეთის ბაზრებისაკენ. გერმანია გახდა ექსპორტის ძირითადი პარტნიორი და განსაკუთრებით კი, იმპორტის. დღეისათვის, ევროკავშირზე მოდის ექსპორტის თითქმის 80 პროცენტი და იმპორტის 60 პროცენტი, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებზე სავაჭრო ბრუნვა მხოლოდ დაახლოებით 10 პროცენტს შეადგენს. საექსპორტო პროდუქცია მნიშვნელოვნად შეიცვალა. 1990-იანი წლების დასაწყისისათვის საექსპორტო პროდუქციას მინერალები და საკვები შეადგენდა. 2005 წლიდან საექსპორტო პროდუქციის ძირითად ჯგუფს შეადგენდა ელექტრო-სამანქანო ინდუსტრიის საქონელი. პოლონური საქონლის მზარდი კონკურენტ უნარიანობა დაფიქსირდა შემდგომ წლებშიც. მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის ექსპორტის ღირებულება 2000 წელს 56.8 პროცენტიდან, 2006 წელს 63.7 პროცენტამდე გაიზარდა. დღეისათვის პოლონელი მწარმოებლები ძირითადად ფოკუსირებულნი არიან სამანქანო და ელექტრო მოწყობილობების, ასევე, სატრანსპორტო აღჭურვილობის ექსპორტზე. აღსანიშნავია, რომ სატრანსპორტო მოწყობილობა ისტორიულად პოლონური ექსპორტის მნიშვნელოვან კატეგორიას წარმოადგენს. სხვა წარმატებულ საექსპორტო პროდუქციის ჯგუფს შეადგენს მეტალი და ქიმიკატები.

ვიშეგრადის ცალეული ქვეყნების ვაჭრობის მახასიათებლების განხილვის შედეგად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ვიშეგრადის ქვეყნების საერთაშორისო

ვაჭრობის საერთო მახასიათებელს წარმოადგენდა ძლიერი ორიენტაცია აღმოსავლეთის ბლოკისა და ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს ქვეყნებისაკენ; ისინი ერთმანეთს შორის ვაჭრობდნენ. თუმცა, ეს ვაჭრობა არ იყო განვითარებული სახელმწიფო დაგეგმარებისა და თავისუფალი ბაზრის არარსებობის გამო. ვიშეგრადის ქვეყნების ვაჭრობის დომინანტურმა ნაწილმა აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ გადაინაცვლა საბჭოთა წნეხის დასრულებით.

ვაჭრობამ გადაინაცვლა რა მაღალი შემოსავლების მქონე დასავლეთის ქვეყნებისაკენ ტრადიციული შრომის ინტენსიური წარმოების პროდუქციის ექსპორტის ზრდა მოსალოდნელი იყო. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები ასევე გამოირჩეოდნენ ხელსაყრელი ადგილმდებარეობით. მათი სხვა დამახასიათებელი ნიშანი გახლავთ ის ფაქტი, რომ ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ყველა ქვეყანა აწარმოებდა უფრო დახვეწილი და მაღალი ხარისხის პროდუქციის იმპორტს დასავლეთიდან ექსპორტის ხარისხთან შედარებით. დღეისათვის, საერთო ექსპორტის უდიდესი ნაწილი ევროკავშირში ხდება, განსაკუთრებით გერმანიაში (რომელიც წარმოადგენს ჩეხი და პოლონელი ექსპორტიორების ძირითად პარტნიორს). სლოვაკური ექსპორტები ძირითადად ჩეხეთის რესპუბლიკაში და ასევე, გერმანიაში წამოებდა. 2004 წელს ვიშეგრადის ქვეყნების ევროკავშირში გაწევრიანების შემდეგ, ყველაზე აღსანიშნავი მოვლენა გახლდათ ორმხრივი ვაჭრობის სწრაფი გაზრდა. 2007 წელს ვიშეგრადის ქვეყნებს შორის სავაჭრო ბრუნვა 2003 წელთან შედარებით ორნახევარჯერ გაიზარდა.

2.2 ვიშეგრადის ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგები ევროკავშირში ინტეგრაციამდე

ისტორიული ფაქტები ასახულია ეკონომიკის ზოგად განვითარებაში და როგორც მსკ-ს მოცულობის დინამიკაში ვხედავთ ვიშეგრადის ოთხეულის ეკონომიკა სწორი მიმართულებით მიდიოდა. ყველაზე აშკარა სლოვაკეთის მსკ-ს ზრდაა. 1999 წელს ზრდა შეჩერდა და 2002 წელს გაგრძელდა 4,8%-ით და მცირედ გაუსწრო უნგრეთს, რომლის მაჩვენებელი იყო 4,4%. 2004 წელს სლოვაკეთმა უჩვენა 5.2%იანი ზრდა და მხოლოდ 0,1%-ით ჩამორჩა პოლონეთს. არა ერთმა ინდიკატორმა უჩვენა,

რომ აღნიშნული წლიდან სლოვაკეთი იყო ქვეყანა, სადაც ზრდა მნიშვნელოვნად დაჩქარდა. 2007 წლამდე სლოვაკეთმა 0,4%-იან ეკონომიკურ ზრდას მიაღწია და ოთხეულს შორის მისი ეკონომიკა ყველაზე ძლიერი გახდა. 2007 წელს ძლიერი ეკონომიკის თვალსაზრისით მეორე პოზიციაზე პოლონეთი იყო, მსკ-ს ზრდის 6,6%-იანი ზრდის ტემპით. უნგრეთში მსკ-ს ზრდა ყველაზე დაბალი იყო, მხოლოდ 1,2%, რითაც მნიშვნელოვნად ჩამორჩებოდა ევროკავშირის ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს, რომელიც 2007 წელს 2,9%-ს შეადგენდა. 2008 წელს სიტუაცია შეიცვალა. ამერიკის ფინანსურმა კრიზისმა არა მხოლოდ ვიშეგრადის ოთხეულის ეკონომიკური აქტივობის შემცირება გამოიწვია, არამედ მთელ ევროკავშირზე მოახდინა გავლენა.

ევროპის ხელშეკრულების ხელმოწერების კომპლექსურ სტრატეგიას საფუძველი ჩაეყარა ევროპის საბჭოს კოპენჰაგენის შეხვედრაზე (1993 წელი). კოპენჰაგენის სამიტმა ნათელი სიგნალი მისცა ამ ქვეყნებს, რომ ისინი მომავალში ევროკავშირის წევრები გახდებოდნენ, თუკი დააკმაყოფილებდნენ გარკვეულ პირობებს. გაფართოების პირობები თითოეული ქვეყნისათვის მოიცავდა თავისუფლების, დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლების პატივისცემის, კანონის უზენაესობის პრინციპებს, ამ პირობების დაკმაყოფილების შემთხვევაში ეს ქვეყნები გახდებოდნენ ევროკავშირის წევრები. ევროკავშირის შეთანხმება (მუხლი 6, მუხლი 49) აყალიბებს ამ პრინციპებს. ევროკავშირის წევრობაზე განაცხადის გაკეთება ხანგრძლივი და მკაცრი პროცესის დასაწყისია. ოფიციალური ამოსავალი წერტილია ქვეყნის მიერ განაცხადის გაკეთება – თუმცა იგი, როგორც წესი, ყალიბდება ევროკავშირთან ძლიერი ორმხრივი ურთიერთობის არსებობის შედეგად. დასაბუთებულ განაცხადს შედეგად მოაქვს ევროკავშირის შეფასების პროცედურების მთელი რიგი, რომელმაც შესაძლოა მოიტანოს ქვეყნის გაწევრიანება ან შესაძლოა უარი ეთქვას ქვეყანას წევრობაზე. ქვეყნის მიერ ამ პროცესის სისწრაფე საერთო მიზნების განხორციელების პროგრესით იზომება.

ვიშეგრადის ქვეყნებმა ერთობლივი ნაბიჯები გადადგეს ევროკავშირის წევრობისათვის. სლოვაკეთისა და ჩეხეთის რესპუბლიკის წარმომადგენლებმა ევროპის ხელშეკრულებას ერთ და იმავე დროს მოაწერეს ხელი (1991 წლის 16 დეკემბერს), როგორც “ჩეხოსლოვაკიის” სახელმწიფომ (უნგრეთთან და პოლონეთთან

ერთად). მაგრამ, შემდეგ ჩეხოსლოვაკია ორ ქვეყანად გაიყო და ახალი რეალობის პირობებში 1993 წლის 4 ოქტომბერს ორმა ქვეყანამ ხელახლა მოაწერა ხელი ხელშეკრულებას. ამ ქვეყნებში ჩატარებულ რეფერენდუმებში, იმ მოქალაქეთა პროცენტული რაოდენობა, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს მასში და თანხმობა განაცხადეს თავიანთი ქვეყნების ევროკავშირში გაწევრიანებაზე, თითქმის ერთი და იგივე იყო. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით ეს პროცენტული მაჩვენებელი ყველაზე მაღალი იყო სლოვაკეთში, ევროკავშირის 15 ახალ სახელმწიფოს შორის უნგრეთსა და პოლონეთში, ხოლო ყველაზე დაბალი ვიშეგრადის ჯგუფის წევრ ჩეხეთის რესპუბლიკაში დაფიქსირდა. მაგრამ, სხვა წევრ ქვეყნებთან შედარებით ვიშეგრადის ქვეყნებში მოსახლეობის მხარდაჭერა ევროკავშირში გაწევრიანებაზე ყველაზე მაღალი იყო.

ევროკავშირის გაწევრიანების მსურველმა თითოეულ ქვეყანამ უნდა წარადგინოს განაცხადის ფორმა საბჭოში. უნგრეთმა განაცხადის ფორმა 1994 წლის 31 მაისს წარადგინა, პოლონეთმა 1994 წლის 5 აპრილს, სლოვაკეთმა 1995 წლის 27 ივნისს და ჩეხეთის რესპუბლიკამ 1996 წლის 17 იანვარს. ამის შემდეგ ევროპის კომისია გამოთქვამს ფორმალურ მოსაზრებას აპლიკანტი ქვეყნის შესახებ და საბჭო წყვეტს □ მიიღოს თუ არა განაცხადი. როდესაც საბჭო ერთხმად დაამტკიცებს მოლაპარაკების მანდატს, მოლაპარაკებები ფორმალურად ღიად ცხადდება ევროკავშირის ყველა წევრ ქვეყანასა და კანდიდატ ქვეყანას შორის. აუცილებელ პირობას წარმოადგენს აპლიკანტი ქვეყნის მზაობა მოლაპარაკებების დაწყებამდე დააკმაყოფილოს ძირითადი კრიტერიუმები. გაწევრიანების კრიტერიუმები ასევე ცნობილია, როგორც კოპენჰაგენის კრიტერიუმები.

ე.წ. “კოპენჰაგენის კრიტერიუმები” 1993 წლის დეკემბერში იქნა დამტკიცებული ევროპის საბჭოს მიერ და მოითხოვს ასოცირებული ქვეყნისაგან ჰქონდეს:

- სტაბილური ინსტიტუციები, რომლებიც წარმოადგენენ დემოკრატიის, კანონის უზენაესობის, ადამიანის უფლებების და უმცირესობების პატივისცემისა და დაცვის წინაპირობას;

- მოქმედი საბაზრო ეკონომიკა, ისევე როგორც უნარი გაუმკლავდეს კონკურენციის წნეხს და ევროკავშირს შიგნით საბაზრო ძალების ფუნქციონირებს.

- წევრობის მოვალეობების, განსაკუთრებით პოლიტიკური, ეკონომიკური და

სავალუტო კავშირის ამოცანების შესრულების უნარი.

კოპენჰაგენის კრიტერიუმები ევროკავშირის მმართველობის მთავარი მახასიათებლებიდან გამომდინარეობს. ვიშეგრადის ქვეყნების სოციალისტური წარსულის გათვალისწინებით, ევროპის საბჭომ მოითხოვა მათი ეკონომიკური გარდაქმნა და ევროკავშირის სისტემაში ჰარმონიზაცია, მანამ სანამ მათ დაიწყეს ევროკავშირის ერთიან ბაზარსა და ევროკავშირის სხვადასხვა სფეროებში ინტეგრაცია.

1993 წელს, კოპენჰაგენის სამიტზე, ევროპის საბჭომ გამოაცხადა, რომ “ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ სურვილი გახდნენ ევროკავშირის წევრები, შესაძლოა გახდნენ კავშირის წევრები”. გაფართოების ძირითადი ნაბიჯები დასახულ იქნა ევროპის საბჭოს შეხვედრებზე

1993 წელი- ევროპის საბჭო, შეთანხმება ასოცირების ხელშეკრულებაზე კოპენჰაგენში საბჭომ ევროპულ სახელმწიფოებს გაწევრიანების მოწვევა გადასცა. ევროპის საბჭომ განსაზღვრა “კოპენჰაგენის კრიტერიუმები”, ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამართლებრივი კრიტერიუმები აპლიკანტებისათვის, რომელთა პირობები უნდა დაეკმაყოფილებინათ აპლიკანტებს წევრობის მიღებამდე.

1994 წელი - ევროპის საბჭო ესენში - ხელშეკრულება გაწევრიანების წინა პერიოდის სტრატეგიაზე.

1994 წელი - ევროპის საბჭო მადრიდში – გარდამავალი პერიოდის საჭიროების იდენტიფიცირება სოფლის მეურნეობისა და თავისუფალი გადაადგილების, შრომითი ურთიერთობების სფეროებში.

1995 წელი - მადრიდში ჩატარებულმა ევროპის საბჭომ განმარტა, რომ კანდიდატმა ქვეყანამ ასევე უნდა განახორციელოს ევროკავშირის პროცედურები და წესები.

1997 წელი – ევროპის საბჭოს შეხვედრა ლუქსემბურგში – საბჭომ განაცხადა, რომ კანდიდატი ქვეყნების პირველმა ჯგუფმა შესაძლოა დაიწყოს მოლაპარაკებები გაწევრიანებაზე.

1999 წელი – ევროპის საბჭოს შეხვედრა ბერლინში, რომელიც მიემდვნა ფინანსური დახმარების გაძლიერებას.

1999 წელი – ევროპის საბჭოს შეხვედრა ჰელსინკში – მოლაპარაკებების დაწყება

ყველა კანდიდატ ქვეყანასთან (რუმინეთისა და ბულგარეთის გარდა).

2000 წელი – ევროპის საბჭო – ევროკავშირის ინსტიტუტების მომზადება გაფართოებისათვის.

2002 წელი – ევროპის საბჭო კოპენჰაგენში – ევროკავშირი აწესებს გაფართოების თარიღს - 2004 წლის მაისს.

2003 წელი – ევროპის საბჭოს შეხვედრა ათენში – გაწევრიანების ხელშეკრულების ხელმოწერა.

2000 წლის მაისი – კომისიამ მიიღო გაფართოების კომუნიკაციის სტრატეგია.

გაწევრიანების წინარე სტრატეგია მოიცავდა:

- გაწევრიანების ხელშეკრულებები – ხელშეკრულებები ევროკავშირსა და ასოცირებულ ქვეყნებს შორის ვაჭრობის, ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოებასა და სხვა სფეროებზე;- პროგრესის შესახებ წარმოადგენილი ანგარიშების სისტემატური მონიტორინგი, რომლებიც კოპენჰაგენის კრიტერიუმების შესრულებას ეხებოდნენ. შეფასებას ახორციელებდა ევროკომისია.

- გაწევრიანების პარტნიორობა – ხელშეკრულება თითოეული ქვეყნის ევროკავშირში გაწევრიანების პირობებზე.

- Acquis Communautaire –ის მიღების ეროვნული პროგრამა – თითოეულმა წევრმა სახელმწიფომ უნდა მოამზადოს ევროკავშირის კანონმდებლობის განხორციელების სტრატეგია.

- ფინანსური დახმარება – ფინანსური დახმარება ევროკავშირის ფონდების მეშვეობით, რომელიც დაეხმარება გაწევრიანების მსურველ ქვეყნებს ევროკავშირის კრიტერიუმების მიღწევაში.

- გაწევრიანების მოლაპარაკებები – პირობების დადება და თარიღები, რომლის ფარგლებში ევროკავშირში თითოეული ქვეყანა გაწევრიანდება.

ეს სტრატეგია გამიზნული იყო დახმარების გასაწევად ევროკავშირსა და ასოცირებული ქვეყნებისათვის მოეხდინათ წარმატებული ინტეგრაცია ევროკავშირში. გაწევრიანება ასევე მოითხოვს კანდიდატი ქვეყნისათვის შექმნან პირობები ინტეგრაციისათვის ადმინისტრაციულ სტრუქტურებში მათი განხორციელებით. მნიშვნელოვანია ევროკავშირის კანონმდებლობის ეროვნულ კანონმდებლობაში გადატანა, მაგრამ, უფრო კანონმდებლობის ეფექტური

განხორციელება შესაბამის ადმინისტრაციულ და სამართლებრივ სტრუქტურებში, რაც წარმოადგენს წინაპირობას ევროკავშირის წევრობისათვის აუცილებელი ორმხრივი ნდობისათვის.

აუცილებელია, უზრუნველყოფილი იყოს, რომ ინსტიტუციები და გადაწყვეტილების მიღების პროცესები ეფექტიანი და ანგარიშვალდებული დარჩეს. მათ უნდა შეძლონ გაფართოების პროცესის მიმდინარეობისას, განაგრძონ განვითარება და ყველა სფეროში საერთო პოლიტიკის განხორციელება და ასევე საჭიროა, იყვნენ იმ მდგომარეობაში, რომ შეძლონ არჩეული პოლიტიკის გრძელვადიანი დაფინანსება.

გაფართოების პროცესის მიმოხილვა (ანალიზი) შესაძლოა ვიპოვოთ 2000 წლისათვის ევროკავშირის მიერ გამოცემულ დოკუმენტებში, სტრატეგიულ გაიდლაინებში, რომლებიც მიღებულ იქნა კომისიის მიერ ევროპის მადრიდის საბჭოს მოთხოვნების შესაბამისად, ამ დოკუმენტებში გაწერილია გაფართოების პროცესის ძირითადი ნაბიჯები. კომისიამ ასევე განსაზღვრა ევროკავშირის წევრობაზე განაცხადის შემომტანი სახელმწიფოების შეფასების პრინციპები და პროცესი. კოპენჰაგენის ზემოთხსენებული კრიტერიუმების გარდა, ევროპის დოკუმენტების შესრულების გაუმჯობესებაც იქნა შეფასებული. კომისიამ 1997 წლის 15 ივნისს გამოთქმულ მოსაზრებაში შეაფასა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის 10 კანდიდატი ქვეყანა, მათი უნარი მიეღოთ და განეხორციელებინათ ევროკავშირის კანონმდებლობა და გასცა რეკომენდაციები მოლაპარაკების პროცესის დაწყების შესახებ. ვიშეგრადის ქვეყნებზე შემდეგი მოსაზრებები გამოითქვა.

ჩეხეთის რესპუბლიკა

1997 წელს კომისიის მიერ გამოთქმულ იქნა მოსაზრება ევროკავშირში ჩეხეთის რესპუბლიკის განაცხადის თაობაზე. კომისიამ დაადგინა, რომ: “ჩეხეთის რესპუბლიკა აკმაყოფილებს დემოკრატიული სახელმწიფოსადმი წაყენებულ ძირითად მოთხოვნებს, გააჩნია სტაბილური ინსტიტუტები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კანონის უზენაესობას, ადამიანის უფლებებისა და უმცირესობების დაცვასა და პატივისცემას”. გაწევრიანების პარტნიორობის ხელშეკრულება ჩეხეთის რესპუბლიკასთან ახსენებს საშუალოვადიან პრიორიტეტებს: “მუშაობის გაგრძელება

ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი მოსახლეობის ინტეგრაციისათვის; კანონების გაძლიერება, რომლებიც უზრუნველყოფენ მედიის თავისუფლებას; ყურადღების შემდგომი გამახვილება საჯარო სერვისებისადმი თანასწორი ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად”. ჩეხეთის რესპუბლიკა შესაძლოა ჩაითვალოს ფუნქციონალურ ეკონომიკად და მან უნდა შეძლოს გაუმკლავდეს კონკურენციის წნეხსა და კავშირის შიგნით საბაზრო ძალებს საშუალო ხანგძლივობის პერსპექტივაში, თუმცა, ამისათვის აუცილებელია კორპორატიული მმართველობის გაუმჯობესება და საწარმოთა რესტრუქტურის დაჩქარება. ჩეხეთის რესპუბლიკა მზად იქნება წევრობის მოვალეობებისათვის, თუკი მოხდება ევროკავშირის კანონმდებლობასთან სწრაფი დაახლოება და შესაბამისი ადმინისტრაციული სტრუქტურების გაძლიერება, რამაც უნდა დააჩქაროს წინა წელს მიღწეული შენელებული პროცესი, განსაკუთრებით, შიდა ბაზრის, სოფლის მეურნეობის, სამართლიანობისა და შინაგან საქმეთა სფეროსთან დაკავშირებით”.

უნგრეთი

1997 წელს კომისიის მიერ გამოთქმულ იქნა მოსაზრება ევროკავშირში უნგრეთის განაცხადის განხილვის თაობაზე. კომისიამ დაადგინა, რომ: “უნგრეთი ატარებს დემოკრატიის მახასიათებლებს, გააჩნია სტაბილური ინსტიტუტები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კანონის უზენაესობას, ადამიანის უფლებებისა და უმცირესობების დაცვასა და პატივისცემას”. უნგრეთმა დააკმაყოფილა კოპენჰაგენის პოლიტიკური კრეტერიუმები.

ყურადღება უნდა მიექცეს კორუფციასთან ბრძოლის საჭიროებას, აუცილებელია უფრო ეფექტური საშუალებების გამოყენება და ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელ მოსახლეობასთან დაკავშირებული მდგომარეობის გაუმჯობესება.

პოლონეთი

1997 წელს კომისიის მიერ გამოთქმულ იქნა მოსაზრება ევროკავშირში პოლონეთის განაცხადის თაობაზე. კომისიამ დაადგინა, რომ: “პოლონეთი ატარებს დემოკრატიის მახასიათებლებს, გააჩნია სტაბილური ინსტიტუტები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კანონის უზენაესობას, ადამიანის უფლებებისა და უმცირესობების დაცვასა და პატივისცემას”. არ არსებობს განსაკუთრებული პრობლემები ძირითადი

უფლებების პატივისცემის მიმართ. თუმცა, არსებობს გარკვეული შეზღუდვები პრესის თავისუფლებასთან დაკავშირებით. პოლონეთი შესაძლოა ჩაითვალოს ფუნქციონალურ ეკონომიკად და მან უნდა შეძლოს გაუმკლავდეს კონკურენციის წნეხსა და კავშირის შიგნით საბაზრო ძალებს საშუალო პერიოდის პერსპექტივაში. თუკი პოლონეთი გააგრძელებს ევროკავშირის კანონმდებლობის გადმოტანას, განსაკუთრებით, ერთიან ბაზართან დაკავშირებით, და გააძლიერებს მუშაობას მისი განხორციელებისათვის, პოლონეთი შეძლებს შუალედური პერიოდის პერსპექტივაში სრულად მიიღოს მონაწილეობა ერთიან ბაზარში. განსაკუთრებული მცდელობები და ინვესტიციებია საჭირო კანონმდებლობის დასახვეწად შემდეგ სექტორებში: სოფლის მეურნეობა, გარემო და ტრანსპორტი. უფრო მეტი ადმინისტრაციული რეფორმა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, თუკი პოლონეთს გადაწყვეტილი აქვს ჰქონდეს სტრუქტურები, რომლებიც იყენებენ და ახორციელებენ კანონმდებლობას ეფექტიანად”

სლოვაკეთი

1999 წელს კომისიის მიერ გამოთქმულ იქნა მოსაზრება ევროკავშირში სლოვაკეთის განაცხადის თაობაზე. კომისიამ დაადგინა, რომ: “სლოვაკეთი დამაკმაყოფილებლად ვერ ასრულებს ევროპის საბჭოს კოპენჰაგენში დათქმულ პირობებს. სლოვაკეთის ინსტიტუციების არასტაბილურობის გამო, მათ აკლიათ პოლიტიკური ცხოვრების ძირფესვიანობა და არსებობს ნაკოვანებები დემოკრატიის ფუნქციონირებაში”. დოკუმენტში “გაწევრიანების პარტნიორობა სლოვაკეთზე” ნათქვამია: მოკლევადიან პოლიტიკურ პრიორიტეტებად სლოვაკეთისათვის განისაზღვება “თავისუფალი და სამართლიანი, საპრეზიდენტო, ეროვნული და ადგილობრივი არჩევნები, ეფექტური ოპოზიციის მონაწილეობა საპარლამენტო სამეთვალყურეო კომიტეტებსა და სამეთვალყურეო საბჭოებში და კანონმდებლობის მიღება უმცირესობის ენის გამოყენებასა და მასთან დაკავშირებულ ზომებთან”.

ევროკომისიამ ასევე დააფიქსირა მოსაზრება, რომ ვიშეგრადის ჯგუფის წევრმა ყველა კანდიდატმა ქვეყანამ მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია საბაზრო ეკონომიკაზე გადასასვლელად კომუნისტური სავაჭრო ბლოკის დაშლის შემდეგ. აღნიშნა რა, რომ თითოეული ამ ქვეყნის გაწევრიანების საწყისი მდგომარეობა განსხვავებული იყო,

ევროკამისიამ დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა თანმიმდევრულ განაცხადს, რომელიც გამაგრებული იყო ბაზარზე ორიენტირებული რეფორმებითა და ეკონომიკური პოლიტიკის ფართო სპექტრით. ამავე დროს, ანალიზი მიუთითებდა რომ, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგმა კანდიდატმა ქვეყანამ მიაღწია ეკონომიკური ზრდის მაღალ მაჩვენებელს, კვლავ არსებობდა მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური რისკები. კომისიამ ჩათვალა, რომ ჩეხეთის რესპუბლიკა, უნგრეთი და პოლონეთი წარმოადგენდნენ ფუნქციონალურ საბაზრო ეკონომიკებს. მათ სჭირდებოდათ უფრო მეტი პროგრესის მიღწევა - მნიშვნელოვანი მახასიათებლები, როგორებიცაა ფინანსური ბაზრები, კვლავ საჭიროებდნენ განვითარებას. სლოვაკეთი მიუახლოვდა კანონმდებლობისა და სისტემურ მახასიათებლებს, მაგრამ გადაჭარბებული სამთავრობო ჩარევები და

ტრანსპარანტულობის ნაკლებობა ვერ ეთავსებოდა საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირებას. უფრო მეტიც, მაკროეკონომიკური სტაბილურობა გაუარესდა. კომისიამ ჩათვალა, რომ უნგრეთს, პოლონეთს და ჩეხეთის რესპუბლიკას უნდა გაეგრძელებინათ შესაძლებლობების გაძლიერება რათა გამკლავებოდნენ კონკურენციის წნებს. სლოვაკეთის უნარი გაეძლიერებინა ევროკავშირს შიგნით კონკურენციის წნებისა და საბაზრო ძალებისათვის შუალედური პერიოდის პერსპექტივაში დამაკმაყოფილებელი იყო, თუმცა, აუცილებელი იყო მთავრობის მიერ სასწრაფო ნაბიჯების გადადგმა სრულად ფუნქციონირებადი საბაზრო ეკონომიკის ჩამოსაყალიბებლად.

კანონმდებლობების კონვერგენციის პრობლემებთან უნგრეთი დაბალანსებულად განაგრძობდა დაახლოების პროცესს. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა შიდა საბაზრო კანონმდებლობის ჩარჩოს ჩამოყალიბების დასრულებას. მიუხედავად იმისა, რომ უნგრეთმა დააკმაყოფილა გაწვევრიანების პარტნიორობის ხელშეკრულების მოკლევადიანი პრიორიტეტები ეკონომიკური რეფორმების სფეროში, ხელი შეუწყო რა ვეტერინარული, ფიტოსანიტარული, ფინანსური კონტროლის ინტიტუტების, სასამართლო და შიდა საქმეების სფეროების გაძლიერებას, არასაკმარისი იყო ყურადღება, რომელიც იქნა მიმართული რეგიონალური განვითარების სტრუქტურების გაძლიერებისაკენ და საავტორო უფლებების კანონმდებლობის შიდა ბაზრის პრიორიტეტებისა და სახელმწიფო დახმარების კანონმდებლობის გაძლიერებისაკენ.

პოლონეთის სატრანსპორტო კანონმდებლობასთან და მის განხორციელებასთან შერეული პროგრესი გააჩნდა. შიდა ბაზრის კანონმდებლობასთან დაკავშირებული პროგრესი დამაკმაყოფილებლად არ მიმდინარეობდა, რაც გამოწვეული იყო სტანდარტებისა და სერტიფიცირების სფეროებში ინსტიტუციურ სტრუქტურებთან დაკავშირებული ახალი მიდგომების მიღების გაჭიანურებით.

დაახლოების საერთო პროცესში ძირითადი სისუსტე გარემო გახლდათ. არასაკმარისი ყურადღება ექცეოდა სოფლის მეურნეობას, გარემოს, ინსტიტუციონალური და ადმინისტრაციული შესაძლებლობების პრიორიტეტებს. სლოვაკეთის საერთო სისწრაფე დაახლოების პროცესისაკენ შენედა, სტრუქტურების გაძლიერების განხორციელებასთანადაოდ არ მიმდინარეობდა და გარკვეულ სექტორებში, იქ, სადაც აუცილებელი იყო კონცენტრირებული ნაბიჯების გადადგმა, შეფერხებები შესამჩნევი იყო (მაგალითად, შიდა ბაზარი, გარემო). მიუხედავად იმისა, რომ ტარდებოდა თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნები, კვლავ არსებობდა მრავალი პოლიტიკური პრობლემა, რომლებიც მოგვარებას საჭიროებდნენ. ინტელექტუალური და ინდუსტრიული კანონმდებლობის მიღების გარდა, შიდა ბაზრის, ადმინისტრაციული შესაძლებლობებისა და გარემოს სფეროების მოკლევადიან პრიორიტეტებს სათანადო ყურადღება არ ექცეოდა. ჩეხეთის რესპუბლიკამ მცირე პროგრესი განიცადა დაახლოების საერთო პროცესში. შიდა ბაზრის კუთხით, შესამჩნევი პროგრესი იქნა მიღწეული სტანდარტებისა და სერტიფიცირების სფეროებში, თუმცა, უფრო ნაკლებად საბანკო და სააქციო ბაზრის მეთვალყურეობის სფეროებში. შიდა ბაზრის სხვა ძირითად სფეროებში, როგორებიცაა ინტელექტუალური და ინდუსტრიული ქონება, საჯარო შესყიდვები, მონაცემთა დაცვა, დაზღვევა და სახელმწიფო დახმარების კონტროლი, პროგრესი მხოლოდ მცირედ იქნა მიღწეული.

გაწევრიანების პროცესი. კომისიის რეკომენდაციების საფუძველზე, 1997 წლის დეკემბრის ლუქსემბურგის სამიტზე დაიწყო გაფართოების პროცესი და ღია მოლაპარაკებები კანდიდატი ქვეყნების პირველ ჯგუფთან, ე.წ. “ლუქსემბურგის ქვეყნებთან”: ჩეხეთის რესპუბლიკასთან, ესტონეთთან, უნგრეთთან, პოლონეთთან, სლოვენასა და კვიპროსთან. გაწევრიანების პროცესი დაიწყო 1998 წლის 30 მარტს ბრიუსელში წევრი-ქვეყნების, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების და კვიპროსის საგარეო საქმეთა მინისტრების შეხვედრაზე.

გაწევრიანების პროცესი 2 ძირითად კომპონენტზე იყო დაფუძნებული:

გაწევრიანების წინა პერიოდის სტრატეგიის მხარდაჭერა, რომლის ამოცანაც იყო ხელი შეეწყო ყველა კანდიდატი ქვეყნისათვის რაც შეიძლება სწრაფად და გაწევრიანებამდე მოეყვანათ შესაბამისობაში საკუთარი კანონმდებლობა ევროკავშირის კანონმდებლობასთან. მოლაპარაკების პროცესი ექვს ქვეყანასთან დაიწყო (ჩეხეთის რესპუბლიკა, ესტონეთი, უნგრეთი, პოლონეთი, სლოვენია და კვიპროსი). ვიშეგრადის ჯგუფის ქვეყნებიდან მოლაპარაკებები დაიწყო ყველა ქვეყანასთან სლოვაკეთის გარდა. კომისიამ გამოყო 100 მილიონი ევროს ბიუჯეტი აღნიშნული პროცესისათვის. 1998-1999 წლებისათვის პროგრამები ფოკუსირებული იყო ბულგარეთისათვის, ლატვიისათვის, ლიტვის, სლოვაკეთისა და რუმინეთისათვის ინვესტიციების მხარდაჭერაზე, ეკონომიკურ რესტრუქტურირებისა და კორუფციასთან ბრძოლაზე.

მოლაპარაკებები სამ ეტაპად მიმდინარეობდა: 1. შემოწმება – ეროვნული კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შედარება;

2. მოლაპარაკების პროცესი – რომელიც კანონმდებლობას 31 თავად ჰყოფდა და დეტალურად ახდენდა კანონმდებლობისა და დასახული გარდამავალი პერიოდის ამოცანების შედარებას იმ სფეროებში, რომელიც საჭირო იყო ევროკავშირისა და წევრი სახელმწიფოსათვის;

3. რატიფიკაციის პროცესი – გაწევრიანების შეთანხმების რატიფიკაცია ევროკავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ, გაწევრიანების კანდიდატი ქვეყნებისა და ევროპარლამენტის მიერ.

მოლაპარაკებები ახალ ქვეყნებთან კანონმდებლობის 31 თავს მოიცავდა და რთული და კომპლექსური იყო. მოლაპარაკების ძირითადი პრინციპი იყო არ მომხდარიყო პერმანენტული გადახვევა ევროკავშირის წესებიდან, რაც დაშვებული იყო კანდიდატი ქვეყნებისათვის, ვინაიდან ისინი აწყდებოდნენ ტექნიკურ და პრაქტიკულ სირთულეებს გარდამავალ პერიოდში; გარდამავალი პერიოდი 6-დან 12 წლამდე გრძელდებოდა. ერთადერთი ქვეყანა, რომელიც არ იქნა ჩართული ე.წ. “ლუქსემბურგის ქვეყნებში” სლოვაკეთი გახლდათ. სლოვაკეთის მთავარი ამოცანა იყო შესულიყო ევროკავშირში ვიშეგრადის ჯგუფის პარტნიორებთან ერთად და ეს მრავალი მიზეზით იყო განპირობებული. პოლიტიკური ინტერესების გარდა, ეს

ძირითადად გამომდინარეობდა სურვილით გამოყენებულიყო ჩეხეთისა და სლოვაკეთის საბაჟო კავშირის უპირატესობა მანამ სანამ მოხდებოდა ევროკავშირის ჰარმონიზებულ რეჟიმში ინტეგრაცია სლოვაკეთ-შენგენის ზონის საზღვარზე მეზობელ ქვეყნებთან ერთად და გაძლიერებულიყო რეგიონებს შორის სასაზღვრო თანამშრომლობა. პოლიტიკური ცვლილებების შემდეგ საპარლამენტო არჩევნების გამო სლოვაკეთმა შეძლო შუალედური პერიოდის პოლიტიკური კრიტერიუმების დაკმაყოფილება.

მოგვიანებით, 1999 წლის 12 დეკემბერს ჰელსინკში გამართულ ევროპის საბჭოს სამიტზე, წევრმა ქვეყნებმა გადაწყვიტეს დაეწყოთ მეორე ჯგუფის ქვეყნების გაწევრიანების პროცესი. ეს ქვეყნები იყვნენ – ბულგარეთი, ლიტვა, მალტა, რუმინეთი და სლოვაკეთი – ე.წ. “ჰელსინკის ქვეყნები”. მოლაპარაკებები დაიწყო 2000 წლის 15 თებერვლიდან. გაწევრიანება (მოლაპარაკებები 12 კანდიდატი ქვეყნიდან 10-თან) დასრულდა 2002 წელს კოპენჰაგენის 2002 წლის სამიტზე. თითქმის 10 წლის განმავლობაში დასრულდა ისტორიული ციკლი “კოპენჰაგენიდან კოპენჰაგენამდე”, 1993 წლის შემდეგ, როდესაც 2002 წლის 13 დეკემბერს პირველად იქნა გაცხადებული გაწევრიანების კრიტერიუმები, კოპენჰაგენის ევროპის საბჭომ დაასრულა მოლაპარაკებები გაწევრიანების შესახებ 10 ქვეყანასთან ვიშეგრადის ყველა ქვეყანა უნდა შესულიყო ევროკავშირში 2004 წელს (ჩეხეთის რესპუბლიკა, უნგრეთი, პოლონეთი და სლოვაკეთი) და კვიპროსი, ესტონეთი, ლიტვა, მალტა და სლოვენია.

კომისია იყო პასუხისმგებელი გაწევრიანების კანდიდატი ქვეყნების პროგრესის მონიტორინგზე გაწევრიანების მთელი პერიოდის განმავლობაში და იგი სისტემატურად აწვდიდა დასკვნებს საბჭოს 2003 წლის განმავლობაში, ამ ანგარიშებში კომისია გამოკვეთდა იმ საყურადღებო საკითხებს, რომლებზეც ყურადღების გამახვილება იყო საჭირო. ანგარიშის დოკუმენტი საბოლოო იყო და ქვეყნის გაწევრიანების შესახებ საერთო მომზადების დონეს განსაზღვავდა. ამ ანგარიშის მიხედვით, ვიშეგრადის ჯგუფის ქვეყნებს შემდეგი სფეროებისათვის უნდა მიექციათ ყურადღება: ჩეხეთის რესპუბლიკას, უნგრეთსა და პოლონეთს არ ჰქონდათ დასრულებული ევროკავშირის საჯარო შესყიდვების წესებთან ჰარმონიზაცია. რაც შეეხება საქონლის, სერვისების, ადამიანებისა და კაპიტალის თავისუფალ მიმოსვლას, აქ ჰარმონიზაცია შეუფერხებლად მიმდინარეობდა. რაც შეეხება ფინანსურ სერვისებს, პოლონეთი საჭიროებდა საფინანსო სექტორთან დაკავშირებულ საბოლოო

ტრანსფორმირებას. ჩეხეთის რესპუბლიკა და სლოვაკეთი ამას დაზღვევის სექტორში საჭიროებდნენ. ჩეხეთის რესპუბლიკას, პოლონეთსა და სლოვაკეთს უნდა გაემდიერებინათ მცდელობები რათა უზრუნველყოთ ყველა სახელმწიფო დახმარების ზომების შესაფერისი განხორციელება. მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებლობა ძირითადად არსებობდა, ყველა კანდიდატ ქვეყანას პრიორიტეტად უნდა გაეხადა მომზადების დასრულება სოფლის მეურნეობისა და მეთევზეობის სფეროებში, რომლებიც პირდაპირ ზეგავლენას ახდენდნენ მოსახლეობის დიდი ნაწილის ცხოვრებაზე.

პოლონეთმა და სლოვაკეთმა უნდა დააჩქარონ დარჩენილი საქმიანობა დღე-თან დაკავშირებული კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან მოწესრიგების თვალსაზრისით. პოლონეთმა და სლოვაკეთმა იგივე უნდა გააკეთონ საბაჟო გადასახადის გასაუქმებლად. რაც შეეხება ფინანსურ კონტროლს, აუცილებელი იყო ნაბიჯების გადადგმა ჩეხეთის რესპუბლიკაში, უნგრეთსა და პოლონეთში შიდა საჯარო ფინანსური კონტროლის ოპტიმიზაციისათვის. დამატებითი მოქმედება იყო საჭირო უნგრეთში, პოლონეთსა და სლოვაკეთში გაწევრიანებისათვის საჭირო ყველა ზომების მისაღებად რათა მომხდარიყო ევროკავშირის ფინანსური ინტერესების დაცვა. ეკონომიკურ და მონეტარულ კავშირთან დაკავშირებით, პოლონეთს უნდა გადაედგა საბოლოო ნაბიჯები, რომელიც საჭირო იყო ქვეყნის ცენტრალური ბანკის სრული დამოუკიდებლობის მისაღწევად. რაც შეეხება სოციალურ პოლიტიკასა და დასაქმებას, მაშინ როცა გაწევრიანების წინა პერიოდის მომზადების პროცესებმა მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადეს, ჩეხეთის რესპუბლიკას, უნგრეთსა და პოლონეთს უნდა დაეჩქარებინათ ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში მოყვანა, ასევე, პოლონეთს უნდა ემუშავა შრომის კანონზე. ბუნების დაცვა ჩეხეთის რესპუბლიკაში, უნგრეთსა და პოლონეთში კვლავ არასაკმარისი იყო, ისევე როგორც ინდუსტრიული დაბინძურება და რისკების მენეჯმენტი უნგრეთში, პოლონეთსა და სლოვაკეთში.

ყველა კანდიდატ ქვეყანაში არსებობდა ერთი კონკრეტული პრობლემა და ის განხორციელებული პროგრამების ხარისხს ეხებოდა. პროგრამების დაწყება გადაიდებოდა თუკი სამართლებრივი ჩარჩო, მათ შორის ევროკავშირის წესები საჯარო შესყიდვაზე, სახელმწიფო დახმარებასა და გარემოს დაცვაზე, არ იქნებოდა

მოწესრიგებული. ჩეხეთის რესპუბლიკას, უნგრეთსა და პოლონეთს განსაკუთრებით ეხებოდათ ეს რისკი. იგივე ეხებოდა ფინანსური მენეჯმენტისა და კონტროლის გაუმჯობესებას. ჩეხეთის რესპუბლიკამ ძირითადად შეინარჩუნა მაკროეკონომიკური სტაბილურობა. თუმცა, საჯარო ფინანსების მდგომარეობა გაუარესდა. ჩეხეთის რესპუბლიკა განაგრძობდა რეფორმის გზას, თუმცა ცალკეული შეფერხებებით. უნგრეთის საერთო მაკროეკონომიკური წონასწორობა გაუარესდა, განსაკუთრებით მთლიანი შიდა პროდუქტის შემადგენლობის, საგადამხდელო ბალანსისა და გაცვლითი და საპროცენტო განაკვეთების სტაბილურობასთან დაკავშირებით. 2002 წლის მნიშვნელოვანი საბიუჯეტო დეფიციტი აღმოფხვრილ იქნა 2003 წელს განხორციელებული მჭიდრო, თუმცა ძალიან ამბიციური ფისკალური პოლიტიკით, მონეტარული და გაცვლითი კურსის პოლიტიკა კიდევ უფრო მეტ დამაბულობას მატებდა არსებული პოლიტიკის ინსტრუმენტების ნაკრებს. ეკონომიკური რეფორმის გზა ღირსეულად მიმდინარეობდა, დარჩენილი სახელმწიფო კომპანიების პრივატიზაციის, ადმინისტრაციული ფასების თანდათანობითი ლიბერალიზაციით და პროგრესული საპენსიო რეფორმის დასრულებით. პოლონეთმა შეინარჩუნა სტაბილური მაკროეკონომიკური მდგომარეობა და თანდათანობით გაიუმჯობესა მდგომარეობა, რომელიც ძირითადად გარე მოთხოვნით იყო განპირობებული. სლოვაკეთის მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი საგრძნობლად გაუმჯობესდა, თუმცა, ზოგიერთი უთანასწორობა მაინც მნიშვნელოვანი იყო. სლოვაკეთის პროგრესმა რეფორმის განხორციელების გზაზე, საჯარო საფინანსო სფეროშიც, ძლიერი სტიმული შეიძინა. სხვადასხვა ზომების გამოყენება იქნა გადაწყვეტილი და ზოგიერთი მათგანი ეფექტიანი აღმოჩნდა.

გაწევრიანების ხელშეკრულება ათენში, 2003 წლის 16 აპრილს იქნა ხელმოწერილი. ეს ქვეყნები შეუერთდნენ ევროკავშირს 2004 წლის 1 მაისს. ვიშეგრადის ქვეყნებმა ერთობლივი გზა განვლეს ევროკავშირში გასაწევრიანებლად. როგორც მე-3 ცხრილშია მოცემული, ყველა მათი წარმატებული პროგრამა ერთი და იმავე დროს განხორციელდა, გარდა სლოვაკეთის შუალედური პერიოდის გაწევრიანების პროცესისა, ვინაიდან სლოვაკეთმა გვიან დაიწყო მოლაპარაკების პროცესი. მაგრამ, სლოვაკეთი უნდა დაწეოდა ვიშეგრადის სხვა ქვეყნებს გაწევრიანების პროცესის ბოლო ეტაპზე და ევროკავშირს ვიშეგრადის სხვა ქვეყნებთან ერთად შეუერთდა.

ევროკავშირში გაწევრიანებიდან იწყება თანამედროვე ევროპული ინტეგრაციის პოლიტიკის ახალი გამოწვევები, იგი შეიძლება სინონიმი იყოს თანამედროვე ევროპული და ეკონომიკური ისტორიისა. აღმოსავლეთისაკენ გაფართოებისა და ევროკავშირის შიგნით რეფორმის პროცესს შორის კავშირზე მიგვანიშნებს ევროკომისიის ყოფილი პრეზიდენტი, რომელმაც 2000 წლის აგვისტოში ევროკავშირის პარლამენტის წინაშე დღის წესრიგის წადგენისას თქვა: “ევროკავშირსა და ევროკავშირის გარეთ სწრაფი ცვლილებები მიმდინარეობს, რომლებიც მოითხოვენ ადაპტაციას, განვითარებასა და რეფორმებს. გაფართოებას ევროპისათვის ისტორიული მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ, ამავე დროს, იგი წარმოადგენს გამოწვევას ევროპის უსაფრთხოების, ეკონომიკის, კულტურისა და მსოფლიოში მისი ადგილისათვის”.

შუალედური და ხანგძლივი პერიოდის ეკონომიკური გადასახედიდან, ვიშეგრადის ქვეყნების ევროკავშირში გაწევრიანება თავგადასავლებით აღსავსე გამოდგა. ვაჭრობა ამ ქვეყნებს შორის შემცირდა ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს გაუქმების შემდეგ, თუმცა, ხელახლა იქნა ჩამოყალიბებული ცენტრალური ევროპის თავისუფალი სავაჭრო ზონის ფარგლებში. ევროკავშირში გაწევრიანებით, ევროკავშირის ღია ბაზარმა ამ ქვეყნებს უფრო მეტი შესაძლებლობები მისცა და ვაჭრობა ევროკავშირის ქვეყნებთან 90-იან წლებთან შედარებით გასამმაგდა. ძირითადი და მნიშვნელოვანი გამოწვევა ამ ქვეყნებისათვის იყო ევროკავშირში მომზადებული გაწევრიანება, კონკურენტუნარიანობის გაზრდა ევროკავშირში შესვლამდე, ამისათვის მათ უნდა გამოეყენებინათ ევროკავშირის დახმარების ფონდი, რომელიც სოლიდარობის პრინციპზე იყო დაფუძნებული. ევროკავშირის ეს მთავარი პრინციპი მოიცავს ეკონომიკურად ძალზე განვითარებული ევროკავშირის წევრი ქვეყნების სოლიდარობას ნაკლებად განვითარებული წევრი სახელმწიფოების მიმართ.

მაგრამ, ამგვარი შესვლა უფრო ძვირადღირებულია და ევროკავშირისა და წევრი სახელმწიფოებისაგან მოითხოვს უფრო მეტ რესურსებსა და გარდაქმნის პერიოდს. მოლაპარაკების პროცესი მოიცავს გარდამავალ პერიოდებს, რომლებიც შექმნილ იქნა კანდიდატი ქვეყნების მიერ მოლაპარაკებების პროცესის განმავლობაში. “დიფერენციაციის პრინციპმა”, რომელიც მიღებულ იქნა წევრი-ქვეყნების მიერ 1999 წელს ჰელსინკის სამიტზე, შესაძლებლობა მისცა თითოეულ კანდიდატ ქვეყანას

ეწარმოებინათ მოლაპარაკებები მათ ტრანზიტულ პერიოდებზე. ევროკავშირის მიდგომა უნიფიცირებული იყო. ტრანზიტული პერიოდები ძირითადად სოფლის მეურნეობისა და ადამიანების თავისუფალი გადაადგილების სფეროებში იქნა შეთანხმებული. საერთო სამართლებრივი რეგულაცია ყველა ახალი წევრისათვის შეთანხმებულ იქნა ეკონომიკური და მონეტარული კავშირის, ბიზნეს-კომპანიების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და სოფლის მეურნეობის სფეროებში.

არ არსებობს დიდი განსხვავება ვიშეგრადის ქვეყნებს შორის პოლონეთის გარდა, რომელსაც ჰქონდა ტრანზიტული პერიოდების ყველაზე დიდი რაოდენობა ვიშეგრადის სხვა სამ ქვეყანასთან შედარებით. ახალმა წევრმა ქვეყნებმა უნდა აღასრულონ ევროკავშირის კანონმდებლობა იმ სფეროებში, სადაც ტრანზიტული პერიოდი არ იქნა შეთანხმებული. არატრანზიტული პერიოდი ეხებოდა ინდუსტრიულ პოლიტიკას, მცირე და საშუალო საწარმოებს, კვლევებსა და განვითარებას, განათლებას, კულტურას, რეგიონალურ პოლიტიკას, მომხმარებელთა დაცვას, სასამართლო და შინაგან საქმეთა სფეროებს, გარე ურთიერთობებს, საერთო საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკას. ყველაზე მეტად ინტენსიური მოლაპარაკებების პოლიტიკის არეალი ეხებოდა სოფლის მეურნეობას და ადამიანების თავისუფალ გადაადგილებას ვიშეგრადის ყველა ქვეყანაში.

გარდამავალი შეთანხმებები მუშაკთა თავისუფალ გადაადგილებასთან დაკავშირებით ტრანზიტული პერიოდები, ან შეზღუდვები ახალი წევრი სახელმწიფოებისათვის, მათ შორის ვიშეგრადის ჯგუფისათვის, ეხებოდა სამუშაო ძალის თავისუფალ მოძრაობას. შრომის ბაზრებთან დაკავშირებით, ე.წ. 2+3+2 მოწყობა მოითხოვებოდა ევროკავშირის 15 წევრისაგან. საერთო ტრანზიტული პერიოდი მაქსიმუმ შვიდი წლისათვის დაყოფილ იქნა ცალკეულ ფაზებად (2 +3 +2” ფორმულა). განსხვავებული პირობები გამოიყენება გამოიყენება თითოეული ფაზისათვის”:

- პირველი ორწლიანი ფაზა (1 მაისი 2004 – 30 აპრილი 2006) ;
- მეორე სამწლიანი ფაზა (1 მაისი 2006 წელი – 30 აპრილი 2009) ;
- მესამე ორწლიანი ფაზა (1 მაისი 2009 – 30 აპრილი 2011) ;
- თავდაპირველ ორწლიან პერიოდში, სხვა წევრი სახელმწიფოების ეროვნული კანონი არეგულირებს ახალი წევრი სახელმწიფოებიდან მშრომელთა

ხელმისაწვდომობას. პირველი ფაზის დასასრულს, კომისიამ უნდა წარმოადგინოს ანგარიში, რომელსაც საბჭო გამოიყენებს როგორც საფუძველს ტრანზიტული მოწყობის პირველი ფაზის ფუნქციონირების შემოწმებისათვის.

- წევრ სახელმწიფოებს შეუძლიათ გაახანგძლივონ საკუთარი ეროვნული ღონისძიებები მეორე ფაზეს პერიოდში კიდევ სამი წლით, რაც უნდა შეატყობინონ კომისიას პირველი ფაზის დასასრულს.

- შეზღუდვები პრინციპში უნდა დასრულდეს მეორე ფაზაზე, თუმცა, წევრ სახელმწიფოს შეზღუდვები მესამე საბოლოო ფაზის განმავლობაში კიდევ ორი წლით შეუძლია გააგრძელოს, ეს უნდა მოხდეს კომისიის ინფორმირების საფუძველზე შრომითი ბაზრის სერიოზული რყევების ან ამგვარი რყევების საფრთხის პირობებში.

ფინანსური დახმარება გაწევრიანებამდე დაიწყო. სხვა მნიშვნელოვანი სფერო მოლაპარაკებებისა ეხებოდა გაფართოებისათვის აუცილებელ ფინანსურ დახმარებას. 1999 წლის მარტში ბერლინში, ევროპის საბჭომ გამოყო 75 მილიარდი ევრო გაფართოების წინარე და გაფართოების პერიოდისათვის, რომელიც 2000-2006 წლების ფინანსურ პერსპექტივებს მოიცავდა. გაწევრიანების წინარე სტრატეგიისათვის წელიწადში 3.72 მილიარდი ევრო გამოიყო, რომელიც კონკრეტული საბიუჯეტო კომპენსაციებისა და გარდამავალი პერიოდის სარგებლისათვის უნდა დამატებოდა. 2002 წლის კოპენჰაგენის ევროპის საბჭომ მიიღო 40.9 მილიარდი ევროს დახმარების პორტფელი 10 კანდიდატი ქვეყნისათვის, რომელიც 2004-2006 წლების პერიოდს მოიცავდა. ხარჯების ვალდებულებები კანდიდატი ქვეყნების სასარგებლოდ შეადგენდა 37.5 მილიარდ ევროს, რომელიც პირველ რიგში, სოფლის მეურნეობის საერთო პოლიტიკისათვის (9.8 მილიარდი ევრო) და შიდა პოლიტიკისათვის გამოიყო (4.2 მილიარდი ევრო). ფინანსური გაფართოების პირდაპირი ხარჯი განსაზღვრული იყო ევროკავშირის შიგნით ბიუჯეტის ხარჯების ზედა ზღვრის ფარგლებში მთლიანი ეროვნული შემოსავლის 1.27 პროცენტით.

„ზი სფერა“ (“The Sphere”) პროგრამა (პოლონეთის, უნგრეთის დახმარება ეკონომიკის რესტრუქტურისაციისათვის) თავდაპირველად 1989 წელს იქნა მიღებული და მისი მიზანი იყო პოლონეთისა და უნგრეთისათვის დახმარების აღმოჩენა, თუმცა, დროთა განმავლობაში ამ პროგრამაში სხვა კანდიდატი ქვეყნებიც

ჩაერთნენ.

1993 წლის ევროპის საბჭოს მიერ ევროკავშირში გაწევრიანების გზის მომზადების კვალდაკვალ, “The Sphere” პროგრამა პროგრამას ორი პრიორიტეტი ჰქონდა. პირველი ეხებოდა ინსტიტუციების შექმნას: ტვინინგის პროგრამა გულისხმობდა ევროკავშირის ექსპერტების მივლინებას ეროვნულ სამინისტროებში ერთი წლის განმავლობაში, მათი მუშაობის მიზანი იყო საჯარო ადმინისტრაციების გაძლიერება და ევროკავშირის კანონმდებლობის შემოღებისათვის მზადება. მეორე პრიორიტეტი იყო ეკონომიკური და სოციალური ერთობა, რომელიც უნდა მიღწეულიყო ყოვლისმომცველი ეროვნული განვითარების გეგმის მეშვეობით, რომელიც თითოეულ ქვეყანას თავად უნდა შეექმნა. კომისიის 2000 წლის დღის წესრიგის საფუძველზე, ბერლინის ევროპის საბჭომ 1999 წლის მარტში გადაწყვიტა გამოეყო გაწევრიანების წინა პერიოდის დახმარება და ISPA (სტრუქტურული პოლიტიკის სტრუქტურა გაწევრიანების წინა პერიოდში) შეექმნა. The Sphere -თან შედარებით, მისი მიზანია ეკონომიკური და სოციალური ერთობის მიღწევა, მაგრამ ფოკუსი ექსკლუზიურად გარემოსდაცვასა და ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურაზეა. The Sphere (გაწევრიანების სპეციალური პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის) ჩამოყალიბდა The Sphere კვალდაკვალ და გააძლიერა სტრუქტურული დაახლოება სოფლის მეურნეობის სექტორებსა და სოფლად. 1990-2003 წლებისათვის გამოყოფილ იქნა 10 მილიარდი ევრო, The Sphere ევროკავშირის გაწევრიანების წინა პერიოდის ყველაზე დიდი პროექტი იყო. გაფართოების კვალდაკვალ, ამ ტიპის დახმარება დასრულდა, მაგრამ გაწევრიანების პირველ წლებში მნიშვნელოვანი იყო. 2005 წელს 1.8 მილიარდი ევრო იქნა გამოყოფილი, რომელთაგან The Sphere პროგრამაზე დაფინანსების ნახევარზე მეტი მოდიოდა .

ევროკავშირის ახალი წევრი ქვეყნებისათვის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი ეფექტიანი და სტრუქტურული ფონდებია. 2007 წელს ევროკავშირის წევრებისაგან ტრანსფერი ევროკავშირის 27 ქვეყნის მთლიანი საერთო პროდუქციის 0.8 პროცენტი იყო, რომლის 20% ახალი წევრი ქვეყნებისათვის იქნა გამოყოფილი. 2007-2013 ფინანსური წლებისათვის წილი 35%-მდე გაიზარდა, რაც ევროკავშირის 27 წევრი ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქციის 7 პროცენტს შეადგენს. სტრუქტურული ფონდებიდან დახმარების ათვისების ყველაზე დიდი პროცენტი სლოვაკეთზე მოდიოდა (95%), შემდეგ უნგრეთსა და პოლონეთზე (94%) და ჩეხეთის

რესპუბლიკაზე (91%). ახალი წევრი სახელმწიფოებისათვის მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარება ინტეგრაციის ხელშეწყობისათვის გაიცა. აღნიშნული დახმარება ორიენტირებული იყო კონკურენტუნარიანობისა და დაწვევის პროცესის გაძლიერებისაკენ. ყველაზე მნიშვნელოვანი დახმარება მოდიოდა ინფრასტრუქტურის, გარემოს, სოფლის მეურნეობისა და დაახლოების პოლიტიკის სფეროში. 2004-2006 წლებში კოპენჰაგენის 2002 წლის დეკემბრის ევროპის საბჭომ გაიღო დახმარება 40.9 მილიარდი ევროს ოდენობით 10 გაწევრიანების კანდიდატ ქვეყანაზე.

ევროკავშირის წევრმა ქვეყნებმა კარგა ხანია აღიარეს თანამშრომლობის მნიშვნელობა საერთო მიზნების მისაღწევად, თუნდაც იმ სფეროებში, რომლებიც ტრადიციულად ეროვნული, რეგიონული ან თავად ადგილობრივი ხელისუფლების პასუხისმგებლობად მოიაზრება. ამგვარი თანამშრომლობის ერთ-ერთი მაგალითია განათლების პოლიტიკა. მაშინ როდესაც, განათლება განიხილება, როგორც წევრი ქვეყნების ან რეგიონების ხელისუფლების საკითხად, ევროკავშირის ინსტიტუტებმა გადამწყვეტი როლი ითამაშეს ამ სფეროში მომუშავე სამთავრობო ორგანიზაციების ერთად თავმოყრაში, რათა მათ ემოქმედათ ერთობლივი მიზნების მისაღწევად, რასაც მთლიანობაში მთელი ევროპისათვის მოჰქონდა სარგებელი. ევროკომისია განსაკუთრებით აქტიურობდა ამ სფეროში. კოორდინაციის ახალი მეთოდი, ე.წ. “კოორდინაციის ღია მეთოდი” დიდი წარმატებით იქნა გამოყენებული წევრ სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობის დონის გაუმჯობესებისათვის. ამ სისტემის ფარგლებში, წევრი სახელმწიფოები ევროპის გაიდლაინებს ეროვნულ და რეგიონალურ პოლისებში თარგმნიან, სახავენ მიზნებს და ახორციელებენ აქტივობებს, მონიტორინგის, შეფასებისა და რეფერირების მეშვეობით, იყენებენ დროის განრიგს, ინდიკატორებსა და ნიშნულებს საუკეთესო პრაქტიკების შესადარებლად. ამ პროცესის შედეგი კი წევრქვეყნებსა და რეგიონებს შორის მიმდინარე წლებში განათლების საკითხებზე თანამშრომლობის გაზრდა გახლდათ.

საერთო ვაჭრობის განვითარება ვიშეგრადის ქვეყნებში 1980-იანი წლების დასასრულს, ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს წევრებმა ერთმანეთში საერთო შიდა პროდუქციის 40-50%-დან 75%-მდე (რუმინეთის შემთხვევაში) ივაჭრეს. მიუხედავად ამისა, საგარეო ვაჭრობის განვითარება არ იყო ოპტიმალური, რაც

განპირობებული იყო სტანდარტული ეკონომიკური აგენტების დონეზე სპეციალიზაციის სტრუქტურის განსაზღვრის მექანიზმის ნაკლებობით. საბაზრო მექანიზმი ჩანაცვლებულ იქნა მაკრო დონეზე უდიდესი ბიუროკრატიული გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმებით. აქედან გამომდინარე, ზოგიერთი პრობლემა, რომელიც გარე ბალანსსა და ზრდას შეეხებოდა, შორეულ პერსპექტივაში აუცილებლად უნდა დამდგარიყო. საბჭოთა კავშირის ბლოკის დაშლის შემდეგ, ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭოს ყველა ქვეყანამ დაიწყო კონტროლირებადი და მართვადი რეჟიმებიდან გადასვლა საბაზრო ინსტიტუტებზე დაფუძნებულ ეკონომიკებზე, რომელიც განისაზღვრება მიწოდებისა და მოთხოვნის ძალებით და არა ბიუროკრატიული ცენტრალური დაგეგმარებით. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, მათი განვითარების ამ ეტაპზე არ ფუნქციონირებდა კონვერტირებადი სავალუტო სისტემა ან კონკურენციული ფასები. სახელმწიფო დამგეგმარებლებს შეეძლოთ ექსპორტის ფასების შემცირება გაყიდვების სტიმულირების მიზნით, თუმცა, ეს ავტომატურად არ მოქმედებდა იმპორტზე. მათ ასევე ადვილად შეეძლოთ გაეკონტროლებინათ მოხმარება, ვინაიდან პირდაპირი კონტროლი გააჩნდათ ხელფასებზე, დასაქმებასა და ფასებზე. ცენტრალური ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ზონა დაარსდა 1994 წელს და მასში თავდაპირველად ვიშეგრადის ოთხი ქვეყანა იყო გაერთიანებული. მოგვიანებით მას შეურთდა მოლდოვა, რუმინეთი და ბულგარეთი. დამფუძნებელმა წევრებმა ევროკავშირში გაერთიანების შედეგად 2004 წელს დატოვეს კავშირი.

2.3. ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის როლი ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს ფორმირებასა და განვითარებაში ევროკავშირში ინტეგრაციის შემდეგ

მთლიანი შიდა პროდუქტი (მსპ) მიიჩნევა საკვანძო ეკონომიკურ მაჩვენებლად, რამეთუ ის ყველაზე უკეთესად ასახავს ეკონომიკურ საქმიანობას ქვეყნის ტერიტორიაზე მდებარე საწარმოო ფაქტორებზე დაყრდნობით. აღნიშნული მაჩვენებელი ყველაზე უკეთესად ახასიათებს ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესებს, ისევე როგორც მთლიან ეკონომიკურ საქმიანობას (ე.ი. რისი წარმოება და შესყიდვა ხდება ეკონომიკაში). შესაბამისად, ის ყველა სხვა მაკროეკონომიკურ ცვლადზე

ახდენს გავლენას. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე მსკ წარმოადგენდა წამყვან მაჩვენებელს. მეორე მხრივ, ბოლო პერიოდში ჩატარდა რამდენიმე კვლევა, რომელიც კრიტიკულად აფასებს მსკ-ს და გვთავაზობს ალტერნატიულ (დამატებით) მაჩვენებლებს, რომლებიც უკეთესად ასახავენ ეკონომიკური და სოციალური სისტემების საერთო საქმიანობას. შესაბამისად, მიზანშეწონილია სიტყვა „საქმიანობის“ უფრო ფართო კონტექსტში გააზრება: მსკ გამოიყენება სახელმწიფოს საქმიანობის შესაფასებლად ისეთ ალტერნატიულ მაჩვენებლებთან ერთად, რომლებიც ასახავენ საზოგადოებრივი განვითარების სოციო-ეკონომიკურ ასპექტებს და მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხს. შეუძლებელია წარმოების საბოლოო შეფასებისთვის განკუთვნილი მსკ-ის გამოყენება ცხოვრების ყველა სხვა ასპექტის შესაფასებლად და გასაზომად (ვოიტოვიჩი და კრაინაკოვა, 2014). საზოგადოების საქმიანობისა და კეთილდღეობის უფრო ზუსტი და დეტალური შეფასებისთვის მიზანშეწონილია ისეთ მაჩვენებელთა კომბინაციის გამოყენება, რომლებიც ითვალისწინებს საზოგადოების ფუნქციონირებას სხვა ასპექტებს. პროფესიულ ლიტერატურაში მოიძებნება ეკონომიკური საქმიანობის შეფასების ალტერნატიული მაჩვენებლები, როგორცაა: ეკონომიკური კეთილდღეობა, ადამიანის განვითარების ინდექსი, კონკურენტუნარიანობის ინდექსი, ეკონომიკური თავისუფლებიშეს ინდექსი, კეთილდღეობის ინდექსი და სხვა.

ეკონომიკური საქმიანობის გასაზომად მსკ-ის გამოყენებას გააჩნია თავისი უპირატესობები და სუსტი მხარეები. ქვეყნების შეფასებისთვის საჭირო მონაცემთა ხელმისაწვდომობა არის ერთ-ერთი ასეთი უპირატესობა. ქვეყნის მსკ-ის მდგომარეობისა და განვითარების მიხედვით შესაძლებელია ქვეყნის მთლიან ტერიტორიაზე ეკონომიკური საქმიანობისა და ეკონომიკური წარმატების შეფასება და საერთაშორისო მაგალითებთან შედარება, რამეთუ მსოფლიოს ქვეყნების დიდი ნაწილი სწორედ მსკ-ს იყენებს თავისი საქმიანობის შესაფასებლად. სხვადასხვა ზომის ეკონომიკებს შორის ობიექტური შეფასების განხორციელების მიზნით, საერთაშორისო მაგალითების ერთმანეთთან შედარებისთვის გამოიყენება აშშ დოლარი, ევრო ან მსყიდველობითი უნარის პარიტეტი (PPP).

მეორე მხრივ, უნდა გვახსოვდეს, რომ ბევრი ეკონომისტი არ მიიჩნევს მსკ-ს იდეალურ მაჩვენებლად, რამეთუ ის არ ასახავს მოქალაქეთა კეთილდღეობასა და ცხოვრების სტანდარტებს. ის მოიცავს მხოლოდ ოფიციალური წარმოებისა და

მომსახურებების მონაცემებს, მაშინ, როდესაც მოსახლეობის კეთილდღეობაზე მნიშვნელოვან უარყოფით ზეგავლენას ახდენს რუხი და შავი ბაზარი. მსკ ასევე მოიცავს იდეთ პროდუქტებს, რომლებიც არ ექვემდებარება ყიდვა-გაყიდვას (მაგ. განათლების, ჯანდაცვისა და თავდაცვის მომსახურებებს). გამომდინარე იქიდან, რომ აღნიშნული მომსახურებების მიწოდება არ ხორციელდება საბაზრო პირობებში, მათ არ გააჩნიათ საბაზრო ფასი, თუმცა, მათი მიწოდების ღირებულება მოცულია მსკ-ში. კიდევ ერთი უარყოფითი მაგალითი არის ის, რომ ეკოლოგიური კატასტროფებით გამოწვეული ზარალის აღდგენასთან დაკავშირებული ხარჯები შეყვანილია იმ პროდუქტებისა და მომსახურებების ღირებულებაში, რომლებიც ზრდიან მსკ-ს, მაშინ, როდესაც ეკოლოგიურ დაბინძურებას უარყოფითი ზეგავლენა აქვს მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. პარადოქსი გამოიხატება იმაში, რომ ეკოლოგიური კატასტროფებითა თუ ომით გამოწვეული ზარალის აღდგენა შესაძლებელია ეკონომიკური ზრდის წყაროდ იქცეს.

აღნიშნული მაჩვენებლის კიდევ ერთი ნაკლი არის ის, რომ ესთეტიკური მიზნით გაუმართლებლად ძვირადღირებული პროდუქტების გამოყენება ასევე ზრდის მსკ-ს მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პროდუქტების პრაქტიკული ღირებულება არ იზრდება. პირიქით, ზოგიერთი პროდუქტის (მაგ. ელექტრონული დანადგარების) შემთხვევაში, მათი ხარისხის მნიშვნელოვნად გაზრდის მიუხედავად, მათი ფასი დაეცა. შესაბამისად, ამ პროდუქტების ხარისხის გაუჯობესება არ აისახება მსკ-ში. ვან დერ ბერგის (2009) აზრით, მსკ-ს არაერთი ნაკლის, ასევე თეორიასა თუ გამოცდილებაზე დაყრდნობილი კრიტიკის მიუხედავად, მისი როლი ეკონომიკაში, პოლიტიკასა და საზოგადოებაში კვლავაც მნიშვნელოვანია.

ეკონომიკურ ზრდას გააჩნია მყარი თეორიული საფუძველი და მისი რაოდენობის გამოხატვა იოლად არის შესაძლებელი საერთო პროდუქტიულობის ზრდის სახით. ეკონომისტები, რომლებსაც ჩამოყალიბებული აქვთ ეკონომიკური ზრდის თეორია, ეკონომიკის კონცეფციაში ხედავენ ეკონომიკური პროდუქტების მწარმოებელ მექანიზმს, რომელიც დამოკიდებულია ისეთ შეტანილ რესურსებზე, როგორცაა მუშახელი, მიწები და დანადგარები. პროდუქტთა წარმოება იზრდება შეტანილი რესურსების ზრდასთან ერთად ან მაშინ, როდესაც ტექნოლოგიებისა თუ ინოვაციების მეშვეობით ხდება აღნიშნული პროცესის ეფექტურობის გაზრდა. ეკონომიკურ ზრდას, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს მოსახლეობის, დასაქმების

ან მთლიანი წარმოების ზრდაზე, სწორედ მისი სიმარტივის ხარჯზე უკავია მნიშვნელოვანი ადგილი დებატებში მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ მაჩვენებელთა ზრდა შეიძლება უკავშირდებოდეს როგორც კეთილდღეობისა და ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას, ისე მათ გაუარესებას. კონსენსუსის თანახმად, განვითარება წარმოადგენს უფრო ბუნდოვან და შორს მიმავალ იდეას.

თუკი ეკონომიკური განვითარება ეკონომიკურ ზრდას არ მიყვება, მაშინ რას წარმოადგენს ის? აუცილებელია იმ კონკრეტული უნარების განხილვა, რომლებიც უკავშირდება ეკონომიკური განვითარების პროცესს. შუმპეტერის (1934) თანახმად, ეკონომიკური განვითარება მოიცავს კაპიტალის გადაყვანას წარმოების დამკვიდრებული მეთოდებიდან ახალ, ინოვაციურ და უფრო პროდუქტიულ მეთოდებზე. შუმპეტერის კონცეპტუალიზაცია ფოკუსირებულია იმ პირობებისა და ბიზნესის ციკლის წარმომავლობაზე, რომლებმაც ხელი შეუწყო ეკონომიკური ზრდის ტრანექტორიის ამალვებას. შუმპეტერი განიხილავს დამატებითი უნარების მქონე სისტემების წარმოქმნას, რომლებიც ვითარდება რადიკალური ინოვაციების გარშემო და ჰქმნის ეკონომიკურ ზრდას. მაგალითად, ინდუსტრიულ რევოლუციას წინ უძღვებოდა საფეიქრო მრეწველობაში განვითარებული ცვლილებები, რომლის შედეგადაც წარმოქმნილი სოციალური და ეკონომიკური ეფექტები შემდეგ გავრცელდა მთელ ეკონომიკაზე.

რაც შეეხება ეკონომიკურ განვითარებას, ის ჩვეულებრივ უკავშირდება მოქალაქეთა ცხოვრების ხარისხის ამალვებას. „ცხოვრების ხარისხის“ გაზომვა ხშირად ადამიანის განვითარების ინდექსის (HDI) მეშვეობით ხდება. აღნიშნული მოდელი ითვალისწინებს ისეთ შიდა ფაქტორებს, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული ეკონომიკურ ზრდაში (მაგ. წიგნიერების დონეს, სიცოცხლის ხანგრძლივობას, სიღარიბის დონეს). ფილიპიდისისა და კატრაკილიდისის (2015) აზრით, ადამიანის განვითარება უფრო ფართო კონცეფციას წარმოადგენს, ვიდრე ერთ სულ მოსახლეზე მსპ, რამეთუ ის ზომავს საშუალო მიღწევებს ქვეყნის განვითარების სამ ძირითად კომპონენტში: ჯანდაცვა, განათლება და განვითარება. იაკუნინასა და ბიჩკოვის (2015) თქმით, ადამიანის განვითარება წარმოადგენს არჩევანის სპექტრის გაფართოების პროცესს. არჩევანის მთავარი შემადგენელი ნაწილებია ხანგრძლივი და ჯანსაღი ცხოვრება, განათლების მიღება და ცხოვრების ადეკვატური სტანდარტი, ხოლო დამატებითი კომპონენტების სია მოიცავს

პოლიტიკურ თავისუფლებას, ადამიანის უფლებებსა და ღირსების გრძნობას.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური ზრდა ხშირად ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას, უნდა გვახსოვდეს, რომ ქვეყნის მსკ არ მოიცავს განვითარების შიდა ფაქტორებს, როგორცაა ეკოლოგიური გარემოს ხარისხი, შვეიწროებისგან დაცვა და თავისუფალი დრო. ადამიანის განვითარების ინდექსის კომპონენტები, როგორცაა წიგნიერების დონე და სიცოცხლის ხანგრძლივობა, ჩვეულებრივ გულისხმობს ერთ სულ მოსახლეზე უფრო მაღალ შემოსავალს და შესაბამისად წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების ნიშანს.

აღნიშნული პარამეტრები შეესაბამება ამარტია სენის მიერ შემოთავაზებულ ცნებას ადამიანის შესაძლებლობების შესახებ, რომლის თანახმადაც „ჩვენ შეგვიძლია ეკონომიკური (ადამიანის) განვითარების პროცესი აღვიქვათ, როგორც ადამიანის შესაძლებლობების გაფართოების პროცესი“ (seni, 1988) . მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს სხვა საკვანძო პარამეტრებიც (მაგ. წესრიგი, მშვიდობა, უსაფრთხოება და თავისუფლება), ადამიანის განვითარების ინდექსის შემადგენელი ნაწილები კოლექტიურად წარმოადგენენ ცხოვრების საერთო ხარისხის მაჩვენებლების მისაღებ კრებულს (დასგუპტა და უილი, 1992). ადამიანის განვითარების ინდექსის მიმართ კრიტიკა ეყრდნობა გარკვეული ზღვრის ზემოთ შემოსავლის მკაცრად შეზღუდვის ფაქტს, რომელიც სათანადოდ არ ითვალისწინებს განსხვავებულ შემოსავლებს შედარებით მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში. შემცირებული მოგების პრინციპი ასევე უნდა ეხებოდეს ინდექსის სხვადასხვა კომპონენტს.

სტრიტენის (1994) აზრით, ადამიანის განვითარების ინდექსში პოლიტიკური და ადამიანის უფლებათა ცვლადების დამატება წარმოადგენს პრობლემას, რამეთუ აღნიშნული პარამეტრები იზომება განსხვავებული ობიექტურობით, მათ ახასიათებს განსხვავებული მერყეობა და თითოეულ კონცეფციას გააჩნია საკუთარი მნიშვნელობა.

ეკონომიკურ და ბიზნეს-ლიტერატურაში მოყვანილია კონკურენტუნარიანობის არაერთი კონცეფცია. წინამდებარე კვლევაში ჩვენ განვასხვავებთ მიკროეკონომიკურ და მაკროეკონომიკურ განმარტებებს. აღნიშნული განსხვავება არსებითია, რამეთუ მიკრო-კონცეფციების მაკრო-დონეზე გაფართოებას შედეგები მოაქვს.

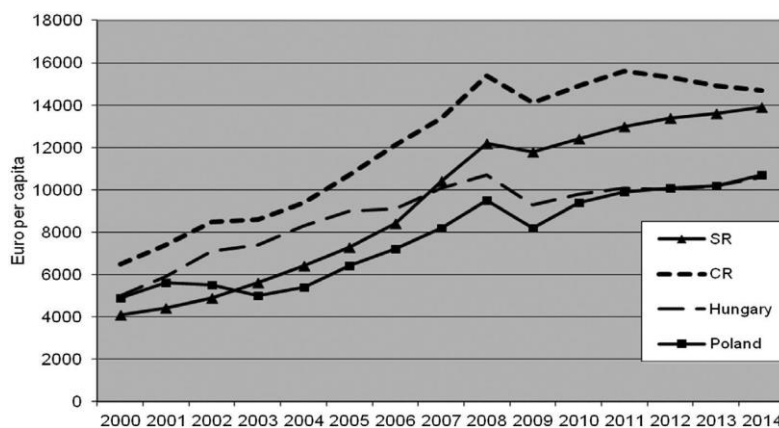
მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში განხორციელებული მსჯელობა ფოკუსირებული იყო მაკრო-კონცეფციაზე, ის ნაკლებად არის ჩამყალიბებული ეკონომიკურ თეორიაში, ვიდრე მიკრო-კონცეფცია. მაკროეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის განმარტება, რომელიც მეტწილად შეესაბამება ამ ტერმინის თავდაპირველ მნიშვნელობას, წარმოადგენს მიკროეკონომიკური კონცეფციის ერთობლიობას. აღნიშნული ხედვის თანახმად, ეკონომიკა მიიჩნევა წარმატებულად მაშინ, როდესაც ის მოიცავს საერთაშორისო დონეზე კონკურენტუნარიანი საწარმოებისა და სფეროთა დიდ რაოდენობას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ექსპორტი მის ძლიერ მხარეს უნდა წარმოადგენდეს.

წინამდებარე კვლევის მიზანია ვიშეგრადის ქვეყნების (სლოვაკეთის, ჩეხეთის, უნგრეთისა და პოლონეთის) საქმიანობის შესწავლა და შედარება ისეთი მაჩვენებლების მეშვეობით, როგორცაა მსპ, HDI, კონკურენტუნარიანობის ინდექსი და IEF.

აღნიშნული საკითხების შესასწავლად ჩვენ გამოვიყენეთ დროის რიგის მაკროეკონომიკური ანალიზის მეთოდი, რათა შეგვესწავლა და შეგვედარებინა მაჩვენებელთა განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში. მათი განვითარების შესადარებლად ჩვენ გამოვიყენეთ შედარების მეთოდი, ხოლო დასკვნების ჩამოსაყალიბებლად ჩვენ გამოვიყენეთ სინთეზის მეთოდი. ვიშეგრადული ოთხეულის საქმიანობის შესაფასებლად ჩვენ გამოვიყენეთ ქულათა მინიჭების მეთოდი.

მონაცემთა მოპოვება ხდება იმ საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემთა ბაზებიდან, რომლებიც აფასებენ რჩეული მაჩვენებლების განვითარებას:

გრაფიკი 3. ერთ სულ მოსახლეზე მსპ ვიშეგრადული ჯგუფის წევრ ქვეყნებში - მიმდინარე ფასები, ევრო [ევროსტატის (2015) მონაცემებზე დაყრდნობით].

იმისთვის, რომ შეგვეფასებინა ეკონომიკური საქმიანობის საკითხები და რელევანტური მაჩვენებლები, ჩვენ შევარჩიეთ ვიშეგრადული ჯგუფის ქვეყნები, რომლებსაც გააჩნიათ მსგავსი ეკონომიკური და სოციალური მახასიათებლები. ისინი მჭიდროდ თანამშრომლობენ ერთმანეთთან ეკონომიკის, ინფრასტრუქტურის, ენერჯის, საზღვრების, კულტურისა და საგარეო საქმეთა კოორდინირების სფეროებში, ასევე ხელს უწყობენ საერთო ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების დაცვას ევროკავშირსა და სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობაში.

ვიშეგრადის ქვეყნების ოფიციალური ვებგვერდის (2017) თანახმად, ჯგუფის მიზანია, საკუთარი წვლილი შეიტანოს ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურის განვითარებაში, რომელიც ეყრდნობა ევროპულ და ტრანსატლანტიკურ ორგანიზაციებს შორის ეფექტიან თანამშრომლობასა და კოორდინაციას. კულტურული კოპეზიის შენარჩუნების და პოპულარიზაციის მიზნით, ვიშეგრადული ჯგუფი, ურთიერთთანამშრომლობის ფარგლებში განავრცობს ღირებულებების გაზიარებას კულტურის, განათლების, მეცნიერებისა და ინფორმაციის გაცვლის სფეროებში. ჯგუფის საქმიანობა მიმართულია ცენტრალურ ევროპაში სტაბილურობის გამყარებაზე. ჯგუფის წევრი ქვეყნები მათ ურთიერთთანამშრომლობას აღიქვამენ, როგორც გამოწვევას, ხოლო აღნიშნული თანამშრომლობის წარმატებას - როგორც ევროკავშირსა და მსგავს სტრუქტურებში მათი ინტეგრაციის რეალობის დასტურს.

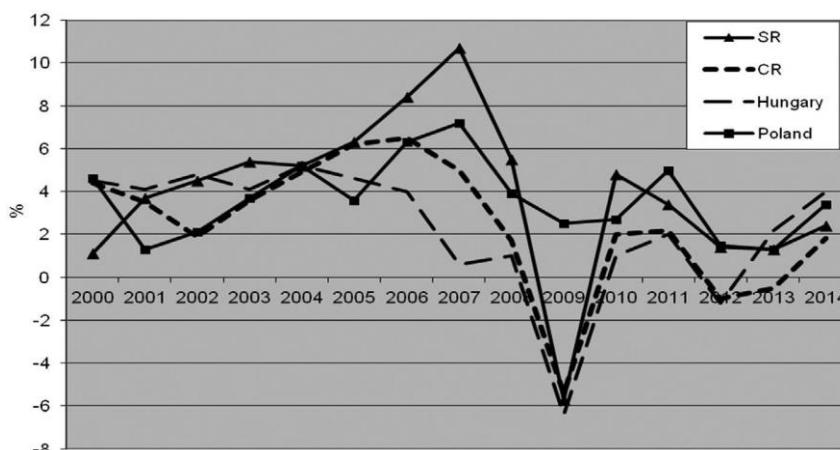
ვიშეგრადული ოთხეულის საქმიანობის შეფასებისა და შედარებისათვის პირველი მაჩვენებელი არის ერთ სულ მოსახლეზე მსპ. ვიშეგრადულ ოთხეულში ერთ სულ მოსახლეზე მსპ ასახულია გრაფიკზე, აღნიშნული გრაფა ასახავს ყოველწლიურ ზრდას, გარდა 2009 წლისა, როდესაც ეკონომიკურმა კრიზისმა გამოიწვია ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის შემცირება. ჩეხეთში ერთ სულ მოსახლეზე მსპ ასევე შემცირდა 2011 წელს. ჯგუფის წევრ ქვეყნებს შორის საანგარიშო პერიოდში ყველაზე მაღალი მსპ ერთ სულ მოსახლეზე სწორედ ჩეხეთს გააჩნდა. 2000 წელს ჩეხეთის მსპ ერთ სულ მოსახლეზე

შეადგენდა 6500 ევროს, ხოლო 2014 წელს - 14,700 ევროს, რაც 126%-იან ზრდას წარმოადგენს.

2000-2006 წლებში უნგრეთს გააჩნდა ჩეხეთის შემდეგ ყველაზე მაღალი მსპ ერთ სულ მოსახლეზე. თუმცა, 2007 წელს უნგრეთს გაუსწრო სლოვაკეთმა, ხოლო 2012 წელს - პოლონეთმაც. 2000 წელს უნგრეთის მსპ ერთ მოსახლეზე შეადგენდა 5000 ევროს, ხოლო 2014 წელს - 10,600 ევროს, რაც 112%-იან ზრდას წარმოადგენს. 2000 წელს უნგრეთის მსპ ერთ სულ მოსახლეზე ჩეხეთის ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის 76.92%-ს შეადგენდა, ხოლო 2014 წელს - მხოლოდ 72.11%-ს. საანგარიშო პერიოდში ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის ყველაზე სწრაფი ზრდა სლოვაკეთში დაფიქსირდა. 2000 წელს სლოვაკეთის მსპ ერთ მოსახლეზე შეადგენდა 4100 ევროს, ხოლო 2014 წელს - 13,900 ევროს, რაც 239%-იან ზრდას წარმოადგენს. 2000 წელს სლოვაკეთის მსპ ერთ სულ მოსახლეზე ჩეხეთის ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის 63.08%-ს შეადგენდა, ხოლო 2014 წელს - 94.56%-ს. პოლონეთში ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის ზრდის ტენდენცია განსაკუთრებით 2003 წლის შემდეგ განვითარდა დადებითად. 2000 წელს პოლონეთის მსპ ერთ მოსახლეზე შეადგენდა 4900 ევროს, ხოლო 2014 წელს - 10,700 ევროს, რაც 118%-იან ზრდას წარმოადგენს. 2000 წელს პოლონეთის მსპ ერთ სულ მოსახლეზე ჩეხეთის ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის 75.38%-ს შეადგენდა, ხოლო 2014 წელს - 72.80%-ს. რეალური მსპ, როგორც ეკონომიკური განვითარების მაჩვენებელი, წარმოადგენს მსპ-ის ზრდის შეფასების საფუძველს.

გრაფიკი 4 ასახავს ეკონომიკური ზრდის განვითარებას ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში % (ევროსტატის მონაცემებზე დაყრდნობით).

საანგარიშო პერიოდში ვიშეგრადული ჯგუფის ქვეყნებში მსპ-ის ზრდის ტემპი ცვალებადობით ხასიათდებოდა. სლოვაკეთის მსპ პირველ წლებში მცირე ტემპით იზრდებოდა, ხოლო 2007 წლისთვის ზრდის ტემპმა 10.7%-ს მიაღწია, რაც ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში საანგარიშო პერიოდში ყველაზე მაღალ მაჩვენებელს წარმოადგენს. თუმცა, 2009 წლის ეკონომიკურ კრიზისს სლოვაკეთში მსპ-ის 5.7%-ით შემცირება მოყვა შედეგად. მიუხედავად იმისა, რომ შემდეგ წლებში მსპ-ის ზრდის ტემპი დადებითი იყო, ის მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდებოდა კრიზისამდე პერიოდის მაჩვენებლებს.

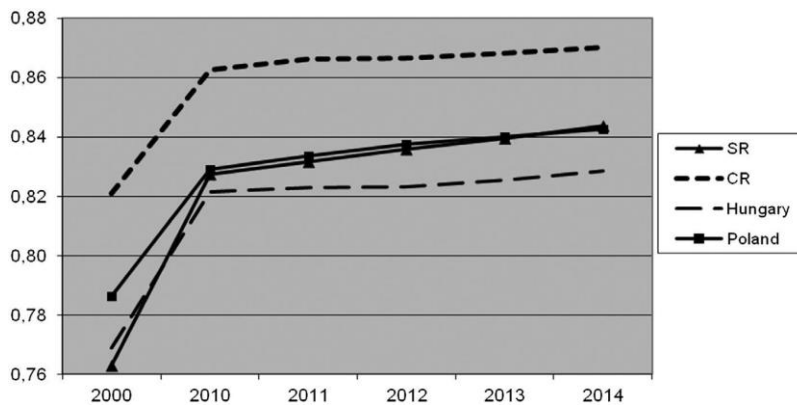
ჩეხეთში მსპ-ის ზრდის ტემპი სლოვაკეთის მსგავსად ვითარდებოდა, თუმცა, ჩეხეთის შემთხვევაში, 2006 წელს დაფიქსირებული პიკური მაჩვენებელი მხოლოდ 6.5%-ს შეადგენდა. 2009 წლის კრიზისმა ასევე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონია ჩეხეთზე - ქვეყნის მსპ 5.4%-ით შემცირდა. შემდეგი ორი წლის მანძილზე მსპ-ის ზრდის ტემპი დადებითი იყო, თუმცა, 2012 და 2013 წლებში ის კვლავ შემცირდა. უნგრეთში მსპ-ის ზრდის ტემპი სხვანაირად განვითარდა. 2005 წლიდან მოყოლებული, ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის ტემპი დავარდა, ხოლო 2009 წლის კრიზისის შედეგად ის 6.4%-ით შემცირდა. შემდგომში უნგრეთის მსპ ზომიერად გაიზარდა (გარდა 2012 წლისა); 2014 წელს ქვეყნის რეალური მსპ 4%-ით გაიზარდა. პოლონეთში რეალური მსპ ყოველწლიურად იზრდებოდა. საუკეთესო შედეგი 2007 წელს დაფიქსირდა (7.2%). ეკონომიკურმა კრიზისმა ზრდის ტემპი მცირედ შეანელა.

ადამიანის განვითარების ინდექსი (HDI) ადამიანის განვითარებას დაბადებისას სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის, განათლების დონისა და ცხოვრების ხარისხის მიხედვით აფასებს. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში 2000-2014 წწ. პერიოდში HDI -ის მაჩვენებელთა განვითარება მოყვანილია ილუსტრაცია 3-ში. აღნიშნულ პერიოდში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი ჩეხეთში დაფიქსირდა. 2000 წელს ჩეხეთის ინდექსი 0.821-ს შეადგენდა, ხოლო 2014 წლისთვის ის 0.870-მდე გაიზარდა. ოთხეულის სხვა ქვეყნების შემთხვევაში არ ფიქსირდება ასეთი მნიშვნელოვანი ცვლილებები. HDI -ის ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი უნგრეთს გააჩნია. ცხრილი 2 ასახავს 2014 წელს ვიშეგრადული ჯგუფის ქვეყნებში HDI -ის მაჩვენებლებს.

ჩეხეთს ყველა კომპონენტში საუკეთესო პოზიცია უკავია. ჩეხეთში სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა უნგრეთისას 3.4 წლით აღემატება. სრულწლოვანთა

სწავლის ყველაზე მცირე საშუალო ხანგრძლივობა უნგრეთში, ხოლო ბავშვთა სწავლის ყველაზე მცირე მოსალოდნელი ხანგრძლივობა სლოვაკეთში ფიქსირდება. ოთხეულის ქვეყნებს შორის საკმაოდ დიდი სხვაობები ფიქსირდება ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის მხრივ. ყველაზე უარესი შედეგის მქონე უნგრეთში, აღნიშნული მაჩვენებელი ჩეხეთში დაფიქსირებული დონის თითქმის 86%-ს შეადგენს.

გრაფიკი 5. HDI-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში. (UNDP-ის მონაცემებზე დაყრდნობით (2015))

ცხრილი 1. WEF ვიშეგრადული ოთხეული ქვეყნების პოზიციები GCI-ის ინდექსში (WEF-ის მონაცემებზე დაყრდნობით 2014)

წელი	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
სლოვაკეთი	3	1	7	1	6	7	0	9	71	78	75	67
ჩეხეთი	0	8	9	3	3	1	6	8	39	46	37	31
უნგრეთი	0	1	8	7	2	8	2	8	60	63	60	63
პოლონეთი	9	9	1	1	3	6	9	1	41	42	43	41
ქვეყნების რაოდ.	04	17	25	31	34	33	39	42	14	14	14	140

ცხრილი 2. HDI-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში (UNDP-ის მონაცემებზე დაყრდნობით 2015)

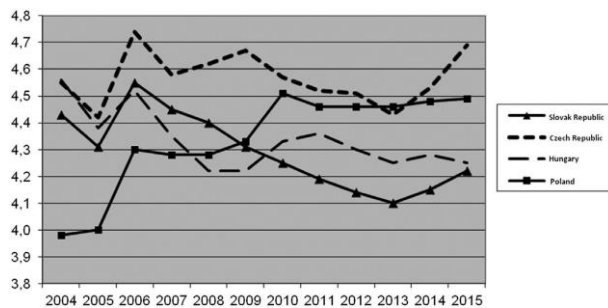
ქვეყანა	რეიტინგი	ინდექსი	სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლ.	სრულწლოვანთა სწავლის ხანგრძლ.	ბავშვთა სწავლის ხანგრძლ.	ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალი (PPP USD)
სლოვაკეთი	35	0,844	76.3	12.2	15.1	25,845
ჩეხეთი	28	0,870	78.6	12.3	16.4	26,660
უნგრეთი	44	0,828	75.2	11.6	15.4	22,916
პოლონეთი	36	0,843	77.4	11.8	15.5	23,177

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსში (GCI) ინდივიდუალური ქვეყნების შედეგების შესწავლა შესაძლებელია მიღწეული ქულების (ინდექსის მნიშვნელობის) ან ქვეყნების რეიტინგის საფუძველზე. თუმცა, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში უნდა გავითვალისწინოთ ის, რომ შეფასებული ქვეყნების რაოდენობა იცვლება. GCI-ის ბოლო შედეგები გამოქვეყნდა 2015 წელს, როდესაც მსოფლიოს ეკონომიკურმა ფორუმმა 140 ქვეყანა შეაფასა. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში GCI-ის მაჩვენებელთა განვითარება მოყვანილია ილუსტრაცია 4-ში.

აღნიშნული ილუსტრაციიდან ჩანს, რომ 2004-2015 წწ. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში კონკურენტუნარიანობის მაჩვენებლები 3.99-იდან 4.74-მდე მერყეობდა. საანგარიშო პერიოდში ჩეხეთმა GCI-ში ყველაზე მაღალ შედეგს 2006 წელს მიაღწია (4.74). ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა შემდგომში დაეცა და 2013 წელს 4.43 შეადგინა, თუმცა, 2015 წლისთვის ის კვლავ გაიზარდა 4.69-მდე. ოთხეულის ქვეყნებიდან GCI-ში საუკეთესო შედეგს 2013 წელს პოლონეთმა მიაღწია. 2006 და 2010 წლებში მისი კონკურენტუნარიანობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა.

2004 წელს უნგრეთს კონკურენტუნარიანობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი გააჩნდა ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. საანგარიშო პერიოდში ქვეყნის შედეგები ცვალებადობით ხასიათდებოდა, ხოლო ბოლო წლებში უარესდებოდა. კონკურენტუნარიანობის ყველაზე დაბალი მაჩვენებლები სლოვაკეთს გააჩნია. 2006 წელს დაფიქსირებული ზრდის შემდეგ, სლოვაკეთის GCI-ის მაჩვენებელი 2013 წლისთვის 4.55-იდან 4.1-მდე შემცირდა, ხოლო შემდეგი ორი წლის პერიოდში ის კვლავ გაიზარდა (2015 წლის მონაცემებით - 4.22). 2006–2008 წწ. პერიოდში სლოვაკეთი ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის მეორე ადგილზე იმყოფებოდა კონკურენტუნარიანობის მხრივ. თუმცა, 2010 წლიდან მოყოლებული, ოთხეულის ყველაზე ნაკლებად კონკურენტუნარიანი ქვეყანა სწორედ სლოვაკეთია. აღნიშნული მონაცემები ასახულია ცხრილში 1.

გრაფიკი 6. GCI-ის მაჩვენებელთა განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში (UNDP-ის მონაცემებზე დაყრდნობით (2015))

კონკურენტუნარიანობის ინდექსში სლოვაკეთის პოზიცია 2007 წლიდან ყოველწლიურად უარესდებოდა და 2013 წელს ქვეყანა რეიტინგში 78-ე ადგილზე აღმოჩნდა. 2014 წელს სლოვაკეთმა 75-ე პოზიციაზე გადაინაცვლა, ხოლო 2015 წელს - 67-ე ადგილზე. მისი მდგომარეობის ყველაზე მკვეთრი გაუარესება 2010 წელს დაფიქსირდა, როდესაც სლოვაკეთი რეიტინგში 13 პოზიციით დაქვეითდა. ჩეხეთის კონკურენტუნარიანობა ასევე შემცირდა 2012 და 2013 წლებში, როდესაც ქვეყანა რეიტინგში ჯერ 39-ე, ხოლო შემდეგ 46-ე პოზიციაზე დაქვეითდა.

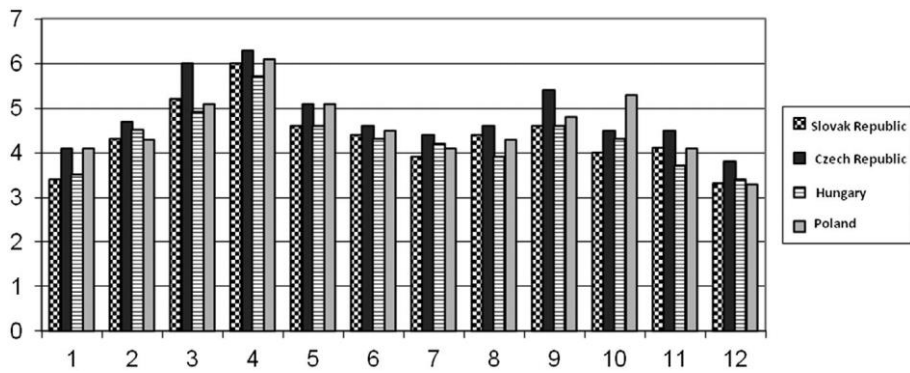
GCI-ის ბოლო შედეგების თანახმად, ჩეხეთმა და სლოვაკეთმა გადაინაცვლეს მესამე ეტაპზე. უნგრეთი და პოლონეთი მეორე და მესამე ეტაპებს შორის იმყოფებიან. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნების პოზიციათა დეტალური შესწავლა გვაჩვენებს, რომ სლოვაკეთის 2013 წლის პოზიცია (78) ისტორიულად ყველაზე უარეს შედეგს წარმოადგენს ოთხეულის ქვეყნებს შორის. ევროკავშირის მასშტაბით, უარესი

შედეგები დააფიქსირეს მხოლოდ ხორვატიამ (77-ე პოზიცია) და საბერძნეთმა (81-ე პოზიცია). ილუსტრაცია 5 ასახავს ვიშეგრადული ოთხეული ქვეყნების პოზიციებს GCI-ის ინდექსში შეფასების სხვადასხვა კომპონენტის მიხედვით (2015 წლის მდგომარეობით).

ზოგადად, ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებმა საუკეთესო შედეგებს მე-4 კომპონენტში მიაღწიეს (ჯანდაცვა და დაწყებითი სწავლა). ჩეხეთი მეტად წარმატებულია მე-3 და მე-9 კომპონენტებში, ხოლო პოლონეთი - მე-10 კომპონენტში, რამეთუ მას გააჩნია ყველაზე მსხვილი ბაზარი ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. ოთხეულის ქვეყნებმა ყველაზე უარესი შედეგები ინსტიტუციებისა და ინოვაციების კომპონენტებში დააფიქსირეს. აღნიშნულ კომპონენტებში სლოვაკეთი ჩამორჩება ვიშეგრადული ოთხეულის სხვა ქვეყნებს.

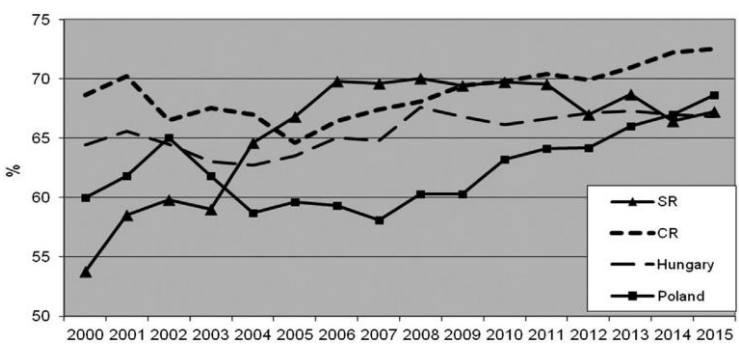
ილუსტრაცია 6 ასახავს ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში ეკონომიკური განვითარების ტენდენციებს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის (IEF) მიხედვით. აღნიშნული ილუსტრაციის თანახმად, 2004-2011 წწ. პერიოდში სლოვაკეთი დადებითად ვითარდებოდა. 2005-2008 წწ. პერიოდში სლოვაკეთს საუკეთესო შედეგები გააჩნდა ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. ბოლო წლებში ჩეხეთმა მიაღწია IEF-ის საუკეთესო მაჩვენებელს ოთხეულის ქვეყნებს შორის (2015 წლის მდგომარეობით - 72.5%). 2004-2013 წწ. პერიოდში ყველაზე უარესი შედეგები დააფიქსირა პოლონეთმა, თუმცა, ბოლო წლების ტენდენცია აქაც დადებითია: 2007-იდან 2015 წწ. პერიოდში პოლონეთის მაჩვენებელი ეტაპობრივად გაიზარდა 1%-იდან 68.6%-მდე. აღნიშნული შედეგით პოლონეთი ჩეხეთის შემდეგ მეორე ადგილზეა ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. უნგრეთის საუკეთესო შედეგი IEF-ის ინდექსში (67.6%) 2008 წელს დაფიქსირდა. 2000 წელს, IEF-ის ინდექსში ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნების შედეგებს შორის საკმაოდ დიდი სხვაობა იყო (14.8%-მდე), თუმცა, 2015 წლისთვის ეს მაჩვენებელი 5.7%-მდე შემცირდა. ცხრილი 3 ასახავს ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნების პოზიციებს IEF-ის ინდექსში.

გრაფიკი 7. ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნების წარმატება GCI-ის კომპონენტებში (2015). (WEF-ის მონაცემებზე დაყრდნობით)

შენიშვნა: 1: ინსტიტუციები, 2: ინფრასტრუქტურა, 3: მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, 4: ჯანდაცვა და დაწყებითი განათლება, 5: უმაღლესი განათლება და ტრენინგი, 6: ბაზრის საქონლის ეფექტიანობა, 7: შრომის ბაზრის ეფექტიანობა, 8: ფინანსური ბაზარი, 9: ტექნოლოგიური სტატუსი, 10: ბაზრის მასშტაბი, 11: საწარმოები, 12: ინოვაციები

გრაფიკი 8. IEF-ის განვითარება ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებში (The Heritage Foundation-ის მონაცემებზე დაყრდნობით , 2015)

2000 წელს სლოვაკეთი 108-ე ადგილზე იყო IEF-ის რეიტინგში, რაც მისი ყველაზე დაბალი შედეგია. სლოვაკეთმა თავის საუკეთესო შედეგს 2007 წელს მიაღწია, ხოლო უნგრეთმა - 2008 წელს. ჩეხეთმა და პოლონეთმა ყველაზე მაღალი შედეგი 2015 წლის რეიტინგში დააფიქსირეს. ეკონომიკური თავისუფლების გრძელვადიანი კვლევა, რომელიც მოიცავს 177 ქვეყანას, გვაჩვენებს, რომ მაღალი ეკონომიკური თავისუფლების მქონე ქვეყნებს ახასიათებს უკეთესი ეკონომიკური საქმიანობა, მსკ-ის უფრო სწრაფი წრდა და ერთ სულ მოსახლეზე მსკ-ის უფრო მაღალი მაჩვენებელი, ვიდრე დაბალი დონის ეკონომიკური თავისუფლების მქონე ქვეყნებს. რაც უფრო თავისუფალი ეკონომიკა გააჩნია ქვეყანას, მით უფრო მდიდარია მისი მოსახლეობა - მას გააჩნია მეტი შემოსავალი, ქვეყნის ეკონომიკა უფრო სწრაფი ტემპებით იზრდება და მოსახლეობის ყველაზე ღარიბი ნაწილის ცხოვრების დონე გაცილებით უფრო მაღალია, ვიდრე იმ ქვეყნებში, სადაც ეკონომიკური

თავისუფლების მაჩვენებელი დაბალია. ეკონომიკური თავისუფლება ზეგავლენას ახდენს არა მხოლოდ შემოსავალზე, არამედ ცხოვრების ხარისხზეც. ეკონომიკური თავისუფლების ზრდის პარალელურად იზრდება ცხოვრების ხარისხი და კეთილდღეობაც.

ქვეყნის მთავრობები ცდილობენ, შეიმუშაონ ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც გააუმჯობესებს ქვეყნის საქმიანობასა და მოქალაქეთა ცხოვრების ხარისხს. აღნიშნული კომპონენტების გაზომვა საკმაოდ რთულია, რამეთუ არ არსებობს ისეთი მაჩვენებელი, რომელიც არაორაზროვნად ასახავს მათ რაოდენობას. მსპ ყველაზე ფართოდ გამოყენებული მაჩვენებელია თეორიულ და პრაქტიკულ დონეზე ეკონომიკური საქმიანობის გასაზომად. თუმცა, პროფესიონალთა წრეებში უკვე დიდი ხანია ისმის კრიტიკა მსპ-ის მაჩვენებლის შესახებ, რასაც შედეგად მოჰყვა შტიგლიცის ანგარიში. აღნიშნული კრიტიკის მიუხედავად, მსპ დღესაც წარმოადგენს ქვეყნების ეკონომიკური საქმიანობის შეფასების გადამწყვეტ ფაქტორს. შტიგლიცის ანგარიშის რეკომენდაციებში შედის სოციალურ და ეკოლოგიურ ასპექტებზე მეტი ყურადღების გამახვილება, რამეთუ მაღალი მსპ ავტომატურად არ გულისხმობს წარმატებულ ეკონომიკას და კმაყოფილ საზოგადოებას. აღნიშნულ კრიტიკასთან დაკავშირებით მსოფლიოს მასშტაბით ჩამოყალიბდა ბევრი პარამეტრი (ინდექსი), რომელთა მიზანი იყო მსპ-ის ჩანაცვლება ან კეთილდღეობის სხვა ასპექტების დამატება. ვინაიდან საქმიანობისა და სოციალური ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტის შეფასება ინდივიდუალური მაჩვენებლებით ხდება, ქვეყნების შიდა შედეგებიც კი ერთმანეთისგან განსხვავდება.

მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით, ჩეხეთი ყველაზე წარმატებული ქვეყანაა ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. მან მიაღწია საუკეთესო შედეგებს ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ის, HDI-ისა და GCI-ის მაჩვენებლებში მთელ საანგარიშო პერიოდში, გარდა 2013 წლისა. რაც შეეხება მსპ-ის ზრდას, საკმაოდ დადებითი განვითარება დაფიქსირდა სლოვაკეთში. ეს განსაკუთრებით ეხება 2005–2008 წწ. პერიოდს, როდესაც სლოვაკეთმა საუკეთესო შედეგები დააფიქსირა ვიშეგრადული ოთხეულის ქვეყნებს შორის. უნგრეთმა 2013 და 2014 წლებში მიაღწია მსგავს შედეგს. 2009 წლის კრიზისის შედეგად ეკონომიკური ზრდა მნიშვნელოვნად შემცირდა ყველა ქვეყანაში გარდა პოლონეთისა, სადაც შენარჩუნდა დადებითი

ტენდენციები. გლობალური კონკურენტუნარიანობის კუთხით საუკეთესო შედეგები კვლავ ჩეხეთს ჰქონდა (გარდა 2013 წლისა, როდესაც პოლონეთი იყო პირველ ადგილზე). აღნიშნულ კომპონენტში ყველაზე უარესი შედეგები სლოვაკეთს ჰქონდა. 2013 წელს სლოვაკეთში დაფიქსირდა მასშტაბური ჩავარდნა. რაც შეეხება IEF-ის ინდექსს, 2005-2014 წწ. პერიოდში საუკეთესო შედეგები ჩეხეთსა და სლოვაკეთში დაფიქსირდა, ხოლო 2015 წელს - პოლონეთში.

თავი III. საქართველოს ბიზნეს გარემოს არსებული მდგომარეობის შეფასება და მისი განვითარების პოტენციური შესაძლებლობების გამოვლენა

3.1. ინსტიტუციური რეფორმები საქართველოში და მისი შედეგები

ბიზნესის ფორმირების კუთხით საქართველო ერთ-ერთი ყველაზე პერსპექტიული დესტინაციაა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. თუკი ერთ დროს საქართველოს ეკონომიკა სუსტი და კორუმპირებული იყო, ის ახლა ღია და მიმზიდველი გახდა. ამასთანავე აღინიშნება სამთავრობო უწყებების მხრიდან მოდერნიზებისკენ მიმართული ძალისხმევა. აღნიშნული ტრანზიციის პერიოდში საქართველომ განახორციელა ინსტიტუციური განვითარებისა და შესაძლებლობების რეფორმების ჭკვიანური და ყოვლისმომცველი სტრატეგია, რათა ხელი შეეწყო ბიზნეს-საქმიანობისთვის და მოეზიდა ინვესტორები.

მარეგულირებელი, ადმინისტრაციული და სამოქალაქო სამსახურის წარმატებული რეფორმები მოიცავს შემდეგს: საქართველოს ბიზნეს-გარემოს რეფორმას; საგადასახადო და საბაჟო რეფორმებს; საჯარო ადმინისტრაციის რეფორმას; საჯარო სამსახურის (საჯარო და სამოქალაქო რეესტრის) რეფორმას; სახელმწიფო შესყიდვების რეფორმას; სახაზინო სამსახურის რეფორმას. ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად მიღებულმა, ბიზნესის მარეგულირებელმა ჩარჩომ, ფისკალურმა დისციპლინამ და ინვესტორებისთვის მიმზიდველმა პოლიტიკამ განაპირობა ინვესტიციებისა და ეკონომიკის ზრდა.

მსოფლიო ბანკმა აღიარა საქართველოს წინსვლა და ქვეყანას წამყვანი რეფორმატორის ტიტული მიანიჭა. 2003 წლის მდგომარეობით, საქართველო რიგი პრობლემების წინაშე იდგა. ბიზნესისა და ქონების რეგისტრაციის, ასევე მშენებლობის ნებართვის აღების პროცედურები მეტად რთული იყო. არსებობდა სხვადასხვა ინსტიტუციური და ადმინისტრაციული სირთულე, ისევე, როგორც ბიუროკრატიული დაბრკოლებები. სამთავრობო უწყებების არაეფექტიანობა და სახელმწიფო ადმინისტრაციაში კონტროლის ნაკლებობა აფერხებდა ეკონომიკურ წინსვლას. საქართველოს საგადასახადო სისტემას გააჩნდა არაერთი იურიდიული და ადმინისტრაციული ხარვეზი. საგადასახადო სისტემა და პოლიტიკა არ შეესაბამებოდა ბიზნეს-ოპერაციებს. გაურკვეველი კანონები და ინსტრუქციები ხელს უშლიდა საგადასახადო პროცესებს, ხოლო საგადასახადო წესდების ორაზროვნება

კორუფციის წყაროს წარმოადგენდა. ჩვეულებრივი სასამართლოს გარდა არ არსებობდა დავების გადაწყვეტის იურიდიული ინსტრუმენტი. ამის შედეგად, კომპანიებს საგადასახადო მოთხოვნების შესრულება მეტად ძვირი უჯდებოდათ, საგადასახადო სისტემა კორუმპირებული იყო, ხოლო სახელმწიფო ბიუჯეტში გადასახადებიდან მცირე თანხა შემოდიოდა. ყოველივე ზემოაღნიშნულმა წარმოშვა ჩრდილოვანი ეკონომიკა და უარყოფითი ზეგავლენა იქონია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე.

საქართველოში ეკონომიკური ზრდა ეყრდნობა ექსპორტისა და ტურიზმის სფეროებში ძლიერ მაჩვენებლებს. ბოლო 6 წლის განმავლობაში ქვეყანაში განხორციელდა 20 რეფორმა, როგორც ინსტიტუციური, ასევე მარეგულირებელი გარემოს დახვეწის კუთხით. ეს რეფორმებია:

ბიზნესის დაწყება - ბიზნესისთვის დღგ-ს გადასახადის ნებაყოფლობითი რეგისტრაციის შესაძლებლობის მიცემის შედეგად 2019 წელს გამარტივდა ბიზნესის დაწყება. საქართველომ ასევე გააფართოვა არსებული „ერთი ფანჯრის პრინციპი“ (one-stop shop) ბიზნესებისთვის, რაც გულისხმობს მეწარმეების მიერ კომპანიის საქმიანობის დაწყებას ერთი პროცედურის მეშვეობით

მშენებლობის ნებართვა - 2016 წელს მშენებლობის ნებართვის გაცემასთან დაკავშირებული პროცედურა გამარტივდა მშენებლობის ნებართვის გაცემისთვის საჭირო დროის შემცირებით.

ელექტროენერჯის ქსელთან მიერთება - 2013 წელს ელექტროენერჯის ქსელთან მიერთება გამარტივდა გამანაწილებელ ქსელთან ახალი აბონენტების მიერთების პროცესი და შემცირდა მიერთებასთან დაკავშირებული მოსაკრებლის საფასური. 2017 წელს გაუმჯობესდა ელექტროენერჯით მომარაგების საიმედოობა, რადგან დაწესდა საჯარიმო სანქციები ელექტროენერჯის მიწოდების შეწყვეტის ხანგრძლივობის დადგენილ ნორმაზე გადაჭარბებისთვის და ელექტროენერჯის მიწოდების შეწყვეტის სიხშირის დადგენილ ნორმაზე გადაჭარბებისთვის, ასევე მიმწოდებლის სანდოობა სანქციების დაწესებით იმ კომპანიებისთვის, ასევე გაუმჯობესდა მომხმარებლის ინფორმირება ელექტროენერჯის დაგეგმილი გათიშვის შესახებ. 2018 წელს მნიშვნელოვნად შემცირდა ელექტროენერჯის მიერთებასთან დაკავშირებული მოსაკრებლის საფასური.

ბიზნესის კეთება 2019 წ. - ქონების რეგისტრაცია, KEკერძოდ 2017 წელს გაუმჯობესდა მიწის ადმინისტრირება თბილისში კერძო მფლობელობაში არსებული ნაკვეთების რუკაზე დატანით

მინორიტარულ ინვესტორთა უფლებების დაცვა - 2017 წელს საქართველომ გააძლიერა მცირე ინვესტორების დაცვა აქციონერთა უფლებების და როლის გაზრდით ძირითადი კორპორაციული გადაწყვეტილებების მიღებაში და მფლობელობის და მაკონტროლებელი სტრუქტურების მკაფიოდ განსაზღვრით. 2018 წელს ინვესტორების დაცვა გაძლიერდა დირექტორთა წინააღმდეგ სასამართლოში სარჩელის შეტანის გამარტივებით მხარეთა შორის ზიანის მომტანი გარიგებების შემთხვევებში, ასევე მცირე აქციონერთა უფლებების და როლის გაზრდით ძირითადი კორპორაციული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში და მფლობელობის და მაკონტროლებელი სტრუქტურების მკაფიოდ განსაზღვრით.

კრედიტის მიღება - 2013 წელს საქართველომ გააძლიერა უზრუნველყოფილი ტრანზაქციების სისტემა სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანით, რის შედეგადაც საგირავნო უფლება გავრცელდა პროდუქტებზე და უზრუნველყოფის ჩანაცვლებაზე. 2014 წელს გაუმჯობესდა საკრედიტო ინფორმაციის სისტემა ახალი კანონის მიღებით „პერსონალური მონაცემების დაცვა“-ზე

გადასახადების გადახდა 2013 წელს გამარტივდა გადასახადების გადახდა ელექტრონული სისტემის გამოყენებითა და დამატებითი მომსახურების დანერგვით გადასახადის გადამხდელთათვის. 2017 წელს გადასახადის გადახდის სფეროში საქართველომ გააუქმა მოგების გადასახადის დეკლარაციის დამატებითი დანართი და გააუმჯობესა დღგ-ის დეკლარაციების წარსადგენად გამოყენებული ონლაინ სისტემის ეფექტიანობა 2019 წელს უმნიშვნელოვანესია მსოფლიო ბანკის მიერ პოზიტიურად შეფასებული საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებული საგადასახადო რეფორმა. კერძოდ, საგადასახადო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებით, რომელიც 2017 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა, გაუნაწილებელი მოგება გათავისუფლდა მოგების გადასახადისგან, რომელიც რეინვესტირების წყაროა. აღნიშნული რეფორმის შედეგად, მნიშვნელოვნად შემცირდა მთლიანი საგადასახადო ტვირთის წილი მთლიან მოგებაში და ეს მაჩვენებელი 9,9%-ს გაუტოლდა, რაც წინა წლის მაჩვენებელზე 6,5 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია. ასევე, გადასახადების გადახდისთვის შემცირდა ბიზნესის დროის დანახარჯი

ვაჭრობა საზღვრებს მიღმა - 2013 წელს შემცირდა ექსპორტისა და იმპორტისთვის საჭირო დრო გაფორმების ეკონომიკური ზონის შექმნით. o 2017 წელს ელექტრონული დამუშავების სისტემის გაუმჯობესებით შესაძლებელი გახდა ექსპორტის და იმპორტის დოკუმენტების უფრო სწრაფი წარდგენა. ასევე, დაინერგა წინასწარი ელექტრონული დოკუმენტების წარდგენის შესაძლებლობა

კონტრაქტების აღსრულება - 2013 წელს გამარტივდა კონტრაქტების აღსრულება კომერციული დავების საქმისწარმოების დაჩქარებით. 2016 წელს გამარტივდა კონტრაქტების აღსრულება ელექტრონული გასაჩივრების სისტემის შემოღებით. 2019 წელს კონტრაქტების აღსრულების გამარტივების მიმართულებით საქართველომ შემოიღო სასამართლო საქმეებზე მოსამართლეთა შემთხვევითი შერჩევის და ავტომატური დანიშვნის მექანიზმი

გადახდის უნარობა - 2013 წელს საქართველომ დააჩქარა გადახდის უნარობის საქმისწარმოების პროცესთან დაკავშირებული პროცედურები. 2018 წელს გადახდის უნარობის საქმის წარმოების პროცესში გაიზარდა როგორც კრედიტორის, ისე მოვალის უფლებამოსილების ხარისხი; გადახდის უნარობის საქმის წარმოების პროცესში გრძელდება მოვალის საქმიანობის უწყვეტობისათვის არსებითი საქონლის/მომსახურების მიწოდება. გარდა ამისა, გაძლიერდა კრედიტორებს მიენიჭათ მეტი მონაწილეობის შესაძლებლობა გადახდის უნარობის საქმის წარმოების პროცესში

ბიზნესის წარმოების (კეთების) რეიტინგი

საქართველო მნიშვნელოვნად დაწინაურდა ბიზნესის წარმოების რეიტინგში, განსაკუთრებით კი შემდეგ კატეგორიებში: ქონების რეგისტრაცია (#1), მშენებლობის ნებართვების გაცემა (#3), ბიზნესის წამოწყება (#5) და სესხზე წვდომა (#7). ქონების რეგისტრაციის კომპონენტში საქართველო უკვე მესამე წელია პირველ ადგილს იკავებს 189 ქვეყანას შორის. ზემოაღნიშნული რეფორმების შედეგად მნიშვნელოვნად შემცირდა რეგისტრაციისთვის საჭირო დოკუმენტების რაოდენობა და გამარტივდა რეგისტრაციის პროცესი. რეგისტრაციის ციფრული სისტემა მომხმარებელს წინასწარი ინფორმაციის მოპოვების, განაცხადის შეტანის, პროცესის მონიტორინგის, დამატებითი ინფორმაციის მოძიებისა და რეგისტრაციის შედეგების ნახვის

საშუალებას აძლევს ელექტრონული ჟურნალის მეშვეობით. მოქალაქეთა ქონების სტატუსის დამადასტურებელი დოკუმენტები ასევე ხელმისაწვდომია ელექტრონულად. მიწის ნაკვეთების რეგისტრაციისთვის განკუთვნილი მონაცემთა ბაზა ასევე იქნა გაციფრული და შეყვანილი ერთიან საკადასტრო-საინფორმაციო სისტემაში გეოგრაფიულ საინფორმაციო სისტემასთან ერთად. აღნიშნული სისტემა ზუსტად განსაზღვრავს თითოეული ნაკვეთის ფართობს. საკადასტრო ინფორმაცია ელექტრონულად მიეწოდება მარეგისტრირებელ ორგანოს.

განხორციელდა სახელმწიფო სერვისების მოდერნიზება. ელექტრონული, გამარტივებული პროცესების შემოღებისა და დებიუროკრატიზაციის შედეგად შეიქმნა საჯარო მომსახურების საერთო სივრცე, იუსტიციის სახლი, რომელიც მოიცავს სახელმწიფო სერვისების დიდ ნაწილს (საჯარო და სამოქალაქო რეესტრის სერვისებს და ა.შ.). ახლად შექმნილ პირობებში ბიზნესის წამოწყებას მხოლოდ ორი დღე ესაჭიროება, ხოლო მისი ღირებულება ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის მხოლოდ 3.4%-ს შეადგენს. ასევე გამარტივდა მშენებლობის ნებართვების გაცემის პროცესი. ნებართვებისა და ლიცენზიების საერთო რაოდენობა 86%-ით იქნა შემცირებული. ნებართვები და ლიცენზიები საჭიროა მხოლოდ შემდეგი სახის საქმიანობისთვის: ჯანდაცვა და უსაფრთხოება; ფიზიკურ პირთა საცხოვრებელი პირობებისა და კულტურული გარემოს დაცვა; სახელმწიფო და საჯარო ინტერესების დაცვა. ლიცენზიების გაცემის დრო 30 დღემდე იქნა შემცირებული, ხოლო ნებართვების გაცემის დრო - 20 დღემდე. თუ დადგენილ ვადაში პასუხისმგებელი სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემაზე გადაწყვეტილება არ იქნა მიღებული, „დუმილი თანხმობის ნიშანია“ პრინციპის მიხედვით, ლიცენზია ან ნებართვა გაცემულად ითვლება.

საქართველოს ყველაზე მაღალი ქულა აქვს საკრედიტო ინფორმაციის სიღრმის ინდექსში. ხელსაყრელმა ინფრასტრუქტურამ და კრედიტუნარიანობის ერთიანმა მონაცემთა ბაზამ 2003-2014 წლების პერიოდში საქართველოში არაერთი ახალი ბანკი მიიზიდა. საქართველო მკვეთრად დაწინაურდა საერთაშორისო ვაჭრობისა და გადასახადების გადახდის კომპონენტებში, რაც გამოწვეული იყო კარგად ჩამოყალიბებული და განხორციელებული ფისკალური რეფორმებითა და საბაჟო ადმინისტრაციის რეფორმებით. საქართველოს ახლა გააჩნია იმპორტის ერთ-ერთი ყველაზე ლიბერალური საგადასახადო სისტემა. იმპორტის საშუალო შეწონილი

განაკვეთი 1.5%-ს შეადგენს (იმპორტირებული საქონლის 90%-ზე მოქმედებს 0%-იანი ტარიფი). იმპორტის გადასახადს ექვემდებარება სასოფლო-სამეურნეო და სამშენებლო პროდუქცია, ხოლო ექსპორტი არ იბეგრება. დღგ და აქციზის გადასახადი იგივეა იმპორტირებული და ადგილობრივი პროდუქტებისთვის. გადასახადების გადახდის პროცესი მნიშვნელოვნად გამარტივდა. მოქმედებს მხოლოდ ექვსი დაბალგანაკვეთიანი გადასახადი (შემოსავალზე, მოგებაზე, ქონებაზე, ასევე დღგ, აქციზისა და საბაჟო გადასახადები). საგადასახადო ფორმულარების შევსება ხდება ელექტრონულად და მარტივად. დავებს წყვეტს სააპელაციო საბჭო.

საგადასახადო სისტემის მოდერნიზებამ გამოიწვია მნიშვნელოვანი წინსვლა. საგადასახადო უწყება საჯარო სექტორის ერთ-ერთ ყველაზე ძლიერ ორგანოდ იქცა მას შემდეგ, რაც საბაჟო და საგადასახადო დეპარტამენტების გაერთიანების შედეგად ჩამოყალიბდა ერთიანი სახელმწიფო უწყება, შემოსავლების სამსახური, რომელიც ექვემდებარება ფინანსთა სამინისტროს. საგადასახადო კოდექსი საფუძვლიანად შეიცვალა და მნიშვნელოვნად გამარტივდა. ადმინისტრაციული პროცესების გაციფრვით მოხდა მათი გაუმჯობესება, რესტრუქტურირაცია და გამარტივება. საგადასახადო დეკლარაციების შევსებისა და გადახდის პროცესები გამარტივდა მას შემდეგ, რაც თითოეული ამ ფუნქციისთვის ჩამოყალიბებული იქნა სერვის-ცენტრები და ცენტრალიზირებული ერთეულები, რომლებიც ციფრული და ელექტრონული ტექნოლოგიების მეშვეობით აგროვებენ, ინახავენ და ამუშავებენ გადასახადების გადამხდელთა მონაცემებს. შეიქმნა მულტიფუნქციური ვებგვერდი, სადაც მომხმარებელს შეუძლია სიახლეების გაგება და საგადასახადო ოპერაციების ელექტრონულად შესრულება. გადასახადების ამოღების პროცესი გამყარდა ადგილობრივი ოფიცერის თანამდებობისა და მედიაციის საბჭოს შემოღებით. ადგილობრივი ოფიცრები გადასახადების გადამხდელს მომსახურების ცენტრებში სერვისების სრულ პაკეტს სთავაზობენ, ხოლო მედიაციის საბჭო განიხილავს გადამხდელის პრეტენზიებს შემოწმების პროცესთან დაკავშირებით. საგადასახადო სისტემას ასევე დაემატა რისკების კონტროლის სისტემა (რისკების მართვის პროგრამული უზრუნველყოფა), რომელიც საზღვრავს შემოწმებას დაქვემდებარებულ ობიექტებთან დაკავშირებული რისკების დონეს. გამომდინარე რისკის დონიდან, გადამხდელს შეუძლია საგადასახადო აუდიტის მომსახურების სხვისთვის გადაბარება (აუთსორსინგის განხორციელება). დავის ან გაუგებრობის

წარმოქმნის შემთხვევაში გადამხდელს შეუძლია საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატაში საჩივრის შეტანა (როგორც წერილობით, ისე ელექტრონულად). აღნიშნული ორგანო პასუხისმგებელია დავების გადაწყვეტაზე.

საქართველოს მთავრობის გრძელვადიანი სტრატეგია მიზნად ისახავს მდგრად და ინკლუზიურ ზრდას, რომელიც ეყრდნობა მაკროეკონომიკურ სტაბილურობას.

საქართველოს მთავრობას სურს ჯანსაღი მაკროეკონომიკური გარემოს შენარჩუნება, რომელსაც ამყარებს გონივრული ეკონომიკური წესრიგის, საფინანსო და მონეტარული პოლიტიკა. დღის წესრიგში პრიორიტეტული საკითხებია მართვის გაუმჯობესება, დასაქმების წახალისება და სიღარიბის შემცირება.

ხელისუფლება ცდილობს განახორციელოს რეფორმები, რომლებიც მიზნად ისახავს ძლიერი და თავისუფალი კერძო სექტორის ჩამოყალიბების ხელშეწყობას ეფექტური და სრულიად გამჭვირვალე მთავრობის მხარდაჭერით. საქართველოს ხელისუფლება პრიორიტეტად აღიქვამს ძლიერი, კონკურენტუნარიანი კერძო სექტორის განვითარებას როგორც შიდა, ისე გარე დონეზე.

ამ თვალსაზრისით, საქართველოს მთავრობამ ჩამოაყალიბა ორნაწილიანი, გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგია („საქართველო 2020“ და დარგობრივი განვითარების პოლიტიკა), რომელიც მიზნად ისახავს ქვეყნის მაკროეკონომიკური ჩარჩოს გარდაქმნას.

საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება ქვეყნის საგარეო პოლიტიკაში წარმოადგენს წინ გადადგმულ ნაბიჯს. აღნიშნულ შეთანხმებას, რომელიც მიზნად ისახავს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გამყარებას, 2014 წლის 27 ივნისს მოეწერა ხელი.

• ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება მიზნად ისახავს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ურთიერთობებისთვის გრძელვადიანი საფუძვლის ჩამოყალიბებას, რომელიც დაეყრდნობა 2014-2016 წლების პერიოდისთვის ერთობლივად შემუშავებულ პრიორიტეტებს, მათ შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცეს.

- ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება ქმნის პრაქტიკულ ჩარჩოს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის პოლიტიკური ასოცირებისა და ეკონომიკური ინტეგრაციის მისაღწევად.

- ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება მოიცავს პოლიტიკურ კომპონენტებს - რეფორმებს, რომლებიც მიზნად ისახავს დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებას, ასევე საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკისა და სხვა საკითხებზე თანამშრომლობას.

შეთანხმების ყველა ღერძი მნიშვნელოვნად გააძლიერებს საქართველოს ეკონომიკას, ინსტიტუტებსა და საერთაშორისო პრესტიჟს. ევროკავშირთან შეთანხმება ასევე შეამცირებს გეოპოლიტიკურ რისკებს, რამეთუ უსაფრთხოების სფეროში თანამშრომლობა ასევე წარმოადგენს ერთ-ერთ პრიორიტეტს.

ასოცირების შესახებ შეთანხმება მოიცავს ეკონომიკურ და სავაჭრო კომპონენტებს, მათ შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცისადმი მიძღვნილ ცალკე ნაწილს, ისევე როგორც ენერჯის, ტრანსპორტის, დასაქმების, სოციალური პოლიტიკისა და სხვა სექტორებში თანამშრომლობას.

- ასოცირების შესახებ შეთანხმება ითვალისწინებს ევროკავშირის მხრიდან ფინანსური მხარდაჭერის, ტექნიკური ექსპერტიზისა და რჩევების მიწოდებას, ინფორმაციის გაზიარებასა და შესაძლებლობების განვითარების ხელშეწყობას. ყოველივე ზემოაღნიშნული ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას.

- ევროკავშირთან აღნიშნული შეთანხმების გაფორმებით საქართველომ მეტად დადებითი გზავნილი მიაწოდა საერთაშორისო ბაზრებს, რაც 2014 წლიდან ხელს შეუწყობს ევროკავშირში ექსპორტის განხორციელებას.

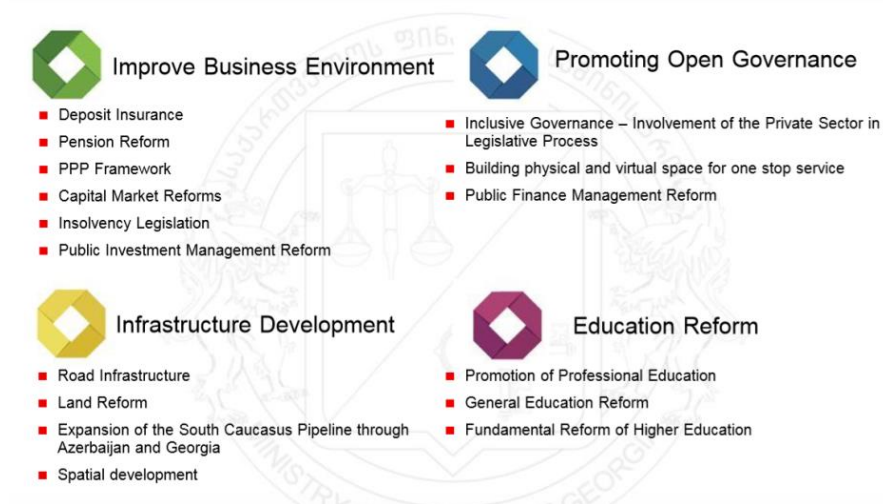
- საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ურთიერთობების გამყარება ხელს შეუწყობს ქვეყნის ეკონომიკის გამოცოცხლებასა და ზრდას, ასევე მსოფლიო ბაზრებზე მის ინტეგრაციას.

- ასოცირების შესახებ შეთანხმების გაფორმებით საქართველო ადასტურებს, რომ ის მზად არის მდგრადი განვითარების, დემოკრატიისა და გამჭვირვალობის მიმართულებით მუშაობისთვის. ყოველივე ზემოაღნიშნული განამტკიცებს საქართველოს სტატუსს, როგორც ინვესტორებისთვის საინტერესო ქვეყანას.

ასოცირების შესახებ შეთანხმების წარმატებით განხორციელებისთვის აუცილებელია პოლიტიკური ნება, შეუფერხებელი პროცესი, სამთავრობო უწყებებს შორის კოორდინირებული თანამშრომლობა და მოსახლეობის ინფორმირებულობა მიმდინარე ცვლილებების შესახებ. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუ როგორ მოხდება საზოგადოებისთვის რეფორმების წარდგენა და რამდენად დაადანაშაულებს აღნიშნული რეფორმების მტკიცებულობა ევროკავშირს. 2013-2014 წლებში საქართველოს მთავრობამ ევროკავშირი დაადანაშაულა მიგრაციისა და მაუწყებლობის შესახებ კანონების უარყოფითი ასპექტები, ისევე როგორც ლუდის აქციზის შემოღება. სინამდვილეში, საკანონმდებლო ცვლილებების დიდი ნაწილი არ უკავშირდება ევროკავშირის მოთხოვნებს. შესაბამისად, ქვეყანაში ევროპული ინტეგრაციისადმი დადებითი მიდგომის შესანარჩუნებლად მთავრობამ უფრო ფრთხილად უნდა შეარჩიოს თავისი რიტორიკა, რათა საფრთხის ქვეშ არ დააყენოს საზოგადოების ფართო მხარდაჭერა.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული სირთულეების მიუხედავად, საქართველოს გააჩნია გარკვეული უპირატესობები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ევროპული ინტეგრაციის პროცესის წარმატებით განხორციელებას. ესენია: 1) აღმოსავლეთ ევროპის იმ ქვეყნების გამოცდილებიდან სწავლის შესაძლებლობა, რომლებიც გაწევრიანდნენ ევროკავშირში; 2) საზოგადოებრივი კონსენსუსი ევროკავშირთან ინტეგრაციასთან დაკავშირებით; 3) ევროკავშირთან ინტენსიური ურთიერთობებიდან, მათ შორის ევროკავშირთან შეთანხმებული რეფორმების განხორციელების კოორდინაციიდან დაგროვილი გამოცდილება.

Four-Point Plan
For Rapid Development of The country

მიმდინარე ეკონომიკური ტენენციები.

2017 წელს საქართველოში მოსალოდნელზე მაღალი ეკონომიკური ზრდა დაფიქსირდა და მთლიანი შიდა პროდუქტის საშუალო ზრდამ 5.0 პროცენტი შეადგინა. 2017 წლის I კვარტალში ეკონომიკა - 5.3 პროცენტით, II კვარტალში - 4.9 პროცენტით, III კვარტალში 4.4 პროცენტით, ხოლო IV კვარტალში 5.4 პროცენტით გაიზარდა. წინასწარი შეფასებით, ნომინალურმა მსკ-მ 2017 წელს 38.0 მილიარდი ლარი, ხოლო ერთ სულ მოსახლეზე 10 204 ლარი შეადგინა. წინასწარი შეფასებით, 2018 წლის ივლისში ეკონომიკა 4.6 პროცენტით გაიზარდა. პირველი კვარტლის რეალურმა ზრდამ 5.3 პროცენტი, მეორე კვარტლის საშუალო ზრდამ 5.5 პროცენტი, ხოლო იანვარ-ივლისის საშუალო ზრდამ 5.3 პროცენტი შეადგინა (www.mof.ge). 2018 წლის ივლისში მნიშვნელოვანი ზრდა დაფიქსირდა შემდეგ სექტორებში: ტრანსპორტი, ვაჭრობა, უძრავი ქონება, საფინანსო საქმიანობა და სასტუმროები და რესტორნები.

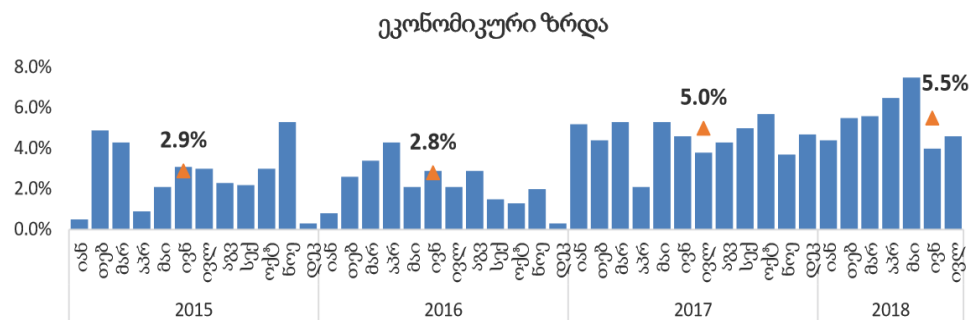
აღსანიშნავია, რომ რეგიონში განვითარებული ეკონომიკური შოკების და გლობალური ეკონომიკური ზრდის შენელების მიუხედავად, 2014-2016 წლებში საქართველოს საშუალო ეკონომიკურმა ზრდამ 3.5 პროცენტი შეადგინა (ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი ზრდა რეგიონის ქვეყნებს შორის), მაშინ როცა მეზობელი ქვეყნები

რეცესიას განიცდიდნენ ან რეცესიის პირას იყვნენ.

2017 წელს ეკონომიკურ ზრდაში მნიშვნელოვანი პოზიტიური წვლილი საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესებამ შეიტანა და ეკონომიკური ზრდის მთავარი წარმმართველი საქონლისა და მომსახურების წმინდა ექსპორტი იყო. დადებითი იყო ინვესტიციების და მოხმარების წვლილიც ეკონომიკურ ზრდაში. 2018 წლის პირველი კვარტლის ეკონომიკურ ზრდაში კი ყველაზე მაღალი წვლილი ინვესტიციებმა შეიტანა.

გრაფიკი 9.

ქონება, საფინანსო საქმიანობა და სასტუმროები და რესტორნები.

წყარო: (www.economy.ge)

ეკონომიკური ზრდა საქართველოსა და მეზობელ ქვეყნებში მიმდინარე წლის აგვისტოში, საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა გაზარდა 2018 წლის საქართველოს ეკონომიკური ზრდის პროგნოზი 5.5 პროცენტამდე, რაც ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია აღმოსავლეთ ევროპის და ცენტრალური აზიის ქვეყნებს შორის. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის შეფასებით, საქართველოს ექნება ასევე ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი ზრდა 2018-2023 წლებში რეგიონის ქვეყნებთან შედარებით და საშუალოდ 5.2 პროცენტს მიაღწევს.

ეკონომიკის პოტენციური ზრდის დონე და მთლიანი შიდა პროდუქტის გეფი 2017 წლის დასაწყისიდან ეკონომიკური ზრდა თანდათან დაუახლოვდა მის პოტენციურ დონეს. 2018 წლის მეორე კვარტალში დაიხურა უარყოფითი გარღვევა და ეკონომიკური ზრდა მის პოტენციურ დონეს გაუტოლდა. მიმდინარე და დაგეგმილი სტრუქტურული რეფორმები ხელს შეუწყობს ეკონომიკური ზრდის პოტენციური დონის ზრდას.

ფასების დონე როგორც მოსალოდნელი იყო, ერთჯერადი ფაქტორების

ზემოქმედების ამოწურვასთან ერთად, 2018 წლის იანვრიდან მნიშვნელოვნად შემცირდა ინფლაციის მაჩვენებელი და აგვისტოში 3.1 პროცენტი შეადგინა. შესაბამისად, ინფლაციის დონე დაუახლოვდა მიზნობრივ, 3 პროცენტიან მაჩვენებელს. საბაზო ინფლაცია აგვისტოს თვეში 1.5 პროცენტს შეადგენს. ეროვნული ბანკის პროგნოზით, წლიური ინფლაციის მაჩვენებელი 2018 წლის განმავლობაში საშუალოდ მიზნობრივ დონესთან ახლოს იქნება. 2018 წლის 25 ივლისს მონეტარული პოლიტიკის კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება რეფინანსირების განაკვეთის 25 საბაზისო პუნქტით, 7 პროცენტამდე შემცირების შესახებ. ინფლაციაზე ზრდის მიმართულებით მოქმედი ფაქტორების საკმარისად შესუსტების შემდეგ, ეროვნულმა ბანკმა მიზანშეწონილად მიიჩნია ზომიერად გამკაცრებული მონეტარული პოლიტიკიდან ეტაპობრივად გამოსვლის პროცესის დაწყება. 2019 წელს, მოსალოდნელია მონეტარული პოლიტიკის ნორმალიზაცია და განაკვეთის პოტენციურ დონემდე შემცირება, რაც სხვა ფაქტორებთან ერთად ასევე ხელს შეუწყობს ეკონომიკურ ზრდას. კერძო სექტორის როლი ეკონომიკურ ზრდაში ეკონომიკურ ზრდაში წარმმართველი როლი კერძო სექტორს უჭირავს. 2017 წლის ოთხი კვარტლის მონაცემებით ბიზნეს სექტორის ბრუნვა 19.4 პროცენტით, ხოლო გამოშვება 19.6 პროცენტით გაიზარდა. 2018 წლის იანვარ-ივნისში ბიზნეს სექტორის ბრუნვა წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 19.2%-ით გაიზარდა და 37.9 მლრდ. ლარი შეადგინა, ხოლო ბიზნეს სექტორის გამოშვება 18.7 მლრდ. ლარს გაუტოლდა, რაც 14.2%-ით აღემატება გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს.

2018 წლის მეორე კვარტლის მონაცემებით ბიზნეს სექტორში სამუშაო ადგილთა რაოდენობამ 656.5 ათასი შეადგინა, რაც გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 4.0 პროცენტით აღემატება. ეს წინა წელთან შედარებით 25 ათასით მეტ სამუშაო ადგილს ნიშნავს. ბიზნეს სექტორში დაქირავებით დასაქმებულთა სამუშაო ადგილების რაოდენობამ 621.4 ათასი შეადგინა, რაც 2017 წლის მაჩვენებელს 3.9 პროცენტით აღემატება.

მნიშვნელოვნად იზრდება ეკონომიკური აქტივობა კერძო სექტორში, რაზეც მიანიშნებს ახლად დარეგისტრირებული საწარმოების ზრდა. 2017 წელს ახლად დარეგისტრირებული საწარმოების რაოდენობამ 51 965 შეადგინა და წინა წელთან

შედარებით 8.4%-ით გაიზარდა, რაც ნიშნავს 4 034-ით მეტ ახალ საწარმოს წინა წელთან შედარებით. ეკონომიკური აქტივობის ზრდას, ახალი საწარმოების შექმნასა და არსებულის გაფართოებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები. „აწარმოე საქართველოში“ პროგრამის ფარგლებში დაფინანსდა 374 საწარმო, განხორციელდა 921 მილიონი ლარის ინვესტიცია და ხელი შეუწყო 14 900-ზე მეტი ახალი სამუშაო ადგილის შექმნას. მათ შორის 467 მილიონი ლარის ინვესტიცია განხორციელდა ახალი საწარმოების შესაქმნელად, ხოლო 340 მილიონი ლარის ინვესტიცია არსებული საწარმოების გაფართოების მიზნით. ამასთან უძრავი ქონების ხელმისაწვდომობის კომპონენტის ფარგლებში განხორციელებული ინვესტიციის ჯამური ოდენობა 97 მილიონ ლარს შეადგენს. მხოლოდ 2017 წელს „აწარმოე საქართველოში“ პროგრამის ფარგლებში 285 მილიონი ლარის ინვესტიცია განხორციელდა კერძო სექტორის მიერ. ინვესტიციების 28% განხორციელდა სასტუმროების სფეროში, 27% საკვების და სასმელების წარმოების, ხოლო 26% სამშენებლო მასალების წარმოების მიმართულებით. პროგრამის „აწარმოე საქართველოს“ ფარგლებში გაცემული 1 ლარის სუბსიდიით სტიმულირებული სესხის მოცულობა დაახლოებით 7 ლარს, ხოლო სტიმულირებული ინვესტიციის მოცულობა დაახლოებით 10 ლარს შეადგენს.

კერძო სექტორის განვითარებისა და ბიზნესისთვის ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების მიზნით საქართველოს მთავრობა მრავალ რეფორმას ახორციელებს. აღნიშნული თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სარგებლის გენერირების და დასაქმების ხელშეწყობის პოტენციური საკრედიტო საგარანტიო მექანიზმების განვითარებას გააჩნია. საკრედიტო საგარანტიო მექანიზმის მიზანია ეკონომიკის დამატებითი დაკრედიტების ხელშეწყობა და ბაზრის ჩავარდნების აღმოფხვრა, რომლებიც ხელს უშლის სიცოცხლისუნარიან ბიზნესს კრედიტის აღებაში. ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მსოფლიო მასშტაბით, მნიშვნელოვნად გაიზარდა საკრედიტო საგარანტიო ფონდების პოპულარობა, რადგან ამ გზით მნიშვნელოვნად მარტივდება ფინანსებზე წვდომა მცირე და საშუალო ბიზნესებისთვის და სტიმულირდება ეკონომიკური ზრდა.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით,

საქართველოს მთავრობა აგრძელებს მუშაობას. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია მცირე ბიზნესის ხელშეწყობაზე ორიენტირებული შეღავათები და გამარტივებული პროცედურები:

- მცირე ბიზნესის დასაბეგრი შემოსავალი 2018 წლის 1 ივლისიდან იბეგრება 1 %-იანი განაკვეთით ნაცვლად 5 % -ის. გაიზარდა მცირე ბიზნესის ერთობლივი შემოსავლის შეზღუდვის ნორმა და ნაცვლად 100 000 ლარისა არის 500 000 ლარი.

- გადასახადის დეკლარირება და გადახდა ხორციელდება ყოველთვიურად, გაუქმდა მიმდინარე ე.წ. საავანსო გადასახდელები.

- მცირე ბიზნესს აქვს ვალდებულება კანონმდებლობით დადგენილ შემხვევებში გამოიყენოს საკონტროლო-სალარო აპარატი და სასაქონლო ზედნადები. შენარჩუნდა საქონლის აღრიცხვისთვის სპეციალური ჟურნალის წარმოების ვალდებულება. სხვა არანაირი ბუღალტრული აღრიცხვის ვალდებულება მცირე ბიზნესს არ აქვს.

- მცირე ბიზნესის სტატუსის გაუქმების საფუძველს აღარ წარმოადგენს მეწარმე ფიზიკური პირის დამატებული ღირებულების გადასახადის გადამხდელად რეგისტრაციის ფაქტი. მნიშვნელოვან შეღავათს წარმოადგენს ორგანიზაციების დაბეგვრა 2019 წლიდან მოგების გადასახადის ახალი რეჟიმის პრინციპებით, რაც ფაქტობრივად ნიშნავს მათ განთავისუფლებას ამ გადასახადისგან, რადგან ისინი მოგებას არ ანაწილებენ. ორგანიზაცია მოგების გადასახადით დაიბეგრება მხოლოდ იმ შემთხვევებში თუ:

არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი, აგრეთვე საზოგადოებრივი ან რელიგიური ორგანიზაცია (გაერთიანება), დაწესებულება, აგრეთვე უცხო ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად შექმნილი ორგანიზაციების საქართველოში არსებული ფილიალები და სხვა ანალოგიური ქვედანაყოფები, ასევე საბიუჯეტო ორგანიზაციები, საჯარო სამართლის იურიდიული პირები, კორპორაციები, დაწესებულებები; საერთაშორისო (სახელმწიფოთაშორისი, სამთავრობათაშორისო, დიპლომატიური) ორგანიზაციები - საერთაშორისო სამართლით რეგულირებული ორგანიზაციები, დიპლომატიური წარმომადგენლობები და საკონსულო დაწესებულებები, უცხოური არასამეწარმეო

ორგანიზაციები.

• იმპორტირებული ქარხნულად ადაპტირებული სატრანსპორტო საშუალებების, რომელიც განკუთვნილია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის (რომლებიც სავარძელ-ეტლით გადაადგილდებიან), აქციზისგან გათავისუფლება. გარდა ზემოაღნიშნულისა, საქართველოს მთავრობა განიხილავს სხვადასხვა ინიციატივას, რომელიც ხელს შეუწყობს ბიზნესისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას. ერთ-ერთი ინიციატივის თანახმად, საწარმოს მიერ მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირის წარმოებული პროდუქციის შესყიდვა არ უნდა ჩაითვალოს არაეკონომიკურ ხარჯად და შესაბამისად, არ დაიბეგროს მოგების გადასახადით, თუ მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირი მის მიერ წარმოებული პროდუქციის, რეალიზაციისას გამოწერილი იქნება საგადასახადო დოკუმენტი. საქართველოს მთავრობის მიერ ასევე გამოითქვა ახალი ინიციატივა ერთიანი საგადასახადო დოკუმენტის შემოღებასთან დაკავშირებით, რომლის მიხედვითაც მეწარმეებს 5 სხვადასხვა საგადასახადო დოკუმენტის ნაცვლად ერთიანი საგადასახადო დოკუმენტის გამოყენების შესაძლებლობა ექნებათ. ამასთან, განიხილება ინიციატივა არამეწარმე ფიზიკური პირების მიერ წარმოებული საქონლის შესყიდვისას ფიზიკური პირის მიერ მიღებული შემოსავალის გადახდის წყაროსთან დაბეგვრის შესახებ, მინიმალური (მაგალითად 3 პროცენტის) განაკვეთით, (საქონლის შემძენი პირის მიერ). ამჟამად, კანონმდებლობაში არსებული ზოგიერთი შეზღუდვის გამო ბიზნესი თავს არიდებს შეისყიდოს საქონელი არამეწარმე ფიზიკური პირისგან, რადგან, როგორც წესი ასეთი ხარჯს არ ახლავს შესაბამისი საგადასახადო დოკუმენტი, რის გამოც საწარმოს ეზრდება საგადასახადო ტვირთი. აღნიშნული პრობლემის გამო ხშირად ბიზნესი უარს ამბობს საქართველოში წარმოებული ხარისხიანი პროდუქციის, მაგალითად, სოფლის მეურნეობის გადამუშავებული პროდუქციის შესყიდვაზე.

საგარეო ვაჭრობის მხრივ 2017 წელს ექსპორტი 29.5 პროცენტით (617.9 მლნ აშშ დოლარით) გაიზარდა და 2 735.5 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. აღსანიშნავია, რომ 2017 წელს ექსპორტის კონკურენტუნარიანობა გაიზარდა, რაზეც ნათლად მეტყველებს რეალური ზრდის მაჩვენებელი, რომელმაც 2017 წელს 20 პროცენტი შეადგინა, 2017 წელს იმპორტის ზრდამ 8.8 პროცენტი (644.6 მლნ დოლარი) შეადგინა

და 7 939.2 მლნ აშშ დოლარს გაუტოლდა. 2017 წელს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 10 674.7 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა და წინა წელთან შედარებით 13.5 პროცენტით (1 266.7 მლნ აშშ დოლარით) გაიზარდა.

2017 წელს ყველაზე მსხვილ საექსპორტო პროდუქტებს წარმოადგენდა: სპილენძის მადნები და კონცენტრატები (მთლიანი ექსპორტის 15%), ფეროშენადნობი (11%), მსუბუქი ავტომობილები (9%), ყურძნის ნატურალური ღვინოები (6%), სამკურნალო საშუალებები (5%) და სპირტიანი სასმელები (5%). მსხვილი საექსპორტო პროდუქტებიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა: ფეროშენადნობის (ზრდა 81%), სპილენძის მადნების და კონცენტრატების (34%), მსუბუქი ავტომობილების (41%), ყურძნის ნატურალური ღვინოების (51%), სპირტიანი სასმელების (38%), სამკურნალო საშუალებების (31%) და მინერალური და მტკნარი წყლების ექსპორტი (20%). ზრდის ტენდენციები 2018 წელსაც სახეზეა. 2018 წლის იანვარ-აგვისტოში ექსპორტი 27.1 პროცენტით (457 მლნ. აშშ. დოლარით) გაიზარდა და 2 146.4 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. იმპორტი 21.9 პროცენტით (1034.8 მლნ. აშშ. დოლარით) გაიზარდა და 5 954.3 მლნ. აშშ. დოლარს გაუტოლდა. მიმდინარე წლის იანვარ-აგვისტოში უმსხვილესი საექსპორტო ჯგუფებიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა: მსუბუქი ავტომობილების (98.1%), სიგარების და სიგარეტების (6-ჯერ მეტად), სპილენძის მადნების და კონცენტრატების (15.0%), ყურძნის ნატურალური ღვინოების (23.1%), ფეროშენადნობის (10.0%) და სპირტიანი სასმელების (26.6%) ექსპორტი.

ტურიზმი ბოლო 5 წლის განმავლობაში ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სექტორად ჩამოყალიბდა. 2017 წელს საერთაშორისო ტურიზმიდან შემოსავლები 28.1 პროცენტით გაიზარდა და 2.7 მლრდ. დოლარს გადააჭარბა. 2016 წელთან შედარებით ტურიზმმა 593.6 მილიონი აშშ დოლარით მეტი სავალუტო შემოდინება მოახდინა ეკონომიკაში. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ გაიზარდა ვიზიტორის საშუალო დანახარჯი და 2017 წელს 417 აშშ. დოლარი შეადგინა (2016 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 391 დოლარი იყო), რაც მაღალ მხარჯველი სეგმენტის ზრდაზე მიანიშნებს. საქართველოს სტატისტიკის სამსახურის მიერ ჩატარებული საერთაშორისო ვიზიტორების კვლევაზე დაყრდნობით 2017 წელს საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობამ 6.5 მილიონს მიაღწია და წინა წელთან შედარებით

20.2%-ით გაიზარდა. მთლიანი რაოდენობიდან ტურისტების რიცხვმა 4.1 მილიონი შეადგინა და 23.4%-ით გაიზარდა. ვიზიტორების რაოდენობის ზრდის პარალელურად იზრდება ტურისტული ნაკადების დივერსიფიკაციის დონე. მეზობელი ქვეყნების წილი საერთაშორისო ვიზიტორებში 75.4%-დან 73%-მდე შემცირდა. დადებითი ტენდენცია 2018 წელსაც გრძელდება. იანვარ-აგვისტოში ტურიზმიდან შემოსავლები წლიურად 22.2%-ით (405 მლნ. აშშ დოლარით) გაიზარდა და 2,232.5 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებზე დაყრდნობით, საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობა იანვარ-აგვისტოში 14.1 პროცენტით გაიზარდა და 4,884 ათასი შეადგინა, მათ შორის ტურისტების რაოდენობა 19.3 პროცენტით გაიზარდა. პოზიტიური ტენდენცია ნარჩუნდება ევროკავშირის ქვეყნების მიმართულებიდან, საიდანაც საქართველოში ვიზიტორების რაოდენობის ზრდის კუთხით გამოირჩეოდნენ: გერმანია (ზრდა 49.9%), გაერთიანებული სამეფო (45.9%), საფრანგეთი (38.9%), იტალია (34.5%), პოლონეთი (32.4%) და სხვა.

საერთაშორისო ვიზიტორების ზრდას და ქვეყნის პოპულარიზაციას საერთაშორისო ბაზრებზე ხელი შეუწყო საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებულმა ღონისძიებებმა. 2017 წლის განმავლობაში საქართველომ მონაწილეობა მიიღო 22 საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენაში, სადაც აქტიურად ხდებოდა საქართველოს როგორც „დესტინაციის“ შეთავაზება. საქართველოს, როგორც ტურისტულად მიმზიდველი ქვეყნის რეკლამირების მიზნით, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია მთელი წლის განმავლობაში მიზნობრივ ქვეყნებში ინტერნეტ მარკეტინგულ კამპანიებს ატარებდა, რაც ადმინისტრაციის პარტნიორმა გოოგლე-ის ოფიციალურმა წარმომადგენლობამ წარმატებულ პროექტად შეაფასა. მსოფლიოში აღიარებულმა და გავლენიანმა სამოგზაურო გამოცემამ და პლატფორმამ Lonely Planet-მა საქართველო 2018 წლის ათ საუკეთესო მიმართულებას შორის დაასახელა. ბრიტანულმა გამოცემა „ტელეგრამმა“ საქართველო ევროპის ყველაზე საოცარი ქვეყნების, ხოლო გამოცემა Financial Times-მა ძირითადი ტურისტული მიმართულებების სიაში შეიყვანა. National Geographic-მა საქართველო მსოფლიოში ყველაზე ლამაზ 17 ადგილს შორის დაასახელა. გარდა ამისა, საქართველოს შესახებ ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მიერ მოწვეულმა უცხოელმა

ჟურნალისტებმა მოამზადეს 942 სტატია და 102 ტელერეპორტაჟი, სიუჟეტი და გადაცემა.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ბოლო ოთხი წლის განმავლობაში საქართველოში შეინიშნება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი გაჯანსაღება და მისი დონე მსკ-თან მიმართებით სტაბილურობით ხასიათდება. 2014-2017 წლებში საქართველოში 7 მილიარდამდე აშშ დოლარის ინვესტიცია განხორციელდა. 2017 წელს საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ რეკორდულ მაჩვენებელს 1 894.5 მლნ. აშშ დოლარს მიაღწია და წინა წელთან შედარებით 21 პროცენტით (328.7 მლნ. აშშ. დოლარით) გაიზარდა. აღნიშნული მაჩვენებელი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების ისტორიული მაქსიმუმია, აქამდე ყველაზე მაღალი შემოდინება 2014 წელს ფიქსირდებოდა და 1 817.7 მლნ აშშ დოლარს შეადგენდა, რასაც 76 მლნ აშშ დოლარით (4.2 პროცენტით) აღემატება 2017 წლის უცხოური შემოსავლები.

2017 წელს მნიშვნელოვნად - 97 პროცენტით (323 მლნ აშშ დოლარით) გაიზარდა რეინვესტირების მოცულობა და 657.5 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. რეინვესტირების მოცულობის ზრდა ნათლად მიანიშნებს ინვესტორთა ნდობის ზრდასა და პოზიტიურ მოლოდინებზე ქვეყნის ბიზნეს გარემოს მიმართ. რეინვესტირების მოცულობის ზრდა ერთმნიშვნელოვნად ამტკიცებს მოგების გადასახადის გატარებული რეფორმის ეფექტიანობას, რომელიც კერძო სექტორს აძლევს საშუალებას მათ მიერ მიღებული მოგება, გადასახადების ნაცვლად, მიმართონ ახალი ინვესტიციების განსახორციელებლად და ბიზნეს-საქმიანობის გასაფართოებლად. 2018 წლის იანვარ-ივნისში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 676.2 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, ხოლო 2018 წლის მეორე კვარტალში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 389.2 მლნ. აშშ დოლარს გაუტოლდა, რაც 2017 წლის II კვარტალის მონაცემებს 9.4 პროცენტით აღემატება. 2018 წლის მეორე კვარტალში მნიშვნელოვნად - 7-ჯერ მეტად (94.3 მლნ. აშშ. დოლარით) გაიზარდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა ენერჯეტიკის სექტორში და 108.8

მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა, საფინანსო სექტორში ინვესტიციები გაიზარდა 4-ჯერ მეტად (62.1 მლნ. აშშ. დოლარით) და 64.1 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. დამამუშავებელი მრეწველობის სექტორში ინვესტიციების 21.3 პროცენტის იზარდა (3.9 მლნ. აშშ. დოლარით მეტი) დაფიქსირდა და 22.2 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. 2018 წლის მეორე კვარტალში ყველაზე მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია ენერჯეტიკის სექტორში განხორციელდა და 108.8 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 28.0 პროცენტია. მეორე ადგილზე იმყოფება ტრანსპორტის და კავშირგაბმულობის 77.0 მლნ. აშშ დოლარის ინვესტიციით (19.8 პროცენტი), ხოლო მესამეზე საფინანსო სექტორი 64.1 მლნ. აშშ დოლარით (16.5 პროცენტი). ქვეყნების მიხედვით 2018 წლის მეორე კვარტალში ყველაზე დიდი მოცულობის ინვესტიცია აზერბაიჯანიდან განხორციელდა (20.7 პროცენტი - 80.5 მლნ აშშ დოლარი), შემდეგ მოდის ჩეხეთი (20.0 პროცენტი - 77.9 მლნ აშშ დოლარი) და ნიდერლანდები (16.8 პროცენტი - 65.3 მლნ აშშ დოლარი).

ფულადი გზავნილები. 2018 წლის იანვარ-აგვისტოში ფულადი გზავნილების ზრდამ 17.5 პროცენტი, ხოლო ფულადი გზავნილების მოცულობამ 1024 მლნ. დოლარი შეადგინა. ამასთან, იზრდება ფულადი გზავნილების დივერსიფიკაციის დონე. 2018 წლის იანვარ-აგვისტოში წინა წელთან შედარებით 4.3 პროცენტული პუნქტით შემცირდა რუსეთის წილი ფულადი გზავნილების მოცულობაში. ამასთან, 2018 წლის იანვარ-აგვისტოში ფულადი გზავნილების მნიშვნელოვანი ზრდა დაფიქსირდა იტალიიდან, საბერძნეთიდან და ისრაელიდან.

მიმდინარე ანგარიშის გაუმჯობესებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მომსახურების ბალანსის დადებითი სალდოს ზრდამ მოახდინა. 2017 წელს მომსახურების ბალანსი 29.3%-ით (458.6 მლნ. აშშ. დოლარით) გაიზარდა და 2 023 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. მომსახურების ექსპორტის ყველაზე მაღალი წილი - 68% ტურიზმზე მოდის. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ 2017 წელს მიმდინარე ანგარიშის პირველადმა ბალანსმა (შესწორებული - მიმდინარე ანგარიში საინვესტიციო შემოსავლების ბალანსის გამორიცხვით) მსკ-ს 0.5 პროცენტი შეადგინა, რაც უპრეცედენტოა და აქამდე პირველადი ბალანსის დადებითი მნიშვნელობა წლიურ კრილში არ

დაფიქსირებულა. ეს კი იმას ნიშნავს, ჩვენ არათუ ვაფინანსებთ მიმდინარე ოპერაციებს დანარჩენ სამყაროსთან, არამედ პროფიციტულ პოზიციაშიც ვართ. მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის დაფინანსების მთავარ წყაროს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები წარმოადგენს. 2017 წელს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ბალანსმა 1.7 პროცენტული პუნქტით გადააჭარბა მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტს, ხოლო ვალით დაფინანსებული დეფიციტი უარყოფითი იყო. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ბალანსმა 2017 წელს მსკ-ს 10.6 პროცენტი შეადგინა. 2018 წლის პირველ კვარტალში მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტმა მსკ-ს 11.6% შეადგინა და წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან 0.2 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა. დეფიციტის მცირედი ზრდა ინვესტიციების მაღალი ზრდით არის გამოწვეული.

უმუშევრობის დონე. 2017 წელს უმუშევრობის დონე 0.1 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 13.9 პროცენტი შეადგინა. 2017 წელს უმუშევრობის დონემ ბოლო 13 წლის განმავლობაში ყველაზე დაბალ ნიშნულს მიაღწია. 1998-2016 წლებში სამუშაო ძალის მაჩვენებლების წყაროს წარმოადგენდა შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკვლევა. 2017 წელს შინამეურნეობების ინტეგრირებულ გამოკვლევას გამოეყო სამუშაო ძალის მოდული და ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელი სამუშაო ძალის შესასწავლი მოდელი. ამასთან, კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა 2014 წლის აღწერის მონაცემები და ისტორიულ მწკრივებთან ჰარმონიზების მიზნით, გადაიხედა დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლები (უმუშევრობის დონე წინა პერიოდის მონაცემებთან შედარებით გაიზარდა, თუმცა შენარჩუნდა შემცირების ტენდენცია).

2017 წელს აბსოლუტური სიღარიბის დონე, რომელიც გულისხმობს სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის ხვედრით წილს, წინა წელთან შედარებით მცირედით 0.03 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 21.9 პროცენტი შეადგინა. გენდერულ ჭრილში 18.3%

უმუშევრობის დონე. აღნიშნული ინდიკატორი ქალებში 21.6 პროცენტს, ხოლო

მამაკაცებში 22.4 პროცენტს გაუტოლდა. სოფლად სიღარიბის დონე 0.8 პროცენტული პუნქტით შემცირდა. ბოლო წლებში სიღარიბის დონე შემცირების ტრენდით ხასიათდება, რასაც ხელს უწყობს დასაქმების ზრდა ბიზნეს სექტორში და ასევე რეალური ხელფასების მატება. 2017 წელს სიღარიბის დონე ტრენდულ მაჩვენებელზეა.

აბსოლუტური სიღარიბის მეთოდოლოგიის დანერგვა საქსტატმა 2017 წელს განახორციელა მსოფლიო ბანკის ექსპერტებთან მჭიდრო თანამშრომლობით. აბსოლუტური სიღარიბის გაანგარიშება დაფუძნებულია მსოფლიო ბანკის „საბაზისო მოთხოვნილებების“ მიდგომაზე, რომელიც მსოფლიოს 100-ზე მეტ ქვეყანაში გამოიყენება. 2017 წლიდან შინამეურნეობების შემოსავლებისა და ხარჯების კვლევაში (2017 წლამდე „შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკვლევა“), რომელიც წარმოადგენს სიღარიბის მაჩვენებლების უშუალო წყაროს, რიგი ცვლილებები განხორციელდა და შესაბამისად გადაიხედა წინა წლების აბსოლუტური სიღარიბის მაჩვენებლები. საერთაშორისო ექსპერტების რეკომენდაციების საფუძველზე, საქსტატმა დანერგა კვლევის შერჩევის ახალი დიზაინი და შერჩევის ჩარჩოდ პირველად გამოიყენა 2014 წლის აღწერის მონაცემები.

ლარიზაცია. 2017 წლის დასაწყისიდან დოლარიზაციის შემცირების ტენდენცია სახეზეა. 2018 წლის ივლისის ბოლოსთვის დეპოზიტების ლარიზაცია გაიზარდა 29.4%-დან 39.3%-მდე (დოლარიზაცია შემცირდა 70.6%-დან 60.7%-მდე), ხოლო სესხების ლარიზაცია - 34.8%-დან 45.7%-მდე (სესხების დოლარიზაცია შემცირდა 65.2%-დან 54.3%-მდე). განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ცვლილებაა, ფიზიკური პირების სესხების ლარიზაციის ზრდის მიმართულებით, რომელიც 41.6%-დან 56.5%-მდე გაიზარდა (დოლარიზაცია შემცირდა 58.4%-დან 43.5%-მდე). ამასთან, 2017 წლის მეორე ნახევრიდან ლარის დეპოზიტების მნიშვნელოვანი ზრდა ფიქსირდება, რაც ძირითადად ვადიანი დეპოზიტების ზრდით არის გამოწვეული.

სიღარიბის დონე. საერთაშორისო სავალუტო ფონდთან თანამშრომლობა 2017 წლის 12 აპრილს, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის აღმასრულებელმა საბჭომ

„გაფართოებული დაფინანსების მექანიზმის“ ფარგლებში საქართველოს დაუმტკიცა პროგრამა 285 მილიონი აშშ დოლარის ოდენობით. მნიშვნელოვანია, რომ პროგრამა სრულად არის დაფუძნებული მთავრობის ეკონომიკურ პოლიტიკაზე. პროგრამის ფარგლებში, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი იქნება ჩვენი ქვეყნის პარტნიორი მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების პროცესში. სავალუტო ფონდი სრულად იზიარებს ეკონომიკურ და სტრუქტურულ რეფორმებს, რომლებიც მიზნად ისახავს მაკროეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებასა და ეკონომიკურ ზრდის ხელშეწყობას. საერთაშორისო სავალუტო ფონდი მიესალმება საქართველოს მთავრობის ეკონომიკურ პოლიტიკას. 2018 წლის ივნისში წარმატებით დასრულდა პროგრამის მეორე შეფასება. მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს პროგრამა გეგმის მიხედვით მიმდინარეობს და 2017 წლის მდგომარეობით შესრულებულია პროგრამით განსაზღვრული ყველა კრიტერიუმი (ე.წ. „სტრუქტურული ბენჩმარკი“). კრიტერიუმები, რომლებიც წარმატებით იქნა შესრულებული, მოიცავს:

- ფინანსური სექტორი
- ფინანსური სტაბილურობა
- ლარის დეპოზიტებისთვის პრეფერენციული ლიკვიდობის გადაფარვის კოეფიციენტის შემოღება
- სისტემური მნიშვნელობის ბანკებისთვის კაპიტალის ადეკვატურობის დამატებითი ბუფერების შემოღება
- პარლამენტში კანონმდებლობის წარდგენა ეროვნული ბანკისთვის საკრედიტო ბიუროზე ზედამხედველობის უფლების მინიჭების შესახებ
- მინიმალური საზედამხედველო კაპიტალის გაზრდა 50 მილიონ ლარამდე
- ეტაპობრივად 2019 წლამდე კაპიტალის ბაზრის განვითარება
- სახელმწიფო ბენჩმარკ ბონდების მრავალწლიანი კალენდრის გამოქვეყნება
- მონეტარული პოლიტიკის ოპერაციები და კომუნიკაცია
- მემორანდუმის გაფორმება ეროვნულ ბანკსა და ფინანსთა სამინისტროს შორის ინფორმაციის გაზიარების შესახებ
- ლიკვიდობის პროგნოზირების მიზნებისთვის დეპოზიტების დაზღვევა
- პარლამენტისთვის კანონმდებლობის წარდგენა დეპოზიტების დაზღვევის შესახებ

3.2. ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის განხორციელების პრობლემები საქართველოში

უკანასკნელ პერიოდში რეგულაციების საკითხი სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება ქართულ რეალობაში, იქნება ეს საკუთრების უფლების დაცვა, პროდუქციის ხარისხი, დემპინგის საწინააღმდეგო ზომები, ანტიმონოპოლიური თუ შრომის კანონმდებლობა...

შესაძლოა ზოგჯერ ვფიქრობთ, რომ ესა თუ ის რეგულაცია უშუალო გავლენას არ ახდენს ჩვენზე, რომ მხოლოდ მიზნობრივი ობიექტის "პრობლემაა", მაგრამ ეს მცდარი აზრია – საზოგადოებისთვის "უფასო" რეგულაცია არ არსებობს. ჩვენ ყველანი ვიხდით მის „ღირებულებას“ და, შესაბამისად, გვაქვს ბუნებრივი სურვილი, მივიღოთ სათანადო ხარისხის პროდუქტი. კარგი რეგულაციის მისაღებად კი აუცილებელია პასუხი გავცეთ კითხვებს – რა ვარეგულიროთ და როგორ ვარეგულიროთ?!

მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში (აშშ, ევროკავშირის ქვეყნები) ზემოთ დასმულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად საკმაოდ რთულ და შრომატევად პროცედურას მიმართავენ – ესაა რეგულაციის გავლენის ანალიზი (რგა), რაც გულისხმობს მისი აუცილებლობის, სარგებლისა და ფასის სისტემატიზებულ კვლევას; სახელმწიფო რეგულაციები ერთი მხრივ კარგი ინსტრუმენტია ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნების მისაღწევად, მაგრამ მეორე მხრივ, ყოველ რეგულაციას გააჩნია ზემოქმედების ფართო სპექტრი. სხვადასხვა მიმართულებით შესაძლო მავნე გავლენების იდენტიფიცირება რგა-ს გარეშე ადვილი არაა.

რეგულაცია უნდა იყოს ოპტიმალური, ანუ მიზნის პროპორციული და დაბალანსებული ეკონომიკური თვალსაზრისით; კარგი რეგულაციის მისაღებად აუცილებელია მისი შეფასება როგორც ეფექტიანობის, ისე მიზანშეწონილობის კუთხით. მხოლოდ ეფექტიანობით ფონს ვერ გავალთ. მაგალითად, მშენებლობის სფეროში ჩვენ შეგვიძლია დავავალდებულოთ ყველა მშენებელი, რომ მათი შენობების სეისმომდევობა გათვლილი იყოს 10-ბალიან მიწისძვრაზე. ისინი ააშენებენ ასეთ შენობებს, ანუ რეგულაცია იქნება ეფექტიანი, შენობები გაუძლებენ

სერიოზულ ბუნებრივ კატასტროფებს. მაგრამ გვჭირდება კი ასეთი ვალდებულება? არის ჩვენი ქვეყანა ისეთ სეისმურ ზონაში, სადაც მსგავსი მასშტაბის მიწისძვრების ალბათობა მეტ-ნაკლებად დიდია? და მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი გარემოება – რა დაუჯდებათ ასეთი შენობა მშენებელსა და მყიდველს? როგორ აისახება იგი პროდუქტის საბოლოო ფასზე? პასუხი მიგვანიშნებს, რომ მსგავსი რეგულაციის შემოღება მიზანშეუწონელია, ეს იგივე იქნებოდა, 5-ლარიანი ბანკნოტის შესანახად 500-ლარიანი სეიფი შეგვეძინა.

რეგულაცია თვითმიზანი არაა – იგი საშუალებაა. მისი ამოქმედების შედეგი ნათელი და მიღწევადი უნდა იყოს. როდესაც გასულ წელს საქართველოს პარლამენტში შრომითი მიგრაციის შესახებ კანონპროექტი იქნა ინიცირებული, განზრახული იყო გარკვეული შეზღუდვებისა და ბიუროკრატიული ბარიერების დაწესება უცხოელთა საქართველოში დასაქმებაზე. თავისთავად ასეთი შეზღუდვა მიზანი ვერ იქნება. თუ უცხოელის დასაქმება საქართველოში გართულდება, ეს არ ნიშნავს ადგილობრივი შრომის ბაზრის მიმართ დამსაქმებელთა ინტერესის ავტომატურ ზრდას. ძირითად შემთხვევებში დამსაქმებელი უცხოელი სპეციალისტის ჩამოყვანას მხოლოდ მაშინ წყვეტს, როდესაც შესაბამისი კვალიფიკაციის კადრს ადგილზე ვერ პოულობს (ეს კომპანიისთვის დამატებითი ხარჯია), შრომის ბაზარზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის დისბალანსს კი მსგავსი შეზღუდვებით ვერ აღმოფხვრი. კონკრეტულ შემთხვევაში კანონმდებლებმა სრულად გაიზიარეს დაინტერესებული მხარეების არგუმენტები და ეს რეგულაცია არ ამოქმედებულა, თუმცა რგა-ს დანერგვის გარეშე გარანტირებული არაა, რომ ისინი ყოველთვის კეთილგონივრულად იმოქმედებენ.

საქართველოს პარლამენტში დღესაც განიხილავენ კანონპროექტს, რომელიც ე.წ. „პოლიციის იძულებით გამოსახლების“ მექანიზმის გაუქმებას ითვალისწინებს და რომლის მიზანიც სხვის საკუთრებაში მცხოვრები პირების პოლიციის დახმარებით გამოსახლებისაგან დაცვას ემსახურება. თავი რომ დავანებოთ წმინდა იურიდიულ ნიუანსებს, ისედაც ცხადია – ახალი რეგულაცია, რომელიც მესაკუთრეს აიძულებს, ყველა შემთხვევაში დავა სასამართლოში წარმართოს (თუნდაც უკანონო მფლობელის წინააღმდეგ!) იმაზე მეტ ადამიანს გაურთულებს ცხოვრებას, ვიდრე ასარგებლებს. რეალურად რამდენიმე ასეული ყოფილი მესაკუთრის ან/და მფლობელის ინტერესი

უპირისპირდება ასეულობით ათასი მესაკუთრის ინტერესს – შესაბამისი გარემოებების დადგომისას სწრაფად, ეფექტიანად და იაფად დაიცვან თავიანთი, ქვეყნის კონსტიტუციით გარანტირებული, საკუთრების უფლება. ეს სწორედ ის დისბალანსია, რომელიც რგა-ს სტადიაზე აუცილებლად იქნებოდა იდენტიფიცირებული.

რეგულაცია, ძირითად შემთხვევებში, ახალ ვალდებულებებს აწესებს საზოგადოების გარკვეული ჯგუფებისათვის (იქნებიან ეს მოქალაქეები თუ ბიზნესსუბიექტები), ბუნებრივად ჩნდება ან იზრდება ამ რეგულაციასთან შესაბამისობის ხარჯი. ეს ხარჯი კი ძირითადად შემთხვევაში აისახება როგორც პროდუქციის თუ მომსახურების მიმწოდებელზე, ასევე მომხმარებელზეც. კიდევ უფრო შორსმიმავალი ეფექტი აქვს ზედმეტად მკაცრ და „ძვირ“ რეგულაციას, რადგან ის პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს კონკურენტულ გარემოზე. მაგრამ მეტნაკლებად უვნებელი რეგულაციის მისაღებად არც მხოლოდ რგა-ს არსებობაა საკმარისი. არსებითია სახელისუფლებო ვერტიკალში სად, როგორ და რა დონეზე იქნება ეს ეტაპი ჩაქსოვილი. როგორც გამოცდილება ცხადყოფს, რაც უფრო მაღალ დონეზეა ის ინსტიტუციურად, მით უფრო ეფექტიანია და თანხვედრაშია სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებულ პრიორიტეტებთან.

სათანადოდ დანერგილი რგა-პროცედურები მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს ხელისუფლების მიერ გადაწყვეტილებების მიღების კულტურას, უზრუნველყოფს ამ პროცესის გამჭვირვალობასა და მასში ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართულობას, იქნება ეს კონკრეტული სახელმწიფო უწყება თუ ცალკეული ჯგუფები, ვისზეც შესაძლოა ამა თუ იმ რეგულაციამ გავლენა მოახდინოს. რგა-ს წარმატებისათვის, გარდა მაღალ დონეზე მკვეთრად გამოხატული პოლიტიკური ნებისა და კოორდინაციისა, ასევე აუცილებელია ერთიანი სტანდარტებისა და კრიტერიუმების ფორმირება, რომელთაც უნდა აკმაყოფილებდეს ნებისმიერი რეგულაცია. აუცილებელია ინფორმაციის წყაროების სისტემატიზაცია და მონიტორინგის სისტემის დანერგვა. რეგულატორული გადაწყვეტილებების დაქვემდებარება საერთო სახელმწიფოებრივი პოლიტიკისადმი და კოორდინაცია

სახელისუფლებო შტოებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების პროცესში; სხვაგვარად პროგნოზირებადი და კეთილსაიმედო ბიზნესგარემოს ფორმირების პროცესი უბრალოდ წარუმატებლობისთვისაა განწირული. ჩვენ გაუაზრებელი რეგულაციების შემოღების ფუფუნება არ გვაქვს. საინტერესო ბიზნესკლიმატი და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა საქართველოსთვის ერთადერთი თუ არა, ერთ-ერთი უდიდესი შანსია.

კვლევამ „საქართველოს ბიზნესგარემო კერძო სექტორის თვალთ“ გამოავლინა და შეაფასა ბიზნესგარემოს ის ძირითადი ელემენტები, რაც დღეს ყველაზე მწვავედ მიაჩნია კერძო სექტორს, უფრო კონკრეტულად კი, საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრებს – საქართველოში მოქმედ მსხვილ კომპანიებს. კვლევამ რამდენიმე ძირითადი ტენდენცია გამოავლინა. პირველ რიგში აღსანიშნია, რომ კერძო სექტორი დღეს ყველაზე დიდ დაბრკოლებად მიიჩნევს 1. სავალუტო კურსის მერყეობას, 2. სასამართლო სისტემას, 3. არაპროგნოზირებად ცვლილებებს მარეგულირებელ გარემოში და 4. შრომით რესურსს. ჩვენს კვლევაში ამ საკითხებს კიდევ უფრო ჩავუღრმავდით და კომპანიებმა მათი კომპონენტებიც შეაფასეს. საინტერესოა, ასევე, კერძო სექტორის აზრი სახელისუფლებო უწყებების ეფექტურობაზე. კვლევამ გამოავლინა, რომ კერძო სექტორი მეტად ეფექტურად თვლის ცენტრალურ ხელისუფლებას, ვიდრე ადგილობრივი თვითმმართველობებსა და მუნიციპალიტეტებს. ხოლო საჯარო უწყებებთან ურთიერთობისას კომპანიებს ყველაზე მეტად აწუხებთ გაჭიანურებული პროცესები და გაჭიანურებული გადაწყვეტილებები. რაოდენობრივი კვლევის შედეგები კომპანიებთან ჩატარებული ინტერვიუების შედეგებს ამყარებს. ინტერვიუებში კერძო კომპანიის წარმომადგენლები აცხადებდნენ, რომ კომუნიკაცია ხელისუფლებასთან კარგია, თუმცა, კომუნიკაციის შემდგომი ნაბიჯები, გადაწყვეტილებები დროში ჭიანურდება.

ქვეყანაში არსებულმა საგადასახადო გარემომ გამორჩეულად დადებითი შეფასება მიიღო. კომპანიებმა დადებითად შეაფასეს არამხოლოდ საგადასახადო

პოლიტიკა, განაკვეთების ჩათვლით, არამედ საგადასახადო ადმინისტრირებაც და აღნიშნეს, რომ საგადასახადო ადმინისტრირება მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა განვლილ სამ წელიწადში. საგადასახადო გარემო რამდენიმე ჭრილში შეფასდა და ყველა მხრივ დადებითი შეფასება მიიღო.

მიუხედავად კვლევით გამოვლენილი გამოწვევებისა და პრობლემებისა, კერძო სექტორის მოლოდინი დადებითია. მათი დიდი ნაწილი ზრდას და გაფართოებას გეგმავს მომდევნო 3-5 წლის მანძილზე. კერძო სექტორი, საერთო ჯამში, პოზიტიურად აფასებს არსებულ ბიზნესგარემოს და მიიჩნევს, რომ ის ხელსაყრელია ყოველდღიური საქმიანობისთვის და გრძელვადიანი განვითარებისთვის. კვლევა „საქართველოს ბიზნესგარემო კერძო სექტორის თვალთ“ საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის ანალიტიკური მიმართულების კიდევ ერთი გამოცემაა. საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია ეკონომიკური ანგარიშებით და ანალიტიკური გამოცემებით ხელს უწყობს ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მიღებას კერძო და საჯარო სექტორში. ეს კვლევა განსაკუთრებით საინტერესო უნდა იყოს პოლიტიკის შემქმნელებისთვის, რადგან მასში ასახულია კერძო სექტორის შეხედულებები საკითხთა ფართო სპექტრზე - მაკროეკონომიკიდან ბიუროკრატის ეფექტურობამდე.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია გამოავლინოს თუ როგორ აფასებს დღესდღეობით არსებულ ბიზნესგარემოს კერძო სექტორი, რა პრობლემებსა და გამოწვევებს აწყდება ის და რა მიმართულებით არის საჭირო ძალისხმევის მიმართვა. კვლევამ შეისწავლა საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრების დამოკიდებულება ბიზნესგარემოს ყველა მთავარი ელემენტის მიმართ.

საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია მიზნად ისახავს, რომ კვლევის შედეგების მიხედვით შემუშავდეს ასოციაციის შემდგომი ადვოკატირების კამპანიები. ასევე, საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია გეგმავს, რომ კვლევის შედეგები ეკონომიკური და ბიზნესპოლიტიკის შემუშავებაში ჩართულ ყველა მთავარ მხარეს წარუდგინოს, რათა მათ ჰქონდეთ ინფორმაცია კერძო სექტორის ხედვაზე და გაითვალისწინონ ის პოლიტიკის შემუშავებისას.

საკვლევი აუდიტორია. კვლევის „საქართველოს ბიზნესგარემო კერძო სექტორის თვალთ“ სამიზნე ჯგუფი იყო საქართველოს ბიზნესასოციაციის წევრი კომპანიები.

საქართველოს ბიზნესასოციაციის წევრი კომპანიები არიან საქართველოში მოქმედი მსხვილი ქართული და საერთაშორისო კომპანიები. ისინი საქართველოს ეკონომიკის დიდ ნაწილს ქმნიან და შესაბამისად, მათი დამოკიდებულების გამოკვლევით შეგვიძლია კარგი წარმოდგენა შევიქმნათ, ზოგადად, რა განწყობაა კერძო სექტორში, რისი მოლოდინი აქვს და სად ხედავს მთავარ საფრთხეებს განვითარების თუ სტაბილური საქმიანობისათვის.

კვლევის მეთოდოლოგია. კვლევა „ბიზნესგარემო კერძო სექტორის თვალთ“ ჩატარდა სამ ეტაპად. ბიზნესგარემოს ელემენტების და მთავარი გამოწვევების სრულყოფილად გამოსავლენად, თავდაპირველად, ჩატარდა სამაგიდო სამუშაოები. მეორე ეტაპზე ხარისხობრივი კვლევა, ხოლო ხარისხობრივი კვლევის შედეგებზე დაყრდობით - რაოდენობრივი.

პირველ ეტაპზე შესწავლილ იქნა საერთაშორისო კვლევები და გამოცემები. ასევე, დეტალურად გაანალიზდა ასოციაციის მრავალწლიანი საქმიანობის ფარგლებში დაგროვილი ინფორმაცია, რომლის საფუძველზეც დაიგეგმა მეორე ეტაპზე ჩასატარებელი ინტერვიუების მიზანი და სტრუქტურა. ხარისხობრივი კვლევის ფარგლებში, ასოციაციის წევრი 44 კომპანიის ხელმძღვანელი ან მფლობელი გამოიკითხა. ხარისხობრივი კვლევა ჩატარდა პირისპირ ჩაღრმავებული ინტერვიუების მეშვეობით. ინტერვიუები წარიმართა წინასწარ მომზადებული კითხვარების მიხედვით. კითხვარები ეხებოდა ბიზნესგარემოსათვის მნიშვნელოვან საკითხებს. ხარისხობრივი კვლევის მიზანი იყო გამოეკვეთა ძირითადი თემები, რაც ყველაზე მეტად აღელვებს კერძო სექტორს და გადაემოწმებინა პრაქტიკისა თუ არსებული ლიტერატურის საფუძველზე მომზადებული ჰიპოთეზები.

კვლევის მესამე ეტაპზე, ხარისხობრივი კვლევის შედეგებზე დაყრდობით შედგა რაოდენობრივი კითხვარი, რომლითაც გამოიკითხა საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრი 40 კომპანია. ამ ეტაპის მიზანი იყო რაოდენობრივად შეფასებულიყო კერძო სექტორის დამოკიდებულება ბიზნესგარემოს აქტუალური ელემენტების და კერძო სექტორის წინაშე მდგომი მთავარი პრობლემების მიმართ.

კვლევის შედეგები. საქართველოს ბიზნეს ასოციაციამ, ხარისხობრივი და

სამაგიდო კვლევის შედეგად გამოავლინა ბიზნესგარემოს რომელ ელემენტებს მიიჩნევს დღეს კერძო სექტორი ყველაზე აქტუალურად. კერძო სექტორისთვის დღეს ყველაზე მწვავედ შემდეგი საკითხები დგას (დალაგებულია ანბანურად):

1. ბიზნესპოლიტიკა;
2. ინფრასტრუქტურა;
3. მაკროეკონომიკური გარემო;
4. მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა;
5. საგადასახადო გარემო;
6. საერთაშორისო ურთიერთობები;
7. სამართლებრივ-მარეგულირებელი გარემო;
8. სასამართლო და დავების გადაჭრის ალტერნატიული მექანიზმები;
9. სახელმწიფო სტრუქტურები;
10. სახელმწიფო შესყიდვები;
11. ტექნოლოგიები;
12. ფინანსები;
13. შრომის ბაზარი.

საკვლევი მიმართულებების დადგენის შემდეგ კვლევა ჩაუღრმავდა მათ უმეტესობას და გაანალიზა კერძო სექტორის დამოკიდებულება სხვადასხვა ქვეკომპონენტის მიმართ. ჩაღრმავებული ინტერვიუების საფუძველზე აღნიშნული საკითხებიდან გამოიკვეთა საქართველოში არსებული ბიზნესგარემოსათვის მნიშვნელოვანი მიმართულებები. რაოდენობრივი კითხვარის საფუძველზე კი ეს საკითხები სიმწვავის მიხედვით დალაგდა. მიღებული შედეგები ქვემოთ დეტალურად არის წარმოდგენილი.

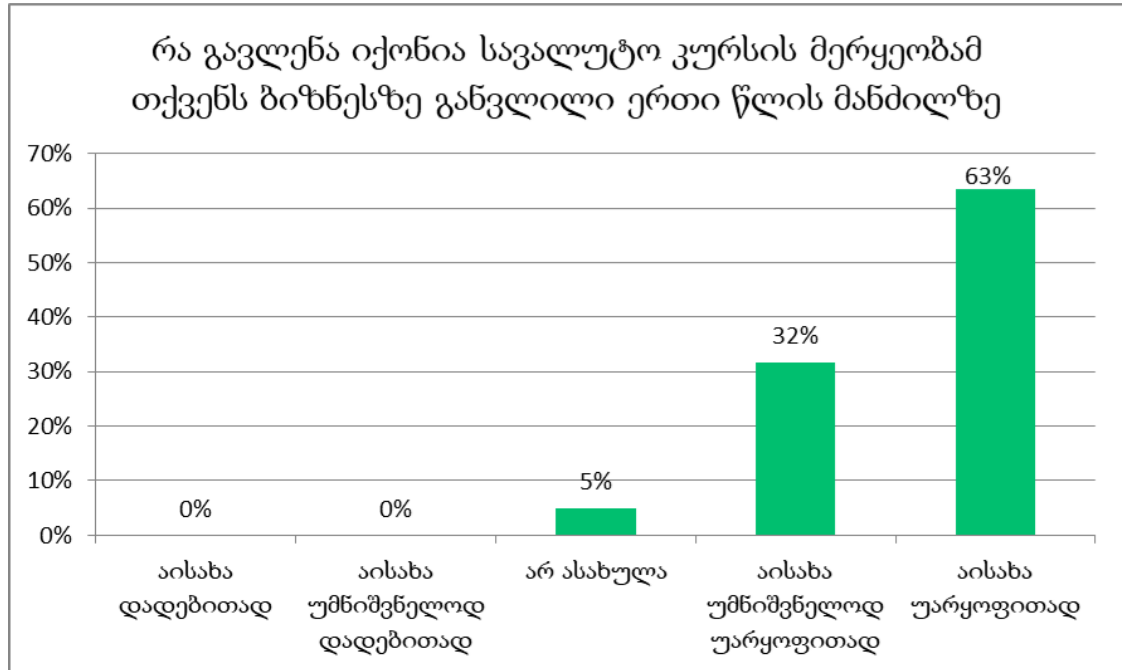
ზემოთაღნიშნული საკითხებიდან კერძო სექტორმა ყველაზე აქტუალურად და მწვავედ არასტაბილური სავალუტო კურსი მიიჩნია, შემდეგ მათთვის თანაბრად

აქტუალური აღმოჩნდა სასამართლო სისტემა და არაპროგნოზირებადი ცვლილებები მარეგულირებელ გარემოში. საბოლოოდ, საკითხები სიმწვავის და აქტუალობის მიხედვით ასე დალაგდა:

1. არასტაბილური სავალუტო კურსი;
2. სასამართლო სისტემა;
3. არაპროგნოზირებადი ცვლილებები მარეგულირებელ გარემოში;
4. რეგიონში მიმდინარე პროცესები (სამეზობლო);
5. შრომის ბაზარი;
6. ინფრასტრუქტურა;
7. ბიუროკრატია ცენტრალურ სახელისუფლებო უწყებებში;
8. ბიუროკრატია მუნიციპალიტეტებში;
9. საგადასახადო გარემო;
10. წვდომა ფინანსებზე.

სავალუტო კურსი. გამოკითხული კომპანიების 95%-ზე, ბოლო ერთი წლის განმავლობაში, სავალუტო კურსის მერყეობამ მეტ-ნაკლებად უარყოფითი გავლენა იქონია. ამასთან, ინტერვიუების დროს რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ მათ ბიზნესს განსაკუთრებით დიდ ზიანს აყენებს დროის მოკლე პერიოდში სავალუტო კურსის მკვეთრი ცვლილება. საერთო ჯამში, კერძო სექტორზე სავალუტო კურსის ცვლილების გავლენა შემდეგნაირად შეფასდა:

გრაფიკი 9. სავალუტო კურსის ცვლილების გავლენა ბიზნესზე

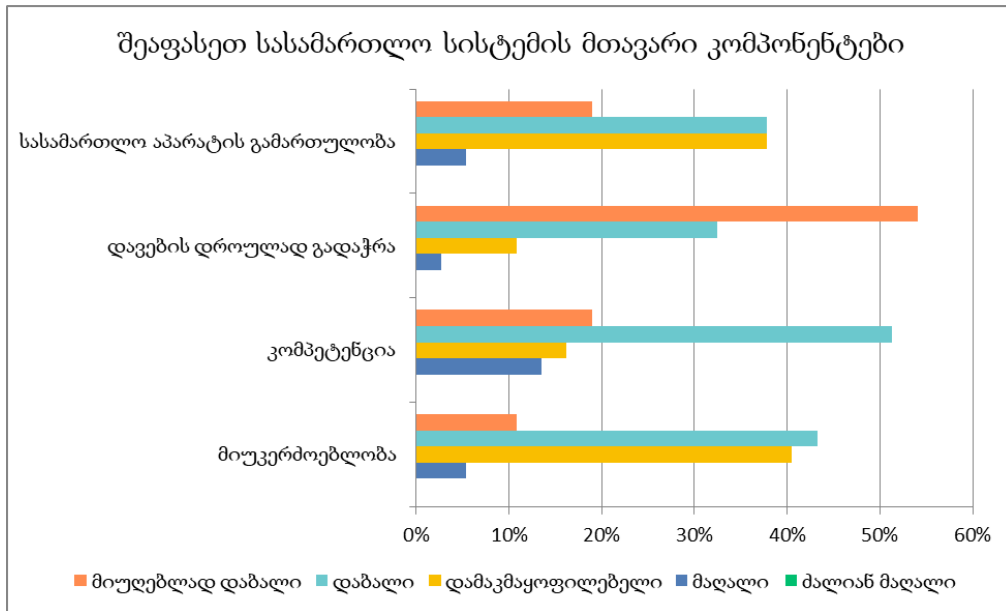

სასამართლო სისტემა. სასამართლო სისტემა რიგით მეორე ყველაზე მწვავე პრობლემად დაასახელა კერძო სექტორმა. გამოკითხულთა 44.7%-მა სასამართლო სისტემის გამართულობა შეაფასა, როგორც “მიუღებლად დაბალი”, 34.2%-მა მას მისცა შეფასება - “დაბალი”. ხოლო 18,4% თვლის რომ სასამართლოს მუშაობა დამაკმაყოფილებელია. სასამართლო სისტემის მუშაობის ხარისხი „მაღალი“ მხოლოდ რესპონდენტების 2.6%-სთვის აღმოჩნდა.

კვლევამ ასევე შეაფასა სასამართლო სისტემის კომპონენტები – კომპანიებმა შეაფასეს სასამართლო სისტემის მიუკერძოებლობა, კომპეტენცია, დავების გადაჭრის დროულობა და სასამართლო აპარატის გამართულობა. “დავების დროულად გადაჭრა” ყველაზე მწვავე პრობლემა აღმოჩნდა კერძო სექტორისთვის, რადგან კომპანიების 54% მას მისცა შეფასება - “მიუღებლად დაბალი”. შემდეგ პრობლემად მოდის კომპეტენცია – გამოკითხულთა 51% თვლის, რომ სასამართლო სისტემაში კომპეტენცია დაბალია. პრობლემა აღმოჩნდა მიუკერძოებლობაც – კერძო სექტორის წარმომადგენელთა 43% სასამართლოს მიუკერძოებლობას მისცა შეფასება “დაბალი”. აღსანიშნავია, რომ სასამართლო სისტემის ვერცერთმა კომპონენტმა ვერ მიიღო შეფასება “მაღიან მაღალი”.

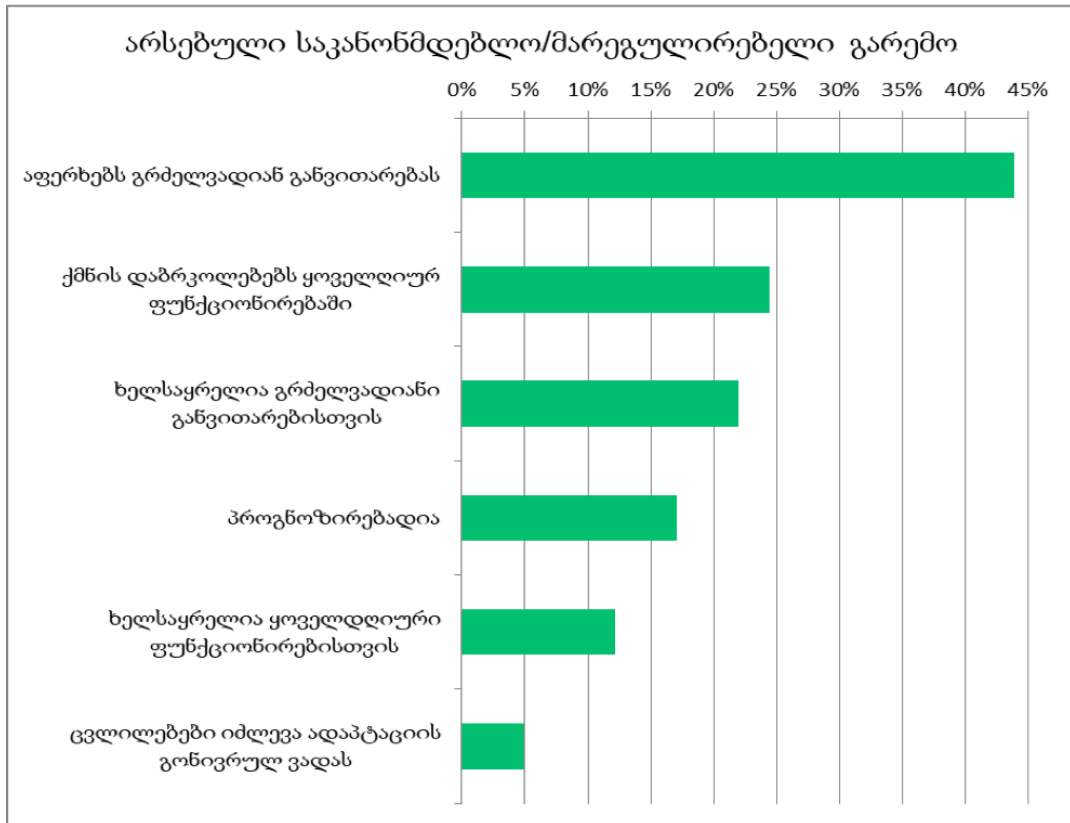
გრაფიკი 10. სასამართლო სისტემის კომპონენტები

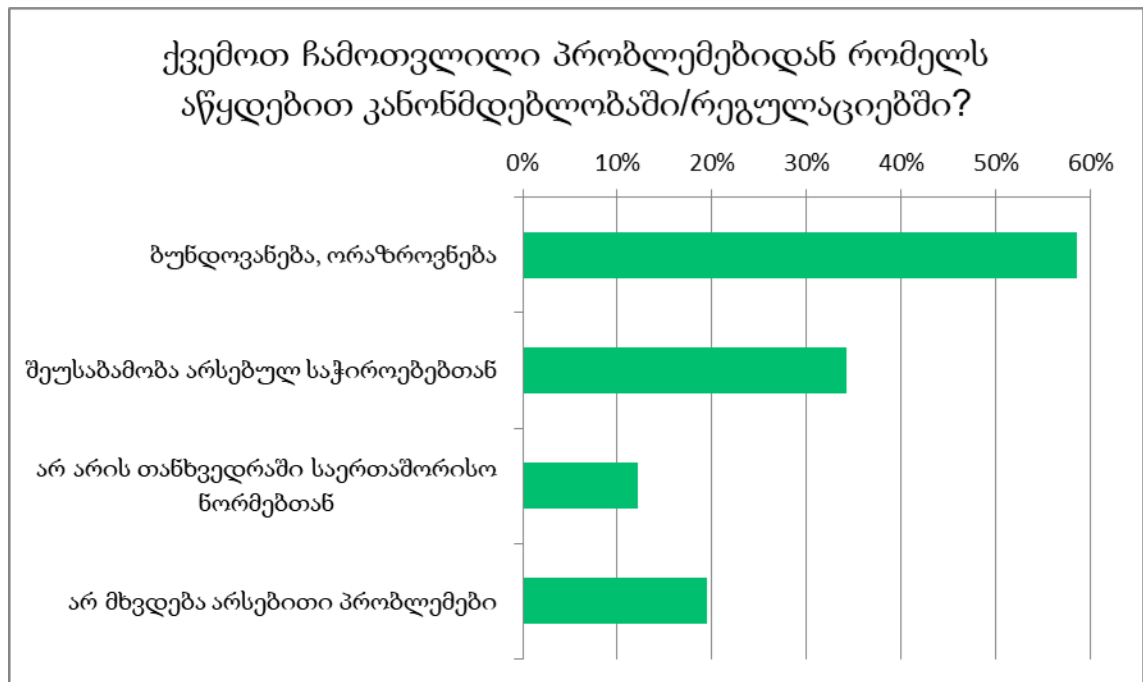
საკანონმდებლო გარემო. როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრებმა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად დაასახელეს არაპროგნოზირებადი ცვლილებები მარეგულირებელ გარემოში. გამოკითხულმა წევრებმა უმეტესწილად უარყოფითად შეაფასეს არსებული საკანონმდებლო გარემო - 44%-მა განაცხადა, რომ არსებული საკანონმდებლო/მარეგულირებელი გარემო აფერხებს გრძელვადიან განვითარებას, ხოლო 24% თვლის, რომ ის ყოველდღიურ საქმიანობაშიც ქმნის დაბრკოლებებს.

კვლევა ასევე შეეცადა დაედგინა, კონკრეტულად რა პრობლემებს ხვდება ბიზნესი ყველაზე ხშირად საკანონმდებლო/მარეგულირებელ გარემოში. აღმოჩნდა, რომ უმეტესობისთვის პრობლემაა კანონის/რეგულაციის ბუნდოვანება, ორაზროვნება. შემდეგ პრობლემად კერძო სექტორი ასახელებს კანონმდებლობის/რეგულაციის შეუსაბამობას არსებულ საჭიროებებთან. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტების 20%-ს არსებითი პრობლემები კანონმდებლობაში/რეგულაციებში არ ხვდება.

გრაფიკი 11. საკანონმდებლო გარემო

გრაფიკი 12. პრობლემები კანონმდებლობაში/რეგულაციებში

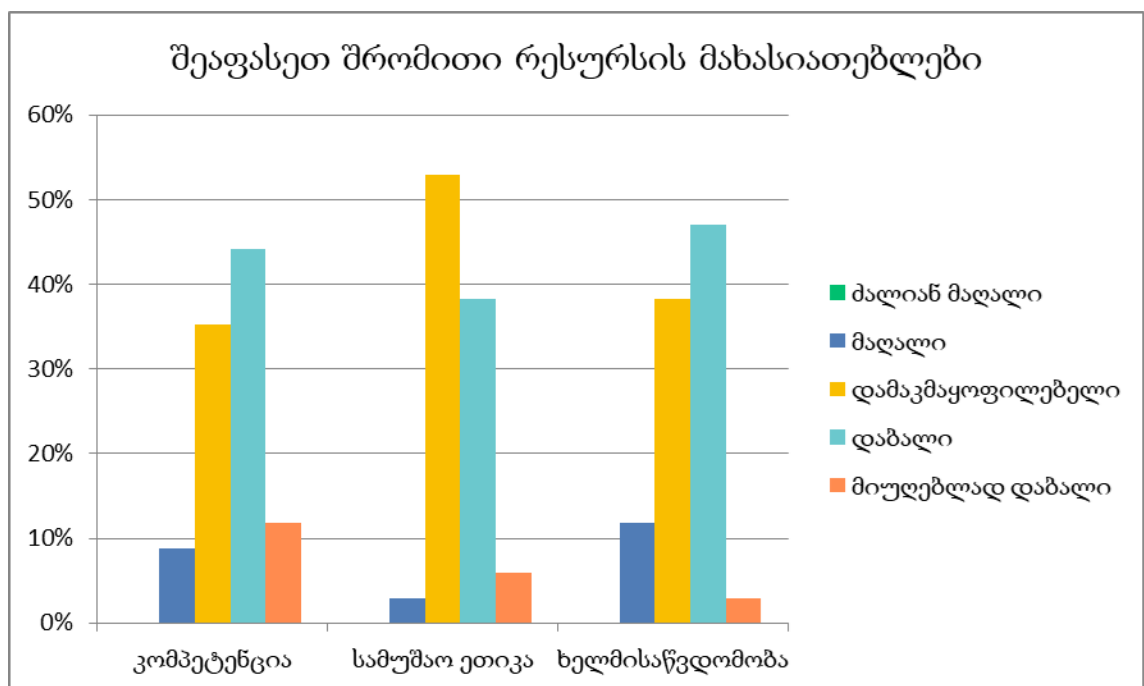

კითხვარის კიდევ ერთი პუნქტი რესპონდენტებს სთხოვდა დაესახელებინათ ის საკანონმდებლო აქტები თუ მარეგულირებელი ნორმები, რომელთა ცვლილებამაც/შემოღებამაც განვლილი სამი წლის მანძილზე მათ ბიზნესზე უარყოფითად იმოქმედეს. ეს იყო ღია კითხვა და ამ კითხვაზე ყველაზე ხშირად განმეორებადი პასუხი იყო შრომის კანონმდებლობა, მიწის საკუთრების შესახებ კანონში შესული ცვლილებები და მოულოდნელი ცვლილებები საგადასახადო კოდექსში (კერძოდ, ავანსის დღგ-ით დაბეგვრა).

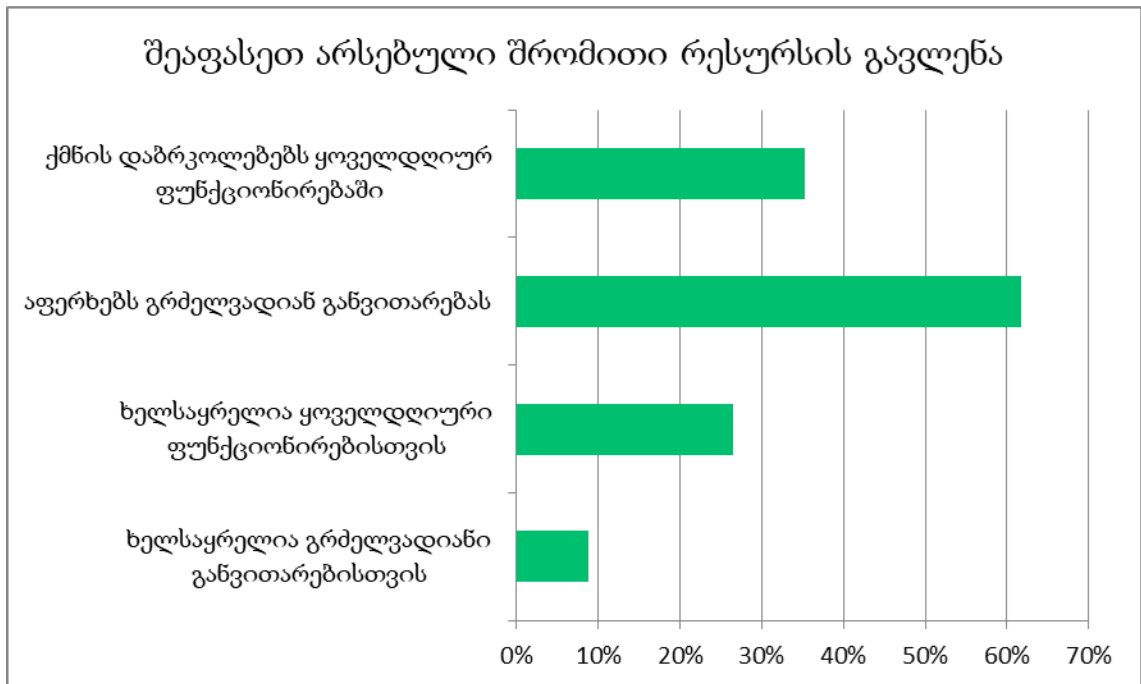
შრომითი რესურსი. არაერთი კვლევის თუ საერთაშორისო რეიტინგის მიხედვით, საქართველოში სამუშაო ძალის არაეფექტიანობა და კვალიფიკაცია-უნარების ბაზრის მოთხოვნებთან შეუსაბამობა ბიზნესის განვითარების ერთ-ერთი მთავარი დამაბრკოლებელი ფაქტორია. ანალოგიური შედეგი აჩვენა წინამდებარე კვლევამაც, რომლის თანახმადაც გამოკითხილთა 62% თვლის, რომ საქართველოში არსებული შრომითი რესურსი არ შეესაბამება საჭიროებებს და აფერხებს გრძელვანიად განვითარებას. კვლევაში კერძო სექტორმა ასევე შეაფასა სამუშაო ძალის მთავარი მახასიათებლები – კომპეტენცია, სამუშაო ეთიკა და

ხელმისაწვდომობა. რესპონდენტების თანახმად, არასახარბიელო მდგომარეობაა ყველა აღნიშნულ კომპონენტში. “კომპეტენცია” და “ხელმისაწვდომობა” ასოციაციის წევრების 44% -მა და 47%-მა შესაბამისად, შეფასა, როგორც “დაბალი”, ხოლო “სამუშაო ეტიკას” 3%-მა მისცა შეფასება “დამაკმაყოფილებელი”. უფრო დეტალურად შეფასებები მოცემულია გრაფიკებზე (გრაფიკი 5; გრაფიკი 6).

გრაფიკი 13. შრომითი რესურსის მახასიათებლები

გრაფიკი 14. შრომითი რესურსის გავლენა

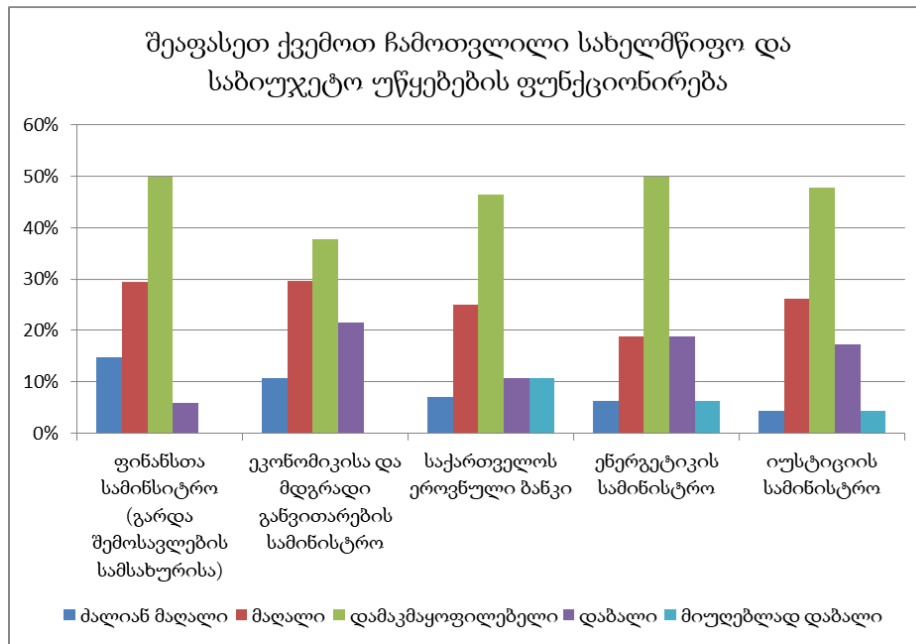

ბიუროკრატია. ხარისხობრივ კვლევაში გამოჩნდა, რომ სახელმწიფო მმართველობის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა, კერძო სექტორის აზრით, არის გადაწყვეტილებების დროული და ეფექტიანი განხორციელება. სწორედ აქ ხედავს დღეს კერძო სექტორის უმეტესი ნაწილი პრობლემას. მათი აზრით, კერძო სექტორთან ურთიერთობაში ხელისუფლება გახსნილია, ის მზად არის მოუსმინოს კომპანიების მოსაზრებებს, ინიციატივებს და მოძებნოს პრობლემის გადაჭრის ოპტიმალური გზა. დაბრკოლება თავს იჩენს შემდგომ ეტაპზე – მაშინ, როდესაც მისაღებია გადაწყვეტილებები და საკითხის მოსაგვარებლად კონკრეტული ნაბიჯებია გადასადგმელი.

საინტერესოა, უპირველეს ყოვლისა, როგორ აფასებს კერძო სექტორი ამა თუ სახელმწიფო უწყების მუშაობას. კვლევის ფარგლებში შეფასდა 20-ზე მეტი სტრუქტურა. ყველაზე მაღალი შეფასება მიიღო ფინანსთა სამინისტრომ და ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ. აღსანიშნავია, რომ საჯარო სტრუქტურებს რადიკალური შეფასებები “ძალიან მაღალი” ან “მიუღებლად დაბალი” რესპონდენტთა უნიშვნელო ნაწილმა (1-2%) მიანიჭა. ძირითადად დომინირებდა

შეფასება “დამაკმაყოფილებელი”. კერძო სექტორის აზრით, საჯარო სექტორში დიდია გაუმჯობესების პოტენციალი და საჭიროება.

გრაფიკი 15. საჯარო სტრუქტურები

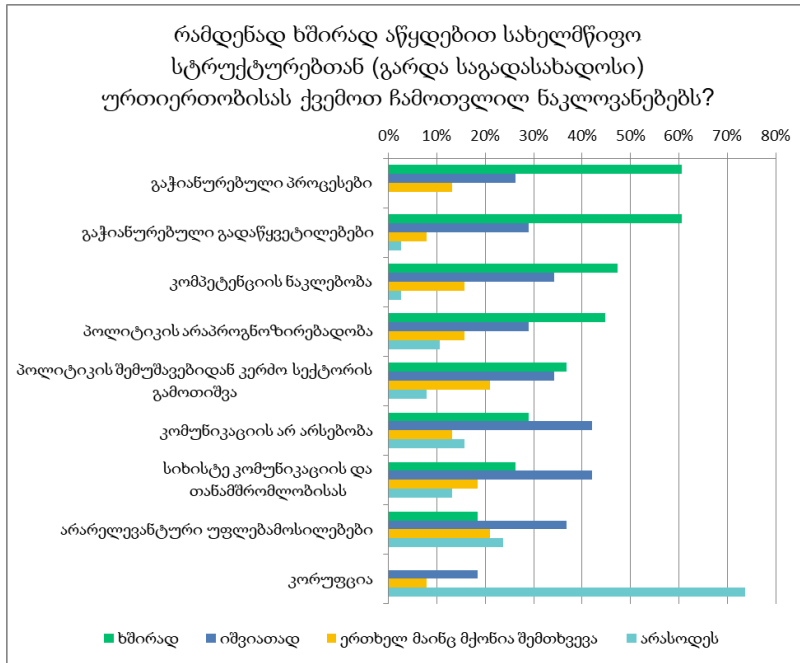
კვლევა დაინტერესდა არამხოლოდ სახელმწიფო სტრუქტურების ზოგადი შეფასებით, არამედ იმ პრობლემებითაც, რასაც ყველაზე ხშირად ხვდება კერძო სექტორი ამ სტრუქტურებთან ურთიერთობისას. გამოვლინდა, რომ ყველაზე ხშირი პრობლემაა “გაჭიანურებული პროცესები” და “გაჭიანურებული გადაწყვეტილებები”. ამას მოსდევს “პოლიტიკის არაპროგნოზირებადობა” და “კომპეტენციის ნაკლებობა”. იშვიათ პრობლემად დასახელდა “სიხისტე კომუნიკაციისას” და “კომუნიკაციის არ არსებობა”. როგორც ვხედავთ, ხარისხობრივი კვლევის მიგნებებირაოდენობრივმა კვლევამაც დაადასტურა - კერძო სექტორი დაბრკოლებას აწყდება, როდესაც საქმე ეხება კონკრეტული გადაწყვეტილებების მიღებას ან უკვე მიღებული გადაწყვეტილებების აღსრულებას.

კომპანიების წარმომადგენლებმა, პირისპირ ინტერვიუებში არაერთხელ აღნიშნეს, რომ, ცენტრალური სახელისუფლებო ორგანოებთან შედარებით, რეგიონებში მუნიციპალიტეტებთან კომუნიკაციისას გაცილებით მეტ დაბრკოლებას ხვდებიან. მათ დიდი ძალისხმევა თუ დროის ხარჯვა უწევთ ადგილობრივ მმართველობასთან ურთიერთობისას რაიმე შედეგის მისაღწევად.

რეგიონული მუნიციპალიტეტების ფუნქციონირება შეფასდა, ძირითადად,

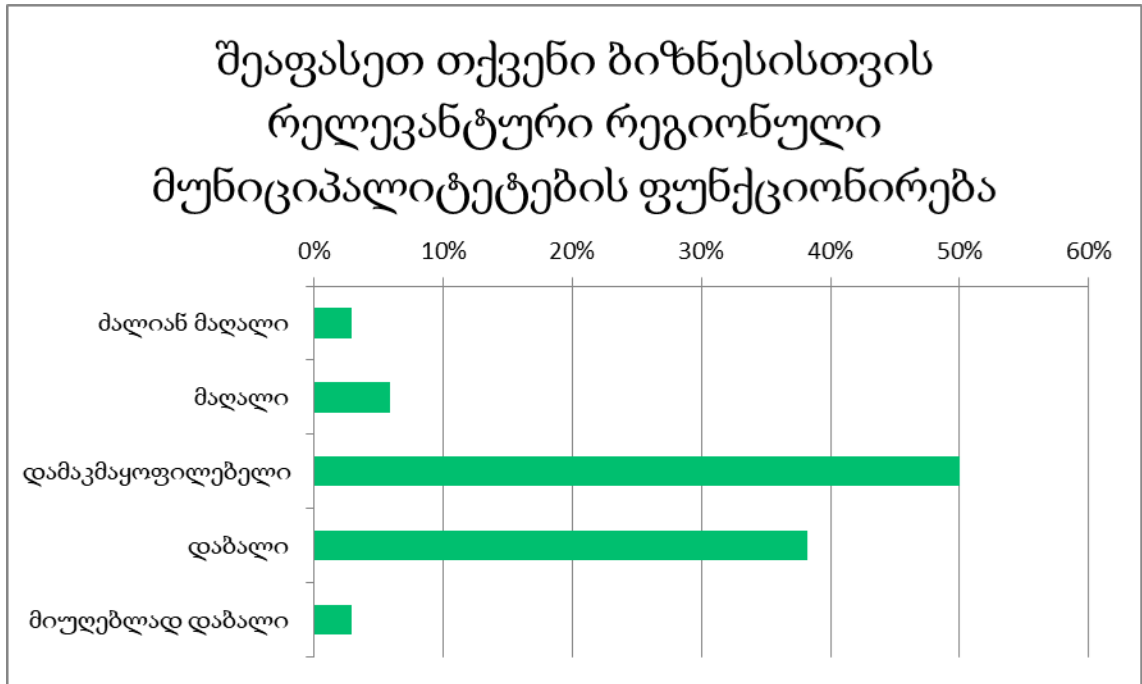
როგორც “დამაკმაყოფილებელი” (50%). განსხვავებით ცენტრალური ხელისუფლებისგან, სადაც დომინირებს შეფასება “დამაკმაყოფილებელი”, მაგრამ პასუხების განაწილება პოზიტიური შეფასებისაკენ არის გადახრილი, რეგიონული მუნიციპალიტეტების შეფასებების განაწილება უარყოფითისაკენ იხრება.

გრაფიკი 16. რეგიონული მუნიციპალიტეტები

მსგავსად ცენტრალური ხელისუფლებისა, მუნიციპალიტეტებშიც ყველაზე ხშირი დაბრკოლება გაჭიანურებული გადაწყვეტილებები და პროცესებია. მათ მოსდევს კომპეტენციის ნაკლებობა და პოლიტიკის შემუშავების პროცესიდან კერძო სექტორის გამოთიშვა.

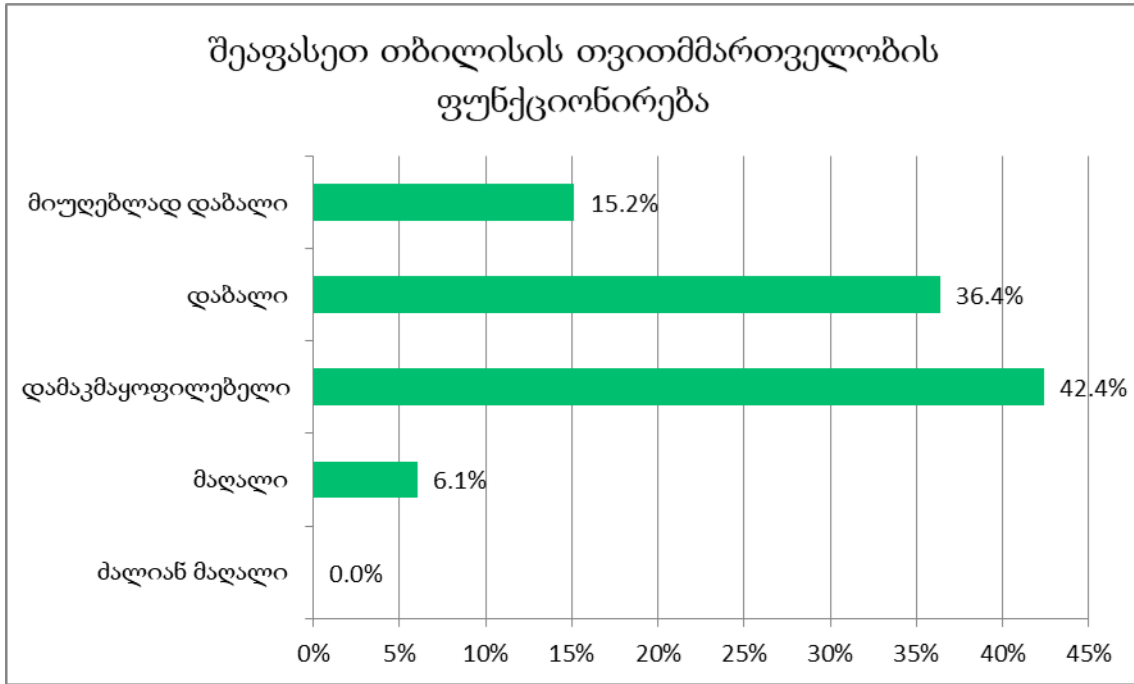
გრაფიკი 17. რეგიონულ მუნიციპალიტეტებთან ურთიერთობისას წარმოქმნილი დაბრკოლებები

თბილისის თვითმმართველობის ფუნქციონირებითაც საშუალოდ კმაყოფილი (42%) ან უკმაყოფილოა (36%) კერძო სექტორი. აქაც უარყოფითისკენ არის გადახრილი მონაცემთა განაწილება, რაც საყურადღებო უნდა იყოს ხელისუფლებისთვის, რადგან თბილისი ეკონომიკურად ყველაზე აქტიური ქალაქია და ადგილობრივი თვითმმართველობის არაეფექტური მუშაობა საკმაოდ დააზარალებს კერძო სექტორის განვითარებას და ეკონომიკურ ზრდას.

გრაფიკი 18. თბილისის თვითმმართველობა

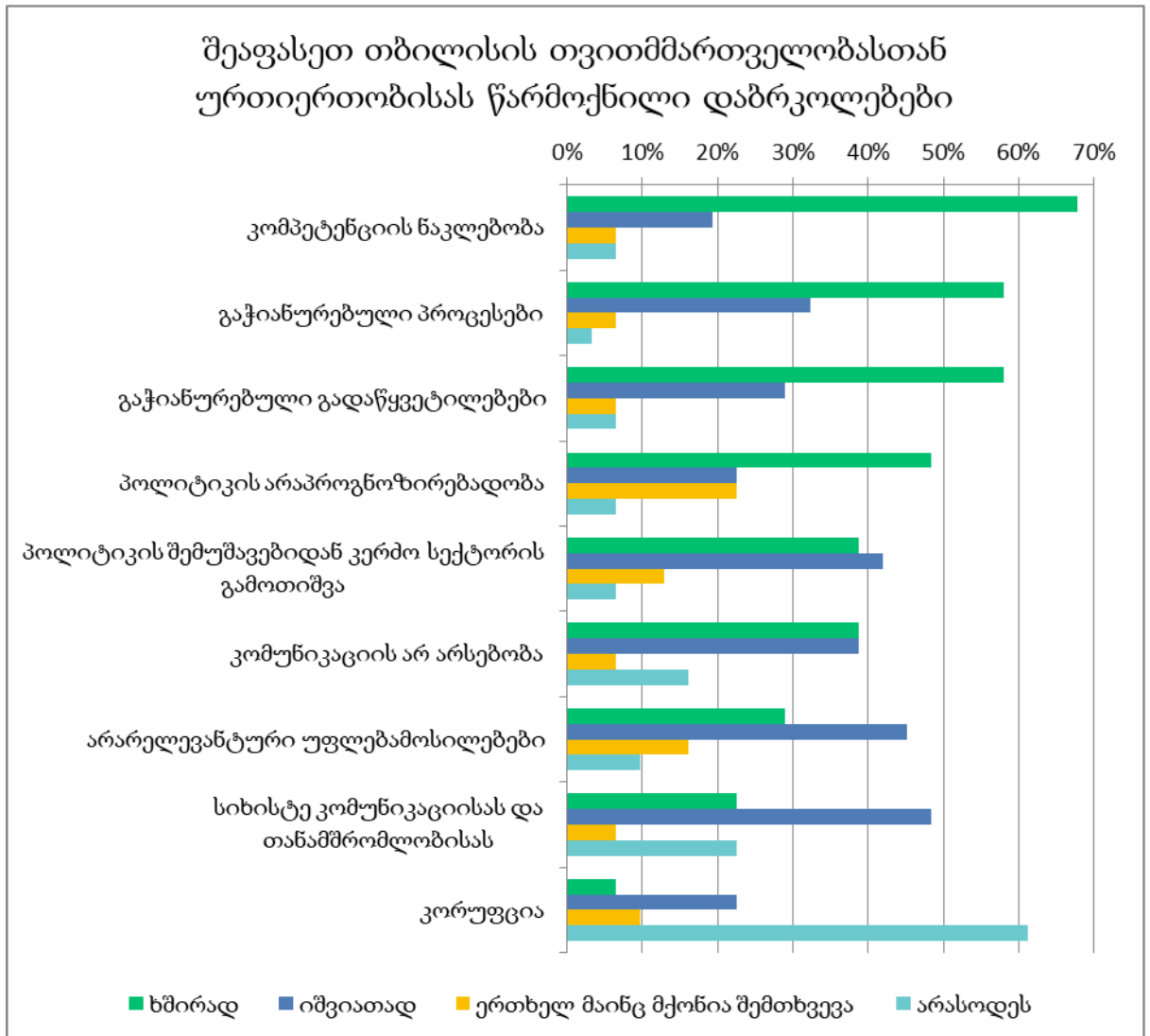

იმის გათვალისწინებით, რომ თბილისი ეკონომიკურად ყველაზე აქტიური ქალაქია და კერძო სექტორის წარმომადგენლებს თბილისის თვითმმართველობასთან გამორჩეულად ხშირად უწევთ ურთიერთობა, ამ სტრუქტურაში არსებული ხარვეზები განსაკუთრებულად მწვავედ აღიქმება. აქ ხშირად აწყდებიან თითქმის ყველა ჩამოთვლილ დაბრკოლებას: კომპეტენციის ნაკლებობა, გაჭიანურებული გადაწყვეტილებები, გაჭიანურებული პროცესები, პოლიტიკის არაპროგნოზირებადობა, პოლიტიკის შემუშავებიდან კერძო სექტორის გამოთიშვა აღნიშნული პრობლემების სიმწვავე შესაძლოა ბიზნესის თბილისში კონცენტრაციით, და შესაბამისად, მიმართვიანობის მაღალი სიხშირითაც აიხსნას. თუმცა, რადგან ამ სტრუქტურის გამართული მუშაობა და ოპერატიულობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბიზნეს სექტორისთვის, მათი მოგვარება პრიორიტეტული უნდა იყოს.

გრაფიკი 19. თბილისის თვითმმართველობასთან ურთიერთობისას წარმოქმნილი დაბრკოლებები

საგადასახადო გარემო. საგადასახადო გარემო ბიზნესგარემოს ერთ-ერთი ყველაზე კრიტიკული კომპონენტია მთელ მსოფლიოში. გამონაკლისი არც

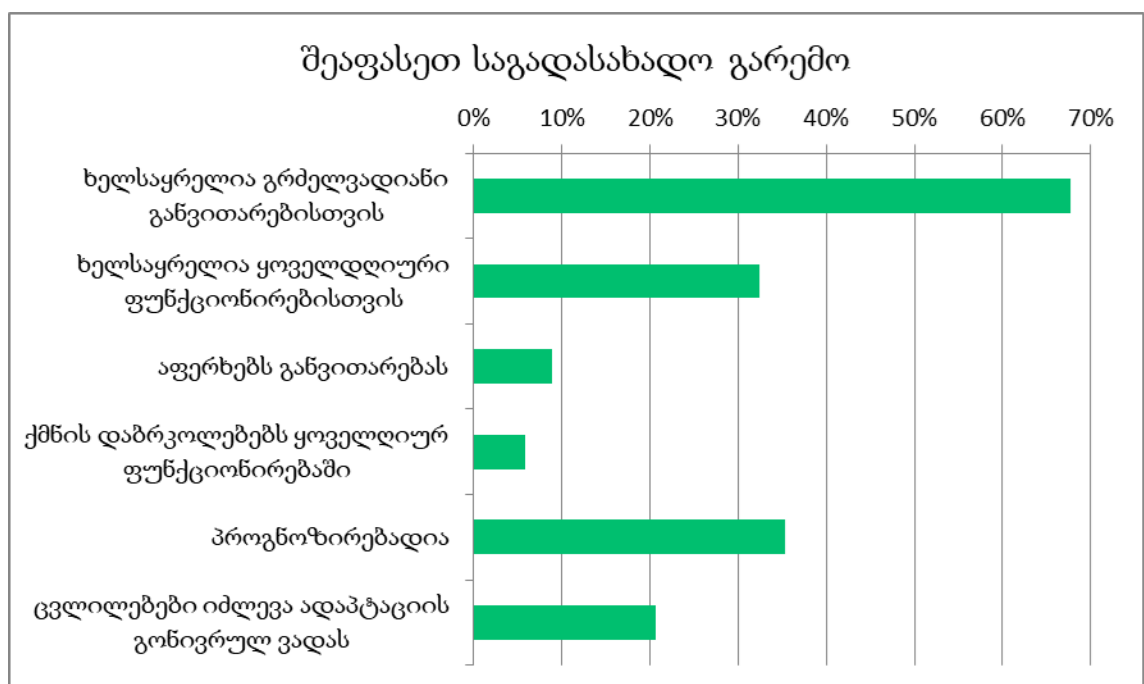
საქართველოა. ამის მიუხედავად, საგადასახადო საკითხები დღეს კერძო სექტორისთვის არ აღმოჩნდა ყველაზე მწვავე საკითხებს შორის, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ საგადასახადო პოლიტიკა და ადმინისტრირება ხელსაყრელია. ეს კომპანიის წარმომადგენლებთან ინტერვიუებშიც გამოვლინდა. მათი თქმით, ქვეყანას ძალიან კარგი საგადასახადო პოლიტიკა აქვს და ადმინისტრირებაც მუდმივად უმჯობესდება.

რაოდენობრივი ანალიზისას პოზიტიური შეფასება მიიღო ქვეყნის საგადასახადო გარემომ. გამოკითხული კომპანიების 68% თვლის, რომ საგადასახადო გარემო ხელსაყრელია გრძელვადიანი განვითარებისთვის, 32%-ს მიაჩნია, რომ ის, ასევე, ხელსაყრელია ყოველდღიური საქმიანობისთვის, ხოლო 35% თვლის, რომ საგადასახადო გარემო პროგნოზირებადია. მხოლოდ 6% მიაჩნია, რომ არსებული საგადასახადო გარემო კერძო სექტორისთვის დამაბრკოლებელი ფაქტორია.

კვლევამ საგადასახადო გარემოს ზოგად შეფასებასთან ერთად შეაფასა საგადასახადო ადმინისტრირების კომპონენტებიც – საგადასახადო შემოწმების ვადები, შემოსავლების სამსახურის წარმომადგენლების კომპენტეცია, საგადასახადო შემოწმების დასკვნები და დავების საბჭოზე განხილვის დრო. ლესპონდენტების 74%-ის გამოცდილებით, საგადასახადო შემოწმების დავების ვადები არ ირღვევა. პირისპირ ინტერვიუში კომპანიების წარმომადგენლები ასევე მიუთითებდნენ, რომ საგადასახადო შემოწმების პროცესი მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა განვლილ სამ წელიწადში. რაც შეეხება კომპეტენციას, გამოკითხულმა კომპანიებმა შეაფასეს საგადასახადო ინსპექტორების და ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დავების განხილვის საბჭოს წევრთა კომპეტენცია. წევრების უმეტესობა თვლის, რომ კომპეტენციის დონე დამაკმაყოფილებელი და მაღალია როგორც ინსპექტორებში, ისე საბჭოს წევრებში. რაც შეეხება უკანასკნელი საგადასახადო შემოწმების დასკვნას, კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ დასკვნათა 41% არ გასაჩივრებულა. დავების საბჭოს ეფექტიანობაზე მიუთითებს დავების განხილვის დროულობა. რესპონდენტთა 47%-ის გამოცდილებით საბჭო იცავს დავების განხილვის ვადებს, 33%-ის აზრით, დავების

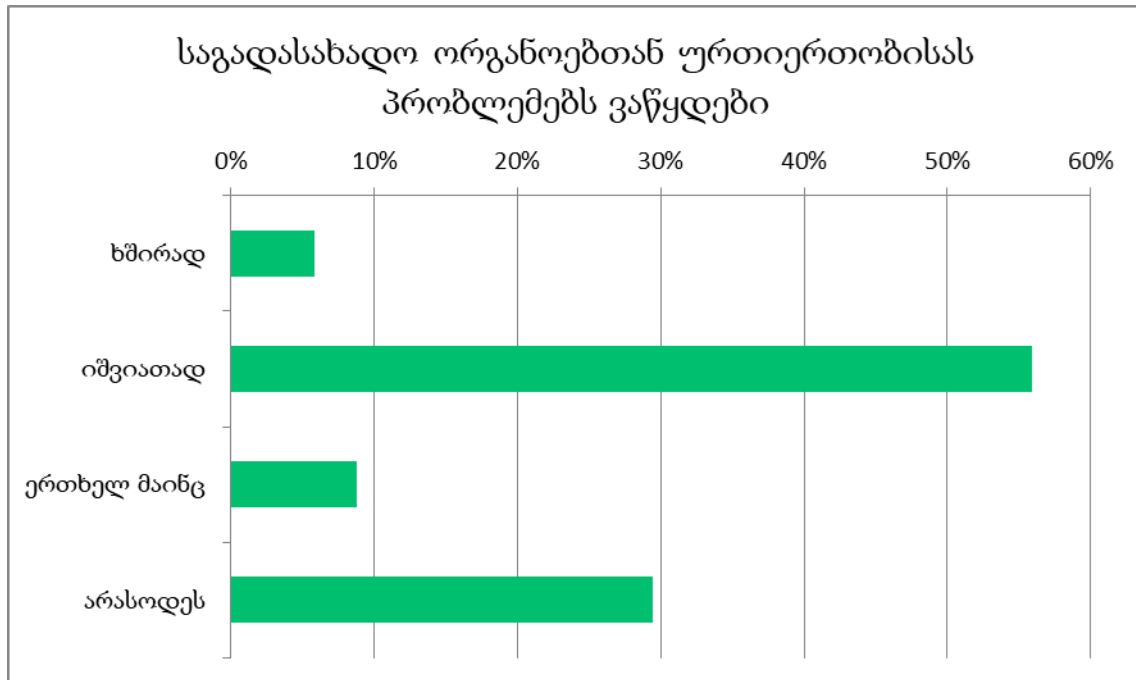
გრაფიკი 20. საქართველოს საგადასახადო გარემო

განხილვა მცირედ სცილდება დადგენილ ვადებს. მხოლოდ 20% თვლის, რომ დავების განხილვა ჭიანჭურდება.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საგადასახადო ორგანოებთან ურთიერთობისას პრობლემას იშვიათად ხვდება გამოკითხული წევრების 56%, ხოლო 29% - არასოდეს. ეს საგადასახადო სამსახურის საკმაოდ გამართულ ფუნქციონირებაზე მიუთითებს.

გრაფიკი 21. საგადასახადო ორგანოებთან ურთიერთობისას პრობლემების სიხშირე

წვდომა ფინანსებზე. საინტერესოა, რომ ჩვენმა წევრმა კომპანიებმა ყველაზე ნაკლებად მწვავე საკითხად დაასახელეს ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა. ეს შესაძლოა აიხსნას იმით, რომ საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრები მსხვილი კომპანიები არიან, რომელთათვისაც რთული არ არის დაფინანსების მოპოვება ადგილობრივი თუ საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებიდან (მაგ., მათ არ ექმნებათ დაბრკოლება სახსრების მოზიდვისას).

წევრების 50% თვლის რომ არსებული საფინანსო გარემო ხელსაყრელია გრძელვადიანი განვითარებისთვის და 38% თვლის, რომ ის ხელსაყრელია ყოველდღიური ოპერაციებისთვის. თუმცა 32%-ის აზრით საფინანსო გარემო აფერხებს გრძელვადიან განვითარებას.

ბიზნესგარემოს საბოლოო შეფასება. საბოლოო ჯამში, საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის წევრ კომპანიებს დადებითი მოლოდინები აქვთ და ბევრი მათგანი

უახლოეს მომავალში (3-5 წელიწადში) გაფართოება- განვითარებას გეგმავს.

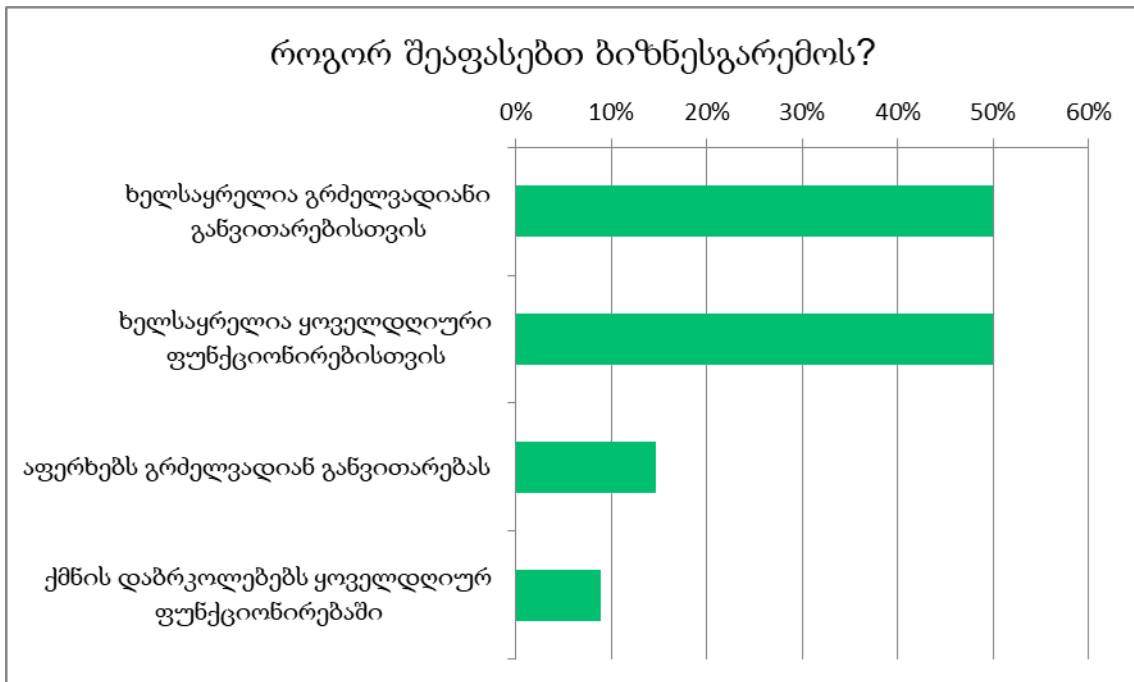
კერძო სექტორის 50% თვლის, რომ არსებული ბიზნესგარემო ხელსაყრელია ყოველდღიური საქმიანობისთვის, 50% ასევე მიიჩნევს, რომ ის ხელსაყრელია გრძელვადიანი განვითარებისთვის.

გრაფიკი 22. ბიზნესგარემოს შეფასება

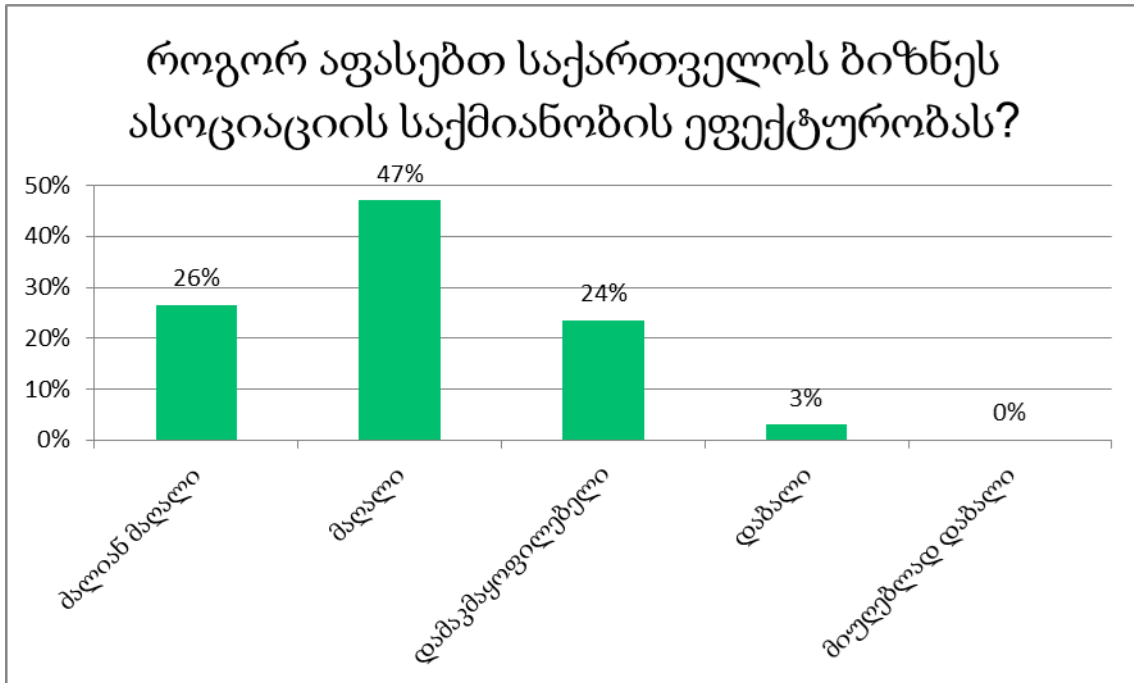
მსხვილი, განვითარების რესურსის მქონე კომპანიების მიერ ბიზნესგარემოს ასეთი შეფასება საკმაოდ პოზიტიური მესიჯია როგორც ადგილობრივი, ისე უცხოელი ინვესტორებისთვის.

საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის შეფასება

გამოკითხულ წევრთა 80% იყენებს საქართველოს ბიზნეს ასოციაციას კომპანიის ან დარგის პრობლემების გადასაჭრელად. ამასთანავე, რესპონდენტთა 74%-მა ასოციაციის საქმიანობის ეფექტიანობა შეფასა როგორც მაღალი/მაღიან მაღალი. ხოლო 24% მას დამაკმაყოფილებლად მიიჩნევს (გრაფიკი13).

გრაფიკი 23. საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის საქმიანობის შეფასება

კვლევამ გამოავლინა ის პრობლემები, რომელთა უმეტესობის გადაჭრა საქართველოს ხელისუფლების თუ ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში მონაწილე სხვა მხარეების ჩართულობას მოითხოვს. როგორც შედეგები გვიჩვენებს, მწვავე პრობლემებს შორის კერძო სექტორმა დაასახელა სასამართლოს სისტემა და არაპროგნოზირებადი ცვლილებები რეგულაციებში/კანონმდებლობაში. სასამართლოს რეფორმის საჭიროებაზე დიდი ხანია საუბარი მიმდინარეობს, თუმცა, რეფორმა სასურველი ტემპით არ ვითარდება. ეს კი სერიოზული საფრთხეა საქართველოს საინვესტიციო კლიმატისთვის. პრობლემის დროულად გადაუჭრელობა სულ უფრო ზრდის სისტემის მიმართ უნდობლობას, ასევე, აღრმავებს სისტემაში არსებულ პრობლემებს. საბოლოოდ კი ეს ყველაფერი ნეგატიურად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ აქტივობაზე.

რაც შეეხება არაპროგნოზირებად ცვლილებებს, კერძო სექტორი რეგულაციის გავლენის ანალიზის და რეგულაციის დანერგვის რაციონალური პროცედურის შემოღების საჭიროებაზე არაერთი წელია აკეთებს აქცენტს. კვლევამ კიდევ ერთხელ დაადასტურა ამ რეფორმების საჭიროება.

ყურადსაღებია კვლევის კიდევ ერთი მიგნება: სახელმწიფო სტრუქტურებთან ურთიერთობისას გაჭიანურებული პროცესები და გაჭიანურებული

გადაწყვეტილებები მთავარ პრობლემად არის დანახული. რაც მთავარია, კერძო სექტორი ამ პრობლემებს აწყდება როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივ ხელისუფლებასთან ურთიერთობაში. საკითხის სიმწვავედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, საჭიროა დეტალური შესწავლა, თუ რა მიზეზები იწვევს ამ გაჭიანურებას და როგორ შეიძლება მათი აღმოფხვრა პროცესების ოპტიმიზაციით, კომპეტენციის და მანდატის ზრდით თუ სხვა გზებით.

3.3 საქართველოში ბიზნესგარემოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა ახალი გამოწვევების წინაშე

საქართველოსთვის დამოუკიდებელი, საბაზრო პრინციპებზე დაფუძნებული ეკონომიკური სისტემის ფორმირების პირველი წლები განსაკუთრებულად რთული აღმოჩნდა - სამოქალაქო დაპირისპირება, საომარი მოქმედებები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში, ენერგო და სატრანსპორტო ბლოკადა, უკიდურესად დამაბული კრიმინოგენული გარემო, ძველი, ტრადიციული კავშირებისა და მომწოდებელთა დაკარგვა, მათი შემცვლელი ახალი მომწოდებლებისა და კავშირების არარსებობა, სამუშაო ძალის მიგრაციის მაღალი მაჩვენებლები იმ ნეგატიური ფაქტორების მცირე ჩამონათვალია, რომლებსაც დამოუკიდებლობის პირველ წლებში უპრეცედენტო ეკონომიკური ვარდნა, ჰიპერინფლაცია და უმუშევრობის კატასტროფული ზრდა მოჰყვა. ქვეყანა რადიკალური და სწრაფი ეკონომიკური რეფორმების აუცილებლობის წინაშე დადგა, რომელთა ეტაპობრივმა განხორციელებამ ვითარება საგრძნობლად გააუმჯობესა, მაგრამ სასურველი შედეგი ვერ მოგვცა, განსაკუთრებით, უმუშევრობისა და სიღარიბის დონის შემცირების კუთხით. დღემდე არსებულ სტრატეგიულ და საპროგრამო დოკუმენტებში გაცხადებული მიზნები, რომლებიც სიღარიბისა და უმუშევრობის მნიშვნელოვან შემცირებას უკავშირდებოდა, კვლავ მიუღწეველია. წინა წლებში ეკონომიკური ზრდის შედარებით მაღალი ტემპის დაფიქსირების მიუხედავად, მოსახლეობის დიდი ნაწილის მდგომარეობა არ შეცვლილა. შესაბამისად, საქართველოს მთავრობის მიზანი გრძელვადიანი ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდისთვის საფუძვლის შექმნა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებაა.

საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა სამ უმთავრეს პრინციპს ემყარება. პირველი პრინციპი ეკონომიკის რეალური (წარმოების) სექტორის განვითარებაზე ორიენტირებული სწრაფი და ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაა, რაც განაპირობებს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური პრობლემის გადაჭრას, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სიღარიბის დაძლევას. მეორე პრინციპია ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება, რაც გულისხმობს მოსახლეობის საყოველთაო ჩართულობას ეკონომიკური განვითარების პროცესში (დიასპორის, მიგრანტების, ეთნიკური უმცირესობების და

სხვა ჯგუფების ჩათვლით), ეკონომიკური ზრდის შედეგად საზოგადოების თითოეული წევრის კეთილდღეობას, მათ სოციალურ თანასწორობასა და მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას. მესამე ძირითად პრინციპს ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება, ეკოლოგიური უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფა და ბუნებრივი კატაკლიზმების რისკების თავიდან აცილება წარმოადგენს. საქართველოს მთავრობა აღიარებს დემოკრატიული განვითარების, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის, კანონის უზენაესობისა და ეფექტიანი მმართველობის პრინციპებს, რომელთაც ეფუძნება მისი პოლიტიკა. ევროკავშირში ინტეგრაცია საქართველოს საგარეო და საშინაო პოლიტიკის ქვაკუთხედიანია. საქართველოს მთავრობა მოწოდებულია განუხრელად დაიცვას ქვეყნის დემოკრატიული განვითარების კურსი და უზრუნველყოს საერთო ევროპული ფასეულობების მტკიცე მხარდაჭერა, რაც ევროკავშირთან დაახლოების საფუძველი გახდება. შესაბამისად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება „საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების“ ეფექტიან განხორციელებას (რომლის განუყოფელ ნაწილს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება წარმოადგენს), რაც ევროკავშირთან პოლიტიკური ასოცირებისა და ეტაპობრივი ეკონომიკური ინტეგრაციის საწინდარია. განვითარების ამ ეტაპზე და არსებული რეალობის გათვალისწინებით, საქართველოს მთავრობის მიზანი იმგვარი ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელებაა, რომელიც ქვეყნის მდგრად განვითარებას უზრუნველყოფს. ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა დაეფუძნოს ეკონომიკური თავისუფლებისა და საკუთრების უფლების პატივისცემასა და დაცვას. ამავდროულად, სახელმწიფო იქნება ეკონომიკურ პროცესებში სამართლიანობის დაცვის გარანტი. ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, საქართველოს მთავრობა ამოქმედებს ეკონომიკის მარეგულირებელ მექანიზმებს, კრიზისულ შემთხვევაში კი ხელს შეუწყობს ბაზარზე მოთხოვნის სტიმულირებას. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის მთავარი პრინციპი კერძო სექტორის თავისუფლების უზრუნველყოფაა მთავრობის ოპტიმალური, ეფექტიანი და გამჭვირვალე საქმიანობის პირობებში. ეს გულისხმობს იმგვარი ეკონომიკური წესრიგის ჩამოყალიბებას, როდესაც კერძო სექტორი თავად იღებს გადაწყვეტილებებს, დაცულია საკუთრების უფლების უზენაესობა და ეკონომიკური

განვითარების მთავარ მამოძრავებელ ძალად კერძო სექტორი გვევლინება. თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობები შერწყმული იქნება სახელმწიფო რეგულაციების ოპტიმალურ მოდელთან. სახელმწიფო უზრუნველყოფს თითოეული მოქალაქის კეთილდღეობას. ოპტიმალური და ეფექტიანი მთავრობის პრინციპზე დაყრდნობით, სახელმწიფო მინიმალურად ჩაერთვება სამეწარმეო საქმიანობაში და კონკურენციას არ გაუწევს კერძო სექტორს. სახელმწიფოს მონაწილეობა ეკონომიკურ აქტივობაში შემოიფარგლება მხოლოდ იმ სფეროებში საქმიანობით, რომლებშიც კერძო სექტორი სუსტი და არაეფექტიანია. საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობას ეკონომიკის განვითარების უმნიშვნელოვანეს მამოძრავებელ ძალად მიიჩნევს. კონკურენციის არსებობა, როგორც შიდა, ისე გარე ბაზრებზე, ეკონომიკის წარმატებული ფუნქციონირების აუცილებელი პირობაა. საჭიროა საერთაშორისო ვაჭრობაში ორმხრივი გახსნილობის უზრუნველყოფა და თავისუფალი სავაჭრო რეჟიმის არეალის გაფართოება. უცხოური ინვესტიციებისადმი ქვეყნის მზაობისა და მიმზიდველობის უზრუნველყოფა შესაძლებელი გახდება სტაბილური და პროგნოზირებადი ეკონომიკური პოლიტიკით, ასევე საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებთან ინტეგრირებით და ქვეყნის ფინანსური რისკების შემცირებით. საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკურ ეფექტიანობასთან ერთად, იხელმძღვანელებს სოციალური უსაფრთხოების და სოციალური სამართლიანობის პრინციპებით. უმუშევრობის შემცირება და ღირსეული შრომის პირობებით მოსახლეობის უზრუნველყოფა, ხარისხიანი და ხელმისაწვდომი განათლების, ჯანდაცვისა და საბაზისო სოციალური უზრუნველყოფის სისტემების ინკლუზიურობაზე ორიენტაცია ამ პრინციპების განმახორციელებელ ინსტრუმენტებს წარმოადგენს. საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა კეთილდღეობის ზრდას უმუშევრობის შემცირებით მიაღწევს. ამავდროულად, ხელისუფლება მოსახლეობას საბაზისო სოციალური გარანტიებით და უღარიბესი ფენებისათვის მიზნობრივი სოციალური დახმარებით უზრუნველყოფს. საქართველოს მთავრობა პრიორიტეტულად მიიჩნევს იმ პრობლემების გადაჭრას, რომლებიც, პირველ რიგში, დასახული კეთილდღეობის მიღწევას აფერხებს.

ანალიზის საფუძველზე ეკონომიკის განვითარების ხელშემშლელ კრიტიკულ პრობლემათა შორის გამოიკვეთა კერძო სექტორის დაბალი კონკურენტუნარიანობა, არასათანადოდ განვითარებული ადამიანური კაპიტალი და ფინანსებზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა. ასეთ ვითარებაში ხელისუფლებამ უნდა წახალისოს კერძო სექტორი, ხელი შეუწყოს ინვესტიციების მოზიდვას და შექმნას სამართლიანი და დაცული ბიზნესგარემო. მისი ამოცანაა, აგრეთვე, ბიზნესის განვითარების სტიმულირება ინოვაციების და სამეწარმეო უნარების განვითარების და ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის ზრდის ხელშეწყობით, რაც ქვეყანაში ეკონომიკურ ზრდას განაპირობებს. კეთილდღეობის მისაღწევად სახელმწიფო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საზოგადოებისთვის საბაზისო სოციალური დაცვის სისტემის შექმნისა და შესაბამისი სერვისით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020“-ში (შემდგომში - სტრატეგია) აღწერილია ის პრიორიტეტები და პრობლემები, რომელთა გადაჭრა საჭიროა გრძელვადიანი, მდგრადი და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად. ამასთან, ინკლუზიური ეკონომიკური განვითარების მისაღწევად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონულ განვითარებას. საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა დიდწილადაა დამოკიდებული არა მარტო საერთო ეროვნული, არამედ რეგიონული განვითარების პოლიტიკის ეფექტიან დაგეგმვასა და განხორციელებაზე, ძლიერ და კონკურენტუნარიან რეგიონებზე. რეგიონული განვითარება განიხილება როგორც უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი საერთო ეროვნული წარმატების მისაღწევად. რეგიონული განვითარების პოლიტიკის სწორად დაგეგმვისა და განხორციელების უპირატესობად შეიძლება განვიხილოთ ამა თუ იმ რეგიონის შედარებითი უპირატესობის, მისი სპეციფიკის, არსებული პოტენციალის გამოვლენა და მისი ოპტიმალური გამოყენება. ამასთან ერთად, ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის შემდგომი მოწესრიგება და განვითარება რეგიონებს შორის უთანასწორობის შემცირების, ადგილობრივი ეკონომიკის ზრდისა და მისი სტიმულირების, პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვისა და ევროკავშირთან შემდგომი დაახლოების ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა. თანმიმდევრული დეცენტრალიზაცია და სუბნაციონალური ერთეულების წამყვანი როლი

ადგილობრივი ეკონომიკური პროცესების სტიმულირებაში ეკონომიკური განვითარების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად მიიჩნევა. ამდენად, სტრატეგიით განსაზღვრული პოლიტიკის განხორციელებისას, აუცილებელია კონკრეტული ღონისძიებები ითვალისწინებდეს ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობას და მათ ამა თუ იმ საჭიროებას, ცალკეული რეგიონის განვითარების პრიორიტეტების შესაბამისად. სტრატეგია 2020 წლისთვის შემდეგი საპროგნოზო მაჩვენებლების მიღწევას ისახავს მიზნად:

საქართველოში ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მთავარი შემაფერხებელი ფაქტორების იდენტიფიკაცია და მათ გადასაჭრელად შესაბამისი პრიორიტეტული ამოცანების განსაზღვრაა. სტრატეგია მოიცავს ეკონომიკური პოლიტიკის ე.წ. ჰორიზონტალურ ღონისძიებებს. შესაბამისად, სტრატეგია მიზნად არ ისახავს ეკონომიკის ცალკეული სექტორის ანალიზს ან მათი კონკურენტუნარიანობის შეფასებას, არც ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობების გამოვლენას. სტრატეგია განსაზღვრავს შესაბამისი სამინისტროებისათვის პრიორიტეტულ მიმართულებებს, რომლებიც შესაბამისი ხარჯების, პასუხისმგებელი ორგანოსა და მონიტორინგის მექანიზმის მითითებით, დეტალურად გაიწერება სამოქმედო გეგმებსა და სხვა შესაბამის დოკუმენტებში. სტრატეგიის ღონისძიებები შესაბამისობაშია უკვე არსებულ სექტორულ სტრატეგიებთან. ამასთან, იგი არ ასახავს ყველა იმ ვალდებულებას, რომელიც საქართველოს მთავრობას აქვს აღებული.

საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის აღდგენას ეკონომიკური რეფორმების ორი ტალღა მოჰყვა. რეფორმები, რომელთაც ახალი ეკონომიკური სისტემის ინსტიტუციური საფუძველი შექმნეს, 90-იანი წლების პირველი ნახევრის კრიზისის შემდეგ განხორციელდა. ამ პოლიტიკამ რეფორმების პირველ ეტაპზე განაპირობა ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება, რომელიც 90-იანი წლების ბოლოს შეფერხდა. 2004 წელს დაწყებული რეფორმების მეორე ტალღა მიმართული იყო ბაზრის ლიბერალიზაციისკენ, რაც, სხვა საკითხებთან ერთად, გადასახადების, ნებართვებისა და ლიცენზიების რაოდენობის შემცირებით გამოიხატა.

წინა წლებში ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ინვესტიციები წარმოადგენდა, რომელთა დიდი ნაწილი მიმართული იყო ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე. ამასთან, სამუშაო ძალის წილი ეკონომიკის განვითარებაში უარყოფითი იყო და საშუალოდ 1.6%-იანი კლების ტენდენციით ხასიათდებოდა. ფაქტორების მთლიანი მწარმოებლურობის (ეკონომიკური ზრდის ნაწილი, რომელიც შრომის ან კაპიტალის ზრდას არ უკავშირდება) საშუალო წლიური ზრდის ტემპი კი 2.8%-ს შეადგენდა. იყო მოლოდინი, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ხელს შეუწყობდა ახალი ცოდნის მიღებასა და ტექნოლოგიების დანერგვას, რაც ექსპორტის ზრდის დივერსიფიცირებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის წინაპირობაა. თუმცა, ეს არ განხორციელდა იმ მასშტაბით, რომ ხელი შეეწყო გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის. კერძოდ, ინვესტიციების დიდი ნაწილი მიმართული იყო კაპიტალტევად დარგებში, რომლებშიც მცირეა დასაქმების მოცულობა. ოფიციალური მონაცემებით უმუშევრობის დონემ ბოლო პერიოდში ყველაზე მაღალ მაჩვენებელს, 16.9%-ს 2009 წელს მიაღწია, თუმცა, მომდევნო წლების განმავლობაში ამ მაჩვენებელმა იკლო და 2012 წელს 15.0%-ის ნიშნულზე დაფიქსირდა. რეალურად, სამუშაო ძალის დაახლოებით ორი მესამედი თვითდასაქმებულია. ყველაზე მეტი თვითდასაქმებული სოფლის მეურნეობაშია და მათი უმრავლესობა აწარმოებს პროდუქტს საკუთარი მოხმარებისათვის, ასე რომ გასული ათწლეულის ანალოგიურად, განხორციელებულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ ვერ მოგვცა სასურველი შედეგი საექსპორტო კონკურენტუნარიანობის ზრდის თვალსაზრისით. უმნიშვნელო იყო ექსპორტის დივერსიფიცირება; იმპორტის მოცულობის ზრდამ მნიშვნელოვნად გაუსწრო ექსპორტის მოცულობის ზრდას, რამაც უარყოფითი საგარეო სავაჭრო სალდოს ზრდა გამოიწვია. ეს კი ქვეყნისთვის სერიოზულ მაკროეკონომიკურ რისკს წარმოადგენს.

გარდა ამისა, ეკონომიკური ზრდით მიღებულმა შედეგმა ვერ უზრუნველყო სიღარიბის დონის მნიშვნელოვანი შემცირება. ბოლო ათწლეულში სიღარიბის მაჩვენებლები თითქმის არ შეცვლილა..

უახლესი წარსულის ეკონომიკური პოლიტიკის ანალიზი ორი ძირითადი დასკვნის გამოტანის საშუალებას გვაძლევს:

• გასული ათწლეულის ეკონომიკური პოლიტიკა წარმატებული იყო ინვესტიციების მოზიდვისა და მოკლევადიანი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობის თვალსაზრისით, თუმცა, მან ვერ შექმნა საფუძველი საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და გრძელვადიანი ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდისთვის;

• ეკონომიკური ზრდის შედეგები არ აისახა საქართველოს მოსახლეობის დიდ ნაწილზე და ვერც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა უმუშევრობისა და სიღარიბის მაჩვენებლებლების შემცირებაზე. სტრატეგიით გათვალისწინებული ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა კეთილდღეობის ზრდას უმუშევრობის შემცირებით, შრომისა და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებით, საბაზისო სოციალური დაცვის სისტემის ფორმირებით და ადამიანური კაპიტალის განვითარებით მიაღწევს. ამავდროულად, ხელისუფლება იღებს პასუხისმგებლობას, დაეხმაროს და მიზნობრივი სოციალური დახმარება გაუწიოს უღარიბეს ფენას. ამდენად, სტრატეგია პრიორიტეტულად მიიჩნევს იმ პრობლემების გადაჭრას, რომლებიც, პირველ რიგში, დასახული კეთილდღეობის მიღწევას აფერხებენ. ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად მთავარი ამოცანა საქართველოს ეკონომიკის შემაფერხებელი ყველაზე კრიტიკული პრობლემების იდენტიფიკაცია და დაძლევაა. სტრატეგიის შემუშავებისას გამოყენებული ზრდის დიაგნოსტიკის მეთოდი . აღნიშნული კრიტიკული პრობლემების გამოვლენის საშუალებას იძლევა. კრიტიკულ პრობლემათა შორის გამოიკვეთა კერძო სექტორის დაბალი კონკურენტუნარიანობა, არასათანადოდ განვითარებული ადამიანური კაპიტალი და ფინანსურ რესურსებზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა. აღნიშნული სამი ძირითადი პრობლემის დასაძლევად სტრატეგიაში განისაზღვრა პრიორიტეტული მიმართულებები:

1. კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობა, საინვესტიციო და ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესება; ინოვაცია და ტექნოლოგიებიექსპორტის ზრდის ხელშეწყობა ინფრასტრუქტურის განვითარება და სატრანზიტო პოტენციალის მაქსიმალური გამოყენება;

2. ადამიანური კაპიტალის განვითარება შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტირებული სამუშაო ძალის განვითარება, სოციალური უზრუნველყოფის სისტემის სრულყოფა ხელმისაწვდომი და ხარისხიანი ჯანდაცვის უზრუნველყოფა;

3. ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა საინვესტიციო რესურსების მობილიზება, ფინანსური შუამავლობის განვითარების ხელშეწყობა.

სტრატეგიის წარმატებით განსახორციელებლად აუცილებელია რამდენიმე წინაპირობის შესრულება, კერძოდ, ა) მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევა ბ) ეფექტიანი საჯარო მმართველობის უზრუნველყოფა. გ) მაკროეკონომიკური სტაბილურობა - სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემოს მიღწევა სტრატეგიის წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა. შესაბამისად, ფისკალური დისციპლინა, უმუშევრობის დაბალი დონე და ფასების სტაბილურობა, მონეტარული პოლიტიკის დამოუკიდებლობა, მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის თანდათანობით შემცირება ზომიერ სიდიდემდე და ფინანსური სექტორის სტაბილურობის შენარჩუნება ქვეყნის გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის აუცილებელი ფაქტორებია; დ) ეფექტიანი საჯარო მმართველობა ე) სტრატეგიის წარმატებით განსახორციელებლად საჭიროა სახელმწიფო ორგანოების შესაძლებლობების ადეკვატურად გაძლიერება სტრატეგიით დასახული მიზნების მისაღწევად.

სტაბილური მაკროეკონომიკური პოლიტიკა სწრაფი და ჯანსაღი ეკონომიკური ზრდის აუცილებელი წინაპირობაა. იმ შემთხვევაში, თუ დადგება არჩევანის აუცილებლობა მთავრობის სხვა სოციალური ან ეკონომიკური მიზნების განხორციელებასა და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის გაცხადებული პოლიტიკის შესრულებას შორის, უპირატესობა ამ უკანასკნელს მიენიჭება. საქართველოს ეკონომიკური ზრდის მოდელი შემდეგ ძირითად კონცეფციებს ეფუძნება: • კერძო სექტორით განპირობებული ზრდა; • ეფექტიანი მთავრობა; • თანაბარი შესაძლებლობები ბიზნესისთვის; • ზრდის ხელშეწყობის სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკა; • თავისუფალი კონკურენცია; • ვაჭრობისადმი გახსნილობა. მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ჩარჩოს შემუშავებით საქართველოს მთავრობა იღებს ვალდებულებას განახორციელოს სტაბილური მაკროეკონომიკური პოლიტიკა გარე რისკების დასაძლევად, გაატაროს სტრუქტურული რეფორმები

მაკროეკონომიკური სტაბილურობისა და ფისკალური პასუხისმგებლობის მქონე მთავრობის რეპუტაციის შესანარჩუნებლად.

საქართველოს მთავრობა უზრუნველყოფს ფისკალურ კონსოლიდაციას. აღნიშნული პოლიტიკის მიზანია 2020 წლისთვის დეფიციტის 1.5-2%-ზე ნაკლებ მაჩვენებლამდე შემცირება. საშუალოვადიან პერიოდში, ფისკალური დეფიციტის შემცირება მოსალოდნელია სწრაფი ეკონომიკური ზრდითა და მიმდინარე ხარჯების ზრდის შეზღუდვით. დეფიციტის მიზნობრივი მაჩვენებლები დაეფუძნება საქართველოს მთავრობის მიერ პირველადი დეფიციტის ცვლილების წინასწარ განსაზღვრულ მაჩვენებლებს, რომლებმაც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფო ვალის სტაბილურობა და შექმნას შესაბამისი სამოქმედო სივრცე ანტიციკლური პოლიტიკისთვის. ეს, თავის მხრივ, საშუალებას იძლევა ფისკალურმა სტაბილიზატორებმა სხვადასხვა შოკზე რეაქცია ავტომატურად და ეფექტიანად მოახდინოს. საქართველოს მთავრობა იღებს ვალდებულებას, გააფართოოს ფისკალური სივრცე, რათა შოკზე რეაგირებისას იყოს უფრო მოქნილი და გაუჩნდეს მეტი ინსტრუმენტი მოსალოდნელი ფისკალური გამოწვევების საპასუხოდ, ისე, რომ საფრთხე არ შეუქმნას ფინანსურ პოზიციებს ან ეკონომიკურ სტაბილურობას.

ფასების სტაბილურობა საქართველოს ეროვნული ბანკი განაგრძობს ინფლაციის ტარგეტირების პოლიტიკას. მონეტარული პოლიტიკის მთავარი მიზანი ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებლის ფარგლებში შენარჩუნებაა. საქართველოს მთავრობას გაცნობიერებული აქვს, რომ სტაბილური ფასები, რომელსაც დაბალი, ერთ ნიშნულზე მყოფი ინფლაციის მაჩვენებელი განსაზღვრავს, მდგრად ეკონომიკურ ზრდას განაპირობებს. გრძელვადიანი სასურველი ინფლაციის მაჩვენებელი 3%-ია. საქართველოს ეროვნული ბანკი 2015 წლამდე ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებლის 5%-მდე შემცირებას, 2017-2018 წლებისთვის კი ზემოაღნიშნული სასურველი მაჩვენებლის მიღწევას გეგმავდა. ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობა, გაცვლითი კურსის მოქნილობა და მონეტარული პოლიტიკის გადაცემის მექანიზმის გაუმჯობესება ინფლაციის ტარგეტირების პოლიტიკის წარმატებით განხორციელების წინაპირობაა.

სახელმწიფო ვალი არ არის დიდი. საშუალო და გრძელვადიან პერიოდში საქართველოს მთავრობის მიზანი მისი სტაბილური დონის შენარჩუნებაა მსკ-ს 40%-ის ქვემოთ. ეს კი საშუალოვადიან პერიოდში ფისკალური დეფიციტის კლების ტენდენციით მიიღწევა. საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი გეგმა პირველადი დეფიციტის (2014 წლის საპროგნოზო მაჩვენებელი მსკ-ის 2.7%-ია) მსკ-ს 1.5-2%-მდე შემცირებას ითვალისწინებს. სახელმწიფო ვალის ძირითადი ნაწილი უცხოურ ვალუტაშია. გაცვლით კურსთან და რეფინანსირებასთან დაკავშირებული რისკების შესამცირებლად საქართველოს მთავრობის ვალის მართვის პოლიტიკა მიზნად ისახავს ვალის მთლიან მოცულობაში ეროვნულ ვალუტაში გამოსახული ვალის წილის ზრდას. ამის მიღწევა სამთავრობო ობლიგაციების ვადიანობის გაზრდით და ამ ცვლილებასთან დაკავშირებული ხარჯების გათვალისწინებით იქნება შესაძლებელი. საქართველოს მთავრობა უფრო მეტად დაეყრდნობა სესხის შიდა ბაზარს, თუმცა, იმგვარად, რომ სესხების გაზრდამ არ შეზღუდოს კერძო სექტორის დაკრედიტება.

საქართველოს მთავრობის მიზანია შექმნას სტაბილური საგადასახადო სისტემა, რომელიც ხელს შეუწყობს მდგრად ეკონომიკურ განვითარებას და მინიმუმამდე დაიყვანს ეკონომიკურ რყევას. იმისათვის, რომ საქართველოს კვლავაც ჰქონდეს ბიზნესის წარმოების თვალსაზრისით მიმზიდველი ქვეყნის სტატუსი, მიმდინარე მცირე საგადასახადო წნეხის პრაქტიკა მომავალშიც იქნება შენარჩუნებული. აღნიშნული შეესაბამება საქართველოს ორგანულ კანონს „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“, რომლის თანახმადაც გადასახადის არსებული განაკვეთის ზრდა ან ახალი გადასახადის შემოღება მხოლოდ რეფერენდუმის გზით არის შესაძლებელი. ამ პირობებში საქართველოს მთავრობის ძირითადი ძალისხმევა საგადასახადო სისტემის სტაბილურობის შენარჩუნებისა და საგადასახადო ადმინისტრირების გაძლიერებისკენ იქნება მიმართული.

მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის მაღალი დონე საქართველოში მაკროეკონომიკური მოწყვლადობის პოტენციური წყაროა. მუდმივი დეფიციტის არსებობის გამო წმინდა უცხოური ვალდებულებები მსკ-ის თითქმის 100%-ს შეადგენს. მაღალი დეფიციტი და გარე რეფინანსირების საჭიროება კაპიტალის შემოდინების პროცესში მოულოდნელი ცვლილებების შემთხვევაში, საქართველოს მოწყვლადობას ზრდის. ამას გარკვეულწილად აბალანსებს შეღავათიანი სახელმწიფო

ვალის მნიშვნელოვანი წილი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და კომპანიათაშორისი სესხები, რაც გარე დაფინანსების უფრო სტაბილურ წყაროს წარმოადგენს. საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი პოლიტიკა მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის მდგრად ნიშნულამდე შემცირებას ითვალისწინებს. 2020 წლამდე საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის სტრატეგიული მიზანი მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის 6%-იანი მაჩვენებლის და შემდგომი კლების ტენდენციის მიღწევაა. ამასთან, ქვეყნის საგარეო პოზიციების მდგრადობის მიზნით საქართველოს მთავრობა ხელს შეუწყობს ისეთი გრძელვადიანი კაპიტალის შემოდინებას, როგორცაა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და დონორების დაფინანსება.

მთლიანი საგარეო ვალის მიმართება მსკ-სთან მაღალია. საქართველოს მთავრობის პრიორიტეტია სტაბილური გახადოს და შემდგომ შეამციროს ეს მაჩვენებელი. ამ მიზნით, საქართველოს მთავრობა შეინარჩუნებს მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის ისეთ მაჩვენებელს, რომელიც საშუალოვადიან პერიოდში უზრუნველყოფს საგარეო ვალის სტაბილურობას, გრძელვადიან პერიოდში კი მის შემცირებას განაპირობებს.

მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის შემცირების პოლიტიკა სამ მიმართულებაზე იქნება დაფუძნებული: საშუალოვადიან პერიოდში ფისკალური კონსოლიდაცია, ერთობლივი მოთხოვნის შეკავების მიზნით, გაცვლითი კურსის მეტი მოქნილობა და ექსპორტის ხელშეწყობის და კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად სტრუქტურული რეფორმების გატარება. ექსპორტის განსავითარებლად საქართველო შეინარჩუნებს საერთაშორისო ვაჭრობისადმი გახსნილობის პრინციპს, გაატარებს ღონისძიებებს პარტნიორებთან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებების ეფექტიანად შესასრულებლად, კვლავაც განახორციელებს რეგიონში ვაჭრობის განვითარების პოლიტიკას და ხელს შეუწყობს ქართული პროდუქტისთვის მეზობელ ქვეყნებთან ვაჭრობისას ხელოვნური ბარიერების აღმოფხვრას.

გარე შოკისგან თავის დასაზღვევად საქართველო საერთაშორისო რეზერვების სათანადო დონეს შეინარჩუნებს. ინფლაციის ტარგეტირების და მოქნილი გაცვლითი კურსის პოლიტიკის პირობებში საქართველოს ეროვნული ბანკის მიზანია ქვეყნის საერთაშორისო რეზერვების მინიმალური დონე იმპორტის 3.5-4 თვის ჯერად მაჩვენებელზე შეინარჩუნოს. საქართველო თავისუფლად მცურავი გაცვლითი

კურსის პოლიტიკას ატარებს, რომელიც ავტომატურად მასტაბილიზებული ფუნქციით კარგად ესადაგება საქართველოს ეკონომიკას. მცურავი გაცვლითი კურსი ეკონომიკურ ინდიკატორებზე გარე შოკის ზეგავლენის შემამსუბუქებელ გარემოებას წარმოადგენს. მოსალოდნელია, რომ საქართველოს ეკონომიკა მეზობელი ქვეყნების ეკონომიკაზე უფრო სწრაფად გაიზრდება, რაც განაპირობებს გრძელვადიან პერიოდში ლარის რეალური ეფექტიანი გაცვლითი კურსის გამყარებას. ამ გარემოების გათვალისწინებით, კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად, სწორედ, მონეტარულმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს მეზობელ ქვეყნებთან შედარებით, საქართველოში რეალური გაცვლითი კურსის გამყარება მწარმოებლურობის ზრდის ტემპზე ნაკლები ტემპით.

მონეტარული პოლიტიკის დამოუკიდებლობა მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ფუნდამენტური პრინციპია, რომელსაც მტკიცედ იცავს საქართველოს მთავრობა. საქართველოს ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფილია საქართველოს ორგანული კანონით, კერძოდ, საქართველოს მთავრობა არ ერევა და არც მომავალში ჩაერევა მის საქმიანობაში. საქართველოს მთავრობა ფინანსური ზედამხედველობის ინსტიტუტებთან ერთად განავითარებს ეფექტიან, გამჭვირვალე და მდგრად ფინანსურ სექტორს. დანახარჯების უკეთესად კონტროლისა და რესურსების ეფექტიანი განაწილების მიზნით, ბიუჯეტს უნდა ჰქონდეს ყოვლისმომცველი ხასიათი. მან უნდა მოიცვას საქართველოს მთავრობის ყველა შემოსავალი და ხარჯი, ცალკეული სამთავრობო პროგრამების მართვის თავისებურებებისა და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია ხარჯების განხორციელების სამართლებრივი საფუძვლების მიუხედავად. ამ მიზნით, საქართველოს მთავრობა გეგმავს ბიუჯეტში საჯარო სამართლის იურიდიული პირებისა და ყველა სახის დივიდენდების ჩართვას. ბიუჯეტის ყოვლისმომცველობა გაზრდის სახელმწიფო დანახარჯების ეფექტიანობას და საქართველოს მთავრობას ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირების შესაძლებლობას მისცემს. საქართველოს გრძელვადიანი მიზნების მისაღწევად უმნიშვნელოვანესია ფისკალური რისკების მართვა. საქართველოს მთავრობა გააგრძელებს სახელმწიფო გარანტიების გაუცემლობის პოლიტიკას, ამასთანავე, შეიმუშავებს ფისკალური რისკების მართვის ეფექტიან სისტემას - რისკების გამოვლენის, შეფასების და ნეგატიური ეფექტების შემსუბუქების მიზნით. - გრძელვადიანი ფისკალური

დაგეგმვა საბიუჯეტო პოლიტიკა საშუალოვადიან სტრატეგიულ დაგეგმვას ეფუძნება. საშუალოვადიანი გეგმები ფისკალური მდგრადობის მისაღწევად იქნება გამოყენებული. საქართველოს მთავრობა გააუმჯობესებს პროგრამული ბიუჯეტის მიღების პროცესს, რითაც უზრუნველყოფს ბიუჯეტის შესრულებას. - საჯარო-კერძო პარტნიორობა საქართველოს მთავრობა გეგმავს შექმნას ეფექტიანი მექანიზმი საჯარო-კერძო პარტნიორობისთვის, რაც განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია ინფრასტრუქტურის და ჰიდროენერგეტიკულ სექტორებში ინვესტიციების მოსაზიდად. ამავდროულად, საქართველოს მთავრობა ყურადღებით შეაფასებს საჯარო-კერძო პარტნიორობასთან დაკავშირებულ ფისკალურ რისკებს მათი უკეთ მართვის მიზნით.

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა მუშავდება საერთაშორისო დონორებთან მჭიდრო თანამშრომლობით. საქართველო ახორციელებს მიმდინარე პროგრამას საერთაშორისო სავალუტო ფონდთან. საქართველოს მთავრობა გეგმავს, მოითხოვოს ახალი პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს გრძელვადიან ჩართულობას და მუდმივი კონსულტაციების გამართვას. საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული ხედვის უმთავრეს პრინციპს სანდო და პასუხისმგებლობის მქონე მთავრობის რეპუტაციის შექმნა წარმოადგენს. საქართველოს აქვს ფისკალურ პოლიტიკაზე თვითდაწესებული და ხანგრძლივი შეზღუდვა საბიუჯეტო აგრეგატების რიცხოვრივი ლიმიტების სახით. წესების სანდოობის უზრუნველყოფის მიზნით, საქართველოს მთავრობამ ზოგიერთი ფისკალური წესი კანონმდებლობაში ასახა. საქართველოს ფისკალური სისტემის 4 ფისკალური წესი ნათლად არის გაწერილი კანონმდებლობაში: საბიუჯეტო ბალანსის წესები - ორგანული კანონი განსაზღვრავს ნაერთი ბიუჯეტის დეფიციტის ზედა ზღვარს მსპ-ის 3%-ის ოდენობით. ვალის წე სები - საჯარო სექტორის ვალი, როგორც მუდმივი პროცენტული მაჩვენებელი მსპ-სთან მიმართებით. ხარჯვის წესები - ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილისთვის დადგენილია ზედა ზღვარი მსპ-ის 30%-ის ოდენობით. შემოსავლების წესები - ორგანული კანონი კრძალავს ნებისმიერი გადასახადის განაკვეთის გაზრდას, გარდა აქციზისა. გარდა ამისა, საქართველოს მთავრობა ხელმძღვანელობს სხვა ფისკალური წესებით, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული კანონმდებლობით, მაგრამ ფისკალური პოლიტიკის ძირითად პრინციპებად მიიჩნევა:

1. ფისკალური დეფიციტის კლებადი ტენდენცია;
2. საჯარო ინვესტიციების 10%-ზე მაღალი რეალური ზრდის ტემპი;
3. დაუგეგმავმა შემოსავალმა არ უნდა მოახდინოს გავლენა სტრუქტურულ დეფიციტზე.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის წარმატებით განსახორციელებლად საჭიროა სახელმწიფო უწყებების კოორდინირებული მუშაობა და დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა. საჯარო პოლიტიკის მართვის ინსტიტუციური შესაძლებლობები, რომლებიც პოლიტიკის შემუშავებას, სტრატეგიულ დაგეგმვას, შეფასების და მონიტორინგის მექანიზმების განვითარებას ითვალისწინებს, თანდათან გაძლიერდება საჯარო სექტორში. სახელმწიფო ხელს შეუწყობს ადამიანური რესურსების მართვის სისტემის განვითარებასაც, რათა საჯარო სამსახური გახდეს სტაბილური და მოიზიდოს კვალიფიციური კადრები შესაბამისი მატერიალური და კარიერული მოტივაციის საფუძველზე. ეფექტიანი საჯარო მმართველობა გულისხმობს ქვეყნის საგადასახადო სისტემის დახვეწას საბიუჯეტო სტაბილურობის დაცვისა და ბიზნესისათვის საგადასახადო გარემოს გაუმჯობესების მიზნით. ამ მიზნების მისაღწევად საქართველოს მთავრობა უზრუნველყოფს:

- საჯარო პოლიტიკის მართვის ინსტიტუციური მექანიზმების სრულყოფას და მათი კავშირის გაძლიერებას სახელმწიფო ბიუჯეტთან. საქართველოს მთავრობა აქტიურად გამოიყენებს პოლიტიკის ანალიზის, სტრატეგიული დაგეგმვის და პოლიტიკის შეფასების იმ ინსტრუმენტებს, რომლებიც სახელმწიფო ბიუჯეტს უკავშირდება;

- დანახარჯები-სარგებლიანობის ანალიზის გამოყენებას კაპიტალური პროექტების შეფასებისას, რაც სახელმწიფო ფინანსების ეფექტიანობის ზრდას განაპირობებს;

- სახელმწიფო პოლიტიკის გამჭვირვალობას, სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის გზით; - სუბნაციონალური ხელისუფლებების ინსტიტუციური შესაძლებლობების ზრდის ხელშეწყობას ადგილებზე საჯარო მომსახურების უფრო ეფექტიანი მიწოდებით,

სტრატეგიული დაგეგმვისა და საოპერაციო გეგმების განხორციელებით, ინვესტიციების მოზიდვისა და ინოვაციების დანერგვით.

საქართველოს განვითარებისა და კონკურენტუნარიანობის გაზრდის დიდი პოტენციალი აქვს. ეს მიიღწევა კონკურენტუნარიანობის ზრდის შემაფერხებელი ფაქტორების დაძლევით და განვითარების იმ პერსპექტივების გათვალისწინებით, რომლებიც ქვეყანას ამ ეტაპზე აქვს. ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპს, რომლის შედეგები მოსახლეობის ფართო ფენისთვის იქნება ხელმისაწვდომი, კონკურენტუნარიანი კერძო სექტორი უზრუნველყოფს. საქართველოს ეკონომიკა 2004-2012 წლებში საშუალოდ 6%-ით გაიზარდა. ამ ტემპის მიღწევა შესაძლებელი გახდა ეკონომიკის ლიბერალიზაციისკენ მიმართული რეფორმებით. ამასთან, ეს რეფორმები საკმარისი არ აღმოჩნდა მწარმოებლურობის, კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის და შესაბამისად, გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდის საფუძვლის შესაქმნელად. მწარმოებლურობის ზრდა ნაკლებად შეეხო მრეწველობას, შესაბამისად, მეტად გაიზარდა ეკონომიკის სხვა სექტორები. მრეწველობის განვითარების დონე და მისი საექსპორტო პოტენციალი კვლავ დაბალია. ექსპორტი არადივერსიფიცირებულია, მცირეა მისი დამატებული ღირებულება, სუსტია ახალ ბაზრებზე შეღწევის და დამკვიდრების მაჩვენებლები. ამის შედეგია დასაქმების ზრდის ძალზე დაბალი ტემპი. ეს ცხადყოფს, რომ ქვეყნის ეკონომიკისა და კერძო სექტორის, როგორც მისი ძირითადი მამომრავებელი კომპონენტის, საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა სუსტია. სტრატეგიის ძირითადი ამოცანაა აღმოფხვრას ის ბარიერები, რომლებიც აფერხებს კერძო სექტორის მწარმოებლურობის და შესაბამისად, მისი კონკურენტუნარიანობის სტაბილურ ზრდას. „საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“, რომლის განუყოფელი ნაწილია ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის ჩამოყალიბება, მიზნად ისახავს ევროკავშირის შიდა ბაზარზე საქართველოს ეტაპობრივ ეკონომიკურ ინტეგრაციას და ახალ პერსპექტივებს ქმნის ქართული კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად. აღნიშნული პროცესი ითვალისწინებს ვაჭრობის სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და ინსტიტუტების ეტაპობრივ დაახლოებას ევროკავშირის შესაბამის რეგულაციებთან და სისტემებთან. შესაბამისად, საქართველოს საქონელს და მომსახურებას გზა გაეხსნება ევროკავშირის შიდა

ბაზარზე, შეიქმნება ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენების საფუძველი, მოიმატებს ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობა და გაიზრდება ქვეყანაში ინვესტიციების მოზიდვის ახალი შესაძლებლობები.

ხელსაყრელი სამეწარმეო და საინვესტიციო გარემო მნიშვნელოვნად მოქმედებს მწარმოებლურობაზე, რამდენადაც პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს კერძო სექტორში რესურსების ეფექტიან განაწილებაზე. მძაფრი გლობალური კონკურენციის და დინამიკური ეკონომიკური პროცესების გამო სწრაფად იცვლება ბიზნესის მოთხოვნები. შესაბამისად, აუცილებელია სამეწარმეო და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებაზე მუდმივი ზრუნვა. 2004 წლიდან საქართველოში ეკონომიკის ლიბერალიზაციისკენ მიმართული რეფორმები დაიწყო. ამ რეფორმების განხორციელებამ აღმოფხვრა ბიუროკრატიული ბარიერები და შეამცირა საგადასახადო ტვირთი. მსოფლიო ბანკის ბიზნესის წარმოების ანგარიშის (DDoing Business 2018) მიხედვით საქართველო ბოლო წლებში ერთ-ერთ მოწინავე რეფორმატორ ქვეყნად აღიარეს. ამჟამად ქვეყანას ბიზნესის წარმოების სიმარტივის მაჩვენებლით 185 ქვეყანას შორის მე-8 ადგილი უკავია. მიუხედავად ამისა, ცალკეულ სფეროში არსებობს სერიოზული პრობლემები, რაც ხელს უშლის კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდას. დღეისთვის კვლავ პრობლემას წარმოადგენს ბაზარზე თავისუფალი კონკურენციის უზრუნველყოფა, ასევე, გადახდისუნარიობასთან, კომერციული დავის გადაწყვეტასა და ბიზნესის წარმოებასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ნაშრომში გაანალიზებულია ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების გავლენა ქვეყანაში ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე თავის მხრივ განაპირობებს ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობის ძიებას, რადგან სწორედ ეს განსაზღვრავს, როგორც მიღებული ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების რაციონალურობას, ასევე მათი პრაქტიკაში განხორციელების ეფექტიანობას.

ბიზნეს გარემოს განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში მოითხოვს რეგულაციების გავლენის ანალიზს (რგა), რაც გულისხმობს მისი აუცილებლობის, სარგებლისა და ფასის სისტემატიზებულ კვლევას; როგორც გამოიკვეთა, სახელმწიფო რეგულაციები ერთი მხრივ კარგი ინსტრუმენტია ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნების მისაღწევად, მაგრამ მეორე მხრივ, ყოველ რეგულაციას გააჩნია ზემოქმედების ფართო სპექტრი. სხვადასხვა მიმართულებით შესაძლო ზომადგადაცილებული გავლენების იდენტიფიცირება რგა-ს გარეშე ადვილი არაა.

ყოველ ეკონომიკურ წყობილებას და ეკონომიკურ კანონს სჭირდება ნათელი ორიენტაცია საზოგადოებრივ ღირებულებებსა და მიზანთა სისტემაზე.

ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკა ორიენტირებულია, მიაღწიოს შესაბამისობას საზოგადოებრივ ღირებულებათა სისტემასა და ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების ფორმირებას შორის. ამით ნათელი ხდება, რომ წესრიგის პოლიტიკა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ზემოქმედების მიღწევასთან მიმართებაში ინსტრუმენტალურ ხასიათს ატარებს და ის არსებითად სხვადასხვაგვარია სხვადასხვა ეკონომიკურ საზოგადოებებში.

კვლევამ გამოავლინა ის პრობლემები, რომელთა უმეტესობის გადაჭრა საქართველოს ხელისუფლებისა და ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში მონაწილე სხვა მხარეების ჩართულობას მოითხოვს. როგორც კვლევის შედეგები გვიჩვენებს, მწვავე პრობლემებს შორის კერძო სექტორის მიერ დასახელდა

სასამართლოს სისტემა და არაპროგნოზირებადი ცვლილებები რეგულაციებში/კანონმდებლობაში. სასამართლოს რეფორმის საჭიროებაზე დიდი ხანია საუბარი მიმდინარეობს, თუმცა, რეფორმა სასურველი ტემპით არ ვითარდება. ეს კი სერიოზული საფრთხეა საქართველოს საინვესტიციო კლიმატისთვის. პრობლემის დროულად გადაუჭრელობა სულ უფრო ზრდის სისტემის მიმართ უნდობლობას, ასევე, აღრმავებს სისტემაში არსებულ პრობლემებს. საბოლოოდ კი ეს ყველაფერი ნეგატიურად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ აქტივობაზე.

უკანასკნელ პერიოდში რეგულაციების საკითხი სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება ქართულ რეალობაში, იქნება ეს საკუთრების უფლების დაცვა, პროდუქციის ხარისხი, დემპინგის საწინააღმდეგო ზომები, ანტიმონოპოლიური თუ შრომის კანონმდებლობა. კარგი რეგულაციების მისაღებად კი აუცილებელია პასუხი გავცეთ კითხვებს – რა ვარეგულიროთ და როგორ ვარეგულიროთ?!

მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში (აშშ, ევროკავშირის ქვეყნები) დასმულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად საკმაოდ რთულ და შრომატევად პროცედურას მიმართავენ – ესაა რეგულაციის გავლენის ანალიზი (რგა). რეგულაციები უნდა იყოს ოპტიმალური, ანუ მიზნის პროპორციული და დაბალანსებული ეკონომიკური თვალსაზრისით; კარგი რეგულაციის მისაღებად აუცილებელია მისი შეფასება როგორც ეფექტიანობის, ისე მიზანშეწონილობის კუთხით. მხოლოდ ეფექტიანობით შედეგს ვერ მივაღწევთ.

რეგულაცია თვითმიზანი არაა – იგი საშუალებაა. მისი ამოქმედების შედეგი ნათელი და მიღწევადი უნდა იყოს. როდესაც გასულ წლებში საქართველოს პარლამენტში შრომითი მიგრაციის შესახებ კანონპროექტი იქნა ინიცირებული, განზრახული იყო გარკვეული შეზღუდვებისა და ბიუროკრატიული ბარიერების დაწესება უცხოელთა საქართველოში დასაქმებაზე. თავისთავად ასეთი შეზღუდვა მიზანი ვერ იქნება. თუ უცხოელის დასაქმება საქართველოში გართულდება, ეს არ ნიშნავს ადგილობრივი შრომის ბაზრის მიმართ დამსაქმებელთა ინტერესის ავტომატურ ზრდას. ძირითად შემთხვევებში დამსაქმებელი უცხოელი სპეციალისტის ჩამოყვანას მხოლოდ მაშინ წყვეტს, როდესაც შესაბამისი კვალიფიკაციის კადრს ადგილზე ვერ პოულობს (ეს კომპანიისთვის დამატებითი

ხარჯია), შრომის ბაზარზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის დისბალანსს კი მსგავსი შეზღუდვებით ვერ აღმოფხვრი.

რეგულაცია, ძირითად შემთხვევებში, ახალ ვალდებულებებს აწესებს საზოგადოების გარკვეული ჯგუფებისათვის (იქნებიან ეს მოქალაქეები თუ ბიზნესსუბიექტები), აქედან გამომდინარე ბუნებრივად ჩნდება ან იზრდება ამ რეგულაციასთან შესაბამისობის ხარჯი. ეს ხარჯი კი ძირითადად შემთხვევაში აისახება როგორც პროდუქციის თუ მომსახურების მიმწოდებელზე, ასევე მომხმარებელზეც. კიდევ უფრო შორს მიმავალი ეფექტი აქვს ზედმეტად მკაცრ და „ძვირ“ რეგულაციას, რადგან ის პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს კონკურენტულ გარემოზე.

მეტნაკლებად ეფექტიანი რეგულაციის მისაღებად არც მხოლოდ რგა-ს არსებობაა საკმარისი. არსებითია სახელისუფლებო ვერტიკალში სად, როგორ და რა დონეზე იქნება ეს ეტაპი გათვალისწინებული. როგორც გამოცდილება ცხადყოფს, რაც უფრო მაღალ დონეზეა ის ინსტიტუციურად, მით უფრო ეფექტიანია და თანხვედნაშია სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებულ პრიორიტეტებთან.

სათანადოდ დანერგილი რგა-პროცედურები მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს ხელისუფლების მიერ გადაწყვეტილებების მიღების კულტურას, უზრუნველყოფს ამ პროცესის გამჭვირვალობასა და მასში ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართულობას, იქნება ეს კონკრეტული სახელმწიფო უწყება თუ ცალკეული ჯგუფები, ვისზეც შესაძლოა ამა თუ იმ რეგულაციამ გავლენა მოახდინოს. რგა-ს წარმატებისათვის, გარდა მაღალ დონეზე მკვეთრად გამოხატული პოლიტიკური ნებისა და კოორდინაციისა, ასევე აუცილებელია ერთიანი სტანდარტებისა და კრიტერიუმების ფორმირება, რომელთაც უნდა აკმაყოფილებდეს ნებისმიერი რეგულაცია. აუცილებელია ინფორმაციის წყაროების სისტემატიზაცია და მონიტორინგის სისტემის დანერგვა.

რეგულატორული გადაწყვეტილებების დაქვემდებარება საერთო სახელმწიფოებრივი პოლიტიკისადმი და კოორდინაცია სახელისუფლებო ორგანოებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების პროცესში; სხვაგვარად პროგნოზირებადი და კეთილსაიმედო

ბიზნესგარემოს ფორმირების პროცესი უბრალოდ წარუმატებლობისთვისაა განწირული. ჩვენ გაუაზრებელი რეგულაციების შემოღების ფუფუნება არ გვაქვს. საინტერესო ბიზნესკლიმატი და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა საქართველოსთვის ერთადერთი თუ არა, ერთ-ერთი უდიდესი შესაძლებლობაა.

ვიშეგრადის ჯგუფი, როგორც საშინაო და საგარეო საკითხებში რეგიონალური თანამშრომლობის მექანიზმი ცენტრალური ევროპის ოთხ ქვეყანას უნგრეთს, ჩეხეთსა, სლოვაკეთსა და პოლონეთს შორის, შექმნილი იყო ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციისათვის საჭირო რეფორმების მხარდაჭერისათვის. ვიშეგრადის ჯგუფის ქვეყნების ეკონომიკური განვითარებისა და ეკონომიკური საქმიანობის ერთ-ერთი რელევანტური მაჩვენებელი არის ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი სამამულო პროდუქტი (მსპ). მიუხედავად იმისა, რომ ეს ყველაზე ფართოდ გამოყენებული მაჩვენებელი არის, ის ბოლო დროს კრიტიკის ქვეშ მოექცა. ამიტომ აღნიშნული ქვეყნების ეკონომიკური წარმატების შეფასებისას ისეთი ცვლადები იქნა კვლევაში გათვალისწინებული, რომლებიც გულისხმობს სოციალურ მაჩვენებლებს. ესენია: ეკონომიკური კეთილდღეობა, ადამიანის განვითარების ინდექსი, კონკურენტუნარიანობის ინდექსი, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი, კეთილდღეობის ინდექსი, კორუფციის აღქმის ინდექსი და სხვა. შედეგად მოხდა ვიშეგრადული ჯგუფის წევრი ქვეყნების (ვიშეგრადული ოთხეულის) ეკონომიკური საქმიანობის შეფასება ერთ სულ მოსახლეზე მსპ-ისა და სხვა სოციალურ-ეკონომიკურ მაჩვენებელთა გათვალისწინებით.

საქართველოში ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ჩარჩო პირობების გავლენას ბიზნესგარემოს ფორმირებასა და განვითარებაზე ნათლად ადასტურებს საქართველოს პოზიციები საერთაშორისო რეიტინგებში.

2012-2019 წლებში საქართველოში არაერთი სისტემური რეფორმა განხორციელდა. საქართველომ სერიოზულ გაუმჯობესებას მიაღწია ისეთ სფეროებში, როგორცაა ადამიანის უფლებები, მთავრობის გამჭვირვალობა, კორუფციისგან გათავისუფლება, ეფექტიანი მმართველობა, ბაზრის ეფექტიანობა და ხელსაყრელი ბიზნეს გარემო.

სწორედ სისტემური რეფორმების წარმატებულმა და ეფექტიანად განხორციელებამ განაპირობა საქართველოს პოზიციების მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება ავტორიტეტულ საერთაშორისო რეიტინგებში.

მსოფლიო ბანკის „ბიზნესის კეთების“ რეიტინგში საქართველომ 2019 წელს უპრეცედენტოდ დიდ წარმატებას მიაღწია და მსოფლიოს 190 ქვეყანას შორის მე-6 ადგილი დაიკავა, ქვეყნის შეფასებამ კი ისტორიული მაქსიმუმი - 83.28 ქულა შეადგინა.

2018 წლის ანგარიშის თანახმად „მსოფლიო ეკონომიკური თავისუფლება“, საქართველომ მსოფლიოს 162 ქვეყანას შორის 8.02 ქულით მე-7 ადგილი მოიპოვა.

საერთაშორისო გამჭვირვალობის „კორუფციის აღქმის ინდექსის“ 2019 წლის ანგარიშის თანახმად, საქართველომ რეიტინგში თავის საუკეთესო შედეგს მიაღწია და 180 ქვეყანას შორის 41-ე ადგილი დაიკავა. ქვეყნის სარეიტინგო ქულა და 100 ქულიან შკალაზე 58 შეადგინა. აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონის 19 ქვეყანას შორის საქართველო კვლავ პირველი პოზიციაზეა.

„ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი“ 2019 წლის კვლევის მიხედვით, საქართველო მსოფლიოს 180 ქვეყანას შორის 75.9 ქულით მე-16 პოზიციაზე „უმეტესად თავისუფალი“ სტატუსით, ხოლო რეგიონის 44 ქვეყანას შორის მე-8 ადგილზეა.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2018 წლის ანგარიშის „გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის“ თანახმად, საქართველო 140 ქვეყანას შორის 60.9 ქულით 66-ე ადგილს იკავებს.

მსოფლიო მართლმსაჯულების პროექტი „კანონის უზენაესობის ინდექსი“ მსოფლიო მართლმსაჯულების პროექტის „კანონის უზენაესობის ინდექსი 2018-2019“ მიხედვით, საქართველო მსოფლიოს 126 ქვეყანას შორის 0.61 ქულით 41-ე ადგილზეა.

ბიუჯეტის საერთაშორისო პარტნიორობა „ღია ბიუჯეტის ინდექსი“ ბიუჯეტის საერთაშორისო პარტნიორობის „ღია ბიუჯეტის ინდექსის“ თანახმად, საქართველო 82 ქულით 102 ქვეყანას შორის მე-5 პოზიციაზეა.

ევროპის პალატის „ევროპის საუკეთესო ქვეყნები ბიზნესისათვის“ 2019 წლის რეიტინგის მიხედვით, საქართველო ევროპის 46 ქვეყანას შორის 71.0 ქულით მე-16 ადგილზეა.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი „ინკლუზიური განვითარების ინდექსი“

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის „ინკლუზიური განვითარების ინდექსი“ 2018 წლის ანგარიშით საქართველო 74 განვითარებად ქვეყანას შორის 3.99 ქულით 32-ე ადგილზეა.

მსოფლიო ბანკის „ადამიანისეული კაპიტალის ინდექსში“ 2018 წელს საქართველომ მსოფლიოს 157 ქვეყანას შორის 0.61 ქულით მე-60 ადგილი დაიკავა.

მსოფლიო მართლმსაჯულების პროექტი „ღია მმართველობის ინდექსი“ მსოფლიო მართლმსაჯულების პროექტი „ღია მმართველობის ინდექსის“ 2015 წლის შეფასებით, საქართველო მსოფლიოს 102 ქვეყანას შორის 0.61 ქულით 29-ე პოზიციაზეა, ხოლო აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონში პირველ ადგილს იკავებს.

შედეგად, 2018-2019 წლებში, საქართველომ საერთაშორისო რეიტინგებში ისტორიულ გაუმჯობესებას მიაღწია და მსოფლიოს და რეგიონის ქვეყნებს შორის ლიდერის პოზიციაზეა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბრალავა ანზორ, ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია თბ 2005
2. ბული ჰედლი, ანარქიული საზოგადოება: წესრიგის საკითხში მსოფლიო პოლიტიკაში გამ-ბა “დიოგენე” თბ., 2008
3. გველესიანი რ., ი.გოგორიშვილი, გადაწყვეტილებების მიღების ტექნოლოგია ეკონომიკურ პოლიტიკაში, თბილისი, „უნივერსალი“, 2018 წ, გვ.11
4. გველესიანი რ., ი. გოგორიშვილი „ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობა“ 2012, გვ 18, გვ 33, გვ 41
5. გველესიანი რევაზ, “ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების წინააღმდეგობანი”, ჟურნ. “სოციალური ეკონომიკა” 2007წ, #4
6. გველესიანი რევაზ, გოგორიშვილი ირინა. ეკონომიკური პოლიტიკა. გამომცემლობა “უნივერსალი”, წიგნი I, თბილისი 2008 წელი
7. გველესიანი რევაზ, გოგორიშვილი ირინა. ეკონომიკური პოლიტიკა. გამომცემლობა “უნივერსალი”, წიგნი II, თბილისი 2009 წელი
8. გოგობია რ. გლობალიზაციის ზოგიერთი პრობლემა, ეკონომისტთა IV, რესპუბლიკური კონფერენციის კრებული თბ., 2001
9. გლობალიზაცია და საქართველოს განვითარება: გამოწვევები და შესაძლებლობები, შრომების კრებული. გამ-ბა “უნივერსალი” თბ., 2008
10. დავითაშვილი ზურაბ, ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია თბ., 2003
11. დარუბაშვილი ნასყიდა. ეკონომიკური კრიზისი და მისი დაძლევის კონცეპტუალური მიმართულებებანი თბ., 1999
12. ეთერია ემირ, მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგი: თეორიულ-ინსტიტუციური ასპექტები - ჟურნ. “სოციალური ეკონომიკა” 2007, #2

13. ეთერია ემირ, გლობალიზაცია და რეგიონული ინტეგრაციის თეორიული ასპექტები, ჟურნ. "სოციალური ეკონომიკა" 2007, #5
14. თაკალაძე ლ. ტრანსნაციონალური კორპორაციები_ბიზნესის ელიტა, ჟურნალი "ეკონომიკა" 2006 #8
15. კვარაცხელია დემნა, გლობალიზაცია, სუვერენული სახელმწიფო, ეროვნული ეკონომიკა თბ 1999
16. კვარაცხელია დემნა. კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ძირითადი ტენდენციები გლობალიზაციის პირობებში. ჟურნ. "სოციალური ეკონომიკა" 2007, მარტი-აპრილი
17. ლინდერტი პიტერ ჰ. საერთაშორისო ეკონომიკა. თბ, 2003
18. ლუკასი რობერტ, საბაზრო ეკონომიკა თბ., 1997
19. მენქიუ გრეგორი, ეკონომიკის პრინციპები თბ 2000
20. მექვაბიშვილი ელგუჯა, ეკონომიკის გლობალიზაცია: მიმართულებები გამოწვევები პერსპექტივები თბ., 2009
21. მექვაბიშვილი ელგუჯა, მექვაბიშვილი მარიამ, ეკონომიკის გლობალიზაციის მოდელები, ჟურნ. "საქართველოს ეკონომიკა" 2008წ, #3
22. მიტალი ლაკშმი, კისინჯერი ჰენრი, ჟურნალი "მსოფლიო 2009 წელს"
23. მოვსესიანი ა.გ ოგნივცევი ს.ბ. მსოფლიო ეკონომიკა ტ I. თბ.; 2003
24. მსოფლიო ახალი წესრიგი და კავკასია, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, ტექნიკური უნივერსიტეტი თბ., 2009
25. ნეკერი, პლატონი "სახელმწიფო", 2003 წელი, გვ.54
26. პაპავა ვ. პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბ. `ცისარტყელა~, 2000

27. რაინერ კლუმპი “ეკონომიკური პოლიტიკა”(სახელმძღვანელო), თარგმნილი გერმანულიდან ქართულ ენაზე, თბილისი, 2015
28. რონდელი ალექსანდრე, საერთაშორისო ურთიერთობები, თბ., 1996
29. სანიკიძე გიორგი, კილურაძე ნინო, თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობები გამ-ბა “მერიდიან” თბ., 2001
30. საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია - „საქართველოს ბიზნეს გარემო კერძო სექტორის თვალთ“ - ოქტომბერი 201 7
31. ტომპსონი ჰერსტი, გლობალიზაცია თბ. 2005
32. ულრიხი ბეკი, რა არის გლობალიზაცია? თბ 2003
33. ურუშაძე მერაბ ”გლობალიზაცია_გლობალური ტერორიზმის საფრთხე” თბ. 2007
34. ღურწკაია კარლო, ეკონომიკური გლობალიზაცია და მსოფლიო სამეურნეო წესრიგის კრიზისი, ჟურნ. “ეკონომიკა” 2005 წ #10
35. ყორღანაშვილი ლ. ოფშორული ბიზნესი. თბილისი 2003
36. შენგელია ქეთევან, გლობალიზაცია და ახალი მსოფლიო წესრიგი თბ 2006
37. ჰაიეკი ფრიდრიხ ფონ, საბედისწერო თავდაჯერებულობა-სოციალიზმის შეცდომები თბ., 2000
38. Analyse und umsetzungsorientierte Reformmodelle, Berlin 2001. WERNERJ, Verteilungspolitik, Stuttgart 1979.
39. Holger Steltzner, The new world order “Frankfurter Allgemeine” 25 November 2010y, 103 page
40. BACH, Stefan, WIEGARD, Wolfgang, Finanzwissenschaft, in: Neue Entwicklungen in der Wirtschaftswissenschaft, hrsg. v. Klaus F. ZIMMERMANN, Heidelberg 2002, S.43-112.

41. BASSE, Tobias, Internetgeld und wettbewerbliche Geld- und Waehrungsordnung, Frankfurt/M., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2003.
42. BERGH., Wettbewerbspolitik, in: Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, Bd. 2, 6., ueberarb. Aufl., Muenchen 1995, S. 258f.
43. BERG, Hartmut, CASSEL, Dieter, HARTWIG, Karl-Hans, Theorie der Wirtschaftspolitik, in: Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, Bd. 2, 8., ueberarb. Aufl., Muenchen, 2003, S. 171-295.
44. BERG, Hartmut (Hrsg.), Deregulierung und Privatisierung: Gewolltes - Erreichtes - Versaeumtes, Schriften des Vereins fuer Socialpolitik, Bd. 287, Berlin 2002.
45. BLUEMLE, Gerold, GOLDSCHMIDT, Nils, Walter Eucken und das ordoliberalere Programm, in: WISU, H. 12, 2003, S. 1539-1543.
46. BOFINGER, Peter (2001), Monetary Policy-Goals, Institutions, Strategies, and Instruments, Oxford: Oxford University Press, (1. Aufl. in deutscher Sprache unter Mitwirkung von Julian Reischle und Andrea Schaechter: Geldpolitik: Ziele, Institutionen, Strategien und Instrumente, Muenchen: Vahlen, 1996).
47. BRUNILA, Anne, Marco Buti und Daniele Franco (Hrsg.) (2001), The Stability and Growth Pact - The Architecture of Fiscal Policy in EMU, Basingstoke: Palgrave.
48. Bellamy, R., Warleigh, A. (eds.). (2001). Citizenship and Governance in the European Union. London: Continuum. ISBN: 978-0826453471

49. Barro, R. J. (1999). Inequality, growth and investments.
50. Correlation analysis of the components of the human development index across countries. *Procedia Economics and Finance*, 24, 766–771. Yu, J., & Wang, C. (2013).
51. CLAUSEN, Jens (2001), "Inflation Forecast Targeting: A Monetary Policy Strategy without Shortcomings?", *Zeitschrift fuer Wirtschaftspolitik*, Jg. 50,3, S.289-308.
52. Correlation between the state of cluster development and national competitiveness in the Global Competitiveness Report of the World Economic Forum 2012–2013.
53. Correlation analysis of the components of the human development index across countries. *Procedia Economics and Finance*, 24, 766–771. Yu, J., & Wang, C. (2013).
54. Constitutional choice and prosperity: A factor analysis. *Constitutional Political Economy*, 11(3), 265–279. Lucas, R. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22, 3–42. Lučić, D., Radišić, M., & Dobromirov, D. (2016).
55. Donges Juergen B.Freytag Andreas, *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, 2. Aufl., Stuttgart 2004.
56. Database. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Filippidis, I., & Katrakilidis, C. (2015).
57. EUCKEN W., *Grundsätze der Wirtschaftspolitik*, UTB 1572, 6. Aufl., Tuebingen 1990

58. Etl-Kommission, XXXI, Bericht ueberdieWettbewerbspolitik 2001,S.90.
59. EU-Konunission XXXI, Gesamtbericht ueber die Wettbewerbspolitik 2001, Bruessel 2002,S.38.
60. EUROPAEISCHE KOMMISSION,Eurostat Jahrbuch 2003, Luxemburg 2003 (jaerlich).
61. EVERS, Marc, Die institutionelle Ausgestaltung von Wirtschaftsordnungen Eine dogmengeschichtlicheUntersuchung imLichte des Ordoliberalismus und del'Neuen Institutionenoekonomik, Berlin 2003.
62. Economic freedom, inequality and growth. Proceedings of USMAUT International Conference (UAIC) 2012, Bayview Beach Resort, Penang, Malaysia, 683–690.
63. European integration and competitiveness of EU new member states. European Journal of Economics and Business Studies, 6(1), 175–185. Dasgupta, P., & Weale, M. (1992).
64. FREY, Bruno S., KIRCHGAESSNER, Gebhard, Demokratische Wirtschaftspolitik, 3.Aufl.,Muenchen 2002.
65. Finanční trhy. Praha: Grada Publishing. Schmidt, A. (2016). Friends forever? The role of the Visegrad Group and European integration. Politics in Central Europe, 12(3), 113–140. Schumpeter, J. A. (1934).
66. Fidrmuc, J. –Fidrumc, J. –Horvath, J. The Constraints of the Growth in Visegrad Countries, Wolrd Bank 2014

67. GROSSEKETTLER, Heinz, Öffentliche Finanzen, in: Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, Bd. 1, 8. überarb. Aufl., München 2003, S. 483ff.
68. Goldsmith, Finance, institutions and human development: Evidence from developing countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 28(1), 1018–1033.. (1995).
69. Habánik, J., & Hostak, P. (2014). Economic rights and government in developing countries: Cross national evidence on growth and development. *Studies in Comparative International Development*, 32(2), 29–44.
70. THOENE, Michael, JACOBS, Christian, Länderfmanzausgleich in Deutschland.
71. “The meaning of competitiveness”, Ch. 2 of *Servicing International Markets: Competitive Strategy of Firms*, Oxford: Blackwell. Chistruga, B., & Crudu, R. (2016).
72. ZIMMERMANN, R., u. K.- D. HENKE, Finanzwissenschaft. Eine Einführung in die Lehre von der öffentlichen Finanzwirtschaft, 8., völlig überarb. Aufl., München 2001,
73. PMCG Report , Sharing Experience of Visegrad Countries EU Economic Integration and Georgia’s Successful Institutional Reforms For Albania and Kosovo , 2014
74. Research Project: Determinants of Economic Growth, in *Global Development Network*, 2003
75. R.J. 1997. *Eastern Europe in the Twentieth Century - and After*, New York: Routledge

76. Nugent, N. (2004) European Union Enlargement. Basingstoke: Palgrave Macmillan
77. NBER Working Paper No.7038, NBER. Buckley, P. J., Pass, C. L., & Prescott, K. (1992).
78. Offe C. Modernity and the State: East, West. Cambridge: Polity Press, 1996, p.75-76
79. On measuring the quality of life. World Development, 20(1), 119– 131. Eurostat. (2015).
80. POZNANSKI, K.Z. Poland's Protracted Transition. Cambridge: Cambridge University Press, 1996 Streit 2005, p.26-30; 49-53
81. Robert Nozick, *Anarchy, State, and Utopia* , 1974 book by the American political philosopher
82. SVEJNAR, J. and UVALIC, M. The Czech Transition, Research Paper No 2009/17, United Nation University, March 2009
83. The competitiveness of regional economy and regional development. Economic and social development: 8th international scientific conference on economic and social development and 4th eastern European ESD conference: Building resilient economy. Varazdin: Varazdin development and entrepreneurship agency with University North, Koprivnica, 34–41. Hamada, R. (2014).
84. Hanke, S. H., & Walters, S. J. K, Vybrané spôsoby a metódy merania a hodnotenia regionálnych disparít. Regionální rozvoj mezi teorií a praxí, 3(1), 21–34.. (1997).

85. Ismail, N., & Hook, L. S. Economic freedom, prosperity, and equality: A survey. *Cato Journal*, 17(2), 117–146 (2012).
86. Kelley, A. Ivanović, V., & Stanišić, N. (2017). Monetary freedom and economic growth in New European Union Member States. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 30(1), 453–463. (1991).
87. Kordos, M ,The human development index: “Handle with care”. *Population and Development Review*, 17(2), 315–324. (2012).
88. US-EU bilateral trade relations – Transatlantic economic issues. ICEI 2012: Proceedings of the 1st International Conference on European Integration (pp. 131–139). VSB: Ostrava. Krugman, P. (1994). Competitiveness: A dangerous obsession. *Foreign Affairs*, 73(2), 28–44.
89. Kutscherauer, A., Fachinelli, H., Hučka, M., Skokan, K., Sucháček, J., Tománek, P., & Tuleja, P. (2010). Regionální disparity. Disparity v regionálním rozvoji země – pojetí, teorie, identifikace a hodnocení. Ostrava: VŠB-TU Ostrava. Kuznets, S. (1973).
90. Leschke, M. Modern economic Growth: Findings and reflections. *The American Economic Review*, 63(3), 247–258. (2000).
91. Porter, M. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 27(1), 662–672. (1990).
92. The GDP paradox. *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 117–135. Visegrad Group. (2017). About the Visegrad Group. Retrieved from <http://www.visegradgroup.eu/about> Vojtovic, S., & Krajnakova, E. (2014).
93. The global competitiveness report 2014–2015. Geneva: Retrieved from www.weforum.org/gcrhttp://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014pdf Yakunina, R. P., & Bychkov G. A. (2015).

94. The competitive advantage of nations. London: MacMillan Press. Rašić Bakarić, I., Tkalec, M., & Vizek, M. (2016). Constructing a composite coincident indicator for a post-transition country. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29(1), 434–445. Rejnuš, O. (2014).
95. The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle (R. Opie, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University. Retrieved from <http://www.worldcat.org/title/theory-of-economic-development-an-inquiry-into-profitscapital-credit-interest-and-the-business-cycle/oclc/772145> Scully, G. W., & Slotte, D. J. (1991).
96. Sen, A. K. Ranking economic liberty across countries. *Public Choice*, 69, 121–152. Sen, A. (1988). The concept of development. In H. Chenery & T. N. Srinivasan (Eds.), *Hand book of development economics* (vol. III, pp. 9–26). Amsterdam: Elsevier Science Publishers. (1998).
97. Praktická aplikace metod hodnocení regionálních disparit. *Acta Academica Karviniensis*, 1(1), 496–509. United Nations Development Programme. (2015). Human development report 2014. New York, NY: Author. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf> Van der Bergh, J. (2009).
98. Political risk and economic development: A case study of China. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 26(2), 35–50. Zalai, K., Dávid, A., Šnircová, J., Moravčíková, E., & Hurtošová, J. (2010).
99. WINIECKI, J. *Transition Economies and Foreign Trade*. Routledge, 2002. Crampton
100. Vybrané metódy merania regionálnych disparít. *Geografický časopis*, 64(3), 219–235. Neumannová, A. (2007). *Podniková diagnostika*. Bratislava: EKONÓM. Novak, M., & Pahor, M. (2017).
101. www.visegradgroup.eu
102. ec.europa.eu/eurostat
103. <http://ec.europa.eu>
104. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
105. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
106. <http://www.visegradgroup.eu/> http://europa.eu/index_en.htm

ავტორის მიერ გამოქვეყნებული პუბლიკაციები:

გამოქვეყნებული შრომები

1. ი. ასლანიშვილი, „ ეკონომიკური წესრიგის ჩარჩო პირობების როლი ვიშეგრადის ქვეყნებში ბიზნეს გარემოს განვითარებაში, ჟურნ. „ეკონომისტი“ N2,ტომი XV, თბილისი, 2019, გვ.131-141;
2. Aslanishvili I.,”Supporting The Development Of Business Environment Through Economic Order Policy”, Journal “Globalization And Business”, N7, ISSN 2449-2612, Tbilisi, 2019,pp. 163-167;
3. Aslanishvili I.,“Economic Policy Stimulating Business in Georgia” , (IJSM), Volume 19,N1, 2019, ISSN: 1555-2411, , School of Business, Trinity Western University, EDITOR-In-CHIEF Dr.Mark A. Lee, p.51-56.www.iabe.eu